APHTHONII SOPHISTAE PROGYMNASMATA, PARTIM A RODOLPHO Agricola, partim a Ioanne Maria Catanæo Latinitate donata: Cum luculentis & vtilibus in eadem Scholijs Reinhardi Lorichij Hadamarij.

AD RHETORICES CANDIDATOS, Tetrastichon eiusdem.

Tradita bis septem præludia Rhetoris, arte;
Quàm dedit Apthonius, vix potiore lege.
Quæ tibi si fuerint studio bene culta feraci,
Rhetorica fieri clarus in arte queas.

LONDINI.
Excudebat Thomas Marsh.
Anno 1575.
Cum Priuilegio.

AD PRAECLARVM VIRVM, D. MAGISTRVM Ioannem Hartungum, Græcæ linguæ celeberrimum in Academia Heydelbergensi professorem, Epigramma Reinhardi Lorichij Hadamarij.

DOtibus ingenij variis Hartunge refulgens,
Heydelbergensis gloria magna scholæ,
Mella iuuentuti qui porrigis Attica, fructu
Reddendo Græcos vberiore libros;
Aphthonium claris attollere laudibus isthic
Suetus, item scholijs scripta notata meis.
Ille quidem summo celebrari dignus honore,
Plurima qui grandis commoda frugis habet.
At mea nil tituli, sunt qualiacunque, merentur:
In pingui nimis est cultor ineptus agro.
Scripta recognoui tamen, & quia digna fauore
Confirmas, eadem mitto recocta tibi.
Non tua compensent quamuis benefacta, tulisti
Quæ mihi, nec meritis æquiparanda tuis.
Attamen accipies porrecta fronte, Calabri
Hospitis obscuro dona profecta lare.
Augustam peterem cùm nuper, amore videndi
Vindelicæ populos, & pia iura plagæ:
Tum peregrinanti visus mihi gratior hospes,
Et studij fautor candidioris eras.

Ambabus doctos amplectere quos libet vlnis,
Et Clario relinis dolia cuncta gregi.
Assecla musarum quisquam si venerit istuc,
Sunt tua cum toto regna recluſa penu.
Tu multò Crœsi, Pelopis tu dignior auro,
Tu gazis Crassi, diuitijs q3 Midæ.
Larga tibi fluitent profusis Massica labris,
Messibus accedant Gargara plenatuis.
Scis opibus quoniam multò generosiùs vti,
Diuidis haud ficos, nulla cymina secas.
Est cordi virtus tibi munificentia, sordes
Trygobij nunquàm, Cradophagiq3 placent:
Vsibus asseruant nullis qui parta, sed abdunt,
Mystica sacra velut, pluribus arcta seris.
Nil nisi deberent vappam potare lutatam,
Rodere putentis rancida frusta cibi.
Aut magis inter opes inopem traducere vitam,
Vtq3 pati medio Tantalus amne sitim.
Dispereãt, qui se pascunt tantummodò ventres,
Sponsi Penelopes, Alcinoiq3 greges.
Fert homini quæ nam Patroclus commoda? rectè
Nil, nisi cùm moritur, diues auarus agit:

Hadamariæ Idibus Martijs.
Anno, 1566.

INDEX

INDEX PROGYM-
NASMATVM APH-
THONII.

CHreia 24.a.
Chriæ exempla 24.b.26.a.b.31.b. 33.a.35.b.37.b.39.a. 41.b.43.b.46.a.47.a.
Confirmatio, κατασκευὴ 80.b.
Confirmationis exẽpla. 81.a.85.a.87.b.91.a.
Comparatio, Σύγκρισις 168.b.
Comparationis exempla 169.a.173.b.176.a.
Descriptio, Ἔκφρασις 191.b.
Descriptionis exempla 192.b.196.b.199.a.b. 205.b.
Ethopœia. 176.b
Ethopœiæ exempla. 177.b 183.a.185.b.186.a. 187.a.b.188.b.189.b.
Fabula, Μῦθος 1.a.
Fabulæ exempla 1.b.7.a. b.8.b.9.a.11.a.14.b.
Fabularũ tractatio 7.a.
Laus, 110.a.
Ἐγκώμιον 10.a
Laudatiõis exẽpla 111.a 112.b.127.a.128.a. 129.b.136.b.145.b. 149.b.
Laudis dispositio 121.b.
Legis latio. Νόμου εἰσφορὰ 220.a.
Legis accusatio 220.b.
confirmatio 225.a. 226.b.229.b.
Locus communis, Κοινὸς τόπος 72.b.
Loci cõmunis exempla 39.a.68.b.100.a. 102.a.104.a.106.b. 108.b.
Narratio, Διήγημα 16.b.
Narrationis exempla 17.a.19.b.21.b.22.a.23.b
Restructio siue subuersio Ἀνασκευὴ 64.a.
Restructionis exempla. 64.b.69.a.71.a. 72.b.

74b.78b.
Sententia, γνῶμη 49a.
Sententiæ exẽpla ibid. b.57a.b.60.a.61b. 62b.
Thesis, θέσις 206b.
Thesis exempla 207a. 213b.216a.218a.
Vituperatio, ψόγος 156a.
Vituperationis exempla 156a.161b.162b. 164a.

INDEX RERVM & verborũ in hoc libello explicatorum.

A.

ACHaia 122b.
Achilles 269a. 172a.131a.
Achillis mors 173b.
Acropolis 192b.198a.
Actium 196a.
Adiuncta 151a.
Adonidis horti 115a.
Adonis 19a.
Adulatio 219a.
Adulterij pœna 220b. 223a.224.
Aeacus 169b.172a.
Aeëta 190b.
Aegina 123b.
Aeneas 43a.
Aequalitas 106b.
Aesculapius 173a.
Aesopi fabulæ 5a.
Agesilaus 28b. 143b. 211b.
Agrigentum 161b.
Alcibiades 179b.
Alcinoi sylua 115a.
Alexander 197b.
Alexãd. Magnus 27a. 41b.43a.62b.14a. 204a.211a.
Alexandria 197b.
Alexandriæ arx 192b. 197b.
Ambracia 123a.
Amicis quid tribuendum 106b.
Amicitia 106b.
Amicitia ollaris 219a.
Amilcar 165a.
Amor 42b.69a.
Amor cæcus 87a.
Amphion 129b.
Amphipolis 100b.
Amplificandi exempla 149b.

149 b. 152 b. 153 a.
Amplificatio 97 a.
ἀναστευή 67 a.
Andromache 188 b. 189 b.
Andromada 198 a.
Annibal 150 b. 153 a. 164 a. 224 a.
ἀντιπελαργεῖν 228 b. 227 a.
Antiope 188 a.
Antisthenes 29 b.
S. Antonij habitatio 198 a.
Apollo 68 a.
Appij Cæci filia 107 b.
Aquila 8 a.
Arces quasi arctrices 192 b.
Archesilaus 59 a.
Archidamus 123 b.
ἀρετὴ vnde dicta 40 a.
Argumentum 180 b.
Argos 159 a.
Arion vectus à Delphino 69 a. 87 b.
Aristides 126 b. 179 b.
Aristippus 29 a. 203 a.
Aristoteles 61 a. 86 b.
Arnæus 56 b.
Artaxerxes 62 a.
Asdrubal 146 b.
Athenæ 122 a. 127 b.
Attica 122 b.
Attilius Regulus 164 b.
Auaritia 108 b. 184 a. 214 b. 218 b.
Auguria 52 b.
Augustinus 77 b.

B.

Bacchanaliũ ritus 78 b.
Basilius 77 b.
Bellona 124 b.
Bias 291 a.
Bononiensis Academia 152 a.
Bos pulcher 115 b.
Bucephalus 115 b.

C.

CAeneus 184 a.
Cæsaris cõmentarij
Caligula 53 b. (151 b.
Cambyses 45 a.
Capaneus 43 a.
Tria cappa pessima 4 b.
Carbunculus 213 a.
κατασκευή 72 b. 83 a.
Catilina 38 b.
Cato 217 a.
Cato Vticensis 87 a.

κατόρθωμα 31 a.
Causa 296 b. 210 a.
Causarum locus 10 b.
Cecropidæ 122 b.
Centauri 173 a.
Chimerion 196 b.
Chiron 173 a.
Chronographia 196 a.
Cicero 38 b. 174 a. 219 a
Ciceronis mors 179 a.
Ciceronis oratio pro Marcello 153 b.
Ciconia 130 b. 228 a.
Cilices 4 b.
Circe 71 a.
Cleanthes 61 a. 219 a.
Clementia 212 b
P. Clodius 22 a.
Clytemnestra 86 b.
Cocles 92 a.
Cedrus 48 b.
Cœlestis iniuria 213 a.
Cœlibatus 214 b.
Cœranus 90 a.
κόλασις 30 b.
Commiseratio 80 a.
Comparatio 170 b.
Conclusio 97 a.
Concordia 29 b.
Confirmatio 82 b.
Confutatio 66 b.
Coniectura 97 a.
Cõiecturalis causa 97 b
Consuetudo 105 b.
Consuetudo contagiosa 54 a.
Cõsultatio 206 b. 210 a.
Continentia 212 b.
Contumacia 106 b.
Corcyra 123 b.
Coronæ victorũ 213 a.
Cortina 68 b.
Cotys Rex Thraciæ
Crassius 201 b.
Crates 59 b.
Cretenses 44 a.
M. Curtius 48 b.
Cyclops 126 a.
Cyrillarus equus 115 b.
Cypros 5 a.
Cyrus Rex 21 b. 126 b.
Cysseis 187 a. (201 b.

D.

Daphne 64 b. 68 b. 81 a.
Dardanꝰ 169 b.
Decij 48 b. (172 a.
Delphini 88 a.

Delphinorum amor erga homines 89 a.
Democratia 53 b.
Democrit⁹ 211 a. 225. b
Demoſth. 56 a. 174 a. 219 b.
Demo. labores 21 a.
Demoſth. laus 127 a.
Demoſth. mors 175 b.
Deorũ nomina 189 b.
Deſcriptio 194 b.
Deſidia 39 b. 60 b.
Dicendi genera 181 b. 197 b.
Dido 85 a.
Dij 125 b.
Diogen. 28 a. 29 b. 39 a 28 b.
Dionyſius 29 a.
Diuitiæ 109. 218 a.
Diuitiæ veræ 205 a.
Diuitiarũ affecta. 26 a.
Diuitiarum mala 58 a.
Doctrina. 24 b.
δύσμολος 107 b

E.

EBrietas 27 b. 100 b. 229 b.
Echetus 158 a. 161 b
AEtion 188 b.
ἔλεγχος 180 b.
Eloquentia 129 b.
Elpenor in porcum 71 a 91 a.
Empedocles 162 a.
Encomion 114 b.
ἐνέργεια 194 b.
Ennius 33 a.
Enthuſiaſmus 83 a.
Eobanus Heſſus 33 a.
ἔπαινος 114 b.
Epaminundas 213 b.
Epheſij 5 a.
Ephori 124 a.
Epilepſia 103 b.
Epimythium 7 a.
Equeſtris faſtus 28 b.
Ethnicorum librorum lectio 72 b. 74 b.
Ethopœia 176 b. 168 a. 181 b.
ἦθος 181 a.
Euclides 61 a.
Eupolis 179 b.
Euripides 219 b.
Euryſtheus 178 b. 185 b
Eutrapelus 57 b.

F.

Fab. Maximus 38 b.
Fabula vnde dicta 2 a.

Fabula Demosthenis 2 b.
Herodis Attici 3 a.
Menenij Agrippæ 2 b.
Themistoclis ibid.
Fabulæ de Accipitre et luscinia 14 b.
Agricola & ciconia 66
Barbaro ruris colendi ignaro 3 a.
Cassita 9 b.
Formicis & cicadis 1 b. 11 a.
Fure 6 a.
Iuuene desidioso 13 b.
Leone & vulpe 6 b.
Lupis & ouibus 2 b.
Medico & agroto 6 a.
Mẽbris et vẽtre 2 b.
Mure vrbano & rustico 8 b.
Simijs 7 a
Venere & rosa 17 a
Voluptate & dolore 7 b.
Vulpe hirundinibus obsessa 5 b.
Vulpe muscis obsita 1 b.
Fabulæ definitio & species 1 a.
Fabulæ Lybicæ 4 b.
Fabulæ Sybariticæ ib. a.
Fabularũ inuentor 2 b.
Fabularum vsus 2 a.
Facta laudandi ratio 149 b.
Factus 29 b.
Febris laus 115 a.
C. Flaminius 188 a.
Fons Pisistratarũ 198 b
Forma 84 a.
Fortitudo 12 a. 212 a.
Fortuna 53 b. 98 a.
Frustro frustror 159 a.

G.

GErhardus Nouio-magus 183 b.
Glauce 191 a.
Gnatones 186 b.
γνῶμαι 97 a.
Grandines 213 a.
Gratitudo 227 a.
Gyari 108 b.

H.

HAdamaria incendium 204 b.
Hanno 165 b.
Hector 159 a. 153 b.
Hecuba 116 a. 193. 187 a
Helena

Helena 163 b.
ἡρακλῆς 178 b.
Heraclitus philosophus 26 b.
Hercules 41 a. 86 b. 173 a. 18 b. 178 b.
Hesiodus 14 b. 37 a.
Hesperidũ horti 115 a.
Hieronymus 72 b. 74 b.
Historia 18 a.
Homeri versus 195 b.
Hominis laus à bonis Fortunæ 116 a. *Corporis ibi.* b. *Animi* 118 a. *Mortem secutis* 120
Hominũ miserias 54 b. 213 a.
Homo 30 b.
Homo bulla 54 b. 84 b.
Honesti partes 212 b.
Horatius Cocles 92 a.
Hospitalitas 51 b.
Hymnus 114 b.
Hypothesis 210 a.
Hypotyposis 125 b. 297 a.

I.

IAson 190 b.
Icon 195 a.
Idolopœia 176 b. 178 b.
Ignauia 12 a.
Ilias Homeri 2 b.
Illyris 160 a.
Imitatio 176 b.
Improbatio 66 b.
Incendiarij 99 a.
Ioseph 31 b.
Irus 56 b.
Isocrates 30 b.
Iulius Cæsar 224 b.
Iuno cur pronuba, & Lucina 124 b.

L.

LAbor 1 b.
Lacedæmonij 44 a.
Laconũ conuiuia 28 b.
Lactantius 77 a.
Ladon 68 a.
Lanus 133 a.
Laomedon 162 b. 171 b.
Lapithæ 104 a. 172 b.
Latona 182 b.
Laus 118 a.
Legislatio 223 b.
Lesbos 123 a.
Lencosia 13 a.
Lex 101 b. 220 b. 223 b
Lex Aemilia 225 b.
Cincia 224 b.
Cornelia 56 a.

Fusia

Fusia 225 a.
Heluetiorum de ebrietate 224 b.
Iulia 229 b.
Licinia 225 b.
Oppia 225 a.
Roscia 224 b.
Sumptuaria ibidem
Talionis ibi.
Locania 225 a.
Liberi parentes alant 226 b.
Lygia 13 a.
Locus cõmunis 96 a.b. 114 b.
Locus communis a Thesi differt 210 b.
Lucretia 87 a.
Lycurgus 12 a.

M.

Macaria 48 b.
Macedones 156 b. 160 a.
Macedonia 159 a.
Magistratus officium 61 b.
Magnesia 161 a.
Mali corui malum ouũ 63 a.
Marpurgensis Academia Encomion 130 b.
Marpurgum 132 b.
Mars 124 b.
Matrimonij laus 207 a. 213 b.
Matrimonij mala 112 b
Matrimonij vituperatio 213 b.
Mausolus 144 a.
Medea 190 a.
Memoria 217 a.
Menander 180 b.
Metellus Numidicus.
Mezenetus. 43. 213 b.
Mida 11 b.
Mimesis 178 b.
Milesij 5 a.
Milo 22 b.
Minerua 124 b.
Modestia 212 b.
Monarchia 53 b. 54 a.
Moribonũ 47 b. 217 b.
Mors 217 b.
Mors qualis optanda 224 b.
Moses 95 b.
Mulier 214 a. 215 b. 225 b.
Musa 83 a.
Μουσαγέτης 68 a.

N.

Narrationis poeticæ tria genera 17 b.
Naupactus 122 b.
Neptunus 225 a.
Nestor 135 b.
Niobe 176 b. 182 a. 183 a
Non omnia possumus omnes 46 a.
Numa Pompilius 43 a.
Νουθεσία 30 b.
Nyctais 188 a.

O.

Obediendum Deo 42 a. 56 b. 186 a.b. 219 a. 220 a.
Obedientia 107 a.
Obses 160 a.
Odyssea Homeri 2 b.
Oenone 163 a.
Officium 31 a
Olea 115 b.
Oligarchia 54 a.
M Oppius 225 a.
Oratores 17 b.
Orpheus 129 b.

P.

Paedagogia 30 a.
Pagasa 161 a.
Palamedes 125 a.
Pallas 124 b.
Pallene 166 b.
παράδειγμα 31 a.
παραίνεσις 30 b.
Parētes honorādi 227 a
Paris 162 b.
Parricidij pœna 220 b.
Parthenope 12 b.
Pasiphae 86 b.
πάθος 181 a.
Patriæ amor 52 b.
Patroclus 180 b.
Paulus Apostolus 77 b.
Paupertas 59 a. 55 a. 57 b. 58 a.
Pecunia 52 a.
Pecuniæ corruptela 55 b
Pecuniæ obediunt omnia 35 b.
Pelasgia 122 b.
Peleus 169 b. 172 a. 173 a
Pelias 161 a.
Pella 157 a. 159 b
Peloponnesus 122 b.
Peneus 78 a.
Pericles 123 b. 244 a.

περιήγησις 195 a.
Perseus 168 a.
Phalaris 161 b.
Phera ibid. a.
Philippi dictum 164. a.
Philippi mors 161 a.
Philippus Macedonum Rex 56 a. 128 b. 156 a. 158 b. 224 b.
Philippi Macedonũ Regis Genealogia 152 b.
Philosophia 76 b.
Phœbades 68 a.
Phœbus 69 a.
Phormio 166 a.
Phrygia 162 b.
Phthia 171 b.
Pietas in parẽtes 226 b. 229 a.
Pisistratarũ fons 198 b.
Platæa 122 b.
Plato 11 b. 29 a. 37 b. 40 b. 62 a. 293 a.
Q. Plemmius 62 b.
Pæones 160 a.
Poëtæ 83 a. 87 b.
Pollio Romulus 228 a.
Pompeius 23 b. 197 b.
Porci Acarnanij 92 a.
Portunus 125 a.
Portus descriptio 196 b.
Positia 210. a.
Potidæa 160 b.
Præexercitamẽta quatuordecim 1 b.
Priamus 163 a. 172 a.
Primitiæ 75 a.
πρόβολος 173 a.
Procrustes 162 a.
Prosopographia 195 a.
Prosopopœia 176 b. 179 b
Prouidentia 212 a.
Prudentia 216 b.
Ptolemæus Lagi 62 a.
Pulchritudo triplex 83 b.
Punica fides 164 a.
Puniẽdi causæ tres 30 b
Pylos 123 a.
Pyramides 198 b.
Pyramus et Thysbe 10 b
Pythagoras 28 a.
Pythia 68 b.
Pythius ibid.
Python. ibid.

R.

REfutatio Reinhardi Hadamarij domus 199 b.
Reip. statꝰ triplex 53 b.

Rhetores 17 b.
Romani ciues 122 a.
Rubigo 213
S.
Sacrilegus 104
Saguntini 166 b.
Samij 44 a.
Sapientia 37 b. 124 b. 126 a.
Sapientiæ laus 112 b.
Satietas omnium rerum 47 a.
Saturnus 12 a.
Scarabeus 8 a.
Scilurus 29. b.
Scipio 115 b.
Senectus 229 b.
Senectꝰ laudabilis 216 a
Sententia 51 a. 97 a.
Sentẽtiæ cõpositæ 53 a.
Sentẽtiæ simplices 53 a.
Seriphius 122 a.
Serpentum descriptio 205 b.
Sirenes 12 b.
Sobrietas 102 a. 141 b. 230 a.
Socrates 29 b. 34 b. 40 a. b. 89 a.
Solon 40 b. 213 a.
Somnolentia 60 a.
Somnus nimius 123 a.
Sophistæ 17 b.
Sophocles 327 b.
σωφροσύνη 102 b.
Sparta 133 a. 211 b. 218 a
Sphæteria 123 a.
Stadium 198 b.
Stilpo 40 b.
Stoici 115 a.
Stoicorũ Apathia 3 a.
Sybaris 3 b.
Sybaritæ ibid.
Sybaritas mollities perdit 4 a.
T.
Tantalus 182 b.
Tarqnij 63 b. 104 a.
Tarquinius 37 a.
Temeritas 127 a.
Temetum 91 b.
Tempe 68 a.
Temperantia 212 b.
Tempus 142 b.
Temulentia 10 a.
Terentius Varro 38 b.
Tethys 172 b.
Themistocles 123 a.
Theodorus 35 b.
Theognis 55 a. 63 a.

Theſes ciuiles 210 b.
Theſes contemplatiua 211 a.
Theſis 210 a.
Thetis 172 b.
Thraces 25 a.
Thracia 160 a.
Thraſo 195 a.
Thucydides 121 b. 196 a
Thucididis laus 111 a.
Tyberius Cæſar 61 b.
Τιμωρία 31 a.
Tomyris regina 21 b. 201 b.
Topographia 169 b.
Tophotheſia 196 b.
Triballi 160 a.
Tripodes 68 b.
Troiæ cõditores 171 b.
Troianorum fata 173 b
Tyrannicidarũ præmia 96 b. 98 a.
Tyrannis 62 a. 93 a. 221 b.
Tyrannus 97 b.

V.

M. Valerius Coruinus 92 b.
Valerius Publicola 224 a.
Venus 54 a.
Vergilius 46 a
Vigilantia 52 a. 48 a.
Vinum 141 a.
Virginitas 212 a.
Virtus labore comparatur 82 a.
Vita humana 54 a.
Vituperiũ 121 a. 156 a.
Vlyſſes 13 a. 56 b.
Vnus vir nullus vir 46 b.
Voluptas 7 b. 12 b. 13. b. 92 a. 217 a.
Vrbes laudandi ratio 145 b.
Vredo 213 a.
Vulcanus 126 a.
Vulgi peruerſitas 28 b.
Vxor nõ ducenda 213 b

Z.

Zeno 115 a.

FINIS.

APHTHO-

APHTHONII DECLAMATORIS PRAEEXERCITAMENTA.

FABVLA, QVAE GRAECE Μῦθος.

FABVLA traxit à poëtis originem, qua Rhetores etiam cõmuniter vtuntur, quòd admonitionibus sit idonea, & erudiendis imperitioribus apta. Est autẽ Fabula, sermo fictus, veritatem effingens.

Fabulę definitio.

Varias sortitur appellationes, Nam modò Sybaritica, modò Cilix, modò Cypria dicitur, receptis pro Inuentorum varietate nominibus. Obtinuit tamẽ, ac euicit, vt potius Aesopica vocaretur quòd Aesopus omnium optimè fabulas conscripserit.

Species fabulæ.

Sunt autem fabularum aliæ rationales, aliæ morales, aliæ mixtæ. Rationales sunt, quibus fingimus hominem aliquid facere. Morales, quæ ratione carẽtium morem imitantur. Mixtæ, in quibus vtrumq; rationale & irrationale iunguntur. Quòd si admonitionũ, cuius causa fabula inuenta est, præ-

 posue-

posueris, προμύθιον, id est, vt ita dixerim, Præfabulare: Si verò postposueris, ἐπιμύθιον, hoc est, Adfabulationem appellabis.

EXEMPLVM. FABVLA FORmicarum & Cicadarum, iuniores ad laborem adhortans.

Flagrans æstatis erat feruor, cùm Cicadæ continuis indulgebant cantilenis, lætoque inter arbusta strepebant carmine. At Formicæ laboribus intentæ, victum quærebant, colligebantque fructus, quibus hyberno tempore vescerentur. Ingruente igitur hyeme, partis formicæ nutriebātur. Sed inertibus Cicadis oblectans illa voluptas cessit in inopiam, atque famem. Sic qui laborem in iuuenta subterfugiunt, in senecta tabescunt egestate.

Morale.

SCHOLIA.

Quintilianus, optimus eloquentiæ magister, præcipit, adolescētes in minoribus dicendi facultatis operibus antè exercendos esse, quàm ad magnum illud Declamationum opus perducantur. Sunt autem opera minora quatuordecim:

Fabula, Narratio, Chria, Sententia, Confutatio, Cōfirmatio, Locus communis, Laudatio, Vituperatio, Comparatio, Ethopœia, Descriptio, Thesis, Legislatio.

Quæ

Quæ vt pueri memoria faciliùs tenere possint, versiculis hisce tribus sum complexus:

Fabula, Narratur, Chriæ, Sententia, Futat,
Confirmat, Locus haud priuus, Laus, Crimina,
Confert,
Fictio, Descriptum, Thesis, ac inductio legum.

Quorum illa sunt generis

- *Deliberatiui,*
  - *Fabula.*
  - *Narratio.*
  - *Chria.*
  - *Sententia.*
  - *Thesis.*
- *Iudicialis,*
  - *Confirmatio.*
  - *Confutatio.*
  - *Locus cõmunis.*
- *Demonstratiui,*
  - *Laus.*
  - *Vituperatio.*
  - *Imitatio.*
  - *Comparatio.*

Fabulæ autẽ, secundũ Marcum Varronem, à verbo Fari, nomẽ habẽt. Has primas tradere pueris solẽt Oratores, quia animos eorũ adhuc molles, ad meliores facile vias instituũt vitæ, vt dit Priscianus. Delectant aũt vehemẽtiùs, & efficaciùs persuadẽt. Delectãt, quia morũ faceta quadam imitatione capiunt imperitiorũ animos. Fidem faciunt, quia verum veluti ponunt ante oculos, vt Erasmus inquit in Copia. Non solùm autem conducunt ad oblectandum, sed etiã vim Fabularũ vsus.

maximam habent ad permouẽdum atq; persuadendum. Hinc Aristoteles 2. Rhetoricorum, eas ponit inter probationes Rhetoricas.

A poëtis, &c. *Hesiodus (autore Suida) primus omnium fabulas conscripsit. Qui annis centum atq; tribus superior Aesopo fuit. Quintilianus lib. 5. cap. 11. Fabularũ, inquit, primus autor Hesiodus videtur. Atqui poëtæ figmẽtis quidem vtuntur, sed iisdem altissimam continent philosophiã. Exemplo sit Homerus, cuius Ilias ostendit, quantum calamitatis afferat libido. Odyssea virtutis exemplar expressit. Vide Horat. 1. Epistolarum. 2.*

Ilias.
Odyssea.

Qua etiam oratores, &c. *Vt Menenius Agrippa, qui plebem cum patribus in gratiã traditur reduxisse. Nota enim illa de mẽbris humanis aduersus ventrem discordantibus fabula.*

ITEM Themistocles, qui admonituru Athenienses, ne magistratus innouarent, fabulam de vulpe muscis obsita denarrauit.

ITEM Demosthenes, aduersus Philippum, ab Athenienſibus decem Oratores postulantem: Lupi, inquit, suaserũt pastoribus, vt in amicitiam cõuenirent. Cùmq; hoc pastoribus placuisset, petierũt lupi, vt prima sibi vice securitatis canes traderent, in quibus videbatur occasio iurgiorũ consistere. Quo facto, lupi, omni adempta formidine, omnem gregem non solùm pro satietate, sed etiam

Fabula Demosthenis.

etiã pro libidine, lacerauerũt. Sic, inquit, ſublatis oratoribus, in populo Athenienſium facturus eſt Philippus, qui populi oratores poſtulauit, vt faciliùs ſpoliatam cuſtodibus vrbem poſſit opprimere.

ITEM Herodes Atticus contra Stoicorum ἀπάθειαν. *Thracius, inquit, homo, ex vltima Barbaria ruris colendi inſolens, cùm in terras cultiores, humanioris vitæ cupidine commigraſſet, fundum mercatus eſt, olea atq; vite conſitũ: qui, quia nihil admodum ſuper vite atq; arbore colenda ſciret, videt fortè vicinum rubos latè atque altè obortos excidentem: fraxinos ad ſummum propè verticem deputantem, ſoboles vitiũ è radicibus caudicum ſuper terram fuſas reuellentem, ſtolones, in pomis aut oleis proceros, atq; decerptos amputantem. Accedit q; propè, & cur tantam ligni atq; frondium cædem faceret, percontatus eſt. Et vicinus ita reſpondit: vt ager, inquit, mundus purusq; fiat, eiusque arbor, atque vitis fœcũdior. Diſcedit ille à vicino, gratias agens, & lætus, tanquam adeptus rei ruſticæ diſciplinam. Tum falcem ibi atq; ſecurim capit, atque ibi homo miſer imperit? vites ſuas ſibi omneis, & oleas detruncat, comásque arborum lætiſſimas, vberrimos q; vitium palmites decîdit, & fruteta, atq; virgulta ſimul omnia, pomis, frugibusq; gignendis fœlicia cum ſentibus & rubis, purificãdi*

Apathiæ Stoicorũ. Fabula Attici.

agri gratia, cõuellit, mala mercede doctus audaciã, fiduciamq́ peccandi imitatione falsa eruditus. Sic, inquit, isti apathiæ sectatores, qui videri se esse trãquillos, & intrepidos, & immobiles volunt, dum nihil cupiunt, nihil docent, nihil irascuntur, nihil gaudent, omnibus vehementioribus animi officijs amputatis, in corpore ignauæ, & quasi eneruatæ vitæ consenescunt. Hæc Gellius libro 19. cap. 12.

Nec oratores tantùm fabulis vtuntur, sed etiam philosophi, à quorum sacrario tamen in cunas nutricum eliminantur, quæ solas auriũ delitias profitentur. Admittuntur autem, quæ legentis intellectũ adhortantur ad virtutes. Vide Macrob. de Som. lib. 1. cap. 2. Eiusmodi fabulæ exẽplum habetur apud Platonẽ lib. 2, de Rep. Et Ciceronem Offic. 3. de Gygis annulo.

Sermo falsus. &c. *Quamuis fabulosa sunt argumenta, & nullã veritatis vim cõtinere videantur, tamẽ rationem habent, vt iuxta eã veritas possit manifestari, ficta quidem narratione, sed veraci significatione.*

Sybaris. Sybaritica, &c. *Sybaris oppidum fuit vicinum Crotoni, vt testis est Herodotus libro 5.*

Sybaritæ. *Stephanus in Italia constituit, aitq́ postea Thurion appellatum. Vnde Sybaritæ dicti, gens in voluptatũ architectura operosissima. Nã, Suida teste, luxu, deliciisq́ adeo notabilis, vt quicquid effœmina-*

minatū, quicquid molle, quicquid accurata atq; ambitiosa luxuria paratum esset, id vulgò Sybariticū diceretur. Hinc Sybariticæ fabulæ, quales fermè apud Aesopum. At aniles, & parum pudicæ, vocantur à Suida, propter nimium luxū, ac libidinem Sybaritarum, apud quos nugæ ac voluptates in precio, frugalitas odio fuit, Hos ex Aphricano Politianus Miscellaneorum 1 5. narrat, eò delitiarum venisse, vt equos in cōuuia introducerent, ita institutos, vt audito tibiæ cātu, statim se tollerent arrectos, & pedibus ipsis prioribus vice manuū gestus quosdā chironomiæ motusq; ederēt ad numeros saltatorios. At enim tibicen, inquit, ibi quispiā cōtumelia adfectus trāsfugit ad Crotoniatas hostes, paulò antè prælio superatos à Sybaritis: & quod è Repub. foret illorum, pollicetur (si fidem modò habeant) sua opera Sybaritarum cunctorum equites in ipsorū vēturos potestatē. Creditares, & belli dux creatus à Crotoniatis tibicen, conuocat omneis quotquot eiusdem forent in vrbe, artificiū, modulamētūq; eis indicat, atq; vt visum temp^o, procedere in hostem iubet. Sed enim Sybaritæ fastu præturgidi, quòd equitatu superabāt, eunt contrà, prælio cōserunt. Hic aūt repentè dato signo, tibicines vniuersi cōspirāt Ecce tibi igitur cōfestim modulamine agnito, cātuq; illo vernaculo, tollūt, erigūtq; semet in pedes equi Sybaritæ, sessoribus excussis,

Fabulæ Sybariticæ.

Sybaritas mollities perdit.

Tripudium equorum.

& quod tripudium domi didicerant, etiã in acie exhibent. Ita capti omnes equites, sed humi iacẽtes, omnes equi, sed tripudia repræsentantes. De Sybaritis plura apud Erasmum in Chiliadibus. Idem Apophthegmatũ sexto, refert ex Athenæi lib. 12. Tantam Sybaritarum fuisse mollitiem, vt nullum opificium in ciuitatem admitterent, quod cum strepitu exerceretur, quod genus sunt fabrorum ferrariorum, & lignariorum. Atq; adeò ne gallum quidem gallinaceum in ciuitate fas erat alere, ne quid esset, quod illis somnum interrumperet.

Cilices.

Modò Cilix, &c. *Cilix, à Cilicia, minoris Asiæ regione, Syriæ proxima, vt meminit Plinius lib. 5. cap. 27. Cilicũ autem vanitas & mores olim fuerunt notati. Hinc prouerbium:* Κίλιξ οὐ ῥᾳδίως ἀληθεύει, *Cilix haud facile verũ dicit. Item: tria Cappa pessima, quo notatæ gentes, Cappadoces, Cretẽses, Cilices. Priscianus in præexercitamentis suis fabulas ponit Lybicas, à Lybia, quæ vt variarum ferarum, ac monstrorũ est ferax, ita gẽtis ingenia fuerũt ad fabulas propẽsa. Et prouerbio Lybicam feram appellabant hominem vafrum, callidũ, versipellem, variis moribꝰ, ancipitiq; ingenio, vt ait Erasmus. Et Lybicorum Apologorũ meminit Aristoteles in Rhetoricis.*

Modò Cypria, &c. *Dicta à Cypro. Quæ inter*

inter Syriam, & Ciliciam insula, in mari Carpathio, famosa luxu. In qua sunt Cypros, Cythera, Paphos, Veneri cõsecratæ. Vnde Venus Κύπρις. *Cytheræa, & Paphia dicitur. Fuerunt & fabulæ dictæ Milesiæ, à Milesijs, Ioniæ populis, qui luxu diffluebant, ex eoq; prouerbium Græce fertur:* Οἴκοι τὰ μιλήσια μὴ γάρειν θάδε, *hoc est, domi, non hic Milesia. Recenset Politianus, Miscellaneorum cap. 16. Vide Erasmũ in prouerbio: Domi Milesia. Apuleius in principio metamorphoseos totius: At ego, inquit, tibi sermone isto Milesio varias fabulas conseram, hoc est, iuxta Beroaldi interpretationem, fabuloso, lepido, iocoso, delicato, ludicro, à Milesijs, qui delicijs, & vt dixi, luxu fuere notabiles. Quorum est illud memoratissimum: Nemo nostrum frugi esto, alioqui cũ alijs eijciatur. Simile Ephesiorum dictum. Qui cùm principem Hermodorum ciuitate expellerent, ita locuti sunt: Nemo de nobis vnus excellat, sed si quis extiterit, alio in loco, & apud alios sit. Autor Cicero Tusculanarum quinto.*

Cypros.

Milesij.

Ephesij.

Aesopicæ, &c. *Apollonius Tyanæus apud Philostratum lib. 5. ait: Ego verò fabulas Aesopi ad sapientiam accommodatiores, quàm cæterorũ esse censeo. Quas à Mercurio docet acceptas, Aesopumq; in numero sapientum habitum. Vnde eius fabulæ in tanto fuerunt vsu, vt qui eas non legisset, indoctior reputaretur. Vide Erasmum*

Aesopi Fabulæ.

in

in prouerbio: Ne Aesopũ quidem tristi. Quintilianus loco suprà citato: Fabulæ, quæ etiamsi ab Aesopo originem non acceperunt, nomine tamẽ Aesopi maximè celebrantur, ducere animos solent, præcipuè rusticorum, et imperitorum, qui & simplicius quæ dicta sunt audiunt, & capti voluptate facilè his, quibus delectantur, consentiunt. Cuius rei meminit Lancilotus libro 6. cap. 14.

SVNT autem Apologi maximè compositi ad popularitatẽ, atq; vim persuasionis, cuius generis ille, qui fertur ab Aesopo compositus, in ea oratione, in qua Sami primarium quendã capitis postulatum, iudicio defendebat. Vulpes, inquit, fluuium transitura, in foueam cecidit, inde cùm egredi non posset, longo tempore afflictata est, atq; hirudinibus obsessa. Errabat illàc fortè fortuna herinaceus, despexit, misertus est: tum interrogat, nunquid se vellet: opem, atq; operam suam pollicetur, pessimis animalibus euellendis. Negante illa, sciscitatus est causã. Quia, inquit, hirudines hæ, quæ me habent, iã expletæ sunt sanguine, atq; depastæ, parumq; amplius haurient: quòd si abegeris, inanes aliæ, & famelicæ irruẽt, quæ reliquum mihi sanguinem ebibent. Idem vobis, viri Samij, censeo cogitandum esse. Hic quẽ vos morte mulctandum putatis, nihil vobis officit amplius, iam locupletatus est, iam satur est.

Apologus Aesopi.

Quòd

Quòd si è medio illum sustuleritis, inuadent alij pauperes, qui rem vestram publicam depopulabuntur. Cuius meminit Aristoteles 2. Rhetoricorum cap. 38.

Rationales, &c. *Quibus homines fingũntur aliquid operari, cuius generis illa: Medicus ægrotum curabat, ægro mortuo ille efferentibus dicebat: Homo hic si vino abstinuisset, & clysteribus fuisset vsus, non interyisset. Ad ea respondit quidam: Non oportet hæc te nunc dicere, cùm nulla est vtilitas. Sed tũc admonere, cùm ægrotus his vti poterat. Fabula significat, oportere amicos tempore necessitatis succurrere, & auxilia præbere.*

ITEM: Puer è ludo literario condiscipuli librum furatus domum tulit. Mater non corripuit filium, sed exosculata laudauit. Puer ætate proiectus, maiora cœpit furari. Furto deprehensus, rectà ducebatur ad mortẽ. At sequente ac lugente matre, carnificem orabat ille, vt in aurem matri quiddam narraret. Cùm mater ori filij se admouisset, ille aurem dentibus demorsam abscidit. Matre & alijs accusantibus, quòd nõ solùm fur, sed etiam impius haberetur: Respõdit ille: Mater meæ causa perditionis est. Nã si, cùm olim furatus eram librũ, me corripuisset, non ad hæc flagitiosa discrimina veniissem. Quæ significat, ea quæ nõ in principio puniũtur, in maius augeri malũ. Apologus de Fure.

Mora-

Fabula de Leona.

Morales, &c. *Cuius generis illa: Leo senio confectus, cùm vires nõ suppeterent ad victũ parandum, callidum cepit consilium. Itaq; in antro, quasi periculoso morbo correptus, decũbens, quòd ad ipsum visendum passim animantes reliquæ aduenirent, prehensus illas deuorabat. Atq; ita magna bestiarũ multitudine à Leone absumpta, accedit tandem & vulpecula ad antrum. & ante illud subsistit hæsitabunda & circũspectans: Tum Leo, quid esset cur non adeat ad se, rogat. At illa id quod in Epistolis Horatius retulit, respondisse fertur:*

-Quia me vestigia terrent:
Omnia te aduersum spectantia, nulla retrorsum.

Fabula docet, prudentes ante pericula cauere sibi, & ea signa, quibus mala portendantur, notare, & hæc effugere.

Mixtæ, &c. *Qualis illa de Agricola & Ciconia:*

Agricolæ & Ciconiæ fabula.

INTER grues cepit Agricola & Ciconiã. Hæc deprecata ab illo vitam, non solùm innocẽtem, sed etiam piam se, & hominibus prodesse cõmemorat. Nam & nostrũ genus, inquit, venenatas bestias venatur ac deglubit, & effœtos senecta parentes gestat atq; subleuat. Huic respondit Agricola: Credere se vera esse omnia, quæ recensuerit, sed inter nocenteis captam, eandem oportere pœnam sufferre, quã illi. Fabula significat,

similem

similem quemque haberi iis, cum quibus consociatus, & inter quos deprehensus fuerit.

Ἐπιμύθιον, &c. *Caterùm quod* ἐπιμύθιον, *id est, Apologi interpretationem appellant, non admodum refert, initio ponas, an in fine. Quanquam & hinc incipere licebit, & in hanc desinere, modò sermonis accedat varietas. Sunt qui velint, eiusmodi fabularum expositiones in fine ponendas ab iis, qui fuerint earundem inuentores. Ab aliis in principio, vel in fine.*

DE TRACTATIONE FABULARUM.

Breuiùs fabulæ tractantur, si narratione simplici proferantur: fusiùs autem, si personis inductis sermo fingatur, quemadmodum Priscianus ait. Exempli causa: Simiæ conuenerunt, & consilium habuerunt de vrbe condenda, & quia placuit illis, paratæ erant incipere ædificationem. Sed vetus inter eas prohibuit ab incœpto, eas docens, quòd facilè capiantur si intra muros cõcludantur. Fusiùs autem sic: Simiæ conuenerunt, & consiliabantur de vrbe condenda, quarum vna in medium veniens concionata est: Quia oportet ipsas quoq; ciuitatẽ habere. Videtis enim, aiebat, quòd ciuitates habẽdo homines, habẽt etiam domos singuli, & concionem vniuersi, & in theatrũ ascendentes delectant animos spectationibus, & auditionibus variis. Et sic proferes orationem, dicens,

sens, quòd & plebiscitum scriptum est. Et finges etiam orationem veteris Simiæ.

ALIVD EXEMPLVM FABULÆ, breuius tractatæ.

Voluptatem aiunt, atq; dolorem quodam tempore coram Ioue se mutuò accusauisse. Cumq; ille nihil non tentaret, atq; experiretur, quo in gratiam litigantes redigeret, frustra omnia conatũ, ipsos tãdem adamãtina quadam catena inter sese copulasse atq; deuinxisse. Itaq; durante nihilominus dissidio, & contraria voluntate, necessariò coniuncti & sociati manserunt.

IAM qui latiùs hanccine fabulam tractare volet, ab initio proœmion excogitabit, q; rei laudem contineat, vt quòd non vanum sit aniculariũ deliramentum. sed nobile philosophorum, nõ modò futurum oblectamento, sed etiam vsui magno documentum. Deinde voluptatis orationem, qua dolorem accusat, & è contrario doloris, qua criminatur voluptatẽ, effinget, atq; vtriusq; rationes alijs vel fabulis vel exẽplis illustrabit. Dicet dolorem maximum malum, Quòd sit res tristis, aspera, amara, & inimica naturæ, quemadmodũ ait Cicero 2. Tusculanarum quæstionum. Contrà voluptatem escã malorum, pestemq; capitalem, quod Circes, atq; Syrenum fabulæ confirment. Huc ea referri poterunt, quæ sunt apud Silium Italicum libro 15. contra voluptatem. Postremò Iouis explicabit

plicabit iudicium, quo voluit, inhoneſtæ voluptatis inſeparabilem eſſe comitem dolorem atq; pœnitentiam, ac mœrorem æternum. At doloris & honeſti laboris gloriam. Etenim ex paululo incommodi, atq; moleſtia, ſummũ maximumq; bonum colligi. Vide prouerbium: Exiguum malũ, ingens bonum.

PORRO qui in hoc ſcribendi genere volunt ſtylum exercere, duo potiſſimùm vitabunt. Primò, ne oratione ẽ faciant omnino aridam, ſed temporum, locorum, aliarumq; circumſtantiarũ velut ſucco plenã reddant. Deinde ne dum hoc vitant vitium in cõtrarium incurrant, & immodico deſcriptionum ambitu faſtidium ingerant, vt ait Petrus Moſellanus. Principio autẽ dilatabũt præfatione commẽdationis. Commendabũt autẽ iuxta Eraſmi ſentẽtiam cùm autorem ipſum, tũ Apologorum genus. Deinde ſi deſcribendis animantium, aut rerũ formis ac naturis, quas inducent, longius immorabuntur. Quandoquidẽ hoc iam ipſum, & cũ voluptate accipitur, et ad eruditionem liberalẽ pertinet, Veluti ſi ſcarabei formam, deinde quemadmodũ è ſtercoribus naſcatur, & quo pacto poſterioribus pedibus erectis ſtercora protrudat, atq; id genus alia deſcribent. Ad eundem modum, Aquilam regnum in auium genus obtinere, armigeram eſſe Iouis, non offendi fulmine, non conniuere ad ardentiſſimos

Solis

Solis radios, perniciſſimo volatu vltra nubes ferri. Deniq; quæcunq; vel ad ſcarabeorũ humilitatem exaggerandam, vel aquilæ generoſitatem attollendam pertineant. Atq; hac in re non prætermittendum, ſi quid animanti cuipiam fabulis poëtarum eſt attributum, Quod genus è Lycaone natos lupos: Ex adoleſcente perdicem: Cygnum Apollini ſacrũ eſſe, ſub fatalem horã ſuauiſſimè canere: Coruum eiuſdem fuiſſe nunciũ, & ob ceſſationem ex albo nigrum factum. Aut ſi quid proditum eſt hiſtoriis inſigniter ab his factũ. Velut de aquila, quæ virginem adamauit apud Plinium lib. 10. cap. 5. de delphino apud Gellium lib. 7. cap. 8. Apud Plinium Epiſtolarũ 9. De Bucephalo Alexandri Magni equo, apud Gellium lib. 4. cap. 2, Atq; item de cæteris. Deinde cùm ad ipſum Apologũ fuerit ventũ, fuſiùs ac latiùs enarrare licebit. Id fiet citra tædium, ſi facetа quadã imitatione, quod eſt in hominũ vita, ad fabulæ mores accommodabunt. Præterea ſi ad eandẽ rationem ſermones, ſententias, dictaq; adfingamus. Exemplum aptiſſimum eſt dilatati Apologi apud Apuleium, de coruo & vulpe.

EXEMPLVM APOLOGI, breuiter expoſiti.

Mus ruſticus vrbanum hoſpitio excepit, & amicũ quibus potuit cibis exquiſitis refecit. Vrbanus agreſtia faſtidiens obſonia, ruſticum in vrbem

vrbem ſecum duxit. Ineunt, quod opiparè fuit inſtructum, conuiuium. Inter epulandum auditur ſtrepitus in ſera, & latratus canum. Ambo trepidare, & fugitare, ruſticus maximè, qui viarum ignarus ægrè ſe tueri. Sed ad ſeſe reuerſus, ait: Malo cum ſecuritate meam inopiam, quàm iſtam cum tali anxietate copiam.

EXEMPLVM EIVSDEM dilatati, apud Horatium.

Ruſticus vrbanum murem mus paupere fertur
Accepiſſe cauo, veterem vetus hoſpes amicum,
Aſper, & attentius quæſitis: vt tamen arctum
Solueret hoſpitijs animum, quid multa? neq; ille
Sepoſitis ciceris, nec longa inuidit auena:
Aridum & ore ferens acinum, ſemeſaque lardi
Fruſta dedit, cupiens varia faſtidia cœna
Vincere, tangentis malè ſingula dente ſuperbo.
Cùm pater ipſe domus palea porrectus in horna
Eſſet ador, loliumq; dapis meliora relinqueus.
Tandem vrbanus ad hunc: Quid te iuuat, inquit, amice,
Prærupti nemoris patientem viuere dorſo?
Vin' tu homines, vrbemq; feris præponere ſyluis?
Carpe viã (mihi crede) comes, terreſtria quando
Mortales animas viuunt ſortita, neq; vllu eſt
Aut magno aut paruo leti fuga, quo, bone, circa
Dum licet, in rebus iucundis viue beatus:
Viue memor, quàm ſis æui breuis: Hæc vbi dicta

Agreſtem pepulêre, domo leuis exilit inde,
Ambo propoſitum peragunt iter, vrbis auentes
Mœnia nocturni ſubrepere, iamq; tenebat
Nox medium cœli ſpatium, cùm ponit vterq;
In locuplete domo veſtigia, rubro vbi cocco
Tincta ſuper lectos canderet veſtis eburnos:
Multaq; de magna ſupereſſent fercula cœna,
Quæ procul extructis inerant heſterna caniſtris.
Ergo vbi purpurea porrectum in veſte locauit
Agreſtem, veluti ſuccinctus curſitat hoſpes,
Continuatq; dapes, nec non vernaliter ipſis
Fungitur officijs prælambens omne quod affert.
Ille cubans gaudet mutata ſorte, bonisq;
Rebus agit lætum conuiuam, cùm ſubitò ingens
Valuarum ſtrepitus lectis excuſſit vtrunq;,
Currere per totum pauidi conclaue, magisq;
Exanimes trepidare, ſimul domus alta moloſſis
Perſonuit canibus, tum ruſticus: haud mihi vita
Eſt opus hac, ait, & Valeas, me ſylua cauusq;
Tutus ab inſidijs tenui ſolabitur aruo.

ALIVD DILATATAE FABVLÆ EXEMPLVM, EX GELLIJ LIB. 2. CAP. 27.

Aeſopus ille è Phrygia fabulator haud immeritò ſapiens æſtimatus eſt: quũ quæ vtilia monitu ſua ſuq; erant, non ſeuerè, non imperiosè præcepit & cenſuit, vt philoſophis mos eſt: ſed feſtiuos, delecta-

lectabilesq́ apologos, cõmentus, res salubriter ac prospicienter animaduersas, in mentes, animosq́ hominũ, cũ audiẽdi quadã illecebra inducit: vel, vt hæc eius fabula de auiculæ nidulo lepidè atq́ iucũdè premonet, spẽ fiduciãq́ rerum, quas efficere quis possit, haud vnq̃ in alijs, sed in semetipso habendam. Auicula, inquit, est parua, nomen est cassita, habitat, nidulaturq́ in segetibus, id ferme tẽporis, vt appetat messis, pullis iamiam plumantibus. Ea cassita in sementes fortè concesserat tẽpestiuiores, propterea q́ frumẽtis flauescentibus pulli etiã tũc inuolucres erant. Cùm igitur ipsa iret cibũ pullis quæsitum, monet eos, vt si q̃d ibi nouæ rei fieret, diceretúrue, animaduerterẽt: idq́ sibi, vbi redisset, renũciarent. Dominus posteà segetũ illarũ filiũ adolescentẽ vocans: vidésne, inquit, hæc ematuruisse, & manus iã postulare? Idcircò die crastino, vbi primũ diluculabit, fac amicos adeas, & roges veniãt, operamq́ mutuã dent, & messem nobis hanc adiuuent. Atq́ vbi redijt Cassita, pulli trepiduli circum strepere, orareq́ matrem, vt statim improperet. atque alium in locum sese asportet: Nam dominus inquiunt, misit, qui amicos rogaret, vti luce oriente veniant, & metãt. Mater iubet eos à metu ociosos esse. Si enim dominus, inquit, messem ad amicos reijcit, crastinò seges nõ metetur: neq́ necesse est hodiè, vti vos auferam. Die igitur posteus,

mater in pabulum volat: dominus, quos rogauerat operitur, sol feruet, & fit nihil, & amici nulli erant. Tum ille rursum ad filium: Amici isti, inquit, magnam in partem cessatores sunt, quin potius imus, & cognatos, adfinesq; nostros oramus, vt adsint crastempori ad metendum. Itidem hoc pulli pauefacti, matri nuntiant. Mater hortatur, vt tum quoq; sine metu, ac sine cura sint. Cognatos adfinesq; nullos fermè tã obsequibiles esse ait, vt laborem capessendum nihil conentur, & statim dicto obediant. Vos modò, inquit, aduertitè, si modò quid denuò dicetur. Alia luce orta auis in pastũ profecta est, cognati & affines operam, quã dare rogati sunt, supersederunt. Ad postremũ igitur dominus filio: valeant, inquit, amici cum propinquis. Adferes prima luce falces duas, vnam egomet mihi, & tu capies alterã, & frumentum nosmetipsi manibus nostris crastemetemus. Id vbi ex pullis dixisse dominũ mater audiuit. Tempus, inquit, est cedendi, & abeundi, fiet nunc dubio procul, quod futurum dixit. In ipso enim iam vertitur, cuia est res, non in alio, vnde petitur. Atq; ita cassita nidum migrauit, & seges à domino demessa est.

Hæc quidẽ est Aesopi fabula, de amicorum & propinquorum leui plerunq; et inani fiducia. Sed quid aliud sanctiores libri Philosophorum monẽt quam vt in nobis tantùm ipsis nitamur: alia aũt omnia,

omnia, quæ extra nos, extraq; nostrum animum sunt, neque pro nostris, neque pro nobis ducamus. Hūc Aesopi Apologū Q. Ennius, scitè admodū, & venustè versibus quadratis cōposuit. Quorum duo postremi isti sunt, quos habere cordi & memoriæ operæpretium esse hercle puto:

Hoc erit tibi argumētū semper in promptu situm.
Ne quid expectes amicos, quod tu per te agere possis,

FABVLA DE FORMICIS atque Cicadis breuiter narrata.

Appetente hyeme frumentum in arculam ad Solem trahebat formica: videns id cicada, accurrit, rogitat granum. At formica, cur non, inquit, & tu meo exemplo æstate trahis, quodcunque potes, atq; addis aceruo? Respondit illa, sibi id temporis cantando transactum fuisse. Ridens formica: Si, ait, æstate cantitare soles, meritò nūc esuris.

Monet fabula, vt dum adhuc robur corporis adest, quæramus ea, quibus imbecilla sustētetur senectus. Per hyemem, senectutem intellige: Per æstatem, adolescentiam, & florem illum ætatis.

EADEM PAVLO FVsius tractata.

Quotusquisque Philosophorum ratione sua quantumuis arguta bonarum ad literarū studia

iuuentutẽ potentius adhortatur, q̃ Aesopus hoc lepidissimo de formicis atque cicadis figmento. Etenim nullo tũ efficaci, ad labores honestos capessendos pellici posset, q̃ argumento formicarũ. Quæ, laboris exẽpla, trahunt ore, quodcunq; possunt atque addunt aceruo quem struunt, haudignara ac nõ incauta futuri: Quæ, simul iniersũ contristat Aquarius annum, non prorepunt, sed illis vtuntur ante quæsitis potientes. Nec mirum, cùm homines olim fuerint agrorum cultores, & in formicas transformati, nihil præter corporis figurã amiserint: antiquos enim mores obtinent, veterem naturam seruant, Reipublicæ rationem habent atq; curam, rura frequentant, prata perrant, arbores conscendunt, frumenta colligunt atq; recondunt. Nam inus (vt dixi) mens præsaga futuri. Vnde olim Midæ, cuius imperio Phrygia fuit subiecta, puero dormienti in os grana tritici cõgessisse legũtur: vt vulpes Platonis dormientis in cunis paruuli labellis mel inseruisse, atq; ita magnæ fœlicitatis indices extitisse nõ futiles. Hyemis igitur venturæ memores, adeò pertinaciter laborant, vt earum itinere silices attritos videamus, & in opere semitam factam: ne quis dubitet, qualibet in re, quid possit quantulacunq; sedulitas: Ad eas igitur tanquã vitæ magistras Rex Solomon iubet abire pigrum, earũq; mores contemplari, vt sapientior fiat. Illi tametsi

nec

nec Principem, nec præfectum, nec ducem habeant: tamen æstate cibum pro veteri consuetudine parant, & in messe colligunt alimenta. At dissimilem natura ignauæ referunt cicadæ, quas Socrates apud Platonem dicit procreatas ex hominibus. Qui natis ab initio Musis cantuque mõstrato, vsq; adeò deliniti fuerunt voluptate cantus, vt canentes cibũ, potũq; negligerent. Et adhuc hodierno die messis tẽpore cantillantes, hyeme tabescunt egestate. Harũ stulti sunt imitatores, qui iuuenes á labore ꝓcliues ad libidinem, in æstate florida veterno torpent, in senecta premũtur rerum penuria. At prudentes, collaudantur, qui formicarum exẽpla secuti, laboribus honestis quærũt viatica miseris canis, ante oculos assiduò ponentes, ignauiæ comitẽ esse paupertatẽ, vt voluptatis dolorem. Atqui desidiosos non solũ ab hominibus habitos odio, sed etiã à Dijs immortalibus, qui industrios adiuuant, ac spectant magnos viros colluctãtes cũ aliqua calamitate. Vnde rectè Demetrius ille dixit: Nihil infœlicius eo, cui nihil vnq; aliq̃d euenit aduersi. Cuius rei meminit Seneca, in libro de diuina prouidẽtia. Hinc est, ꝙ Saturnus olim fulijs stillantia mella decusserit, ignẽ remouerit, & passim riuis currentia vina represserit, non torpore graui passus sua regna veterno. Et Lycurgus pueros non in

Paupertas ignauiæ comes.

forum, atq; delitijs affluentia loca, sed in agrum duci iussit, vt primos annos non in voluptatibus, more cicadarum, sed in omni opere & labore agerẽt, formicas imitati. Quippe negotia sunt horrida nomine, sed Reipub. mores in statu prospero cõtinent. Contrà, blãdæ appellationis quies pluribus vitijs & periculis respergit. Exemplo sit Roma, cuius præpotens imperium, agitatio rerũ excitabat ad virtutem capessendã, nimia quies in desidiam resoluit, ac interitũ. Hinc Appius ille Claudius crebrò solitus fuit dicere: Negotiũ populo Romano melius cõmitti, quàm otiũ. Blanda quies & facilis initu voluptatis est via. Virtutis autem, quam formicæ videtur ingredi, nimis laboriosa et aspera. Sed vt huius vltima meta iucunda simul ac beata est, sic illius miserabilis & infaustus exitus.

Nam qui desidiam laxumq; sequetur inertem,
Dum fugit oppositos incauta mente labores,
Turpis inopsq; simul miserabile trãsiget æuum.
At quisquis duros casus, virtutis amore
Vicerit, ille sibi laudemq; decusq; parabit.

Res quidem blanda nimis est, mellitus canor atq; voluptatis illecebra, sed quos præstigijs suis cœperunt, disperdunt. Ouidius .iij. de arte.

Monstra maris Sirenes erant, quæ voce canora
Quaslibet admissas detinuere rates.
Harum vna Parthenope, humana voce: Alia,

cui

qui Leucosia nomen, Tibijs: Tertia, Ligya, canebat lyra, atque tanta carminis dulcedine transeuntes nautas afficiebãt, vt alto somno premerẽtur, et cùm sopitos persentiscerent, submergebãt, atque deuorabant. Quare cùm iuxta illas trànsiturus esset prudens Vlysses, cera sociorum aures obturauit, & ipse se ad nauis malum alligari iussit, vt ea ratione saluus euaderet. Vnde Martial. libro iij.

Sirenas hilarem nauigantium pœnam,
Blandasq; mortes gaudiumq; crudele,
Quas nemo quondam deferebat auditas,
Fallax Vlysses dicitur reliquisse.

Et Horatius:

Sirenum voces & Circes pocula nosti,
Quæ si cum socijs stultus, cupidusq; bibisset,
Sub domina meretrice fuisset turpis & excors.

Quid aliud sapientissimi viri per amœnas Sirenum voces intelligi voluerunt, quàm blandæ voluptatis præstigias, quibus inescati homines submergi soleant, atq; funditùs interire. Et qd aliud Aesopus per molles cicadarũ cantus significare voluit, quàm Popinonũ turpitudinẽ, miseriã, infœlicitatem: et breuiter corporũ atq; animarum interitum, quæ pestifera secum trahit voluptas. Proinde studiosa iuuentus, vtile propositum virtutis exẽplar Vlyssem imitabitur, vt tanta pericula declinet, atq; fugiat pernitiosam voluptatem,

Voluptas

tem, quad ipſiſſimum melle litum venenum eſt. Quo nihil damnoſius, cùm virtutes atterat, animique pariter & corporis vires expugnet, vt luxuria Capana, quæ inuictum Annibalem illecebris ſuis complexa vincendum militi Romano tribuit. Vide Liuiũ de bello Punico. Valerium lib. 9. ca. 1. Imitabitur item P. Scipionem:

Qui iuuenis plenus monitis ingentia corde
Molitus, viſæ caluit virtutis amore,
Spreuit voluptatem Achæmenium ſpirantem
vertice odorem, Ambroſias diffuſa comas, vt
Sillius Italicus inquit.

Iuuenis deſidioſus

Non imitabitur illum cum cicadis otia ſectãtem iuuenem. Quem dormiẽtem in medios ſemper dies obiurgabant ſui, & quidnam faceret in lecto tamdiũ, quærebant. Quidnam igitur cenſetis? (ille inquit,) dicere iuſſus: Quoties, inquit, mane euigilo, adſunt ad lectulum meum puellæ duæ, quarum altera ad ſurgendum, et operis aliquid faciendum me hortatur, & oſtendit, quàm turpe ſit iuueni optimam diei partem in lectulo conterere: atque interdum Græcum verſiculum accinit ſemiſomni, cuius vt opinor ſententia eſt: Auroram tertiam operis partem perficere. Ibi tum altera, Nugari hanc ait, et turbatricem eſſe quietis, qua nihil ſit neq; melius, neq; dulcius, & vita hominũ carere nequeat. Bonum ſi adipiſcendum ſit, quouis tempore rectè ſurgi: Malum ſi impen-

impendeat, nimis citò surrexeris, inquit quãuis serò reliqueris lectum. Hæc ego inquit adolescẽs, inter conuitia mutua & altercationes grauissimas disceptantes has audiens, cùm dubitem vtri assentiar, diutiùs soleo in lectulo immorari. Nec imitabitur illũ, q̃ sacris in puerbijs ita loquitur: Paulùm dormiam, paululum modò dormitabo, paululùm modò somno vacabo, paululùm modò manus conseram, & componam me ad recumbendum. Neque illos, qui in libro Sapientiæ sic proclamant: Venite, fruamur bonis quæ sunt, & vtamur creatura tanquam in iuuentute, celeriter vino pretioso, & vnguentis nos impleam⁹, & nõ prætereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis, antequam marcescant: nullum pratum sit, quò non pertranseat luxuria nostra, vbique relinquamus signa lætitiæ nostræ? Non, inquàm imitabitur, ne intereà ceu viator veniat inopia, atq̃ obruat paupertas ac miseria ceu viator. Quicunque ergo ad veras opes, & æternam, quæ virtutem non aliter atque corpus vmbra comitari solet, gloriam aspirant, formicas magis Aesopicas studebũt imitari, quàm cicadas, hoc est, virtutem potiùs, quàm voluptatẽ conabuntur amplecti.

FABVLA HESIODI, DE Accipitre & Luscinia, breuiter prolata.

Acci-

Accipiter Luſciniam vario cantu argutam, in ſublimi nubium ſummitate captam ferebat. Hæc vnguibus trãs fixa, miſerè plorabat, ad hãc raptor horrenda voce, ſic inquit: Quid exclamas miſera, à multò quã tu ſis fortiore detenta? Huc adſis, quo ego te pertrahã. Suaue licet vſque canas, cœna tamen mihi futura es, vbi voluero.

Deſipit, qui potentioribus repugnat.

EADEM DILATATA, AB Auctoris laude.

Tanta ſapientia & præclaris animi dotibus excelluit antiquiſſimus poetarum Heſiodus, vt etiam vita defunctum honore ſummo proſecuti ſint viri ſapientes, ac veluti numen aliquod certum venerati. Quemadmodum enim Homeri natiuitatem vrbes permultæ ſibi vendicabant: ita ſepulchrum Heſiodi Diuinum aſſerebant ſibi Nemei ſimul & Orchemenij. Digniſſimus autem honore tanto tantus Poeta, qui pretioſa Diuini ingenij multa ad omnium hominum vtilitatem ſpectantia reliquit monumenta: in quibus vt gẽma nobiliſſima relucet, quam de accipitre, atque Luſcinia protulit, Fabula.

A PRAEFABVLARI.

Qua ſapienter docuit, eos ſtultè facere qui potentioribus reluctantur, certantq; cum ijs, quos tyrannos nequeant vincere. Quod ipſum eſt contra torrentem niti, contra ſtimulos calcare, &

iuxta

iuxta prouerbium, θεομάχειν hoc est, cum Dijs pugnare.

A NATVRA ACCIPITRIS.

Non iniuria scripsit Ouidius. Odimus accipitrẽ, quia semper viuit in armis: Etenim Harpyis omnibus rapacior, adunco rostro, & vnguibus incuruis: ad vim inferendã natus. Cui tanta est insita atq; à parentibus ingenita rapiendi ac dilaniandi fames, vt nulli auiũ generi parcat, nec ab vllis etiã cognatis sanguinolẽtos abstineat vngues. Qui alitũ sæuissimus, auiculas insontes aut humi volãtes, aut circa arbores in sublimi sedẽtes, persequ, rapere, & discerpere solet. Nec in minores solũ crudelis, ac iniurios⁹, sed etiam populator impius bellum internecit cum Aquila, cum cunctarum auium Rege non expaueſcit gerere, vt cohærentes sæpè deprehendantur. Quo genuinæ rabiei propulsus instinctu crudelissimus hostis, sanguine quẽ assiduò sitit, se satiaturus, innoxiam adoritur luscinam, atque comprehendit. Capta imbellis & insons auicula victorem dulci, qua plurimum pollet voce, rogare cœpit, & obsecrare, vt innocenti parceret, inquiens:

A SERSMOCINATIONE PER prosopopœiam.

Fer mansuetè fortunã. Noli extinctam extinguere. Parce mihi p ea, quæ tibi dulcissima sunt in vita. Miserere infælicis. Respice innocentiam

meam

meam: Neminem vnquem violaui, nunquam rapto vixi, vt iam par pari debeat referri. Quod si nulla mei te misericordia commouerit, eximia qua nobilitor, permoueat virtus mea: noli perfectũ musices organum disperdere. Te permolliat, flectátque vox tam dulcis, atque magna tam paruo in corpusculo meo regnans, & tam pertinax spiritus iram tuam frangat, in tam absoluta musicæ scientia modulatus sonus quẽ sæpius audisti continuo spiritu trahi, nunc varie inflexo, nunc distingui cõciso, copulari intorto, promitti, reuocari, infuscari ex inopinato: Interdum plenum, grauem, acutum, crebrum, extentum, summum, mediũ, imum. Breuiter, omnia tam paruulis in faucibus, quæ tot exquisitis tibiarum tormentis ars hominum excogitauit: Quorum ex interitu maiorem tibi & inuidiam & infamiã conflaueris, quàm vtilitatem perceperis. At ille, quin tu, inquit, auribus meis opplorare desinis. Quia tu rere clamoris tui gratia te amissum iri? Nihil gemitus, nihil lacrimas tuas moror, aut curo. Quæritatio tua nisi forsitan animo placuerit, te meis de vnguibus nunquam eripiet, ac conseruabit. Exple meas inimicitias, & iracundiã sanguine tuo satura. Et statim eo dicto misera discerpsit.

A COLLATIONE.

Quid hoc facto poterit immanius esse? Captiuis alijs tempus relinquitur, quo crimen obiectũ dilue-

diluere, aut aliquam causam in excusationem queant adducere. Sed huic infælici omnis excusa fuit misericordia, omnis q̃ negata purgãdi facultas. Et quis tyrãnorũ tam fuit impius, vt aliquem occiderit, nisi vel leui aliqua ratione permotus? Sed alia nulla causa propulsus accipiter tantum facinus designauit, nisi sola nocendi libidine. Animalium ferocissimus Leo traditur. Huic tamẽ ex feris tanta est in supplices clemẽtia, vt in prostratos non sæuiat: est enim nobilioris animi parcere subiectis, & debellare superbos. At Tyranni verso pollice vulgi quemlibet occidunt populariter, omnibus sanguinolentas manus iniiciunt, nihil homines, nihil Deos ipsos curando.

A CONTRARIO.

Quemadmodum igitur præda insolenti victori visa glorioſa fuit ac suauis, sic ærũna miserimæ calamitatis acerbissima, vt pœna, quæ venerat indignè, magis esse dolenda videatur.

CONCLVSIO.

Quæ crudelitas accipitris ostendit, ipsam innocentiam apud maleficos Tyrannorum greges nunquam fore tutã. Nobis igitur ante omnia curandã, ne in Melampygos (iuxta Prouerbium) incidamus. Et impendente malo patienter feramus, quod non poterimus mutare, vel effugere.

NAR-

NARRATIO.

ΔΙΗΓΗΜΑ.

NArratio est expositio rei factæ, vel tanquam factæ. Diuiditur autem in poeticam, historicam, & ciuilem: Poëtica est, quæ habet expositionem fictam. Historica, quæ vetustam rerum commemorationem continet, atque veterum gesta narrat. Ciuilis, qua in controuersijs oratores vtuntur.

Narrationi accidunt sex,
- Persona faciens.
- Res gesta.
- Tempus, circa quod.
- Locus, in quo transacta.
- Modus. quo pacto.
- Causa, propter quam.

Virtutes eius quatuor.
- Claritas seu perspicuitas.
- Breuitas.
- Probabilitas, quæ πιθανότης dicitur.
- Electorum verborũ proprietas.

EXEMPLVM NARRATIO-nis, ab Angelo Politiano transla-ta.

Qui

Qui roſæ pulchritudinem demiratur, plagam Veneris conſideret. Amabat Adonin Dea: Mars ipſam. Quodq; Dea foret Adonidi, Veneri Mars erat. Deus Deam [illegible]abat, Deaq; hominem ſequebatur. Par cupido, tametſi genus diſpar. Perimere Adonin Mars zelotypus tendebat, finem putans amoris, Adonidis necem. Ferit Adonin Mars: Accurrit auxilio Venus: feſtinans in roſas incidit, ac ſe ſpinis implicuit, plantamq; pedis perſtrinxit. Qui de vulnere manârat cruor, de ſe roſam colorauit. Sic rôſa, quæ priùs cã dida, rubrum in colorem, qui nunc cernitur, eſt conuerſa.

SCHOLIA.

Primo Rhetoricorum libro Trapezontius tria ponit Narrationum genera, Ciuile, Digreſſorium, Remotum. Hoc pueris vtiliſſimum ita vocatur, quòd à cauſa ciuili remotum ſit, in quo conueniat iuuenutem exerceri, quòt commodiùs illas ſuperiores narrationes in veris cauſis poſſit aliquando tractare. Eius duo ſunt, iuxta Ciceronem, genera, alterum eſt poſitum in negotijs, quod habet partes.

Tres
- Fabulam, *quæ neque veras, neq; verisimiles continet res, vt ea, quæ tragœdijs tradita sunt.*
- Historiam, *quæ est res gesta, sed ab ætatis nostræ memoria remota.*
- Argumentum, *quæ est res ficta, quæ tamen fieri potuit, veluti argumenta comœdiarum.*

Alterum in personis, quod habere debet sermonis festiuitatem, animorum dissimilitudinem, leuitatem, spem, metum, suspicionem, desideriũ, dissimulationem, misericordiam, rerum varietates, fortunæ commutationem, insperatum incommodum, subitam lætitiam, iucundum exitũ rerum, vt in Comœdijs videre licet.

Diuiditur in Poeticam. &c. *Quintilianus libro 2. cap. 4. Narrationes poëticas Grammaticis attribuit, Rhetoribus historicas. Erant aũt (auctore Fabio Victorino) rhetores, qui literas docebant, atque artes tradebant eloquentiæ. Quemadmodum Sophistæ, apud quos dicendi discebatur exercitium. Et oratores, qui in causis priuatis & publicis plena & perfecta vtebantur eloquentia. Porrò narrationis poëticæ faciunt tria genera. Aut enim actiuum, vel imitatiuum, quod Græci δραματικὸν vel μιμητικὸν appellãt: Aut enarratiuum, vel enunciatiuum, quod*

Rhetores
Sophistæ

Oratores,

Græci

Græci ἐξηγηματικὸν *vel* ἀπολογητικὸν, *Aut commune vel mixtum, quod Græci* κοινὸν μικτὸν.

Historicam, &c *Quæ rei gestæ continet expositionem. Est autem Historia, res gesta, ab ætatis nostræ memoria remota. Quam earum propriè rerum esse volunt, quibus rebus gerendis interfuerit is q̃ scribit, auctore Gellio, libro 5. ca. 18. Historiam Cicero de Oratore secundo elegãter vocat testem temporum, lucem veritatis, vitam memoriæ, magistram vitæ, & vetustatis nunciam.* Historia.

Ciuilem, &c. *Quæ ab oratoribus in exponendis sumitur causis, vt ait Priscianus: Qui fabularem adiycit narrationem, ad fabulas supradictas pertinentem.*

Narrationi accidunt sex, &c. *Narratio cõsumitur circunstantijs, quæ hoc versiculo comprehenduntur: Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando: Fit enim copiosa, si circũstantijs amplifices atque dilates, & quo tempore, quoque loco, quomodo, quo instrumento, qua denique causa factum aliquid sit, diligẽter persequaris.*

Claritas, &c. *Huius virtutis narrationem alibi Cicero vocat lucidam, alibi apertam. Nec refert, an pro lucida perspicuam, pro verisimili probabilem credibilemq̃ dixeris, vt ait Quintilianus libro 4. cap. 2. Eodem auctore, aperta vel*

dilucida erit narratio, si fuerit primùm exposita verbis propriis & significantibus, non sordidis, & ab vsu remotis: tùm distincta rebus, personis, tẽporibus, locis, causis. Item, si vt quicquam primùm gestum erit, ita fuerit primùm expositum, non ab vltimo repetitum.

Breuitas, &c. *Narratio breuis erit, si nihil extra rem dixerimus. Si reciderimus omnia supernacanea, si non ab vltimo initio repetiuerimus, nec ad extremum fuerimus prosecuti.*

Probabilitas, &c. *Hanc Cicero verisimilem narrationem, Quintilianus appellat credibilem. Erit autem credibilis ante omnia, si prius consuluerimus nostrum animum, ne quid naturæ dicamus aduersum. Si causas ac rationes factis, de quibus agitur, præposuerimus. Si personas cõuenientes, his quæ facta credi volemus, constituerimus: præterea loca, tempora & similia.*

Electorum verborum proprietas, &c. *Hic considerandum erit, ne quid contortè, ne quid ambiguè, ne quid nouè dicamus, sed vtamur vsitatis verbis, & propriis. Vsitata sunt ea, quæ versantur in sermone, & in optimorum auctorũ consuetudine recepta. Propria sunt, quæ eius rei verba sunt, aut esse possunt, de qua loquemur: vt ait Cicero.*

Qui Rosæ, &c. *Narrat, quo pacto lacteus rosæ candor, mutatus sit in colorem purpureum.*

Adonin

Adonin Dea, &c. *Adonis auctore Tortellio filius fuit Cynaræ Cypriorum Regis, ex Myrrha eius filia, pastor pulcherrimus. Virgilius in Gallo.*

Et formosus oues ad flumina pauit Adonis.
Hunc ardentissimè Venus amauit. Ouidius in Phœdra.

Sæpè sub ilicibus Venerem, Cynaraq; creatũ
Sustinuit positos quælibet hora duos.

Plura apud Erasmum in prouerbio: Adonidis horti, qui Veneris sacri, propter Adonidem eius Amasium.

Mars ipsam, &c. *Martis ac Veneris amores, Metamorphoseos 4. refert Ouidius.*

Idem secundo de arte.

Mars pater insano Veneris turbatus amore,
De duce terribili factus amator erat.

Ferit Adonin Mars, &c. *Ouidius decimo Metamorph. scribit. Adonin ab apro interfectum eiusq; sanguinem mutatum in florem. Idem asserit Macrobius libro Saturnalium primo, capite 21. Adonin, inquit, Solem esse non dubitatur. Ab apro autẽ tradunt interemptum, hyemis imaginem in hoc animali fingentes, quòd aper hispidus, & asper gaudet locis humidis & lutosis, pruinaq; contectis, propriéq; hyemali fructu pascitur glande, Ergo hyems veluti vulnus est Solis, quæ & lucem ei in nobis minuit, & calorem.*

Plantam pedis perſtrinxit, &c. *Vnde Claudianus lib. 2. de raptu Proſerpinæ, ſcribit de Venere inquiens: Sic fata, doloris Carpit ſigna ſui, id eſt roſas purpureas Veneris cruore tinctas. Huius meminit Politianus Miſcell. 11.*

EXEMPLVM NARRATIONIS poëticæ, copioſiùs apud Ouidium Metamorphoſ. 4. tractatum.

Pyramus. Thysbe.

Docet autem ea fabula, nimis infœlicem exitum habituros, qui parentibus immorigeri fœdis amoribus ſeſe contaminârint.

Pyramus & Thyſbe, iuuenũ pulcherrimus alter,
Altera, quas oriens habuit prælata puellis,
Contiguas habuêre domos, vbi dicitur altam
Coctilibus muris cinxiſſe Semiramis vrbem.
Notitiam, primoſq; gradus vicinia fecit:
Tempore creuit amor, tædæ quoque iure coiſſent:
Sed vetuere patres, quod non potuere vetare.
Ex æquo captis ardebant mentibus ambo.
Conſcius omnis abeſt, nutu ſignifq; loquuntur,
Quoq; magis tegitur, tantò magis æſtuat ignis.
Fiſſus erat tenuirima, quam duxerat olim
Cùm fieret paries, domui communis vtriq;.
Id vitium nulli per ſæcula longa notatum.
Quid non ſentit amor? primi vidiſtis amantes,
Et vocis feciſtis iter, tutæq; per illud
Murmure blanditiæ minimo tranſire ſolebant.
Sæpè vbi cõſtiterãt hinc Thysbe, Pyramus illinc,

In q

Inq́ vices fuerat captatus anhelitus oris:
Inuide, dicebant, paries, quid amantibus obstas?
Quantum erat, vt sineres toto nos corpore iungi?
Aut hoc si nimiũ est, vel ad oscula danda pate-
Nec sum⁹ ingrati, tibi nos debere fatemur, (res.
Quòd datus est verbis ad amicas trãsitus aures.
Talia diuersa nequicquam sede locuti,
Sub noctem dixêre Vale, partiq́ dedêre
Oscula quisq́ suæ, non peruenientia contrà.
Postera nocturnos aurora remouerat ignes,
Solq́ pruinosas radijs siccauerat herbas:
Ad solitum coiere locum, tum murmure paruo
Multa priùs questi, statuunt sub nocte silenti
Fallere custodes, foribusq́ excedere tentent.
Cãq́ domo exierint, vrbis quoq́ tecta relinquãt:
Néue sit errandum, lato spatiantibus aruo,
Conueniant ad busta Nini, lateantq́ sub vmbra
Arboris: arbor vbi niueis vberrima pomis,
Ardua morus erat, gelido contermina fonti:
Pacta placent, & lux tardè discedere visa,
Præcipitatur aquis, & aquis nox exit ab ijsdẽ,
Callida per tenebras versato cardine Thysbe,
Egreditur, fallitq́ suos, adopertaq́ vultum
Peruenit ad tumulum, dictaq́ sub arbore sedit.
Audacem faciebat amor, venit ecce recenti
Cæde leæna boum spumantes oblita rictus,
Depositura sitim, vicini fontis in vnda.
Quã procul ad Lunæ radios Babylonia Thysbe

Vidit, & obscurum timido pede fugit in antrum.
Dumq; fugit, tergo velamina lapsa reliquit.
Vt leo saeua sitim multa compescuit vnda,
Dum redit in syluas, inuentos fortè sine ipsa
Ore cruentato, tenues laniauit amictus.
Seriùs egressus vestigia vidit in alto
Puluere certa ferae, totoq; expalluit ore
Pyramus: vt verò veste quoq; sanguine tinctam
Repperit, vna duos, inquit, nox perdet amantes,
E quibus illa fuit longa dignissima vita.
Nostra nocès anima est: ego te miserãda peremi,
In loca plena metus, qui iussi nocte venires,
Nec prior huc veni: nostrum diuellite corpus,
Et scelerata fero consumite viscera morsu,
O quicunq; sub hac habitatis rupe leones.
Sed timidi est optare necem: velamina Thysbes
Tollit & ad pactae secum fert arboris vmbram.
Vtq; dedit notae lachrymas, dedit oscula vesti,
Accipe nunc, inquit, nostri quoque sanguinis hausti,
Quoq; erat accinctus, dimisit in ilia ferrum.
Nec mora feruenti moriens è vulnere traxit:
Et iacuit resupinus humo, cruor emicat altè,
Non aliter, quàm cùm vitiato fistula plumbo
Scinditur, & tenui stridente foramine, longas
Eiaculatur aquas, atq; ictibus aëra rumpit.
Arborei fœtus aspergine cædis, in atram
Vertuntur faciem, madefactaq; sanguine radix

Purpu-

Purpureo tingit pendentia mora colore.
Ecce metu nondum posito, ne fallat amantem,
Illa redit, iuuenẽqúe oculis animóque requirit,
Quantáque vitârit, narrare pericula gestit.
Vtque locũ, et visam cognoscit in arbore formã,
Sic facit incertam pomi color, hæret an hæc sit,
Dũ dubitat, tremebunda videt pulsare cruentũ
Membra solum, retroq; pedem tulit, oraq; buxo
Pallidiora gerens, exhorruit æquoris instar.
Quod fremit, exigua cũ summũ stringitur aura.
Sed postquam remorata. suos cognouit amores,
Percutit indignos claro plangore lacertos,
Et laniata comas, amplexaq; corpus amatum,
Vulnere suppleuit lachrymis, fletumq; cruore
Miscuit, & gelidis in vultibus oscula figens,
Pyrame, clamauit, quis te mihi casus ademit?
Pyrame, responde, tua te charissima Thysbe
Nominat, exaudi, vultusqúe attolle iacentes.
Ad nomen Thysbes, oculos in morte grauatos
Pyramus erexit, visaqúe recondidit illa:
Quæ postquam vestemqúe suã cognouit, & ense
Vidit ebur vacuũ: Tua te manus, inquit, amorq;
Perdidit infœlix, est & mihi fortis in vnum
Hæc manus, est & amor, dabit hic in vulnera vires:
Persequar extinctum letiqúe miserrima dicar
Causa comésque tui: quiqué à me morte reuelli
Heu sola poteras, poteris nec morte reuelli.

His

His tamen amborum verbis eſtote rogati
O multùm miſeriq; mei illiusq; parentes.
Vt quos certus amor, quos hora nouiſſima iunxit,
Componi tumulo non inuideatis eodem.
At tu, quæ ramis arbor miſerabile corpus
Nunc tegis vnius, mox es tectura duorum,
Signa tene cædis, pullos q; et luctibus aptos
Semper habe fœtus, gemini monumenta cruoris.
Dixit, & aptato pectus mucrone ſub imum
Incubuit ferro, quod adhuc à cæde tepebat.
Vota tamen tetigere Deos, tetigere parentes,
Nàm color in pomo eſt vbi permaturuit, ater,
Quodq; rogis ſupereſt vna requieſcit in vrna.

EXEMPLVM NARRATIONIS hiſtoricæ, ex Oroſij libro 2. cap. 8.

Tempus. Tomyris. Regina.

Cyrus Perſarum Rex Scythis bellum intulit, quem Tomyris Regina, quæ tũc genti præerat, cùm prohibere tranſitũ Araxis fluminis poſſet, tranſire permiſit, primùm propter fiduciam ſui, dehinc propter oportunitatem ex obiectu fluminis, hoſtis incluſi. Cyrus itaq; Scythiam ingreſſus, procùl à tranſmiſſo flumine caſtra metatus, inſuper aſtu eadem inſtructa vino epuliſq; deſeruit, quaſi territus refugiſſet. Hoc comperta Regina tertiam partem copiarum, & filium adoleſcẽtulum, ad perſequendum Cyrũ mittit. Barbari veluti

veluti ad epulas inuitati, primum ebrietate vincuntur, mox reuertente Cyro vniuersi cum adolescente obtruncãtur. Tomyris exercitu ac filio amisso, vel matris, vel Reginæ dolorem sanguine hostiũ diluere prõptiùs, quã lachrymis parat. Simulat diffidentiã desperatione cladis illatæ, paulatimq; cedendo superbũ hostem in insidias vocat. Ibi quoq; cõpositis inter montes insidijs CC. M. Persarũ, cum ipso Rege deleuit, adiecta super omnia illius rei admiratione, quòd ne nuntius quidem tantæ cladis superfuit. Regina caput Cyri amputari atque in vtrem, humano sanguine oppletum, conijci iubet, non muliebriter increpitans: Satia te sanguine, quem sitisti, cuius per annos triginta insatiabilis perseueraſti. Cyri mors

EXEMPLVM NARRATIONIS

Ciuilis, ex Miloniana

P. Clodius cum statuisset omni scelere in prætura vexare Rempub. videretq; ita tractata esse comitia anno superiore, vt nõ multos mẽses Præturam gerere posset, qui non honoris gradum spectaret, vt cæteri, sed & L. Paulum collegam effugere vellet, singulari virtute ciuem, & annum integrum ad dilacerãdam Rempu. quæreret, subito reliquit annum suum, seq; in annum proximũ transtulit, non religione aliqua, sed vt haberet, quod ipse dicebat, ad Præturam gerendam, hoc est, ad euertendam Rempub. plenum annum atq; integrum, P. Clodij historia.

integrum. Occurrebat, mancam ac debilem præturam suam futuram Consule Milone: cum porrò summo consensu populi Romani Consulem fieri videbat: contulit se ad eius competitores, sed ita, totã vt petitionẽ ipse solus etiam inuitis illis gubernaret, tota vt comitia suis, vt dictabat, humeris sustineret: cõuocabat tribus: se interponebat: coloniã nouam, delectũ perditissimorũ scribebat ciuiũ, quãtò ille plura miscebat, tantò hic magis indies conualescebat. Vbi videt homo ad omne facinus paratissimus, certissimũ consulem, idq; intelligit non solùm sermonibus, sed etiã suffragijs populi Romani sæpè esse declaratum: palàm agere cœpit, & apertè dicere, occidendũ Milonẽ, seruos agrestes, ac barbaros, quibus syluas publicas depopulatus erat, Hetruriamq; vexârat, ex Apennino deduxerat, quos videbatis: res erat minimè obscura, etenim palàm dictitabat Consulatũ Miloni eripi nõ posse, vitã posse. Signi ficauit hoc sæpe in Senatu: dixit in cõcione. Quin etiã Fauonio fortissimo viro quærenti ex eo, quã spe fureret Milone viuo: respondit, triduo illũ, ad summũ, quatriduo periturũ: quã vocem eius ad hũc M. Catonẽ statim Fauonius detulit. Interim cũ sciret Clodius, (neque enim erat difficile scire) iter solenne, legitimũ, necessarium, ante diem XIII. Calendas Februarij Miloni esse Lanuuium ad Flaminẽ prodeundum, q; erat dictator Lanuuij

Milo:

Milo: Roma ſubitò ipſe profectus eſt, vt concionem turbulētā, in qua eius furor deſideratus eſt, qua in illo ipſo die habita eſt, relinqueret, quam niſi obire facinoris locum, tempusqúe voluiſſet, nūquam reliquiſſet: Milo autem, cùm in Senatu fuiſſet eo die, quoad Senatus dimiſſus eſt, domū venit, calceos & veſtimenta mutauit, pauliſper dum ſe vxor (vt fit) comparat, commoratus eſt: deinde profectus eſt id temporis, cùm iam Clodius (ſiquidem eo die Romā venturus erat) redire potuiſſet: obuiā fit ei Clodius, expeditus in equo, nulla rheda, nullis impedimētis, nullis Græcis comitibus, (vt ſolebat,) ſine vxore, vt nūquā ferè, cum hic inſidiator, qui iter illud ad cædē faciendam apparaſſet, cū vxore veheretur in rheda penulatus vulgiq; magno impedimēto, ac muliebri & delicato ancillarum, puerorumqúe comitatu fit obuiam Clodio ante fundū eius, hora ferè vndecima, aut non multò ſecùs: ſtatim complures cum telis in hunc faciunt de loco ſuperiore impetum, aduerſi rhedarium occîdunt. Cúm autem hic de rheda reiecta penula deſiluiſſet, ſeq; acri animo defenderet, illi, qui erant cum Clodio, gladijs eductis partim recurrere ad rhedā, vt à tergo Milonē adorirētur, partim, quòd hunc iam interfectum putarent, cædere incipiūt eius ſeruos, qui pòſt erāt, ex quibus qui animo fideli in dominum erāt, et præſentes fuerāt, partim occiſi ſunt, partim,

partim cũ adrhedã pugnari viderent, et Domino succurrere prohiberentur, Milonẽ occisum, esse, etiam ex ipso Clodio audirent, fecerunt id serui Milonis (dicam enim nõ deriuandi criminis causa, sed vt factũ est) neque imperante, neque sciẽte, neq; præsente Domino, quos suos quisque seruos in talia re facere voluisset.

ALIVD EXEMPLVM NARrationis, breuis, dilucida & verisimilis: ex oratione Ciceronis Pompeiana.

Atq; vt inde mea proficiscatur oratio, vnde hæc omnis causa ducitur: bellũ graue, & periculosum vestris vectigalibus, atque sociis, à duobus potentissimis Regibus infertur, Mithridate & Tigrane, quorum alter relictus, alter lacessitus occasionem sibi ad occupandam Asiam oblatam esse arbitratur. Equitibus Romanis honestissimis viris afferuntur ex Asia quotidie literæ, quorum magnæ res aguntur, in vestris vectigalibus exercendis occupatæ. Qui ad me pro necessitudine, quæ mihi est cum illo ordine, causam Reipub. periculaq; rerum suarum detulerunt: Bithyniæ, quæ nunc vestra prouincia est, vicos exustos esse complures, regnũ Ariobarzanis, quod finitimũ est vestris vectigalibus, totũ esse in hostiũ potestate: Lucullũ magnis rebus gestis ab bello discedere: hinc

re: hinc qui ſuccurrerit, non ſatis eſſe paratũ ad tantum bellum adminiſtrandum: Vnum ab omnibus ſocijs & ciuibus ad id bellum Imperatorem depoſci, atque expeti, eundẽ hunc vnum ab hoſtibus metui: præterea neminem.

CHREIA

XPEIA.

CHREIA eſt commemoratio breuis, alicuius perſonæ factum, vel dictum aptè referens. ita autem dicta eſt, quòd ſit vtilis. Et Chreiarum aliæ verbales ſunt, aliæ actiuæ, aliæ Mixtæ. Verbales ſunt, quæ vtilitatẽ oratione demonſtrant. Vt Plato dixit. Virtutis ramos è laboribus atque ſudoribus produci. Actiuæ ſunt, quæ actionem aut factũ ſolùm recenſent, vt Pythagoras interrogatus quanta nam eſſet hominum vita, cum per temporis breuius ſpatium ſe conſpiciendum exhibuiſſet, latebras petijt, humanæ vitæ menſuram ex momentaneo conſpectu deſignans: Mixtæ, quæ ex vtriſque conflatæ ſunt, oratione & actione, vt Diogenes, cùm vidiſſet adoleſcentulum laſciuientem ac indecorè ſe gerentem, pœdagogum illius baculo percuſſit: ſuperaddens, quid talem doces, aut ſic inſtruis? Chreiam verò conficies hiſce capitibus, atque tractabis à

Lauda-

Laudatiuo.	Parabola,
Paraphraſtico	Exemplo.
Cauſa.	Teſtimonio veterum.
Contrario.	Breui Epilogo.

EXEMPLVM VERBALIS Chreiæ.

Argumentum.

Iſocrates doctrinæ radicem amaram eſſe dicebat, fructus verò dulces.

ENCOMIASTICON.

MERITO laudādus eſt Iſocrates, propter eximiam dicendi facultatem, quæ ſibi nomen clariſſimum comparauit, & quanta vis eloquentiæ eſſet, ipſam exercendo demonſtrauit, eamqúe illuſtrem fecit, non ipſe ab illa illuſtratus. Quibus autem vel Reges admonēs, vel inſtituēs priuatos, bene de hominum vita meruit, longum eſſet recenſere. Verùm, quod de eruditione protulit, haud abs re fuerit commemorare.

PARAPHRASTICON.

Amator, inquit, eruditionis, à laboribus auſpicatur. ſed laboribus deſinentibus in vtilitatem: quod quam Philoſophicè dictum ab eo ſit, hinc licet perſpicere.

TO

ΤΟ ΤΗ ΣΑΙΤΙΑΣ.

Qui enim bonarũ artiũ amore capiũntur, hi ſanè cum profeſſoribus, ac ducibus ſtudiorum conuerſantur, ad quos accedere, vt formidoloſum eſt, ita relinquere ſtultiſsimũ. Et pueri quidẽ nunquã metu vacant, et cùm adſunt præceptores, et cùm venturos expectãt. Succedũt præceptoribus pædagogi, viſu terribiles, ſed cum verberibus ſæuiũt formidabiliores. Qui etiã priuſquã verberent timentur. Metum punitio ſubſequitur, dũ omnia puerorũ errata vindicantur, et rectè facta, opera virtutis, tanquã ad ea nati ſint, exactiſsimè requiruntur. Iam verò pædagogis ipſis ſunt moleſtiores aſperioresq; patres, in deãbulationes, atq; vias inquirentes, et vetantes in publicum egredi, forum ipſum habentes ſuſpectum. Quod ſi opus fuerit in filios animaduertere, ita excandeſcunt, vt naturæ obliuiſcantur, nec ſe parentes eſſe meminerint, verùm huiuſmodi rebus exercitatus puer, cùm in virum euaſerit, merita coronatur virtute. A cauſa.

EK TOY ENANTIOY.

At qui veritus iſta, fugerit magiſtros, deuitârit parentes, et pædagogos fuerit auerſatus, prorſum eruditionis expers, ſcientia priuabitur. Nam metum declinans, ſimul A contrario.

cum ipſo doctrinam relinquet. Hæc igitur omnia Iſocratem ſentire perſuaſerunt, Eruditionis radicem amaram eſſe.

PARABOLA.

A ſimili. Nam quemadmodum agricolæ ſummo cum labore terræ ſemina mandant, fructus verò maiore cum voluptate colligunt, ita qui ad ſtudia accinguntur, ſibi laboris multi comitem gloriam comparant.

PARADEIGMA.

Ab exemplo. Reſpice Demoſthenis vitam, qui vt oratorum omnium laborioſiſſimus, ita clariſsimus euaſit, qui fuit adeò ſtudijs intentus, vt comam natiuum capitis ornamentum, exeundi poteſtatem ſibi præripiendo, detonderet, ratus id pulcherrimum decus, quod à virtute prouenisſet. Quæ igitur alij profundunt ad voluptates, ille continuis lucubrationibus impendit.

Μαρτύρια παλαιῶν.

A teſtimonio veterũ Idcirco præclarè hoc (vt omnia) Heſiodus ait, Aſperam eſſe ad virtutem viam, cacumen verò molle. Nam idem quod Iſocrates, protulit. Heſiodus enim viam, Iſocrates au-

tes autem radicem appellauit, diuersis verbis eandem vterq; sententiam demonstrantes.

Ἐπίλογος.

Quæ si rectè considerabimus, meritis laudibus euehemus Isocratem, vt qui sapienter de eruditione conscripserit optima. Epilogus.

SCHOLIA.

CHreia, &c. *Quæ ab aliis vtilitas, à Prisciano vocatur vsus. Et est, eodē authore, cōmemoratio orationis alicuius, vel facti, vel vtriusq; celerem habens demonstrationem, quæ vtilitatis alicuius plerumq; causa profertur.*

Verbales, &c. *Orationales eas appellat Priscianus, quibus oratio sola inest, vt: Plato dicebat, Musas in animis esse ingeniosorum.*

ITEM: Diogenes Cynicus ait: Nihil omnino in vita absq; exercitatione perfici, Eam omnia exuperare posse. Laertius lib. 6.

ITEM: Seneca dixit: Nulli sunt tam feri suiq; iuris affectus, vt non disciplina perdomentur. Vide Erasmum in prouerbio, Exercitatio potest omnia.

ITEM Xenocrates: Dixisse me pœnituit aliquando, tacuisse nunquam. Valerius libro. 7. cap. 2. Est silenty tutum præmium. Vide Erasmi prouerbium.

ITEM Anacharsis dixit, Leges arancarum telis similes esse. Valerius lib. 7. cap. 2.

IDEM protulit: vitem vuas tres ferre, primam voluptatis, secundam ebrietatis, tertiam mœroris, vt ait Diogenes Laërtius lib. 3.

Virtutis ramos, &c. *Hoc est, ad bonarum literarum atq; virtutis fructum esse viam arduam atq; asperam. De qua re carmen extat elegans Virgilij, de litera Pythagorica. Ostendit non cessantibus ac inertibus, sed industrijs paratam esse gloriam, cùm Dij (iuxta prouerbium) facientes adiuuent, atq; labore sua munera vendant. Etenim qui vitat molam, vitat farinam. Neq; mel, neque apes. Vide Chiliades Erasmicas.*

Actiuæ, &c. *Sunt, authore Prisciano, in quibus actus inest solus. Vt Cotys Thraciæ Rex, ei qui dono miserat σάρδαλιν, vicissim dono misit Leonem, nihil addens. Sed malam bestiam mala pensando, prudenter ostendit, par pari (iuxta prouerbium) referendum esse. Meminit Plutarchus in Apophthegmatis.*

ITEM Heraclitus Philosophus, σκοτεινὸς dictus, in seditione rogatus, vt apud populũ sententiam diceret, quo pacto ciuitas redigi posset in cõcordiam, conscenso suggestu, poposcit calicem aquæ frigidæ, & paululũ farinæ insperfit, mox. de glechone admiscuit, id est, vel pulegij syluestris, vel leguminis genus. Deinde epoto calice discessit, nec verbum addidit. Hoc facto innuens, ita demùm ciuitatem carituram seditionibus, si repudiatis

repudiatis delitijs, assuescerent paruo cõtenti esse. Refert Erasmus 8. Apophthegmatum.

ITEM Lacones, si quando stratagemate superassent hostem, Marti boucm immolabant: sin aperto prælio, gallum. Quo facto innuebant, præclarius esse hostem ingenio, citra sanguinem deijcere, quàm pugna, vtrinq; plerunq; cruenta.

ITEM Apud Gymnosophistas olim magnæ fuerat vnus æstimationis: Huic Taxiles persuasit, vti ad Alexandrũ se conferret, gẽtibus exteris iam bellum illaturum. Veniens proinde ad regem, bubulam pellem aridam in mediũ coniecit, obambulansq; eius extrema pedibus premebat: Pellis cùm ad vnam tantùm partem calcaretur, reliquis in altum attollebatur. Eo facto, media deinceps firmius institit, atq; ita pellis vndiq; immota conquieuit. Tali exemplo Alexandrum ille commouit, ne in lõginquis locis tempus tereret, sed imperij medium tueretur, ita enim in eius finibus quietura omnia, Vt refert Diodorus Siculus in Alexandri vita.

ITEM Exemplũ est Actiuæ Chriæ, sed Tyrannicum, de Tarquinio papauerum summa decutiente, quod describit Liuius libro primo. Et carminibus hisce Ouidius secundo Factorum:

Vltima Tarquinius Romanæ gentis habebat
Regna, vir iniustus, fortis ad arma tamen.
Ceperat hic alias, alias euerterat vrbes,

Et Gabios turpi fecerat arte suos.
Nanq; trium minimus proles manifesta Superbi
In medios hostes nocte silente venit,
Nudárunt gladios, occidite dixit inermem,
Hoc cupiunt fratres, Tarquiniusq; pater.
Qui mea crudeli lacerauit verbere terga,
Dicere vt hoc posset verbera passus erat.
Luna fuit, spectant iuuenem, gladiosq; recõdunt,
Tergaq; deducta veste notata vident.
Flent quoq;, et vt secum tueatur bella precantur.
Calludus ignaris inuuit ille viris.
Iamq; potens, misso genitorem appellat amico,
Reddendi Gabios quod sibi monstret iter.
Hortus odoratis suberat pulcherrimus herbis,
Septus humum riuo lene sonantis aquæ.
Illic Tarquinius mandata latentia nati
Accipit, & virga lilia summa metit.
Nuntius vt rediit, decussaq; lilia dixit,
Filius, agnosce tussa parentis, ait.
Nec morá, principibus cæsis ex urbe Sabina,
Traduntur Ducibus mœnia nuda suis.

Ebrietas. *Extat amabilius exemplum, quò pueris Lacones ostendebant seruos, qui vino essent temulenti, quò magis abominarentur ebrietatem, videntes quàm deforme spectaculũ esset homo, immodico madens vino, quamq; demũti similis. Imò cogebant Helotas, hoc est, agrestes homines, quàm plurimũ bibere. Deinde ingurgitatos vino, saltationes*

tiones ineptas ſaltare, & carmina quædam ridicula canere. Ita quod alij prolixo ſermone vix perſuadent, ſobrietatem eſſe rem honeſtiſſimam, ebrietate nihil eſſe homine indignius, illi compendio ponebant ob oculos, ſed in mancipijs, ad quorũ mores degenerare ingenuis turpiſſimum eſt. Refertur à Plutarcho in Demetrij vita. Meminit item Eraſmus, 3. Apophthegmat.

Pythagoras interrogatus, &c. *Pythagoram idcirco appellatum, aſſerit Diogenes Laërtius lib. 8. quòd veritatem perinde atque Pythius ipſe loqueretur. Hic eſt, qui vitam quoque humanam ſimilem eſſe dixit Panegyri, hoc eſt, ſolenni hominum conuentui.* Pythagoras.

IDEM fertur diſcipulos admonere ſolitus, vt iſta quotidiè, cùm domum ingrederentur, dicerent.

Πῆ παρέβημι τίδ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;

Hoc eſt: Quò prætergreſſus? quid geſtum in tempore, quid non?

Mixtæ, &c. *Vt, Diogenes die quodam cùm populus theatrum egrederetur, aduerſus populũ ingredi nitens, dixit: Hoc in omni vita facere ſtudeo. Sentiebat philoſophum à populo diſſidere, cùm philoſophus ratione, populus agatur cupiditatibus, rapiaturq; varijs perſuaſionibus. Hinc ab Horatio vocatur, Belua multorum capitum.* Vulgi peruerſitas.

ITEM Rex Agesilaus aliquando arundine pro equo conscensa, vnà cum filiolis colludens, ait amico interuenienti: Ne cui dicas, priusquam ipse quoq; liberorum parens sis factus. Festiuè subindicans, eum lusum non esse leuitatis sed pietatis. Nec hoc quod agebat, videri posse ineptum ei, qui modò expertus esset quàm ingens sit affectus charitatis parẽtum erga filios. Author Plutarchus in vitis. Refert Eras. 1. Apophtheg.

Equestris fastus.

ITEM: Quum aliquando conscendisset equũ Plato, mox descendit, dicens, se vereri μὴ ἱωπο-τυφίᾳ ληφθῇ, *id est, ne equestri fastu corriperetur. Superbum animal est equus, & equitare quiddam habet magnificum, parumq; philosopho dignum.*

ITEM: Lacedæmonijs ad publica conuiuia ingredientibus, qui natu erat maximus, singulis ostendebat fores, dicens: Per has nullus egredietur sermo: admonens nihil effutiendum, si quid liberiùs dictum esset in conuiuio. Hunc morem instituit Lycurgus.

ITEM: Laconem hospes, quem pridiè declinauerat, postridiè stragulis commodato sumptis splendide excepit, at ille stragulis conculcatis, dixit, propter has heri ne storijs quidem indormire licuit. Lepidè risit illorum morem, qui cùm sint tenues, tames affectant videri diuites, corrogata aut conducta supellectile. Quòd maximè solent in exci-

Affectatio diuitiarũ.

in excipiendis hospitibus, in nuptijs, aut alioqui solennibus epulis. Porrò cùm ineptum sit, tuas ostentare diuitias, quanto magis ridiculum est, ostentare supellectilem alienam, ab vsurarijs sumptam.

Alius Lacon quidam noctu præteriens monumentum, cùm sibi visus esset videre spectrum, accurrit lancea traiecturus, & in hoc nitens. Quò me fugis, inquit, anima bis moritura? Mentem audis verè liberam omni formidine, quæ nec laruarum ac lemurum occursu terreri potuerit.

ITEM: Cùm Dionysius in conuiuio iussisset, vt singuli in veste purpurea saltarent, Purpura verò tum Regum erat gestamen, nunc sutoribus etiam communis: Id Plato facere recusauit his trimetris è fabula quapiam:

Ουκ ἀνδυναίμην θῆλυν ἐνδύναι στολὴν
Ἄῤῥην πεφυκὼς καὶ γένους ἐξ ἄῤῥενος.

Id est,

Muliebri ego haud quaquã indui quã stola,
Vir natus ipse, & ex virili germine.

Aristippus verò nõ recusauit, sed indutus purpura saltaturus, hos versus recitauit:

καὶ γὰρ ἐν βακχεύμασιν ὁνοῦς ὁ σώφρων οὐ διαφθαρήσεται.

Refert Diogenes Laërtius libro secũdo de vita philosophorum.

ITEM Plato frugalis erat, sed tamen amans mun- Plato frugalis.

Diogenes sordidus. *munditiei. Contrà Diogenes sordidus. Itaq; calcans Platonis culcitrã, præsentibus aliquot Dionysij amicis, quos Plato inuitârat ad conuiuium, dixit: Calco fastum Platonis. Calcas, inquit Plato, sed alio fastu. Nã hoc ipsum fastus erat, quòd iactabat munditiei contemptum. Et qui sordibus gloriantur, non minùs ambitiosi sunt, quàm qui splendidè vestiuntur, sed aliter. Turpior est autem ambitio, ex fuco virtutis laudem captans. Vnde Socrates animaduertẽs Antisthenem ambitiosiùs ostentare vestem laceram & detritam, facetè hominem increpauit, ὦ παύσῃ, inquit, ἐγκαλλωπιζόμενος ἡμῖν: id est, nõ desines te nobis comere? Significans eiusdem esse ambitionis, vilitatem amictus ostentare, & delicato cultu se venditare, vt refert Erasmus tertio & octauo Apophthegmatum.*

Fastus.

Scilurus. *ITEM Scilurus Scytha liberos octoginta masculos habens, cùm esset moriturus, fasciculũ iaculorum singulis porrexit, iussitq; rumpere. Id cùm singuli recusassent, eò quòd videretur impossibile, ipse singula iacula exemit, atq; ita facilè confregit omnia. Quo facto filios admonens: Si concordes, inquit, eritis, validi, inuictiq; manebitis: contrà, si dissidijs & seditione distrahemini, imbelles eritis, & expugnatu faciles. Recenset Plutarchus in Apophthegmatis.*

Cõcordia

Diogenes *ITEM. Cùm Diogenes Cynicus aliquando vidisset*

vidisset puerum concaua manu bibentem. Hic puer, inquit, me frugalitate superat, qui supellectilem superfluam mecum circumferam, et eductum è pera poculum ligneum abiecit, nescieba, inquiens, et in hoc nobis prouidisse naturā. Quum alterum puerū vidisset, vasculo fracto, cauo panis excipere lenticulam, abiecit & catinum ligneum vt superuacaneum, vt scribit Diogenes Laertius lib. 6. de vitis Philosophorum.

Baculo percussit, &c. Idem refert Priscianus, et Erasmus Apophthegmatū tertio, & Quintilianus libro. 1. cap. 14. idem vel simile Crateti attribuit, vbi sic ait: Chriarum plura genera traduntur, Vnum simile sententiæ, quod est positum in voce simplici. Dixit ille, aut dicere solebat. Alterum, quod est respondendo: Interrogaut ille, vel cùm ei dictum esset, respondit. Tertium huic non dissimile, cùm quis non dixisset, sed fecisset, vt Crates, cùm indoctum puerum vidisset, pædagogum eius percussit. Sentiens primæ ætatis formatoribus potissimùm imputandum esse, si adolescentes exadant malè morati, aut indocti. Pædagogia.

IDEM Diogenes in foro quodam stans clamabat: Adeste homines, veluti concionaturus ad populum. Cumq; tam frequentes conuenissent, nec ille desineret clamare: Adeste homines, quidā indignati: En adsumus, dic aliquid. Tū Diogenes baculo illos abigens: Homines, inquit adesse iussi, Homo.

ſuſſi, non ſterquilinia. Non putauit hominis cognomen in eos competere, qui non viuerent iuxta rationem, ſed brutorum in morem agerentur affectibus.

IDEM adhibita interdiu lucerna, rogatus quidnam vellet, reſpondit: ἄνθρωπον ζητῶ: *hoc eſt, hominem quæro, quemadmodum teſtatur Diog. Laërt.*

Iſocrates, &c. *Hunc Cic. de Oratore ſecundo, vocat eloquentiæ patrem, & Rhetorum ferè omnium magiſtrum. Cuius è ludo, tanquàm ex equo Troiano eloquentiæ principes exierint innumeri.*

Radicem, &c. *Hanc ſententiam Diomedes libro primo, in exercitatione Chriarum aſcribit Catoni, inquiens: M. Portius Cato dixit, Literarum radices amaras eſſe, fructus iucundiores.*

Reges admonens, &c. *In quorum numero fuit Nicocles, ad quem de regno ſcripſit Iſocrates Orationem admonitoriam. Similiter ad Demonicum* λόγον παραινετικόν.

Punitio, &c. *Apud Aphthonium habetur* κόλασις. *Sunt autem tres puniendi cauſæ: vna eſt, quæ* νουθέτησις, *vel* παραίνεσις, *vel* κόλασις *dicitur, id eſt animaduerſio, cùm pœna adhibetur, caſtigandi atq; emendandi gratia, vt is, qui fortuito deliquit, attentior fiat correctus. Altera* τιμωρία, *cùm dignitas, authoritaſq; eius, in quem eſt pec-*

est peccatum, tuenda est, ne prætermissa pœna cõtemptum pariat. Tertia vindicandi ratio παράδειγμα, *cùm punitio propter exemplũ necessaria, vt reliqui metu cognitæ pœnæ deterreantur à peccando. Hæc Gell. libro 6. cap. 14.*

Opera virtutis, &c. *Aphthonius habet* κατορθώματα. *Quemadmodum Græci rectam affectionem* κατόρθωσιν *appellant, sic recta, aut rectè facta* κατορθώματα *vocant, authore Cicerone de finibus quarto. Idem Officiorum primo: Perfectum officium, inquit, rectum (opinor) vocamus, quod Græci* κατόρθομα *appellant.*

Demosthenis vitam, &c. *qui per maximos labores ad eloquentiæ culmen conscendit. Hic, vt Plutarchus scribit, subterraneum locum sibi construxit, in quem per dies singulos descendens, corpus & ingenium exercitabat. Sæpe etiam duos vel tres menses continuos domi inclusus non cessabat, abrasa parte capitis, vt exeundi facultatẽ sibi ipsi præriperet. Hic idem vadosis littoribus insistẽs declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus ædebat, vt ad fremitus concitatarum concionum patientia duratis auribus, in actionibus vteretur. Fertur quoque ore insertis calculis multùm ac diu loqui solitus, quò vacuum promptius esset ac solutius, vt ait Valerius lib. 8. cap. 7.* Demosthenis labores.

Hesiodus, &c. *Hesiodi locus extans primo Georgicon, hic est:*

τὴν δ' ἀρετὴν ἱδρῶσα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
ἀθάνατοι, μακρὸς καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν.
καὶ τραχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
ῥηϊδίη δ' ἔπειτα πέλει χαλεπὴ περ ἐοῦσα.

CHREIÆ ACTIVÆ EXEMplum iuxta præscriptos Aphthonij Locos tractatum, studio exercendi.

Argumentum.

CVm patrem videret mortuum Ioseph, flens ruit super faciē eius, & deosculatus est eum, Geneſis. 50.

AB ENCOMIO FACIENtis exordium.

Quis non laudibus condignis euehere studeat, factum hoc egregium viri sanctissimi Ioseph, quo præclarum eximiæ pietatis specimen exhibuit, atque virtutis exemplum, nō ore tenus, sed pleno charitatis opere defunctum parentem prosecutus.

AB EXPOSITIONE.

Cùm benedixisset nepotibus suis Iacob ægrotus, ac imposuisset finem mandatis, quibus filios instruebat, collegit pedes suos super lectulum, diemq; suum obyt. Quod cernens Ioseph, corruit super

ſuper defuncti parentis chariſſimi vultum, ac mortuum defleuit. Quo facto vir piſſimus admonuit nos, vt nobis charos, vita defunctos lugeamus, non tamen vt Ethnici, nullam ſpem habetes.

A CAVSA.

Quippe hanc vim non ſolùm hominibus, ſed etiam feris indidit ac ingenuit diuina poteſtas, vt diſſolutionem naturæ perhorreſcant, ac ipſa relinquenda luce moueantur, & diſceſſu à ſuis angantur. Quis igitur tam ferreus, quem non acerba chariſſimorum ſuorum funera prouocent ad luctum?

A CONTRARIO.

Quòd ſi corda prauorum hominum tangit luctus, hoc eſt, ægritudo ex eorum, qui chari fuerũt, interitu acerbo: quis iniquum duxerit, ſi boni viri, qui iuxta prouerbium, lachrymabiles ſunt, chariſſimorum ſuorum funera fleuerint? Et ſi populus olim in deſerto nimis luxit impios, qui murmurauerant, & inſurrexerant contra Deum dominum, cur fuerit à pijs alienum, piorum funera lachrymis proſequi?

A SIMILI.

Quemadmodum corpora noſtra doloribus adficiuntur, ſi mẽbrum aliquod fuerit reſectum, ita non iniuria mœrore conficiuntur atque luctu, qui dulciſſi-

dulcissimam aliquam familiæ suæ atque generis partem amiserunt, hoc est, patrem, aut amicum, qui fuerit alter ipse, & eadem (vt Pythagoras inquit) anima.

AB EXEMPLO.

Quis Prophetæ Samueli vitio vertit, quòd mortuum Saul Regem defleuerit? Quis Regem Dauidem reprehendit, quòd planxerit filium Ammon, & eiulârit in morte filij Absolon? Quis denique vniuerso Iudaico et Israëlitico populo succẽsuit, quòd in duro Iosiæ casu fuerit lamẽtatus?

A TESTIMONIO veterum.

Et diuinarum literarum monumenta nos instituunt & adhortantur, ne desimus plorantibus, sed cum lugentibus ambulemus. Et docent longè melius esse, in domum luctus ire, quàm ad domũ conuiuij, quòd in illa finis cunctorum admoneat hominum, & viuens cogitet quid futurum sit. Vnde cùm Abner à Ioab esset interemptus, dixit Rex Dauid ad omnem populum: Scindite vestimenta vestra, & accingimini saccis, & plangite ante exequias Abner, in Hebron.

AB EPILOGO BREVI.

Rectè igitur Ioseph supra defuncti parentis faciem ruens, planxit eum, & quod imitemur, nobis omnibus proposuit egregium veræ pietatis exemplum.

CHREIÆ.

CHRIAE VERBALIS EXEMplum, quo eadem sententia contrarijs locis est variata.

ARGVMENTVM.

Helius Eobanus Hessus poëta, Marpurgensis Academiæ professor, morituris, hoc Ennij carmẽ protulit: Eobanus Hessus.

Nemo me lachrymis decoret, neq; funera fletu
Faxit, cur? volito docta per ora virûm.

EXORDIVM AB ENCOmio præclaræ sententiæ.

Dignissima profectò memoratu, atq; laudatu sententia, quam duo poëtæ, Q. Ennius, & Eobanus Hessus celeberrimã reddiderunt, ille, qui fuit autor, hic, quoniã sapiẽter vsurpauit. Vterq; maximus ingenio. Ille patriam Rudias nobilitauit, creditus habuisse tria corda, quòd Græcè, Oscè, & Latinè sciret loqui. Vnde non immeritò charus fuit Scipioni Aphricano, & Q. Nobiliori, viris clarissimis. Hic eruditione sua, variaq; rerum cognitione, patriam suam Hessiam, & inibi ciuitatem, vbi natus erat, Francobergiam fecit illustrem, id studio suo consecutus, vt innumeros heroas atque principes illustriss. sibi parârit amicos, æternamque nominis gloriam fuerit adeptus.

AB EXPOSITIONE.

Cuius vt multa præclara scripta sunt, ita non

pauca grauiter dicta, cuius generis illud Enniānum, quod ſupremo tempore, veluti cantator cygnus funeris ipſe ſui, ſuauiter emiſit. Quo vates eximia ſapientia præditus, noluit deſleri hominũ doctorum atq; piorum mortem, quã à malis abducentem, vita beata eſſet conſecutura.

A CAVSA.

Sciebat pias animas corporeis vinculis, atq; omnibus humanis incõmodis exutas, perpetuo victuras. Nouerat animos hominũ eſſe diuinos, iyſq; cum è corpore exceſſiſſent, reditũ ad cœlum patêre, optimo q; & iuſtiſſimo cuiq; expeditiſſimum, vt ait Cicer. de Amicitia. Videbat res mũdanas tot caſibus atq; periculis innumeris obnoxias. Animaduertebat nullas domos eſſe, in quibus non multi luctus olim fuerint, hodieq; verſẽtur. Videbat omneis vrbes nihil aliud eſſe, quàm miſerãda (vt Solõ apud Valerium inquit) cladium humanarum circumſepta, vt multi extiterint, qui non naſci optimum cenſuerint, aut quàm ocyſſimè aboleri.

A CONTRARIO.

Quòd ſi lachrymis indulgendum eſt, iy ſolùm flendi fuerint, quibus mors terribilis eſt, hoc eſt, yis, quorum cum vita omnia extinguuntur, nõ autem deflendi, quorum virtutis gloria nunquã eſt interitura, ſed poſt mortem ſpecioſior futura. Hinc, vt ait Cicero, Sapientiſſimus quiſq; æquiſſimo

mo

mo animo moritur, ſtultiſſimus iniquiſſimo. Hic enim, cui cæca mens, qui nihil aliud conſiderat, quàm externa mortis opera, luget miſerabiles ſibi viſos hominũ caſus: at ille metu mortis nõ exhorreſcit, nec lamentatur, qui ſecum reuoluit, nobis ex hac vita diſcedendum tanquàm ex hoſpitio, non domo, cùm nobis natura diuerſorium commorandi, nõ habitandi dederit. Deinde perpendit internam mortis vtilitatem, qua dicitur vltima linea rerũ, malorũ requies, & æternæ vitæ ſimul ac ſalutis origo, Sapienter rex Eccleſiaſtes inquit: Laudaui magis mortuos quàm viuentes, & fœliciorem vtroq; iudicaui, qui non natus eſt, nec vidit mala, quæ ſub ſole fiũt. In hoc ipſum qui defixos oculos habet, alacrior audet dicere:

Cùm volet illa dies, quæ nil niſi corporis huius
Ius habet, incerti ſpacium mihi finiat æui,
Parte tamen meliore mei ſuper alta perennis
Aſtra ferar.

Quid enim habet vita commodi, quid nõ potius laboris? O præclarum diem, cùm ad illud animorum concilium, cœtumq; proficiſcar, & cùm ex hac turba & colluuione diſcedã. Proh Dij immortales, quàm optabiliter iter illud ineundum, quo confecto, nulla reliqua cura, nulla ſolicitudo futura. Hæc Cicero in Catone maiore, & primo Tuſculanarum quæſtionum.

A SIMILI.

Quemadmodum illorum vicem non dolemus, ſed læti gratulamur, qui reduces è grauiſſimis præliorum crudelium periculis in patriã ad chariſſimos amicos cum triumpho reuertuntur, ita bono iure debemus (ne meliorem fortunam inuidere videamur) in illorum diſceſſu gaudere, qui ex hac lachrymarum valle atq; vita, quæ ſuper terram perpetua (vt S. Iob ait) militia eſt, demigrant in cœleſtem patriam, vbi vera charitas, & pax æterna regnat.

AB EXEMPLO.

Quæ iam omnia dicta nõ ſolùm ſancti patres, ſed etiam Ethnicorum philoſophi animis reputãtes, confirmârunt mortem non modò flendam non eſſe, ſed voluptatis etiam loco ducendã, aut fortiter contemnendam. Exemplo ſunt tot hominũ piorum millia, qui per vincula, verbera, flammas, atq; per atroces diuerſorum generum cruciatus interempti, cum gaudio cõceſſerunt ad cœlorum

Socrates. *regna. Sed iis omiſſis, quid de Socrate loquar? cui mera fuit hilaritas in morte. Qui poſt ſumptã cicutã, cùm frigerent membra: Debemus, inquit, gallum Aeſculapio perſoluere: iocans perinde, quaſi ſumpta potione medica cõualuiſſet. Quid de Cyrenæo illo Theodoro philoſopho? cui cùm*

Theodorus. *Lyſimachus rex crudelia minaretur: Iſtis, quaſo, inquit, iſta horribilia minitare purpuratis tuis,*

is, Theodori quidem nihil interest, humi ne, an sublime putrescã. Quo dicto genus omne mortis contempsit, post hanc vitam longè meliorem expectando.

A TESTIMONIO veterum.

Diuinæ literæ non mœroris plenam, sed potius precioſam esse mortem ſanctorum in cõſpectu domini, prædicant. Et eos, qui docti fuerint, post hãc miſerabilem vitã fulſuros vt cœli firmamentũ. Quod licet non cognouerint Thraces, tamen exequias, & funera cum hilaritate celebrabant. Thraces. *Qui ſine vllis doctorum præceptis humanæ cõditionis (vt Valerius inquit,) habitum præuiderunt, nempe mortem homini optimum, & omniũ malorum finem optandum esse, vitam autem deflendam. tot ærumnis refertam Conſiderârunt nihil in terris homine miſerabilius esse, quem natura tantùm nudum, & in nuda humo natali die abiicit ad vagitus ſtatim & ploratum, nullumq; tot animalium ad lachrymas, & has protinus vitæ principio. Ab hoc lucis rudimento, quod ne feras quidem inter nos genitas, vincula excipiũt, & omnium membrorũ nexus, atq; infœliciter natum iacet manibꝰ pedibusq; deuinctis flens: Animal cæteris imperaturum, & à ſupplicijs vitam auſpicatur, vnam tãtum ob culpam, quia natum eſt, vt ait Plinius.*

AB EPILOGO BREVI.

Rectè igitur Eobanus Marpurgi iam moriturus, Ennij versiculos proferendo censuit, vt nullius boni viri mortem, ita suam non esse deplorandam quæ tot à malis eripiat, ac à miserrimæ seruitutis captiuitate bonos asserens, in vitam æternam perducat.

ALIVD CHRIAE VERBALIS ARGVMENTVM.

Pecuniæ obediunt omnia.

Ecclesiastes capite decimo dixit : Pecuniæ obediunt omnia.

EXORDIVM A LAVDE.

Rex Israël Ecclesiastes ex intimis diuinæ sapientiæ penetralibus deprompta multa dixit, ad rerum omnium optimarũ cognitionem pertinẽtia, maximè veritatis, cuius est tanta vis, vt cõtra hominum ingenia, fictasq; omnium insidias, facilè seipsam poterit defendere.

AB EXPOSITIONE.

Opibus, inquit, vniuersa simul obediunt. Quo dicto quid verius esse poterit non video. Etenim pecuniam, quæ genus & formam donare poterit, regiam facimus omnes: Huic seruimus omnes, huic palmã tribuimus omnes, huic omnia expensa: huic omnia feruntur accepta, & in ratione mortalium sola vtranq; paginam facit.

A CAVSA.

Nec immeritò: Nam quicquid eximium, quicquid

quid ſplendidũ, quicquid venuſtũ, quicquid deniq; glorioſum hominibus cõtingit, id à ſolius pecuniæ beneficio proficiſcitur. Huic libẽter omnes obtẽperamus, victi lucro, nec iniuria, cùm quicquid rerũ vel bonarum vel malarum geratur inter mortales, id pecuniarum fiat gratia. Qua ratione permotus apud Euripidẽ Bellerephõ inquit:

Sine me vocari peſſimum, vt diues vocer,
Nemo an bonus, an diues, omnes quærimus,
Non quare & vnde, quid habeas, tantùm rogant.
Vbiq; tanti quiſq; quantum habuit, fuit.
Quid habere nobis turpe ſit, quæris? nihil.
Aut diues opto viuere, aut pauper mori.
Bene moritur, quiſquis moritur dum lucrũ facit.
Pecunia ingens generis humani bonum,
Cui non voluptas matris, aut blandæ poteſt
Par eſſe prolis, non ſacer meritis parens.
Tam dulce ſi quid venerit, in vultu micat.
Meritò illa mores cœlitum, atq; hominũ mouet.

A CONTRARIO.

Reſpice pauperem inopis viri culinam, videbis omnia frigere. Contemplaberis paucisſimos, & eoſdẽ pannoſos, ſentos, ſqualidos inibi delitescere miniſtros, neminem ibi regnandi palmã obtinere, quàm famẽ ſtrigoſam, cum canibus mures media conſumentem Cõſiderabis loca cũcta ſqualentia ſitu, catilla carioſa, patellas ſcabroſas, cibaria rancida, ſupellectilia rubiginoſa, parietes

fuligine, atq; araneis oppletos, stragula pediculosa, & breuiter omnia, quæ procul intuenti poterunt horrorem incutere, & ab accessu inauspicato deterrere. At vbi fueris ingressus aulam pecuniæ, videbis omnia luculenta, omnia ferùere opera, greges hominum innumeros in officio esse, nec eos sordidos, sed argento atq; auro coruscos. Admiraberis apparatuum magnificentiam, gemmis pauimenta, tapetibus pretiosis muros, sedilia cocco, purpureis angulos omnes aulæis, opificio deniq; citreo lacunaria refulgẽtia. Præterea coquinam, genere ferinarum atq; lautitiarũ omni renidẽtem, vbi suppetat abunde Iouis cerebrũ, Attica bellaria, & breuiter Deorum (vt prouerbio dicitur) cib⁹. Etenim vbi Regina pecunia regnat, ibi rerum omnium vberrima copia redundat, inopia protinus expellitur, quemadmodum olim apud Græcos fames, quam virgis ex ædibus solebant eijcere, dicentes, ἔξω βούλιμον, ἔσω πλοῦτον καὶ ὑγίειαν. Id est, foras famem, intro diuitias atque sanitatem.

A SIMILI.

Quemadmodum in magnas, opulentasq; beatorum Principum aulas recipi certatim homines adlaborant, vt dominorum gratia, ad honores atq; diuitias euehi possint: Sic quo potẽtior pecunia, tanto feruẽtius adfectant omnes sub eius imperio esse, cuius beneficio non difficulter & opes

&

& honores maximos poterunt consequi. Porrò
Prima ferè vota, & cunctis notissima templis,
Diuitiæ vt crescant, vt opes, vt maxima toto
Nostra sit arca foro. vt Iuuenalis ait.

AB EXEMPLO.

Quem autem puduerit in pecuniæ castris militare, in quibus non modò priuatorum innumerabilis, sed etiam magnorum Principum, atq; Cæsaram multitudo stipendia fecerit? Exemplo sit, vt alios innumeros præteream, ille cuius vox in prouerbium abijt: Lucri bonus est odor ex re qualibet.

A TESTIMONIO veterum.

Verùm enimuero non iniuria seruiunt omnes pecuniæ, cùm ea vis, atque anima sit mortalium, multosq; amicos vulgò conciliet. Vnde Hesiodus:

χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται ἀθλοῖσι βροτοῖσι. *Et Menander:*

Δύναμις πέφυκε τοῖς βροτοῖς τὰ χρήματα.

Quæ perpendens Horatius ex vulgi sententia dixit:

O ciues ciues quærenda pecunia primùm,
Virtus post nummos, hæc Ianus summus ab imo
Perdocet, hæc recinunt iuuenes dictata senesq;

A CONCLVSIONE.

Ergo verissima est, quã Ecclesiastes protulit.

senten-

sententia, quæ tàm nationibus omnibus in ore, quàm nunc etiam omnib⁹ pecuniæ seruis, in vsu.

ALIVD CHRIAE VERBALIS

Argumentum.

Sapiẽtia. *Plato Philosophus dixit:* Tum demum beatum terrarum orbem futurum, cùm aut sapientes regnare, aut reges sapere cœpissent.

A PLATONIS LAVDE

exordium.

Valerius Maximus prodidit memoriæ, Formicas Platonis dormientis in cunis paruuli labellis mel inseriisse. Quare audita, prodigiorũ interpretes singularem eloquij suauitatem ore eius emanaturam dixisse. Indices illæ nequaquàm vanæ, nec coniectores hi futiles extiterunt: Nã tantas non solùm eloquentiæ, sed etiam philosophiæ facultates assecutus Plato fuit, vt eius sermone Iouem si Græcè loqui velit, vsurum prædicarent, et Platonem alij Philosophorum Homerum, alij Philosophorum Deum appellarẽt. Scripsit autem omnium & elegantissimè & grauissimè compluria, inter quæ relucet, quod de Reipub. fœlicitate protulit.

AB EXPOSITIONE.

Ingenij ac doctrinæ princeps tum demum fore beatas Respub. putauit, si aut docti, aut sapientes homines

homines eas regere cœpissent, aut qui regerent, omne studium in doctrina & sapiẽtia collocassent. Animaduertit nulla fortunata regna fore, quib⁹ stulti fuerint prædominati, non eruditione, atque virtutibus præcellentes viri.

A CAVSA.

Etenim fœliciter omnia succedunt in Rep. quam gubernant viri sapientes, imbuti præceptis philosophiæ: Hæc est vitæ dux, virtutis indagatrix, vitiorum expultrix, sine qua hominum vita nihil poterit esse. Illa peperit vrbes, illa dissipatos homines in societatem vitæ conuocauit, illa eos inter se primò domicilijs, deinde coniugijs, tum literarum & vocum communione iunxit, illa inuentrix legum, illa morum & disciplinæ magistra, vt ait Cicero Tusculanarum 5.

A CONTRARIO.

Quis igitur ciuitates eos nõ fortunatas prædicet, quæ sapientũ reguntur imperijs. Contrà, quis nõ infœlices arguat, quas cæca stultorum temeritas administrat, cùm è doctrinis sapientum plurima cõmoda proueniant, è stultorum autẽ ignorantia calamitates infinitæ. Etenim stulti stulta (iuxta prouerbium) loquuntur, ac faciunt. Sapientes autem sapienter omnia. Et viribus melior sapientia, & vir prudens, quàm fortis. Sapien. 5.

A simili-

A SIMILI.

Quemadmodum naues quæ à naucleris excellentibus reguntur, ſubortis tempeſtatibus extra pericula ſunt, ac fortunatæ vehuntur: Sic vbi Reſp. à viris eruditione ſimul ac ſapientia præditis adminiſtrantur, beatæ florẽt, vel pacis vel belli temporibus. Porrò vt quilibet nautarũ vectorumq́ tranquillo mari gubernare poteſt: At vbi ſæua ſuborta tẽpeſtas eſt, ac turbato mari rapitur vento nauis, tum viro & gubernatore opus eſt: Ita quilibet in tranquilla Repub. vtcunq́ poteſt negotijs præeſſe, ſed in perturbato rerum ſtatu, ſumma cura prouidẽdum ac præcauendũ eſt, quis ad gubernacula ſedeat, vt ait Liuius lib. 4. ſecundi belli Punici.

AB EXEMPLO.

Fabius Max. *Reſpice duos animorum diuerſiſſimorum Imperatores Q. Fabium Maximum, & C. Terentium Varronem, illum prudentem, hunc ſtolidum: illum ſapientia conſpicuum, cunctando res afflictas reſtituiſſe, huius temeritatem perdidiſſe ad*

Cicero. *Cannas. Et Remp. inauſpicata nobilitas Catilinaria contudiſſet, ſi non prudentiſſimus Conſul Cicero aſſeruiſſet in libertatem. Vnde Iuuen. Satyra 8.*

Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

A TESTIMONIO VE-

terum,

Rectè

Rectè Phocylides:

Ἀργοὺς καὶ πολίας σοφία καὶ νηα κυβερνᾶ.

Hoc est, Sapientia gubernat agros, naues, atq; ciuitates: quo præclaro dicto significat omnia fœliciter administrari, quæ sapientiæ præsidio reguntur.

EPILOGVS.

Dignis igitur laudibus euehenda Platonis est sententia, qua Respe. eas fortunatas prædicat, quarum rectores Philosophiæ studijs fuerint exculti.

ALIA CHRIARVM EXempla, ex Stephano Nigro.

CHRIA PRIMA.

Hesiodus inter Poëtas eminentissimus, cuius in dicendo ἡδονὴν, hoc est, suauitatẽ, nullus est, cãdidissimi auditores, quin vehemẽter admiretur. Qui plurima quidem ad humanæ vitæ institutionem spectantia, diuino quodã instinctu cecinisse videtur. Nam & agrorum cultum, sub fratris titulo humanum genus edocuit, & quo pacto optimè, ac modestissimè sit viuendum opppidò quàm prudenter admonuit. Sed & illud in primis non magis deorum monitu, quàm longo etiam rerum vsu ab eo prolatum contenderim: Quo nobis significare haud quaquam dubitauit: deos scilicet virtutẽ proposuisse sudore parandam, ait enim:

τῆς

τῆ δ' ἀρετῆ ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
ἀθάνατοι, μακρὸς καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτην.
καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον, ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
ῥηῖδιη δ' ἔπειτα πέλει χαλεπὴ περὲ οὖσα.

Quibus mehercule verbis omniũ prudentissimus Poeta innuere voluit, socordiã, ac segnitiem à nobis penitus reijciendam, nihilq́ esse, à quo immortales Dij magis abhorreãt quàm cùm desidia pariter, ac negligentia torpescimus. Quid enim ex ipsa desidia præter ignorantiam consequi possumus? Quæ si fortè inani sapientiæ opinione inflata, robur ac vireis sibi comparauerit, ingentium, ac turpissimorũ scelerũ causam suggerit. At virtus, ex qua omnes honestæ voluntates, actiones, sententiæq́ proficiscũtur, laborẽ requirit, diligentiam desiderat, vigilantiã exigit. Somnus enim multus, vt philosophorum sapiẽtissimus Plato refert, nec corporibus humanis, nec animis, nec rebus agendis natura cõducit. Nemo enim quàmdiu dormit, à defunctis differt. Hinc est quod Plinius ait: Profectò vita vigilia est. Quod & illa Græcorum sententia, quæ iam vulgò in omnium ore versatur, optimè indicatum est:

Desidia.

Somnus nimius.

Υπνος θανάτου προμελέτησις πέλει.

Vnde illud originem traxisse iure videri potest:

Stulte, quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago?

Cùm

Cùm Socrates apud comicum Aristophanem Strepsiaden senem ad philosophiam exhortaretur, quæ summam diligentiã, curamq; desiderat, hoc præcipuè senario vsus est:

Υπνος ἀπέσω γλυκύθυμος ὀμμάτων.

Hoc est, Oculis abesto leniens animum sopor. Quòd si dormitando, ac desidendo virtutem consequi valeremus, nunquam ipsa apud Deos, ac mortales tanti fieret. Apollo, cui cæteri dij diuinationem concessere, propterea Socratẽ, à Cherephonte interrogatus, omnium sapientissimum Socrates. *respondit, quòd eum virtute præditum nouerat. Quam Græci (vt Platoni placet) iccirco,* ἀρετὴν *ἀπὸ τοῦ ἀρέσκειν, appellârunt: quod omnium sit maximè deligenda.* quasi ἀἱρετὴν. *Nam generis nobilitas pulchrum quidem est, sed à maioribus per successionem acceptum bonum. Diuitiæ in maximo semper fuere precio, sed fortunæ temeritati atq; inconstantiæ subiectæ. Gloria honestatis quidem speciem præ se fert, at infirmam atq; instabilem. Pulchritudo plurimi facienda, verùm haud quaquã diuturna. Bona valetudo optabile q̃d, sed mutatur facile. Corporis robur magnum est quid, sed morbis senióue tandem conficitur. Virtus verò clara aternáq; habetur, vtpote quæ diuina sit, atq; immortalis, omnisq; fortunæ incursus facilè contemnat atque despiciat. Stilpo Megarensis philosophus* Stilpo. *à Demetrio, qui eius patriam solo æquauerat,*

interro-

interrogatus, nũquid amisisset, nihil, statim respõdit, πόλεμος γὰρ οὐ λαφυρα γωγει ἀρετὴν. Quæ vtiq; verba significãt animi bona nullo bellorum impetu diripi vnquam posse, solidamq; in ipsa virtute consistere fœlicitatem. Quod ita se habere philosophorum parens Socrates euidentissimè indicauit, Rogatus enim à Leontino Gorgia, quid de magno rege sentiret, vtrũ eum fœlicem existimaret, οὐκ οἶδα, ἔφησε, φῶς ἀρετῆς καὶ παιδείας ἔχει. Quo vtiq; responso prudentissimus philosophus innuere voluit, se de maximi atq; opulẽtissimi regis fœlicitate eò adamussim indicare haud quaquã valuisse, quòd vt erga virtutem, ac disciplinas affectus esset penitus ignoraret: vtpote qui fœlicitatem ipsam, nõ in fortunæ, sed animi potius bonis positam esse existimaret, vnicamq; virtutem cæteris esse rebus præponendam arbitratus. Ἄπας γὰρ ὑπὲρ γῆς καὶ ὑπὸ γῆν χρυσος οὐκ ἀντάξιος ἀρετῆς, κατὰ Πλάτωνα. Solon præterea de diuitibus locutus dicere cõ sueuerat: Ἀλλ' ἡμεῖς ἀντοῖς οὐ διαμει. φόμεθα τῆς ἀρετῆς πλέον. Cuius quidem virtutis robore, parta atq; amplificata imperia, perquàm facile retinentur. Hinc est quòd historicorũ princeps Salust. ait: Quòd si regum, atq; imperatorum animi virtus, in pace ita vt in bello valeret, æquabiliùs atq; cõstantiùs sese res humanas haberent, neque aliud alio ferri, nec mutari, ac miscerí om-

Socrates.

Plato.

Solon.

omnia cerneres. Itaq; minimè mirum est, si ad eã comparandam assiduo ac maximo opus est labore. χαλεπὰ τὰ καλὰ. Hoc est, quæ bona sunt, non sine maxima acquiri possunt difficultate. Quòd si mercatores, modò lucelli spes aliqua arrideat, ingentia, procellisq; exagitata, maximo cum vitæ discrimine, transeunt maria: si agricolæ fodiendis ac proscindendis aruis assiduè incũbunt, vt in breuissimum tempus fructus, ni calamitatibus fuerint intercepti, tandẽ metant: cur non & nos omnẽ inertiam, desidiã, ac dilationem propellamus, quò virtutis perpetuos, nulliq; obnoxios calamitati fructus consequamur? Herculem ferunt, cùm adolescentulus esset, virtutis ac voluptatis oblatis viis, vtram caperet, diu secũ, multumq; dubitasse, duas autem, dum in dubio erat animus, ad ipsum accessisse matronas: Virtutem scilicet, & Malitiam, illarumq; etiam, dum silentium continebant, notam fuisse extemplo diuersitatem. Videri enim alteram accuratissimè comptam atq; exornatam, delitijs diffluentem, & omnium voluptatum examen post se trahentem. Hanc itaq; multa ostentantem, longeq; etiã plura pollicentem, Herculem secum ducere tentauisse. Alteram verò asperã, ac duram, seuereq; intuẽtem, huiusmodi verba contrà fecisse: Polliceri se nec voluptatem aliquam, nec quietem, sed labores, pericula, sudoresq; infinitos, terra mariq; to- Hercules.

 lerandos

lerandos, Præmium autem illorum immortalitatem fore. Quare omni ſublata dilatione huic Herculem adhæſiſſe memorant. Alexander ille Magnus interrogatus, quo conſilio vſus, tot, ac tanta, tam breui geſsiſſet, Μηδὲν ἀναβαλλόμενος, reſpondit. Quæ verba ſignificãt, moram ac dilationem, ipſamq; deſidiam, rebus eſſe gerendis longè pernicioſiſsimam: quippe quæ maximarum ſæpe rerum prætermittant occaſiones. Vetus eſt adagium: Dij facientes adiuuant. Quod ſignificat diuinam opem non ceſſantibus, ſed induſtrijs, & pro virili conantibus, auxilio eſſe ſolere. Ariſtoteles nunquàm tantum ſibi inter philoſophos nomen comparaſſet, ni ſapiẽtiæ ſtudio diutiſsimè inſudaſſet. Cyrus Medorum imperiũ animi virtute ac ſolertia ad Perſas tranſtulit. Lycurgus, Solon, Darius immortales habiti. Quare cùm cætera ferè omnia incerta ſint ac caduca: virtus verò ipſa altiſsimis defixa radicib⁹, nulla vnquã vi labefactari poſsit: omneis ſubire labores, omnia perpeti incommoda æquo animo debemus, vt eam pro virili conſequamur. Eſtq; poëta hic eminentiſsimus, diligentiſsimè lectitandus, atque in primis obſeruandus, quòd certum nobis minimeq; ancipitem, ad comparandam virtutem tramitem indicauerit.

Alexãder Magnus.

CHRIA SECVNDA.

Cùm intermiſsis negotijs familiaribus ad literarum

terarum studium me tandem reuocassem, essetq́ inanimo tam Græcos quàm Latinos poëtas percurrere, Homerum statim, quòd inter vates, omnium eruditorum testimonio principatum facilè obtineat, aggressus sum, extemploq́ ἰλίαδος primo huic diuino occurrimus carmini:

ὅσκε θεοῖς ἐπιπείθηται μάλα τ' ἔκλυον αὐτοῦ.

Quæ verba significant, Deo optimo maximo in primis esse obtemperandum, si ab eo in aduersis rebus exaudiri concupiscimus. Quæ quidem sententia quantopere sit ab omnibus probanda, nemini esse dubium censeo. Quis enim vsque adeò mẽte alienatus est, quin sibi persuadeat, Deo omnium moderatori omnium primùm obtemperandum, quò facilius eiusdem præsens rebus angustis auxiliũ consequamur, cùm præsertim diuinis morem gerere mãdatis, volenti quàm facillimũ sit, idq́ præter omnia faciendum videatur. Nam si potentioribus imbecilliores sedulò parere conantur, assiduamq́ ac diligentem eorum in mãdatis exequendis, propterea operam exhibent, vt longis ac frequentibus obsequijs boni tandem aliquid adipiscantur, quanta vti diligentia debemus, ne quid præter eius voluntatem faciamus, cuius nutu tam cœlestia, quàm terrestria gubernantur, cuiusq́ munera non modò non reijcienda,, verùm etiam summopere exoptanda sunt: Obediendum Deo.

quippe quæ (vt Troianus Alexander apud eundem Homerum testatur) nullus vnquàm diis ipsis non præbentibus sponte sua sumere posset. Nam quod vulgò dici solet: Deus vndecunque adiuuat, si modo sit propitius, quid sibi aliud vult, quàm vt omni pietate, omnibus obsequijs, pura denique ac syncera mente Deum nobis conciliemus, cuius natura non eiusmodi est, vt muneribus perinde atque improbus fœnerator capiatur, sed sola vitæ integritate, pientissimi q̃ placetur precibus, nec vllo pacto iniquorum ac flagitiosorũ muneribus corrumpatur. Hinc est quod Prophyrius ait: Θεοῖς δὲ ἀρίστη μὴ ἀπαρχὴ νοῦς καθαρὸς, καὶ ψυχὴ ἀπαθής. Quæ verba significant, nullas Deo optimo maximo gratiores offerri posse primitias, quàm puram mentem, & affectibus ac perturbationibus liberum animum. Nam quod Ouidius ait:

Munera crede mihi placãt homines q̃ Deos q̃,
Placatur donis Iupiter ipse datis.

Et Eurip. in Medea: Πείθειν δῶρα καὶ θεοὺς λόγος, Id est, donis vel ipsos dicitãt flecti Deos, ad bonorum virorum dona referẽdum esse videri potest. Quòd si quis fieri posse nonnunquam crederet, vt Deus scelestorum hominũ donis moueretur, is profectò canibus pecudum custodibus Deum ipsum assimularet, quibus lupi rapinæ particulam cõcedant, vt his muneribus placati atq̃ allecti,

allecti, diripi greges patiantur. Sed longè ſecus res habet, ſolos nanque bonos reſpicit Deus, iiſq; quàm libentiſſimè opitulatur. Nec fieri poteſt, vt viro bonitate prædito, mali quicquã accidat, nec dum vitam degit, nec poſt mortem eius res à Deo optimo maximo vnquàm negliguntur. Æſopius interrogatus: Quid dij faciunt? reſpondit τὰ μὲν ὑψοῦντες, τὰ δὲ καταβάλλοντες. Quod ſignificat, Deum ipſum alios quidem extollere, ac celebrare, alios verò pro meritis obſcurare ac deprimere. Vnde haud immeritò Ariſtoteles de Magno Alexandro ad Antipatrum ſcribens, ait: dicere ipſum nõ propterea magis ſibi placere, quòd multis imperaret, quàm quòd de dijs optimè ſentiret. Nam qui bonam habent de dijs opinionem, illisq; quàm libentiſſimè obſequuntur, pientiſſimi ab omnibus exiſtimãtur, & numinum vice colũtur. Æneam quòd in Deos piẽtiſſimus fuiſſet, inter numina recẽſuit vetuſtas. Numa Pompilius, cùm omnium maximè, ac religioſiſſimè Deos coleret, ac veneraretur, tutiſſimam finitimorũ pacem, diuinumq; Egeriæ Nymphæ cõmerciũ meruit. At Deorum cõtemptor Mezentius, in prælio impiè commiſſo, fœdiſſimè trucidatus eſt. Capaneus Hipponi filius, cùm Thebana mœnia, dijs etiam inuitis, ſe conſcenſurum, iactaſſet gloriatus eſſet, fulmine ictꝰ, delapſus eſt. Quare vni eſſe Deo omnium maximè parẽdum cenſemus, ſum-

Alexãder Magnus.

Aeneas.

Numa Põpilius.

Mezẽtius.

Capaneus

miſq; egregium hunc poëtam laudibus afficiandũ arbitramur, qui diuino affiatus ſpiritu, vnico verſu nos, quomodo Optimus Maximus ſit placãdus Iupiter, admonuit.

CHRIA TERTIA.

Magna eſt profectò Latinorum poëtarum cohors, candidiſſimi auditores, multiq; nominis, ſed longè maior ac præſtantior haberetur, ni obliuionis ſitu, rerumq; edaci tempore, quàmplurima veterum poëtarum monumenta intercepta fuiſſent. Quorum iacturã ne perpetuò lugeamus, eorumq; deſiderio maceremur, diuinus poëta Virgilius cauſam præbet: quippe qui multorum inſtar habeatur. Cuius eximia opera licet innumeris ſint referta ſententijs, quæ prouerbiorum vice in omnium ore fungantur, hæc tamen imprimis memoratu digna viſa eſt: Omnia vincit amor.

Amor.

Quæ vſq; adeò omniũ conſenſu iam probata eſt, vt nullus ſit tam literarum ignarus, quin eam & memoria teneat, & quàm ſæpiſſimè prædicet, cùm præſertim non modo cuncti mortales, ſed & bruta ipſa immania, amoris violentiæ cedant, eiuſq; imperium etiam inuita patiantur: cuius mehercle rei nulla adduci admiratione debemus. Magnus eſt enim Deus Amor, nec minꝰ apud Deos, quàm apud homines mirandus, cùm multis alijs de cauſis, tum vel maximè ob eius vetuſtiſſimam originem:

originem: nam inter antiquissimos Deos recensetur. Hesiodus: Omnium (inquit) primùm natus est chaos, inde terra, tartara, & Amor. Parmenides ante Deos omneis natum Amorem autumat. Acusileus Hesiodo astipulatur. Euripides Tragicorum præstantissimus omnium Deorum supremum esse Amorem, his trimetris indicat:

ἔρωτα δ' ὅστις μὴ θεὸν κρίνει μέγαν,
ἢ σκαιός ἐστιν, ἢ καλῶν ἄμοιρος ὤν,
ὃν οἶδε τὸν μέγιστον ἀνθρώποις θεόν.

Ouidius quoq; de amore locutus, addit:

Regnat, & in Dominos ius habet ille Deos.

Quid de Lacedæmonijs ac Cretensibus dicam? Lacedæmonij. *Nonne & ipsi, quantam ineſſe Amori vim arbitrarentur, euidentissimè indicârunt, quorum alteri prius quàm cum hostibus manus cõsererent, Amori ante structas acies sacra faciebant, perinde atq; instructarum cohortium amicitia ipsa esset victoria collocata? Cretenses verò formosissimos in acie pueros exornantes, Amori per eos sacra faciebant, vt Socrates scriptum reliquit.* Cretenses. Samij. *Samij (vt Erxias author est) Amori gymnasium consecrârunt, cuius festum Eleutheria propterea cognominabant, quod per ipsum Deum Athenienses libertatem consecuti fuissent. Apud Thebanos (vt Athenæus testatur) ὁ ἐρωτικὸς λόγος appellatus, ex amatoribus atque amatis constabat,*

τὴν τοῦ θεοῦ σεμνότητα ἐμφαίνων. *Alexis Cupidinem ipsum, nec fœminã, nec marem, non Deum, non hominem, sed multas in vnam formam cõpactas species esse indicãs, eosq́ qui Amoris simulachrum effingere conãtur, maximè arguens, de Amore in Phædro hæc scribit:* ἔστι γὰρ οὔτε θῆλυς, οὔτ' ἄῤῥην, πάλιν οὔτε θεὸς, οὔτ' ἄνθρωπος, οὔτ' ἀβέλτερος, οὔτ' αὖτις ἔμφρων, ἀλλὰ συνενηγμένος πανταχόθεν, ἑνὶ τύπῳ πολλ' εἴδη φέρων, ἡ τόλμα μὴ γὰρ ἀνδρὸς, ἡ δειλία γυναικὸς, ἡδ' ἄνοια μανίας, ὁ δὲ λόγος φρονοῦντος, ἡ σφοδρότης δὲ θηρὸς, ὁ δὲ πόνος, ἀδάμαντος, φιλοτιμία δὲ δαίμονος. *Plato igitur omnium philosophorum præstantissimus, maximam amoris vim ac sapientiam cupiens indicare, in conuiuio hæc dicit: Amor poëta est adeò sapiens, vt alios quoque poëtas efficere possit. Quilibet enim, licet ante rudis, in poëtam euadit egregium, cùm primùm amor afflauerit. Ex quo perspicuè coniectare licet, Amorem peritum esse poëtam, omneisq́ musicos poësis numeros continere. Idem de eodem: Sagittandi, medendi, diuinandi peritiam, duce Amore, inuenit Apollo, qui Amoris est discipulus. Musicen similiter Musæ, fabricam ærariam Vulcanus, texendi artificiũ Minerua, Iupiter Deorũ, hominumq́ gubernationẽ. Quare cùm Deorũ vetustissimus ac maximus sit Amor, non immeritò æquè in cæteros Deos, atq́ in*

omneis

omneis homines ſuum ſemper exercuit imperiũ. Nam Iouem ipſum, modò in cygnũ, modò in taurum transformauit, quandoq; in aurum conflauit. Neptunum equi, Mercurium hirci formã induere coëgit. Apollinem, vt Admeti paſceret armenta, compulit. Venerem, vt ad Idæ montis radices Anchiſen quæreret, quàm ſæpiſſimè adegit. Quãtopere autẽ miſeros ſit ludificatus mortaleis, veterum ſcriptorum monumenta euidentiſſimè indicant. Vnde colligere licet, nũquàm ferè humanum genus in extremas, tã publicè, quàm priuatim incidiſſe calamitates, quin Amor ipſe, cauſã ac materiam ſuggeſſerit. Nam vt à publicis, ac perniciosis bellis exordiamur, Iliacum incendiũ, mutuus atq; incœſtus Alexãdri et Helenes amor excitauit. Græcorum exercitũ illa exitioſa peſtis propter Chryſeïda grauiter inuaſit. Achilles ad iram quàm plurimis Græcorum perniciosiſſimam Briſeïdis deſiderio cõmotus eſt. Belli inter Thebanos ac Phocenſes, per decennium conflati, quod ἱερὸν, hoc eſt, ſacrum appellatum eſt, Thebano Thebana mulier, à Phocenſe quodam amoris ſtimulis rapta, cauſam præbuit. Chryſaicum quoq; bellum nuncupatum, quod inter Cyrrheos et Phocenſes, vt Calliſthenes ſcriptum reliquit, decennium tenuit: propter Magiſto, Pelaguntis Phocenſis filiam, à Cyrrheis raptam, imprimis cõtractum perhibetur. Cambyſes Perſarum Rex, mulieris Cãbyſes-

lieris impulsu (vt Cteſias tradit) in Ægyptum expeditionem fecit. Nam cùm Ægyptias mulieres in nocturnis congreſsibus à cæteris mirum in modum differre intellexiſſet, Amaſidis Ægyptiorum regis gnatam, vxorem petijt. At Amaſis veritus, ne filia propellice vteretur, eius loco Hitetim, Apriæ filiam miſit, qui à Cyrrhenſibus ſuperatus, Ægyptiorum regno exciderat, & ab Amaſide fuerat occiſus. Quare cognita Cambyſes, puellæ etiam exhortatione, quæ patris vltionem expetebat, Ægyptijs bellum intulit. Quid fuit in cauſa, vt Philippi Macedoniæ Regis domus euerteretur? Nempe Cleopatræ importunæ nuptiæ. Vt Herculis familia diſsiparetur, Iole Euryti filia, cauſam præbuit. Theſei domus propter Phædram ad nihilum redacta eſt. Athamãtis propter Themiſto, Hypſeo genitam. Iaſonis, ob Glaucen, Creontis filiam. Agamemnon poſt conſecutam apud Ilion victoriam, cùm in patriã ſoſpes reuerſus eſſet, à Clytemneſtra vxore, quòd Caſſandram miſerè deperiret, interfectus eſt. Nónne noſtris quoq; temporibus maxima hominum pars, quotidie amoris ſuaſu digladiatur, ac paſsim trucidatur? Quare cùm multis iam periculis compertum ſit, Amorem ipſum, tam apud Deos, quàm inter homines plurimùm valere, illi omnino, quàm commodiſsimè fieri poteſt, cedendum eſt: Virgilio, poëtarum principi, perquàm aſsiduè

aſsiduè ſtudendum, quòd huiuſmodi vndecunque ſcateat ſententijs.

CHRIA QVARTA.

Quanto ſæpiùs ac frequentiùs Mantuani Virgilij volumina repeto, tanto illum magis & ſuſpicio & admiror. Vnus enim Virgilius characterũ diuerſitate, ea complexus eſt, quæ viri tres, Græcorum præſtantiſsimi, vix conſequi potuere. Nã Bucolico carmine, Theocritum adæquauit, Georgico Heſiodum anteceſsit, Heroico diuinum illũ Homerum adamuſsim expreſsit. Quæ quidem omnia, cũctis fuiſſe Græcis præſtantiorem Virgilium eò indicant, quòd Græcorum nullus triplicẽ hanc dicendi materiam auſus adhuc fuerit, ſed vnuſquiſq; intra ſuum ſcribendi genus ſeſe continuerit. Eſt præterea in Virgilio dicendi facilitas, & in rebus enarrandis candor, vt nemo ſit tã rudis, & à re literaria alienus, quin Virgiliana lectione mirum in modum oblectetur: cùm præſertim aureis ac diuinis inter legẽdum quàm ſæpiſsimè occurratur ſententijs, quæ legentium animis vſq; adeò blandiuntur, vt vix dum perlectæ, memoriæ inhæreant, nec vnquam amplius excidant, qualis eſt: Non omnia poſſumus omnes.

Virgilij præſtãtia.

Non omnia poſſumus omnes.

Quæ verba ſignificant mortaliũ neminem tãto eſſe ingenio præditum, vt ſolus omnia ſapiat atq; intelligat, nihilq; eum penitus lateat: cuncta enim

enim scire diuinus esse potius quàm humanum nouerat poëta: nam quãdoq; bonus dormitat Homerus. Hinc celebratũ est apud Græcos prouerbium: Εἷς ἀνὴρ, ἐδὲ εἷς ἀνὴρ, *hoc est, vnus vir, nullus vir: quasi velit innuere, nihil egregium ab vno homine præstari posse, si aliorum auxilio fuerit destitutus. Quod autem legitur apud Euripidem:* Εἷς ἀνὴρ ἅπαντ' ὁρᾷ, *Id est, vnus vir haud videt omnia. Id sanè significat, neminem vnũ ne maximo quidem rerum vsu atq; experientia tãtam vnquã consequi posse peritiam ac solertiam, vt omnia per se dispiciat, nec vlla in re hallucinetur atq; decipiatur. Socrates, qui Apollinis oraculo suæ ætatis sapientissimus iudicatus est, se nihil omnino præter exiguam quandam amandi disciplinam scire ingenuè fatebatur. Hercules Ioue genitus, quẽ Marathonij (vt Pausanias ait) omnium primi in Deorum numerum propterea recensuere, quòd non minus animi quàm corporis virtutibus excelleret, eodem tempore, & aduersus Hydram sophisticam mulierem certare non valuit, cui (vt Plato refert) propter sapientiam pro vno sermonis capite amputato, multa repullulabant. Et aduersus Cancrum sophistam quẽdam ex mari aduentantem, à quo, cùm ad sinistrã vrgeretur, verbis q; acriter morderetur, nepotis sui Iolai auxilium implorauit. Cuius ope vehementer adiutus, victoriam vix tandẽ consecutus est.*

Quare

Quare, cùm ij quoq; , quibus ne cœlum quidem negatum est, per se omnia non potuerint, poëtarũ præstantissimo proculdubio credendum est, Virgilianæq; lectioni est omnium maximè inseruiendum, vnde huiusmodi sententias haurire quàm sepissimè liceat.

CHRIA QVINTA.

Nihil est profectò, quod hominũ quispiam tam propenso ac libẽti agat animo, quin quandoq; fastidium pariat, si modò nulla adhibita intermissione diutissimè in eodem versatus fuerit. Hinc factum est, vt Aristophanis illud iã diu apud vulgum prouerbij vicem obtineat: ἀπάντων πλησμονή, *Hoc est, omnium rerum satietas. Quod ita esse cùm sæpe aliàs, tum vel maximè nudiustertius supra modũ expertus sum. Nam cùm in prædio nostro, quod haud multum ab vrbe distat, vnà cum amicis, Dianæ studijs, quæ à teneris vnguiculis mihi semper plurimùm placuere, toto animo incumberem, cæterarumq; rerũ oblitus, vni venationi operam impenderem, tanta me venationum extemplo cepit satietas ac fastidium, vt relaxandi animi causa, ad Mineruæ studia mè statim contulerim, Virgiliumq;, quem fortè mecum attuleram, aggressus sim, in quo quidem lectitando, multæ mihi memoratu dignæ passim occurrerunt sententiæ, inter quas hæc maximè, & quàm sepissimè memoranda visa est:*

Satietas omnium rerum.

Vsq; adeóne mori miserum est?

Qua poëtarũ prudẽtissimus nos admonuit, mortem etiam ipsam minimè forti viro recusandam: quippe quæ, modò honesta sit, vitam quoq; turpem quandoq; soleat exornare: cùm contrà, vita turpis, ne morti quidem honestæ locum relinquat.

Mori bonum.

Quis nisi penitus mente captus, honestæ morti turpem præferat vitam, cùm præsertim in tot ac tantis humanæ vitæ procellis ac tẽpestatibus tutissimus nobis portus appellanda sit? Hinc est q; Aiax ille Telamonius apud Sophoclem ait:

Οὐκ ἂν πριαίμην ὀδενὸς λόγου βροτὸν:
ὅστις κεναῖσιν ἐλπίσιν θερμαίνεται.
ἀλλ' ἢ καλῶς ζῆν, ἢ καλῶς τεθνηκέναι
τὴν εὐγενῆ χρή.

Quid enim in morte est, quod sit iure formidãdum? quam, si Euripidem diuinum poëtam sequi voluerimus, animi pariter ac corporis interitum existimabimus, cuius hæc verba sunt:

ἄκουσον ὥς σοι τέρψιν ἐμβαλῶ φρεσὶ,
τὸ μὴ γενέσθαι τοῦ θανεῖν ἴσον λέγω.

Quod si fas esset credere, non magis esset post mortem metuendũ, quàm priusquã nasceremur, vnquam timuimus. Sin autem in morte ipsa non interitus, sed animi à corpore migratio est, cur non potius meliora, bonis præsertim viris, speranda, quàm deteriora verenda sunt? Neq; enim fieri potest, vt viro bono mali quicquam accidat,

nec

nec viuo, nec mortuo, nec eius res à Dijs immortalibus negliguntur. Plato in Socratis Apologia: Mortem (inquit) timere nihil aliud est, quàm sapientem videri eum, qui non sit sapiens: quippe cùm id sit scire videri, quæ nescias. Nemo enim scit, vtrum mors omnium bonorum summum homini cõtingat. Metuunt autem perinde, ac si eam malorum esse maximũ non ignorarent. Cui verò dubium esse debet, quin hæc ipsa inscitia sit maximè vituperanda, per quã aliquis se putat scire, quæ nesciat?

Stultum est igitur id temerè formidare, quod & quale sit omnino nescias, & nullis precibus ac muneribus, nullísue maximis quidẽ viribus declinari vnquàm potest. Omnibus enim ex æquo moriendum est, quod Horatianum facilè illud indicat:

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas,
Regumq; turreis, ô beate Sesti.

Et Homerus hoc carmine non inficiatur:

οὐδὲ γάρ οἱ βίη ἡρακλῆος φύγε κῆρα. *Id est: Nec vis Herculea fatum euitauit acerbum.*

Quòd autẽ horrida mors muneribus non capiatur, senarius hic indicio est:

μόνος θεῶν γὰρ θάνατος οὐδὲν ἑρᾷ.

Itaq; forti ac libẽti est animo obeunda, & vt gradum acceleret, nec vltimam atque imbecillam

expectet

expectet senectutem, summis est precibus optandum.

ὃν γὰρ φιλεῖ θεὸς ἀποθνήσκει νέος. *Id est, quem enim Deus diligit, in iuuenili moritur ætate. Quæ vtiq; verba significant, optimè atq; pulcherrimè cum illo actum esse, qui huiusce miseræ atq; infœlicissimæ vitæ calamitatibus quàm celerrimè ereptus fuerit, & ad sempiternam illam fœlicitatem, qua animi post mortem fruuntur, quàm primùm migrauerit. Quod cygni, vtpote, qui ab Apolline, cui dicati sunt, diuinationem accepere, planè præuidentes, tunc dulcissimos, ac suauissimos ædunt cantus, cùm se citò sentiũt morituros.*

Codrus. Macaria. *Codrus ille Athenienſium Rex, & Macaria. Herculis ac Deianiræ filia, non propterea tantùm voluntariæ se morti diuersis bellis obtulere, vt ciuibus suis aduersus Lacedæmonios pugnantibus victoriam relinquerent, famamq; apud posteros assequerentur, sed quòd in morte non modò nihil mali, verùm etiam summam esse mortalibus fœlicitatem arbitrarentur, quod apud Romanos &*

M. Curtius. *M. Curtius, iuuenis bello egregius, qui se armatum in altissimam illam voraginem immisit: &*

Decij. *tres illi Decij, qui se pro legionibus Romanis deuouerũt, mihi procul dubio sensisse videtur. Neq; enim tã alacri animo se perinde ac victimas Reipublicæ præbuissent, si quid mali post mortem sibi futurũ speraſſent. Quare & mortẽ suam minimè*

miseram

ram esse, credendum est, & Virgilius non modò assidue in manibus habendus, sed & memoriæ thesauro commendandus: quippe qui sui studiosos tam belle instituat.

SENTENTIA.

ΓΝΩΜΗ.

SEntentia, est oratio, breui complexu aliquid, quod ad hortãdum, dehortandúmue pertinet, explicans. Sententiarum verò alia exhortans, alia dehortans, alia enuncians. Est item alia simplex, alia composita: præterea alia probabilis est, alia vera, superlata alia.

EXHORTANS SENTENtia est, vt:

Oportet amicum præsentem amare, volentem verò mittere.

DEHORTANS, Vt:

Turpe quicte ducem totas deperdere noctes.

ENVNCIANS, Vt:

Pecunijs opus est, sine quibus nihil eorũ, quæ necessaria sunt, rectè fiet.

SIMPLEX, Vt:

Optimum id augurium est, patriam tutarier armis.

COMPOSITA, Vt:

Multos esse malū Reges, Rex vnicus esto.

PROBABILIS, Vt:

Quales amicos quisque habet, talem scias.

VERA, Vt:

Expers malorum vita nulli contigit.

SVPERLATA, Vt:

Infirmius nihil homine.

Hoc ergo pacto sententia diuiditur.

Tractabis verò ipsam eisdem capitibus, quæ in Vsus explicatione diximus. Laudabis primùm, deinde explicabis, tum confirmabis, ex Causa, Cōtrario, Similitudine, Exemplo, Testimonio veterum. Demùm breui Epilogo concludes. Differt autem sententia ab Vsu, eò quòd Vsus persæpe actiuus est, Sentētia verò semper in oratione consistit. Deinde quòd Vsus semper habet additam personā. Sententia & sine persona effertur.

EXEMPLVM SENTENTIÆ exhortatiuæ Theognidis.

In mare cetiferum, ne te premat aspera egestas,
Desili, & à celsis corrue Cyrne iugis.

Ἐγκωμιαστικὸν.

Indignum Theognidi visum est, Poëticā velut

velut rem ineptam accusari. Itaq; relictis fabularum commentis, ipse ad formãdos mores, vitamq; instituendam, ipsam traduxit. Quum videret enim Poëtas compositis fabulis, veluti præclaro aliquo inuento gaudẽtes, ipse satius duxit, quomodo rectè viuatur, carmine complecti. Laudandus certè ob vtrunque, et quòd metri gratiam obseruauit, quòd meliorum admonens, institutionis attulit fructum. Sed huius, vt alia omnia, ita hoc imprimis meritò quis laudauerit, quod de paupertate dixit. A laudabili.

Παραφρασικὸν.

Quidnam igitur dixit? Qui vitam in miseria ducit, mori potius amet. Multò enim melius à vita discedere, quam Solem sui dedecoris testem habere. Hæc sunt, quę ex Philosophorum dogmate protulit. Licet autem considerare, qua ratione motus, ista tã prudenter ædiderit. Expositio.

Τὸ αἰτιῶδες.

Degens enim in paupertate, cùm adhuc minor natu est, nequit exerceri ad virtutem: vt verò ad virilem peruenerit ætatem, improbissima faciet. Legatus enim pro patria, pecunia corrumpetur: concionaturus, A causa.

quò ſpes lucri duxerit, eò flectet orationem. Ius verò dicturus, pro largiente pronunciabit, ſuſcipietq; pro ſuffragijs dona.

ἐκ τοῦ ἐναντίου.

A contrario. Vacui autem paupertatis curis, & pueri ad ſpem protinus honeſtiſsimam virtutis attolluntur, et viri facti, cuncta ſplendidè adminiſtrant: iam in pace ſumptum ædendis publicè muneribus, faciendiſq; ludis præbentes, iam in bello impenſas in toleranda militiæ onera conferentes.

Παραβολὴ.

A ſimili. At verò quemadmodum grauibus aſtricti vinculis, quò minus liberum ipſis ſit, quod velint agere, vinculis prohibētur, ſic in paupertate degentibus obſtat, quò minus exercere libertatem poſsint, ipſa paupertas, et inopia rerum.

Παράδειγμα.

Abexẽplo Irum vides, qui cùm Ithacenſium vnus eſſet, non tamen id iuris ſibi, quod reliquis ciuibus erat. Cui tam moleſta paupertas fuit, vt nomen quoque inopia permutaret. Arnæus enim primò vocatus eſt, poſteà Irus appellatus, id ab adminiſtratione cognomẽtum aſſecutus. Et quid oportet Irum dicere?

Ipſe

Ipse qui Ithaca quoque potiebatur Vlysses, postquam domum rediens paupertatem simulabat, ipsius etiam sensit mala, domi suæ à temulentis ministris percussus, et iniuria adfectus, adeò paupertas meo iudicio dura res est.

Μαρτυρία παλαιῶν.

Præclarè ergo, rectèq; Euripides inquit, Malum esse nihil habere, neque paupertatē nobilitate leuari posse. A testimonio veterū

Ἐπίλογος.

Quomodo ergo quis satis et pro dignitate laudabit Theognidem, talia tamq; grauiter de paupertate monentem? Epilogus.

SCHOLIA.

SEntentiã, authore Quintiliano, veteres, quod animo sensissent, vocauerũt. Nos autẽ hoc loco dicimus orationem, quæ ad mores & communem hominum vitam pertinet, ostenditq;, quid aut fiat in ea plerunq;, aut fieri oporteat, Vt:

Feras, non culpes, quod vitari non potest.

Comes facundus in via pro vehiculo est.

Furor fit læsa sæpius patientia.

Nimium altercando veritas amittitur.

Harum Publij sententiarum meminit Gellius libro. 17. cap. 14.

Aliquando refertur ad rem. Cicero pro Ligario: Nihil est tam populare, quàm bonitas. Aliquando ad personam, vt illa Afri Domitij: Princeps, qui vult omnia scire, necesse habet multa ignoscere. Quintilianus lib. 8. cap. 5.

Oportet amicum, &c. *Locus desumptus est ex Homeri. 15. Odysseæ: vbi Menalus ad Telemachum ita loquitur:*

χρὴ ξεινον παρεόντα φιλεῖν, ἐθέλοντα ϗ τέμεν.

Non ego te longius, inquit, hic morabor redire cupientem.

Ægrè vtrunq; feram, si me nimis hospes amabit,
Oderit aut nimis: at medium seruantia laudo,
Nam semel exceptũ vt nolentẽ impellere durũ,
Sic retinere malum fuerit properare volentem.

Hospitalitas. *Oportet igitur & hospitem præsentem amare, & volentem dimittere: vt interpretatur Raphaël Volaterranus. Admonet autem Menelaus, inciuilem eum esse, qui sit hospitalis. Inciuilem item qui nimium hospitalis, abire contendenti penulam (vt aiunt) sciderit, atque nolentem pertinacius retinuerit. Inuitum seruare nec est mentis puto sanæ. Vt ait Erasmus in expostulatione Iesu.*

Turpe quiete, &c. *Locus habetur in Iliados lib. 2.*

ἐ χρεὶ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἀνδρα.

Id

Id est.

Haud dignum duce id est, noctem dormire per omnem,

Vt reddidit Erasmus in prouerbio : Non decet principem solidam dormire noctem. Docet, vigilantiam ac solicitudinem maximè conuenire principibus, vt qui tantam negotiorum sarcinam sustineant humeris. Sapienter ille iudicij subtilis Rex, qui traditum sibi diadema, priusquã capiti imponeret, retentum diu considerauit, inquiens : O nobilem magis quàm fœlicem pannum, quem si quis penitùs cognoscat, quàm multis solicitudinibus, & periculis & miserijs sit refertus, ne humi quidem iacentem tollere vellet. Hæc Valerius libro. 7. cap. 2. Vigilãtiæ.

Pecunijs opus est, &c. *Locus ex prima Demosthenis Olynthiaca, quem in prouerbio: Pecuniæ obediunt omnia, sic vertit Erasmus: Breuiter opus est pecunijs, neque citra has quicquam eorũ, quæ facienda sunt, confici potest. Quippe mortalibus nihil est charius pecunia. Hæc vna inter mortales plurimùm valet. Vnde primo Epistolarum Horat.* Pecunia.

Scilicet vxorem cum dote, fidemq́, & amicos,
Et genus & formam Regina pecunia donat.
Ac bene numatum decorat Suadela Venusq́.

Bellerophon apud Euripidem inquit, pecuniarum vsum contemplatus:

Sine me vocari pessimum, vt dines vocer.
Nemo an bonus, an dines, omnes quærimus.
Non quare & vnde quid habeas, tantùm rogant.
Vbiq; tanti quisq; quantum habuit fuit.
Quid habere nobis turpe sit, quaris? nihil.

Sine quibus, &c *Fuerunt enim qui dixerunt: Impossibile pecuniis indigentem bene principari, studioq; vacare posse. Atqui vbi non honoratur virtus, ibi non est possibile, firmum optimorum esse in Repub. statum. Cuius rei meminit Aristot. 2. Politicorum cap. 9.*

Optimum id augurium, &c.

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.

Sumptus est ex Homeri Iliados duodecimo: vbi Hector auguria reliqua negligēs loquitur (Erasmo interprete) ad hunc modum:

Auguri. *Aligeris auibus tu me parêre iubes nunc,*
Quarum nulla mihi cura aut respectus, vtrúmne
Ad dextram Eoi veniant mihi Solis ad ortum,
An lauam, ad Solē occiduum noctisq; tenebras.
Verùm nos Iouis arbitrio parêre necessum est
Altitonantis, hic imperium tenet vnus in omnes,
Quotquot mortales, quotquot sunt morte carentes,
Vna auis optima, pro patria pugnare tuenda.

Et Q. Fabius Maximus, cum augur esset, dicere ausus est: Optimis auspicijs ea geri, quæ pro Reipub. salute fierent, quæ contra Remp. ferrentur,

tur, contra auſpicia fieri, vt ait Cicero in Catone maiore.

CÆTERVM olim apud gentes auguria vel auſpicia ſummis ſtudijs obſeruabãtur, ac maior illis adhibita fides propter miraculum Decij Actij Nauij. Quo tantus honor acceſſit, vt nihil belli domiq́ poſteà, niſi auſpicatò gereretur, vt ait Liuius lib. 1. Hinc damnatus fuit L. Iunius, quòd auſpicijs neglectis, claſſem tempeſtate amiſit. Et P. Claudius, quòd cùm auſpicia more maiorũ petenti pullarius non exire pullos caueæ nũciaſſet, eos in mare iuſſerit abijci, dicens: Quia eſſe nolunt, bibant. Valerius lib. 1. cap. 4.

SVNT autem ſententiæ ſimplices, quæ ſimpliciter ſine rationis ſubiectione proferũtur, vt: Liber eſt is æſtimãdus, qui nulli turpitudini ſeruit. Simplices Sentẽtiæ.

ITEM: egens æquè is eſt, qui non ſatis habet, & is cui nihil ſatis poteſt eſſe.

ITEM: Optima viuendi ratio eſt eligenda, eã iucundam conſuetudo reddet. Quæ ſententiæ non ſunt improbandæ, propterea quòd habet breuis expoſitio, ſi rationis nullius indiget, magnam delectationem. Sed illud quoque probandum eſt genus ſententiæ, quod cõfirmatur ſubiectione rationis, hoc modo: Omnes bene viuendi rationes in virtute ſunt collocandæ, propterea quòd ſola virtus in ſua poteſtate eſt, omnia præter eam ſubiecta ſunt fortunæ dominationi. Vide Ciceronem

ronem quarto ad Herennium.

Cõpositæ sententiæ.

Compoſita,&c. *Sunt ſententiæ quæ duplices efferuntur, hoc modo ſine ratione: Erant qui in proſperis rebus, omneis impetus fortunæ ſe putant fugiſſe: Sapienter cogitant, qui temporibus ſecundis caſus aduerſos reformidant. Cum ratione hoc pacto: Qui adoleſcentium peccatis ignoſci putant oportere, falluntur, propterea quod ætas illa non eſt impedimento bonis ſtudijs: At hi ſapienter faciunt, qui adoleſcentes maximè caſtigant, vt quibus virtutibus omnem vitam tueri poſſint, eas in ætate maturiſſima velint comparare.*

Fortuna.

Monarchia.

Multos eſſe malum, &c. *Vlyſſes Iliados ſecundo loquitur ad Therſiten:*

οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη εἷς κοίρανος ἔστω.

Quod Eraſmus (in prouerbio: Imperatorũ multitudo Cariam perdidit) ita vertit:

Multos imperitare malum eſt: Rex vnicus eſto. C. Cæſar Caligula, cùm audiret fortè Reges, qui officij cauſa in vrbem aduenerant, concertantes apud ſe ſuper cœnam de nobilitate generis, exclamauit: εἷς κοίρανος ἔστω εἷς βασιλεύς, *vt ait Suetonius. Vnus dominus ſit, vnus rex. Eſt autem triplex Reip. ſtatus* δημοκρατία, *id eſt, principatus, populi,* μοναρχία, *id eſt, vnius principatus, &* ὀλιγαρχία, *id eſt, ſtatus Reip. à paucis adminiſtratæ. Atqui nihil eſt peius licentia multitudinis,*

nis, qua nulli paretur, sed pro sua quisq; libidine rem gerit. Hanc Græci vocāt ἀναρχιαν, *malum ferme tyrannide peius. Par malum* πολυαρχία.

Probabilis, &c. *Priscianus verisimilem appellat. Vt: Si quis cum malis conuersatur libenter, nunquam de hoc bene interrogaui viro, sciens quoniam talis est, quales illi cum quibus conuersatur.*

Quales amicos, &c. *Vnde Psal. 17. Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris. Et cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris. Celebratur & hic Senarius Græcis:* Consuetudo contagiosa.

Κακοῖς ὁμίλων κ' αὐτὸς ἐκβήσῃ κακὸς, *id est, Malus ipse fies, si malis conuixeris.*

Corrumpunt enim mores bonos colloquia praua. Et si iuxta claudū habites, subclaudicare disces. Vide Erasmi prouerbia. Plutarchus in commentario de ratione dignoscendi verum amicum ab adulatore, scribit tantam habere vim assiduam consuetudinem, vt imprudentes etiam imitemur vitia eorum, quibus cum viuimus. Sic Platonis familiares eius gibbum imitabantur.

Expers malorum, &c. *Aphtonius* Αλυπου βίου, *habet. Vitam, inquit, sine tristitia nulli licet inuenire. Rectè Hesiodus:*

Αλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη ἄλλωτε μήτηρ.

Ipsa dies quandoq; parens, quandoque nouerca est.

est. Proinde Plinius se dubitare dicit, vtrum natura sæpius nouerca sit, an mater, vt quæ tot venena, tot item remedia progignat. Vide Chiliades Erasmi. Nemo est, qui semper in tranquillitatis portu nauiget. Quotusquisq; est hominum, quos non teneat aliud atque aliud tanquam in panegyre malorum, infortunium. Vt sapienter Solon protulerit: Si in vnum locum cuncti mala sua contulissent, futurum, vt propria deportare domum, quàm ex omni miseriarum aceruo portionem suam ferre mallent, vt ait Valerius libro septimo, capite secundo.

Superlata, &c. *Priscianus superlatiuas sententias vocat: Vt:*

Fama malum, quo non aliud velocius vllum,
Mobilitate viget, &c.

Infirmius nihil, &c. *Versus Homericus est:*

οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο

Homo bulla.

Quem Erasmus in prouerbio, Homo bulla est, ita transtulit:

Nil homine enutrit tellus infirmius alma.

Catanæus:

Debilius nil terra facit mortalibus ipsis. Glaucus Iliados sexto vere loquitur in hãc sententiã: Tale genus est hominum, quale foliorum, &c.

Indignum Theognidi, &c. *Nomẽ est Poëtæ Græci, cuius (vt Tertullianus ait) sæpè meminit in*

nit in legibus Plato. Et Erasmus in prouerbio: Optimum non nasci, carmen hoc eius citat:

Ἀρχὴν μὲν μὴ φῦναι ἐπιχθονίοισιν ἄριστον.

Idem prouerbiali figura dixit:

ὅτε γὰρ ἐκ σκίλλης ῥόδα φύεται ἢ ὑάκινθος.

Qui vitam in miseria, &c. *Hoc argumentum & styli, & ingeny exercendi causa tractari solet. Non vt paupertati (quæ iuxta prouerbium sapientiam sortita est) suspendio sit arbor deligẽda, aut desiliendum à quinq; scopulis, vel rupibus in vndam. Verius est, quod S. Chrysostomus in Epistola ad Hebræos scriptum reliquit: Paupertas est manu ductrix in via, quæ ducit ad cœlum. Sed hoc malum influxit humanis mentibus, vt honori sit pecunia, et nemo nisi diues honore dignus, vt ait S. Ambrosius. 2. Officiorum cap. 21.* Paupertas laudata.

Nequit exerceri ad virtutem, &c. *Etenim, vt Iuuenalis Saty. 3. inquit:* Paupertas

Haud facilè emergũt, quorum virtutibus obstat Res angusta domi. Et Satyra. 7.

Neq; enim cantare sub antro
Pierio, thyrsúmue potest contingere sana
Paupertas, atq; æris inops, quo nocte dieq;
Corpus eget.

Quippe vt Aristoteles primo Ethicorum inquit: fieri non potest, aut non facile sit, vt is agat

res

res præclaras, cui facultates desunt. Multa nanque per amicos, per diuitias, per ciuilem potentiam, tanquàm per instrumenta aguntur. Et in decimo scribit, & sapientem & iustum rebus his indigere, quæ necessariæ sunt ad vitam. Idem (vt Laertius Diogenes scribit libro de vita philosophorum quinto) dixit: Virtutem ad beatam vitã sibi minimè sufficere, quippe corporis bonis exterioribusq; indigere.

Improbissima faciet, &c. *Vnde Horatius in Odis, lib. 3. Od. 24.*

Magnum pauperies opprobrium, iubet,
Quiduis & facere & pati,
Virtutisq; viam deserit arduæ.

Mantuanus in Bucolicis:

Pauperies inimica bonis est moribus, omne
Labitur in vitiũ, culpæ scelerumq; ministra est.

Pecuniæ corruptela

Pecunia corrumpetur. &c, *Sed hæc sunt exercitij gratia dicta, cùm è contrario diuitiæ malorum irritamenta, stimulos maiores subdant, atque fenestram aperiant criminibus, vt præstiterit honesta paupertate laborare, quàm iniustis diuitijs affluere. Hinc Menander:*

Καλῶς πένεσθαι μᾶλλον ἢ πλουτεῖν κακῶς.

Duo sunt (vt inquit in nouis Rhetoricis Cicero) quæ possunt ad turpe compendium permouere, inopia, & auaritia. Vnde fit vt legati, atque causidici pecunijs sæpè corrupti causam deterio-

rem

rem foueãt, ac tueantur: Ergo lex erat apud Corinthios, ne legatione fungentes acciperent munera. Et lege Cornelia cautũ: ne quis legatis exterarũ nationũ pecuniã expensam ferret, vt ait Pomponius Lætus. Inter cætera fuit obiectũ Æschini, quòd munera legatus acceperit, vt ait Quintil. li. 4. cap. 4. Et Demosthenes ipse, accepta pecunia, contra Milesios loqui noluit, argẽtanginã passus. Vide Gelliũ. lib. 11. cap. 9. Et Erasmũ in prouerbijs. Porrò nihil est tam sanctum, quod non violari, nihil tã munitũ, quod non expugnari pecunia possit. Vnde Philippus Macedonum Rex, an præsidium tam esset difficile accessu, rogauit, vt asinus auro onustus accedere non posset.

Non tamen id iuris, &c. *In Rep. diuites plus & honoris et authoritatis habẽt, quàm pauperes, dat enim cẽsus honores, pauper vbiq; iacet. Quippe quemadmodũ timiditatẽ atq; contemptũ paupertas adfert, sic opulẽtia παῤῥησίαν, hoc est, loquendi confidentiã adducit, & ornamentũ populare. Vulgus diuitum dulci, vt ait Horatius, fortuna ebriũ, hoc putat suis diuitijs deberi, vt quicquid dixerint, id protinus quasi Apollinis oraculum omnes suspiciant, et approbẽt, vt ait Erasmus in prouerbio:* Αργύρου κρίνεται λαλοῦσιν.

Amæus, &c. *Homerus Odysseæ. 12. loquitur in hanc sententiam: Prodijt pauper publicus, qui per vrbẽ Ithacã mendicabat, cuius erat insigne,* Irus.

vacuum

vacuum continuò ventrem cibo potuq́ explere, vis aliâs ei nulla, seu virtus. Aspectu fuit procerus, cui nomen Arnæo, ex ipsa genesi mater indidit. Iuniores verò cuncti Irum vocabant: quoniã si quis vellet, nuncium ferebat more Iridis.

Ad id respiciens Ouidius in Ibin, inquit:

Vlysses. *Qualis erat nec non fortunæ binominis Iri.*

Paupertatis sensit mala, &c. *Vlysses mendicus visus multa patiebatur. Contumelijs adfectus à Melanthio, qui calce quoq́ eum percussit. Antinous scabello petijt, Odysseæ. 17. Et cùm proci cibis vinoq́ essent obruti, in Vlyssem debacchati sunt. Etenim Minerua, vt Vlyssis animum adhuc magis iniurijs exerceret, procos ab iniuria nõ permisit abstinere. Vnde Ctesippus pedem bubulum è canistro corripiens iecit in Vlyssem, vt habetur Odysseæ. 20.*

Paupertatem nobilitate, &c. *Extat & Menandri senarius:*

πενία δ' ἄτιμον καὶ τὸ μὴ εὐγενῆ ποιεῖ,

Id est, Paupertas autem inhonoratũ & nobilem facit. Vel, clarum reddit paupertas inglorium, id est, claro loco natos obscuros atque contemptos facit. Illustre genus sine diuitijs magis deprimitur, quàm exaltatur.

EXEMPLVM SENTENTIÆ, desumptum ex Prisciano.

ARGVMENTVM.

Non

Non oportet per totam noctem dormire virum multis consulentem. Vigilãtia.

Laudabis igitur eum qui dixit breuiter.

Deinde, simplici expositione explicabis sententiam, vt: non decet virum, in summa potestate multis præsidentem, ab occasu Solis vsq; ad ortũ opprimi somno, aut veterno torpescere.

A CAVSA.

Debet enim præses semper vigilare, & subditorum suscipere curam, quam somnus aufert, & officij reddit immemorem.

A CONTRARIO.

Contrarium est enim Rex & priuatus, & somnus & vigilia. Quomodo ergo molestum non est, si priuatus homo per totam dormiat noctem, sic intolerabile, si Rex non vigilet, consulatq; sibi parentium saluti?

A COMPARATIONE.

Quemadmodum nauium gubernatores, si cæteri dormiant, soli pro communi vigilant salute, sic oportet imperatores pro suis esse solicitos.

AB EXEMPLO.

Hector noctu vigilans, et Reip. prouidens. speculatorem ad naues Græcorum mittebat Dolonem, Scipionis vigilantia Syphacis dormitantis

castra expugnauit. Liuius libro. 10. belli Punici.

Quod Salustius quoq; cõprobat, dicens: Multi mortales dediti ventri, atq; somno, indocti inculticq; vitam sicuti peregrinantes transigunt.

CONCLVSIO.

Hæc habet exhortationem plerunq;. Vt, oportet & nos necessarias res suscipientes, nimia cura, vigiliys q; eis consulere, quib⁹ præfecti sumus.

ALIVD EXEMPLVM meum.

ARGVMENTVM.

Est melius tumido mergatur vt æquore Cyrnus,
Quàm leuium studys sollicitetur opum.

EXORDIVM A LAVDE.

Quæ sapienter dicta mores expoliunt, & ingenia formant, laudẽ suam merentur, quale carmẽ illius, qui longè melius esse confirmabat, fluctibus obrui, quàm honesta paupertate reiecta, diuitiys congerendis iugiter insudare.

AB EXPOSITIONE.

Paupertas honesta.

Quæ sibi quid velint consideremus. Vitã pauperis cum honestate coniunctam, longè præstantiorem innuit esse, quàm quæ perpetua contrahendarũ opum libidine diuexetur, imò longè cõsultius in mare præcipitem dari, quàm peruersis opum coaceruandarum studijs distorqueri.

A CON-

A CONFIRMATIONE causæ.

Longè enim melius est parum cum timore Domini, quàm thesauri magni, & insatiabiles. Et quid in se mali habet paupertas sacra, quid non potius boni? Hæc à Deo profecta, manuductrix quædã est in via, quæ ducit ad cælũ, vnctio athletica, exercitatio quædam magna & admirabilis, portus tranquill⁹. Et nihil opulentius eo, qui paupertatem sponte diligit, & alacritate suscipit, vt ait Ioannes Chrysostomus sermone 18. super Epistolã ad Hebræos. Diuitijs igitur paupertas anteponẽda, quæ securitatis asylum est, vitiorũ expultrix, & ingenij repertrix, vt Græci rectè dixerunt: Περιὰ τὴν σοφίαν ἐλαχε. *Cicero quinto Tusculanarum: Dies me deficiet, si velim paupertatis causam defendere. Aperta res est, & quotidie nos ipsa natura admonet, quàm paucis, quàm paruis rebus egeat, quàm vilibus. Quia diuitiarum gloria fluxa & fragilis, Fœlices autem pauperes, si sua bona norint.*

A CONTRARIO.

Quantum hominibus diuitiæ incõmodent, vel cæco manifestũ est. Plenæ sunt curarum atq; solicitudinum.

Pauca licet portes argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus gladium contumq; timebis,
E motæ ad Lunã trepidabis arundinis vmbrã,

Cantabit vacuus coram latrone viator.
-Et nulla aconita bibuntur
Fictilibus: tunc illa time, cùm pocula sumes
Gemmata, & lato Setinum ardebit in auro.

Praterea stultitiam patiuntur opes, tollit animos opulentia. Satietas (vt prouerbio dicũt) ferocitatem parit. Diuitiæ superbos ac insolentes reddunt, vim inferunt, libidini fomenta submini-strant, largitionibus iura subuertunt, tyrannidẽ augẽt, ac tutãtur. Breuiter, vitys omnibus fenestram aperiunt.

Nullum crimen abest, facinusq; libidinis, ex quo
Paupertas antiqua perit, hinc fluxit ad Istros
Et Sybaris colles: hinc & Rhodos & Miletos,
Atq; coronatum petulans, madidumq; Tarentũ.
Prima peregrinos obscœna pecunia mores
Intulit, & turpi fregerunt secula luxu
Diuitiæ molles. Vt ait Iuuenalis Saty. 6. Contrà paupertas est tuta securitatis mater, omnis virtutis atq; sapientiæ productrix, omnium ciuitatũ conditrix, omnium artium repertrix, omniũ peccatorum inops, omnis gloriæ munifica. Cunctis laudibus apud omnes nationes perfuncta. Eadem enim apud Græcos in Aristide iusta, in Platone benigna, in Epaminũda strenua, in Socrate sapiens, in Homero diserta. Eademq; paupertas populo Romano imperiũ à primordio fundauit, proq; eo Dijs immortalibꝰ Simpulo & catino sacrifica-

bant.

bant, vt ait Apuleius, oratione prima. Augustinus super Psal. 76. Omnis philosophiæ magistra nobis est inopia.

A SIMILI.

Quemadmodum vinum (vt prouerbio dicitur) senem vel nolentem saltare compellit, ita nihil tam ineptum, nihil tam à virtutibus omnibus alienũ est, ad quod non incitet atq; pelliciat diuitiarum affluentia atq; luxus. Et quemadmodum diuitiarum frons hilaris, multis intùs amaritudinibus est referta, Sic paupertatis horridior aspectus, solidis & certis bonis abũdat, vt ait Valerius Maxim. Et quemadmodũ Campana luxuria inuictũ armis Annibalem illecebris suis cõplexa, vincẽdum Romano militi tribuit, Ita Romanæ paupertatis frugalitas peperit victoriam. Archesilaus paupertatem comparabat Ithacæ, patriæ Vlyssis, quòd iuxta Homerum aspera quidem esset, sed bona κεροτρόφος, id est, iuuenum altrix, dum eos consuefacit frugaliter & continẽter viuere, & ad omnem virtutis functionẽ exercens.

AB EXEMPLO.

Respice diuitem illum in Euangelio, qui preciosis quotidie vestibus indue batur, splendideq; viuens, genio indulgebat, Cui quid aliud pernicie attulit, quàm diuitiæ? Et quid aliud perdito illi filio peccandi præbuit occasionem? Quid Iudæ

Christum prodendi, nisi vis pecunia, atq; iniquitatis mammona?

Futrapelus. *Hinc ille Eutrapelus cuicunq; nocere volebat, Vestimenta dabat preciosa, beatus enim iam, Cum pulchris tunicis sumet noua cõsilia, et spes, Dormiet in lucem, scorto posponet honestum Officium, vt ait Horatius 1. Epist.*

Crates. *Rectè Crates ille Thebanus, qui cùm ad philosophandum Athenas proficisceretur, magnũ auri pondus in mare proiecit, inquiens: Se non posse virtutes & diuitias simul possidere. Hinc Moses natu grandior, noluit vocari filius filiæ Pharaonis potius eligens paupertatem pati, & simul affici malis cum populo Dei, quàm temporarijs peccati cõmodis frui, maiores arbitratus diuitias probrum Christi, quàm Aegyptiorum thesauros. Heb. 11.*

Moses.

A TESTIMONIO VETERUM.

Sapienter in Epistola Seneca, Aude, inquit, hospes contemnere opes, & te quoq; dignum finge Deo. Nõ alius Deo dignus est, quàm qui opes cõtẽpserit. Et in Euangelio Christus ipse testatur, Camelũ facilius trãsire per foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum. Proinde S. Bernhardus in sermone de omnibus sanctis: Vis, inquit, obtinere cœlum, paupertatis vtilitatem complectere: Regnum cœlorum est pauperum, beatus

beatus qui post illa non abijt, quæ possessa onerant, amissa cruciant.

EPILOGVS.

Quapropter cùm paupertas multorum causa sit bonorum, diuitiæ autem complurium fons & origo malorum: quid aliud restabit, quàm vt illã laudibus euehẽdo amplexemur: Has autem eleuando flocci faciamus?

ALIVD SENTENTIAE EXemplum.

ARGVMENTVM.

κοιμώμενος ἀθλὲις ἀθλενος ἄξιος. *Hoc est, Nemo dormiens vlla re dignus.*

EXORDIVM A LAVDE.

Diuinis ingenij frugibus abũdãs Plato, eo vsq; fuit in eloquentia progressus, vt ipse Iupiter cœlo descẽdisset, nec elegantiore, nec beatiore facũdia fuisset vsurus. Tantã enim vim, tantamq; copiam vndiq; collegerat, vt inuicem per totum terrarum orbẽ dispergi atq; dilatari possit, vt ait Valerius lib. 8. cap. 7. Multa autẽ præclara protulit, è quibus illud, quod in legibus scriptum reliquit: Nemo dormiens vlla re dignus.

AB EXPOSITIONE.

Quo somnolentos reprehendebat, & ad virtutis fructum nunquam peruenturos adfirmabat eos, qui non per studia atque labores, dextrum illum virtutis arduum et difficilem callem ingressi Somnolentia.

fuissent, sed in lato atq; molli voluptatis hærẽtes, vitam desidiosam exegissent.

A CAVSA.

Etenim ὁ φεύγων μύλην, ἄλφιτα φεύγει. *Qui fugit molam fugit farinam. Qui refugit industriam, non fruetur emolumentis. Nullus tibi cõtinget honor, nisi tuam adiunxeris industriam. Bonarum literarũ studia sequitur gloria: Ignauiam autem contemptus & inopia. Cùm igitur, quæ pulchra sunt, difficilia: qui nucleum (vt aiunt) esse vult, nucem frangat oportet.*

A CONTRARIO.

Optimum aiunt obsonium senectuti laborẽ esse, Laborandũ enim est in iuuenta, quò senectuti suppetat commodiùs viuendi facultas. Porrò non iniquè comparatum est, vt desides & vere nosi iuuenes in summam ignominiã, atq; paupertatẽ incurrrant. Honestis autẽ studijs intenti, & industrij consequantur autoritatem, gloriam, atq; diuitias. Hæc virtutis sunt præmia. Illa detestabilis ignauiæ stipendia.

A SIMILI.

Quemadmodũ qui certaminibus in Olympicis non pugnassent fortiter, nullis afficiebãtur honoribus, Et agricolæ ociosi torpentes, & arua relinquentes inculta, nihil præterzizania consequuntur: Ita desides adolescentes ad gloriã nullam euecti, bonis omnibus destituuntur. Etenim si

quis

quis apes, quòd sint aculeatæ, nolit perpeti, is nec mellè quidem, quod optat, fruetur.

AB EXEMPLO.

Aristotelem considera, Qui si torpuisset ocio, ad excelsum illud eruditionis & honoris culmen non fuisset euectus. Cõtemplare Phanij filiũ Cleanthem, qui summa pressus inopia, noctu hausit in hortis aquã, vt interdiù studijs liber alijs operam impenderet. Unde Φρεαντλης appellatus, hoc est puteos exhauriens, secundum Diogenem Laërtium lib. 7. Item Euclidẽ respice, Qui summo literarum amore flagrans, nullos subterfugiebat labores, imò graue periculum subibat, vt tempore nocturno Socratem audiret. Vide Gellium lib. 6. cap. 10.

Aristoteles.

Cleanthes.

Euclides.

A TESTIMONIO veterum.

Sapienter Græci dicunt: Θεοὶ τ' ἀγαθὰ πόνοις πωλοῦσι, id est, Dij sua munera laboribus vendunt, Quo docent sudore perueniendum esse ad gloriam.

Quisquis enim duros casus, virtutis amore
Hauserit, ille sibi laudemq; decusq; parabit.
At qui desidiam, luxumq; sequetur inertem,
Dum fugit oppositos incauta mente labores,
Turpis inopsq; simul miserabile transiget æuum.

EPILOGVS.

Rectè igitur Plato censuit: Nulla munera desidiosis

sidiosis deberi. Gloriam autem atq; virtutis præmia studiosis esse parata.

ALIVD SENTENTIAE exemplum.

ARGVMENTVM.

Boni pastoris est tondere pecus, non deglubere.

A LAVDE.

Tiberius Cæsar. *Tiberius Cæsar merita laude celebrãdus esset, si quam bene cœpit vitam, bene transegisset. Qui Diogene Grãmatico, ac Theodoro Gadareo Rhetore præceptoribus vsus, in doctum virum euasit. Vnde principatus sui initio meram prudentiam præ se ferebat. Et procul dubio fœliciter regnasset, si non eum viuendi licentia, nec, quæ hominũ teterrima pestis est, voluptas transuersum egisset. Ad quem scopulum priusquã fecisset naufragium, principe dignissimam protulit sententiam.*

AB EXPOSITIONE.

Qùa monuit pecunias à subditis ita exigendas esse, vt relinquatur sors, vnde res possit crescere. Damnat φιλοφόρους, qui purpurati omnia conuertunt in fiscum suum & quocunq; se cõferunt, abradunt ita, atq; spoliant, vt cum carne pellem detractam dicas.

A CAVSA.

Etenim boni pastores ita tondent, vt lana detonsa

tonſa poſſit renaſci. At qui deglubunt, nihil reliqui faciunt. Quos expilatores crudeliſſimos non iniuria homicidas vocare poſſis, iuxta illud Eccleſiaſti. 34. Panis egentium vita pauperis eſt, qui defraudat illum, homo ſanguinis eſt. Qui aufert in ſudore panem, quaſi qui occidit proximum ſuum.

A CONTRARIO.

Pauperibus omnes facultates eripere facinus eſt omnium teterrimũ: At ſubditorum fortunas augere, præclariſſimum. Vnde Artaxerxes, Xerxis filius, ſolitus fuit dicere: Regalius eſſe addere, quàm adimere. Sentiens principe dignius, honorem, opes eorum, quibus imperant, exaugere, quàm minuere. Et Ptolomeꝰ Lagi filius, regalius eſſe dicebat ditare, quàm diuitem eſſe.

A SIMILI.

Vt arbores frugiferæ, quarum radices euulſerunt agricolæ, nullos poterunt amplius producere fructus: ſic creſcere non poſſunt populi, qui diuitum paſcua vocãtur, quorum oppreſſorum facultates Tyrãni funditus exhauſerũt atq; abſtulerunt.

AB EXEMPLO.

Exemplo ſint miſerabiles Chriſtianorum populi, quos in ſuã poteſtatem redegit Turca, quos expilat & funeſtat ita, vt omnis recuperandarũ virium ſpes ſit ablata. Et Locrenſium opes ſic attriue-

Q. Plemminius. *attriuerat olim Q. Plemminius, vt de omnibus eorum facultatibus penè actum fuisset, nisi immaniter adflictis Romana succurrisset iustitia.*

Æ TESTIMONIO Veterum.

Eandem Tiberij sententiam, alijs verbis Alexander ille Macedonum Rex, cognomento Magnus, proferẽs, inquit: Κηπωρὸν μισῶ, τῶν ἐκ ῥιζῶν ἐκτέμνοντα τὰ λαχανα, *hoc est, Olitorem odi, qui radicitus excîdit herbas, ac arbores ab ima stirpe reuellit. Qua tyrannidis arguit eos, qui longè plus vectigalium, quàm subditorũ fortunæ queant ferre, solent à ciuitatibus inclementer extorquere. quam impiam rapiendi cupiditatem, Diogenes appellat omnium malorum arcẽ,* μητρόπολιν.

EPILOGVS.

Meritis igitur laudibus, dignam principe Tiberij sententiam celebrandam esse confirmabunt, qui perpenderint, iniquissimas exactiones esse, quibus ita plebis vires exhauriuntur, vt ad se redire non possint.

ALIVD SENTENTIÆ TRACTATÆ exemplum.

ARGVMENTVM.

ESquilla non nascitur rosa, nec hyacinthus.

AB

AB AVTHORIS LAVDE.

Tanta ſemper fuit Theognidis & doctrina & authoritas, vt eius ſcripta velut oraculi vicẽ obtinuerint apud omnes, cùm nihil protulerit, niſi quod ſplendidiſſimum ac veriſſimum eſſet.

AB EXPLICATIONE.

Eius imprimis ſententia præclara circũfertur, qua prudenter edocuit, è ſquilla roſam minus enaſci, è tribulis ficum, è ſentibus vuam. Ab ancillis filios liberos, ex improbis parentibus, probos filios, è præceptoribus indoctis, eruditos diſcipulos non productum iri.

A CONFIRMATIONE cauſæ.

Etenim quod in ſe nihil prorſum habet niſi ſordidum ac ignominioſum, nihil dignitatis vel honeſtatis proferre poteſt. Quippe κακοῦ κόρακος, κακὸν ὠόν: *Mali corui, malum ouum.*

A CONTRARIO.

Conſtat ab herbis ſalubribus ſalubria germina, ab arboribus bonis bonos fructus expectari, Item à virtute præditis maioribus, honeſtam ſobolem. At nunquã ex arboribus malis bonos fructus, & nunquam ex malo patre (iuxta prouerbium) bonum filium procreari. Mali corui malum ouum.

A SIMILI.

Vt aquã ex pumice fruſtra poſtulaueris, & ficus è zizaniis, ita probos à vitioſis parẽtibus liberos

beros incassum expectaueris, quippe vt nihil aridius pumice, nihilq; ad fructus meliores producẽdos ineptius zizanys, ita malitiosi parẽtes minus idonei sunt ad conferendum liberis virtutẽ, qua carent ipsi. - *Serpente ciconia pullos*
Nutrit, & inuenta per deuia rura lacerta.
Illi eadem sumptis quærunt alimonia pennis, Vt ait Iuuenalis.

AB EXEMPLO.

Tarquinij.

Respice Lucium Tarquiniũ Lucumonẽ. Qui vrbe Tarquinys profugus, Romam petijt, vbi pecunijs dignitatem, & industria scelerata Regis Anci familiaritatem cõsecutus erat, à quo tutor liberis relictus, regnũ iniquis rationibus intercepit, omnes finitimos miseris modis afflixit, et potẽtes duodecim Tusciæ populos innumeris cladibus attriuit. Cuius pessimi regis pessimus filius erat, vt moribus Superbi cognomẽ meruerit. Qui Seruium Tullum socerum suum in curiã properantem, gradibus deiecit, ac domum refugiẽtem, interfecit. Mox regnum, patris exemplum imitatus, sceleste occupauit. Huius item filius, Sextus Tarquinius, vt corpore patrem iniquum, ita pectore vitys omnibus corruptissimo, retulit. Qui Gabios prodidit, et iure propinquitatis in Collatini domum receptus, in cubiculum Lucretiæ irrupit, ac pudicitiam expugnauit. Breuiter, Tarquiniorum progenies, per malitiam, à maioribus velut

velut per manus traditam eò processit, vt profligata fuerit, & velut aurum (quod aiunt) Tolosanũ habuerit, funditus interierit. De qua re vide Augustinum lib. 3. de Ciuitate, cap. 10.

A TESTIMONIO veterum.

Quibus rationibus commotus Euripides ait,

Φεῦ φεῦ, παλαίος ἀινος ὡς καλῶ ἔχεις.
οὐκ ἄν γένοιτο χρηστος ἐκ κακοῦς πατρὸ.

Id est,

Heus heus, vt illud dictitant rectè, probum
Patre ab improbo non posse nasci filium.

Et Horatius quarto Odarum, quarta:

Fortes creantur fortibus & bonis:
Est in iuuencis, est in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

EPILOGVS.

Bono igitur iure laudandus est Theognis, qui protulit eam sentẽtiam, qua vt nihil elegantius, ita nihil verius queat inueniri.

RESTRVCTIO,

siue Subuersio.

Ανασκευὴ.

Restructio.

RESTRUCTIO vel Subuersio, est propositæ alicuius rei reprehensio. Subuer-

uertenda verò neque manifesta valde, neque prorsus incredibilia, sed ea quæ velut mediæ sunt conditionis.

Oporter autẽ, cum subnectere aliquid voles, primùm eos reprehendere, qui dixerunt. Deinde subijcere rei expositionem, postea ipsam subuertere capitibus hisce:

Obscuro
Incredibili
Impossibili
Non cohærente
Indecoro
Inutili.

Hoc autem præexercitamentum, omnem propemodum artis vim in se complectitur.

EXEMPLVM.

Cuius argumenrum est, non verisimilia esse, quæ de Daphne dicuntur à poëtis.

Poëtarum coarguere ineptiam, absurdum mihi videtur, quum vel ipsi fidem sibi detrahant, his maximè præter alia, quæ de Dijs tam impudenter fabulantur. Prorsus enim superuacuum videtur, poëtarum vllam nos habere rationem, qui Deorum, quorum cura omnia gubernantur, nullam ipsi habeat curam. Et graue quidem videretur, quisquis ab ipsis Deorum in fabulam missus esset,

Apol-

Apollinẽ verò, quẽ artis ſuæ ducẽ videri volunt, impudentiæ materiã eſſe, quis eſſet, qui æquo animo perpeti poſsit? Libet ergo audire, qualia de Apolline et Daphne cõfingãt.

Ἔκθεσις.

Daphne, inquiunt, ex terra Ladoneq; fluuio procreata eſt. Hanc ob egregiam ſpeciẽ, eximiumq; oris decorem, Phœbus adamauit, cupiensq; Deus reſtinguere deſiderium ſuum, aſpernantẽ, fugiẽtemq; ſecutus eſt, ſed cõprehendere nequit. Verùm terra mater, aſſumpta filia, florem, eo quo puella nomine, pro ipſa exhibuit, ipſam verò in arbuſtum vertit, cuius rami propter deſiderium puellæ in coronam Pythio tripodi dicati ſunt. Flos verò in mercedẽ ceſsit diuinationis. Huiuſmodi quidem ſunt, quæ illi fabulantur, quæ quàm ſit in promptu confutare, hinc facilè liquebit. Expoſitio.

Ἐκ τοῦ ἀσάφους καὶ ἀπιθάνου.

Daphne ex Ladone et terra procreata eſt. Quis oro tam demens, vt ex his quenquam naſci poſſe credat? Ipſa homo fuit, illi autẽm diuerſam, et ſuam vterq; habebant naturam. Quomodo verò Ladon terræ coniunctus eſt? an, quòd aquis ipſam inundat? Quin omnes ergo fluuij terrę mariti dicãtur, quùm nullus Ab obſcuro & non probabili.

ipſam non aquis ſuis irriget? Quod ſi ex fluuio homo nata eſt, quidni ex homine fluuiũ quoq; naſci poſſe credimus? Qui minus enim tales ex filijs poterunt gigni, quàm ex qualibus ipſi prodierunt? Iam quo pacto nuptias fluuij, terræq; nominant? Sentientium enim coniugium. Terra autem, fluuiusque ſenſus ſunt prorſus expertes. Ipſa verò Daphne vtrum paternum ſequuta genus, inter fluuios numeranda eſt, an pater filiæ homo putandus?

Εκ τοῦ ἀδυνάτου.

A difficili

Verùm eſto, concedatur Poëtis; naſci Daphnen ex terra & Ladone. Nata ergo puella, apud vtrũ educata eſt? Vt demus enim naſci ita potuiſſe, vt educaretur fieri tamen nõ potuit. Vbi enim verſata eſt puella? Hercule apud eum qui genuit, ecquis ergo hominum vitã in fluuio ducit? Obliuiſcetur enim naturæ ſuę pater, citiusq; ſubmerget fluctibus, quàm alet. Verùm ſub terra apud matrẽ habitauit. Latebat ergo, nulliusq; aſpectui in occulto poſita patebat, cuius autem latebat decor, nullius animũ mouere deſiderio potuit.

Εκ τοῦ ἀπρεπῶς.

Vis

Vis et hoc assentiamur poëtis? Quomodo tandem amauit Deus, et impotenti adfectu à natura sua degenerauit? Amor enim omniũ rerum, quæ humanas solicitant mentes, est pessima. Impium autem videtur, grauissima naturæ nostræ Dijs quoq; attribuere. Nam si omni ex parte nostris teneantur incommodis, qua in re mortalibus præstabunt? Nihil autem malorum esse, quod non experiantur, certum erit, si amore (quod omniũ pessimũ est) torqueantur. Sed neque diuina natura hanc ægritudinem capit, neque credibile est, Phœbum adamasse. Ab indecoro.

Ἐπὶ τῷ ἀνακολούθῳ.

Insequens verò puellam Phœbus, quomodo ab ea victus est cursu, Deus ab homine? Viri enim mulieribus præstant, et Deũ fœmina superauit? Et quæ reliquis hominibus pares esse non potest, ei Deus cessisse creditur? Quamobrem autem fugientem puellam mater excepit? An quia malas nuptias putauit? Quomodo ergo ipsa facta est mater? An verò bonas credidit? Cur ergo id bonum filiæ inuidit? Aut ergo mater non fuit, aut malam fuisse matrem constabit. Ab incondo sequenti.

Ἐπὶ τῷ ἀσυμφόρῳ.

Ab inutili

Quid ita verò terra secũ suis ipsa operibus sensit? offenditq; Phœbum filiam auferens, rursumq; reddita eiusdẽ nominis arbore ipsum oblectans? Non debebat gratificari illi, si offendere ipsum volebat. Quare demũ arbore illa tripodas coronauit? Arbor enim voluptatis fuit merces, diuinatio verò virtutis est indiciũ. Quomodo ergo Deus coniunxit ea, quæ natura repugnant? Cur mortalis quidem amica, immortalis verò amator?

Ἐπίλογος.

Peroratio

Sed finis sit, neque enim plura de Poëtis dicam, ne ipsorum ineptiam longiùs insectãdo, in eandem, quam in illis reprehendo, vanitatem videar incidisse.

SCHOLIA.

REstructio, &c. *Quam alij nuncupant Improbationem, alij confutationem. Quintilianus libro. 2. cap. 4. vocat opus destruendi. Idem lib. 5. cap. 13. Refutationem, Græci* ἀναςκευήν. *Quibus* ςκευάζω, *est condere, cõponere, struere,* ἀναςκευάζω *destruere, labefactare.*

Subuertenda verò, &c. *Hoc est, oportet refutationes de illis rebus fieri, quæ ancipitem adhibent opinionẽ, vt ait Priscianus. Non enim quæ planissimè falsa sunt vel vera, refutanda sunt.*

Quales

Quales ſunt Æſopicæ fabulæ, vel hiſtoriæ indubitales. Vt ſi volueris refutare bruta animalia, atque beſtias more hominum aliquando fuiſſe locutas. Vel anno præterito flammis abſumptum Hadamariam.

Mediæ conditionis, &c. *Hoc eſt, quæ mediũ ſeruant ordinem, de quibus in vtranq; partem oratio poterit inſtitui. Vt ſi confutes Antipodas eſſe. Arionem Delphino vectum. Annibalis exercitum humanas carnes ediſſe.*

Obſcuro, &c. *Ab incerto Priſcianus ait, Vt incertum erat tempus, in quo Narciſſum eſſe dicunt. Non manifeſtum eſt, quot annulos poſt cladem Cannenſem Annibal Carthaginem miſerit. Non conſtat vbi cerui abijciant cornua.*

Incredibili, &c. *Vt, incredibile eſt Arionem malis adfectum voluiſſe canere. Supra fidem eſt, Daphnen à flumine Ladone procreatã, aut Nioben in ſaxa conuerſam.*

Impoſsibili, &c. *Vt impoſſibile erat Arionẽ à Delphino ſeruari. Impoſſibile erat Stentora quinquaginta alios ſermone æquaſſe ſonoq;.*

Non cohærente, &c. *Ab inconſequente ſecũdum Priſcianum. Quod & contrarium appellat. Vt contrarium erat, voluiſſe perdere libertatem eum, qui eam ſeruaſſet.*

Indecoro, &c. *Hoc eſt, ab indecente. Vt: Indecẽs erat Apollinem, cùm ſit Deus, libidinoſum*

voluisse virgini vim inferre. Non decuisset imperatoriam Scipionis dignitatem pulcherrimis (quas expugnata noua Carthagine cepit) virginibus stupru inferre. Honestius erat iniuriæ muliebri obnoxias, intactas custodire.

Inutili, &c. *Hunc locum Priscianus ab incommodo vocat, cùm dicimus, rem ineptissimam esse quæ nulli vel vsui, vel honori futura, vt: monachatus abrogãdus est, vnde nulla commoditas, vel laus vera promanat.*

Artis vim, &c. *Etenim instrumentis omnibus Rhetoricis opus habet, Cùm tota spes vincendi, ratioq; persuadendi posita sit in confirmatione, atque confutatione. Nam si adiumenta nostra exposuerimus, contraria autem dissoluerimus, absolutè nimirum munus oratorium confecerimus, vt ait Cicero.*

Coarguere ineptiam, &c. *Duplicem huius declamationis formulam nobis proponit. Prioris est sententia: Absurdum esset, ineptias poetarũ reprehendere, aut Vatibus contradicere, nisi ipsi in causa essent, falsaq; confingendo nos aduersum se concitarẽt. Alterius, Stultum esset poetis parcere, cùm ipsi Dys immortalibus nõ parcant, sed in Deos omnes, maximeq; artis suæ poeticæ præsidem Apollinem, debacchentur.*

μουσάγετης. Apollinem, &c. *Hic musarum princeps, & dux est. Vnde* μουσήγετον *appellant, authore Macro-*

Macrobio lib. 1. de Somnio Scip. cap. 3. Idem primo Satur. cap. 17. vocatum ait, ἀπὸ τοῦ πάλλειν ἀκτῖνας, *id est, à iactu radiorum. Eundem Phœbum,* ἀπὸ τῆς φοίβην βίας, *quòd vi feratur, Tortellius deriuat à lumine vel nitore,* ἀπὸ τοῦ φωτὸς.

Daphne, &c. *Hanc Apthonius ait filiam esse Ladonis, qui fluuius lauris circumseptus est in Arcadia. Ouidius autem primo Metamorph. tradit filiam Penëi. Vnde Penëiam, ac Penëida vocat. Est autem Peneus Thessaliæ fluuius, inter Ossam & Olympum decurrens, apud quem est locus amœnissimus, qui Tempe dicitur. Vnde Virgilius ait 4. Georgicorum: fugiens Penëia Tempe. Ouidius 1. Metamorph.* Ladon. Penëus.

Est nemus Æmoniæ, prærupta quod vndique claudit.

Sylua, vocant Tempe, per quæ Penëus, &c. Fertur autem duas habuisse filias, Cyrenẽ & Daphnen. Vide Boccatium lib. 7. cap. 29. Porrò poëtæ finxerunt, Daphnen è Ladone procreatam, quòd lauri, & arbores proueniant nascanturq; de fluuialibus vndis.

Item, authore Fulgentio, laurum Apollini vocatam amicam. Quoniam si eam dormientibus ad caput posueris, vera somnia esse visuros.

Pythio, &c. *Phyton vel Python, horrendæ magnitudinis, è terra calescente post Deucalio-* Python.

nis diluuium procreatus serpens, Quem Phœbus interemit, vnde Pythius est appellatus. Et in honorem eius ludi instituti, Pythia dicti. Ouid. 1. Metamorphos.

Instituit sacros celebri certamine ludos,
Pythia perdomitæ serpentis nomine dictos.

Sunt qui sic dictum asserant, ἀπὸ τοῦ πυνθάνεσθαι. At Macrob. 1. Satur. cap. 17. ἀ πύθω, hoc est, σήπω, trahit, quòd nunquam sine vi caloris efficitur.

Tripodes. Tripodi, &. *Tripodes, à tribus pedibus dicti, fuerunt, authore Seruio super. 4. Æneid. mensa in Apollinis Delphici templo. Quibus superpositæ Phœbades vaticinabantur, vel, ex quibus responsa dabantur. Dicebatur etiam Cortina. Virgil. in. 6. Neque te Phœbi Cortina fefellit. Fuerũt autẽ duo summæ fidei oracula, Delphica & Pythia. Vide Erasmum in prouerbio: Ex tripode.*

Iam quo pacto, &c. *Non probabile est, inquit, nuptias factas esse inter res inanimatas, cùm Hymenæus eorum sit qui sensus habeant. Præterea cũ in dubio sit, an inter fluuios filia Daphne, an Ladon pater inter homines recensendus.*

Amor. Amor res pessima, &c. *Vnde Euripides,* Βροτοῖς ἔρωτες ὡς κακὸν μέγα. *Mortalibus amores quàm magnũ malũ. Qui bonis hominibus non conueniũt, nedum Apollini Deo. Rectè apud Diogenem Laërtium Zeno, Amor est, inquit, cõcupis-*

cupiscentia quædam, in præstanti ingenio viros non cadens.

Viri mulieribus præstant, &c. ὑπερέχουσιν, *viri superant, vincunt fœminas. Etenim fœminæ debiliores sunt maribus quia frigidioris naturæ, vt de animalibus ait Aristoteles.*

REFVTATIONIS exemplum.

ARGVMENTVM.

FAlsum esse, quod Herodotus lib. 1. scripsit super Arione Fidicine. De quo vide Gellium li. 16 cap. 19. Ouidium. 2. Fast.

EXORDIVM A REprehensione.

Primam historiæ legem Cicero tradit esse, vt vera sit, nec admiscеat aliquid falsi. Quam Græci non seruando, sed creditu indigna turpiter cõfingẽdo fecerunt, vt fidem amiserint, & Græcia, mẽdax credatur, & Herodoti scripta vana, atq; mendacijs consuta, maximè ea, quæ super Arione prodita circumferuntur. Arion vectus à Delphino

AB EXPOSITIONE.

Arion, inquit, Citharœdus grandi pecunia, & re bona multa copiosus, Corinthum ex Sicilia & Ita-

& Italia constituit redire. Nautas igitur Corinthios delegit, qui prædæ pecuniæq; cupidi ceperũt consilium, de necãdo Arione. Hic pernicie intellecta, pecuniam insidiatores haberent, vitam darent, orauit. Atqui nautæ imperarũt, vt iam statim coram desiliret præceps in mare. Homo ibi territus, spe omni vitæ perdita, id vnum rogauit, vt priusquam mortẽ oppeteret, induere permitterent sua sibi vestimenta, & fides capere, & canere carmen casus illius sibi consolabile. Quod orauerat, impetrat, atq; ibi mox de more cinctus, amictus, ornatus, stansq; in summæ puppis foro, carmen, quod ὄρθιον dicunt, voce subtatissima cantauit. Ad quod delphinum inter vndas adnauisse, & dorso super fluctus edito Arionem vectauisse, incolumiq; eum corpore cum cithara atque vestimentis illæsis Tænarum in terram Laconicã deuexisse confirmat Herodotus.

AB OBSCVRO.

Ecquis asserat conspicuum atque planum esse, Arionem in mare præcipitatum fidibus cecinisse, ipsum fluctibus non obrutum, nec citharam humoris impatientem aspergine marina corruptam, neque vestes à procellis absorptas, sed omnia integra, ipsumq; citharœdum saluum euasisse beneficio marinæ belluæ.

AB

AB INCREDIBILI.

Ab Arione fidicine magnã pecuniæ vim collectam admitto, licet id ipsum multis difficillimum creditu, cùm, iuxta prouerbium, bonus cátor, bonus cupediarius, promusq; magis quàm cõdus. At quis, oro, tam demẽs, vt persuasum habeat, fidicinem in tanta calamitate, & in tantis vitæ periculis constitutum se ornare, & canere potuisse? Porrò quemadmodum nemini fidem feceris, Priamum in filiorum funeribus plausisse. Et Nioben in tanto natorũ luctu saltauisse: Sic nemo crediderit, hominem in extrema necessitate capitisq; periculo fidibus delectatum, ceciniſſe carmen non vulgare, rebus scilicet requirẽtibus habitum potius lugubrẽ, aut Musam, quam vocant Caricam.

AB IMPOSSIBILI.

Verùm esto, cõcedatur illum potuisse canere, et Delphinum musica demulsum: sed cùm sit omniũ non solùm marinorum animalium velocissimus Delphinus, ocyor volucre, & telo acrior, iuxta Plinij sententiam, quomodo eiusdem dorso potuit Arion pendere, vbi si cõmoda etiam fuissent retinacula, ijs tamen fidibus intentæ manus vti non potuissent? Sed esto, non sit excussus, at quomodo vorti-

vortices perferre potuit, & ſemper æſtuantis furentiſq; maris impetus, æquoreoſq; turbines atq; procellas, quæ remos frãgere, proras auertere, & maximas naues deuorare ſolẽt atq; ſubmergere?

AB INDECORO.

Quid ab hiſtorico magis alienum quàm iſta mendacia confingere? Quid minus conuenerit humanæ naturæ, quàm in ſummo rerum aſperrimarum periculo canere? Quid in truculentarum beluarum, à bellis gerendis vocatarum, naturam minus quadrauerit, quàm eas natiua rabie depoſita manſueſcere, placidorumq; equorum officijs fungi, mariaq; perequitantem hominem dorſo portare?

AB INCONSEQVENTE vel contrario.

Calamitatis dolor eſt comes, atq; luctus, proſperioris fortunæ cantus & lætitia, ſed quomodo in ſummum vitæ diſcrimen adductus Arion, lætitiæ veſtimenta potuit induere, muſiciſq; cantilenis indulgere? At idem in mare præcipitatus, quomodo emerſit, quomodo marinis humoribus perfuſus, & horrore perculſus, fides, quas inutiles aqua reddit, tractauit? quomodo ſocietatis humanæ atque rationis expers delphinus, equum domitum imitatus, citharœdum veluti equitem vexit, et monſtrator itineris in portum quem optauit homo deduxit?

AB

AB INVTILI.

Quorsum ista tam absurda commenta, & inutilia vel auditu, vel relatu figmenta, vnde nulla morum cultura, nulla item ingeniorum commoditas promanat?

EPILOGVS.

Finem modò faciam, ne in Herodotum inuectus, calumniari videar, & prolixis verborum ambagibus vsus, molestijs afficiam eos, qui credulitatis vitio non laborantes nouerũt mera deliramenta esse, quæ de Arionis fabula memoriæ sunt prodita.

ALIVD REFVTATIONIS exemplum.

ARGVMENTVM.

VAnum esse, Elpenora mutatum fuisse in porcum.

EXORDIVM.

Vt fabulæ Poëtarum honestæ, delectandi gratia, vel docendi causa conscriptæ laudem merentur, sic absurda, quorum nullus est vsus, mendacia, carbone notanda, minimeq; sunt ferẽda, cuius farinæ sunt ea, quæ finxerunt de Elpenore. Elpenor in porcũ.

AB EXPOSITIONE.

Quem sociorum Vlyssis vnum fuisse perhibent, à venefica Circe, Solis ac Persæ filia, mutatum in porcum, & ex homine, per pocula bestiã quadrupedem

pedem factum, iuxta illud Iuuenalis Saty. 14. Cũ remigibus grunnisse Elpenora porcis. Circes (inquit Horatius) pocula nosti,

Quæ si (Vlysses) cum sociis stultus, cupidusq; bibisset,
Sub domina meretrice fuisset turpis et excors,
Vixisset canis immundus, vel amica luto Sus.

AB OBSCVRO.

Quod figmẽtum nemo præditus etiam Attica eloquentia, perspicuum, aut planũ fecerit homini rationis compoti. Obscurior enim res est, quàm vt vlla dicendi facultate queat illustrari, & intellectu tam difficilis, vt ne Apollo quidẽ (vt prouerbio dicunt) intelligat.

AB INCREDIBILI.

Quis tanto credulitatis vitio laborauit, cui verum esse videatur, hominẽ in porcum transformari potuisse, idq; per fœminam, quæ vt viris infirmior est, ac ineptior, ita minus idonea ad capessendas atq; sibi vẽdicãdas diuinæ virtutis artes, quibus tanta miraculorum spectacula solent exhiberi, & virgula, vt aiunt, diuina suppeditari.

AB IMPOSSIBILI.

Ecqua ratione vel efficacia fieri potuit, vt humana facies in setosum porci caput transformaretur, manus cum digitis in pedes bisulcos trãsirent, & breuiter in animal deforme, terram semper spectans ac fodiens, conuerteretur homo?

Cui

Cui Deus os sublime dedit, cœlumq́; videre
Iussit, & erectos ad sydera tollere vultus.

AB INDECENTI.

Non decuisset Circen id attentare, vel sibi potenter arrogare, quod solius diuinæ virtutis est opificium. Ad hæc indecens admodum fuisset, humani corporis figuram, ad Dei similitudinem factam, in porcina membra conuertere, naturamq́; ratione diuina præditã, sordidissima pecoris carne dehonestare.

AB INCOHÆRENTI.

Veneficijs potens Circe fuerit esto. Sed quomodo à triuenefica porrectum, quod haustum in stomachũ traijci, deinde in visceribus absumi, atq; confici solet, poculũ, potuit totum Elpenoris corpus immutare? Quis vnquam audiuit, sumpta pocula secutas fuisse corporum transeuntium in alia transformationes, & non potius pristina mẽbrorum figura permanente, sanitatem, vel aduersam valetudinem concomitatam?

AB INVTILI.

Quæ malè feriatorum hominum deliramẽta, cùm nihil bonæ frugis adferãtur, miror, quid Herodotum iuuerit ista confingere. Quid item vates impulerit scriptis suis rata facere, atq; committere, vt verum perduret prouerbiũ: πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοὶ, *Multa mentiuntur poëtæ.*

Quibus

Quibus quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas, vt Horat. ait.

CONCLVSIO.

Deſinam plura de rebus vaniſſimis verba facere, ne diutius ijs immoranti mihi, aliqua vaniloquentiæ nota poſſit inuri.

ALIVD REFVTATIONIS EXEMPLVM.

Argumentum. *Quod vanum ſit quod iactent barbari de Hieronymo ob libros ethnicorũ, inprimis Ciceronis, lectos, flagris cæſo.*

EXORDIVM A DICENTIVM reprehenſione.

Politiorum literarum hoſtes Cerite, quod aiunt, cera digni ſunt, quòd lapidẽ moueant omnem, vt ſtudioſos à bonis literis retrahant. Etenim multa comminiſcuntur, vt bonos in erroris tenebras ſecum abducant. Sed videamus quanã inter cætera, quorum infinitus eſt numerus, phãtaſmata confingant, ac immenſa caui ſpirent mendacia folles.

AB EXPOSITIONE.

Diuus Hieronymus, inquiunt, cùm ſingulari diſciplinarũ ſtudio flagrans, Ethnicos ſcriptores, imprimis Ciceronẽ lectitaret, nec prophani ſtudij finem faceret, per ſomnium ad Dei tribunal raptus eſt, vbi accuſatus ad flagra dãnatus fuit, vt docu-

documento esset, libros Ethnicorum non esse legendos.

AB OBSCVRO.

Quod hominum à Musis alienorum figmentũ, à veritate remotissimum, Cimmeriysq; (vt aiũt) tenebris obuolutũ est. Etenim cui poterit apertum atq; clarum videri, hominem mortalem, nõ modò somno, sed etiam carne & ossibus grauatum, in cœlos rapi, in Dei conspectum produci, atque ibi ad maiestatis summæ tribunal virgis obiurgari, propter lectos cũ iudicio libros Ethnicorum. A quorum studijs, nemo bonus vnquam, nemoq; pius abhorrere solitus, sed potius omnia probare, quod bonum est tenere: Quo modo manifestum ergo fuerit, virum sanctum vapulasse, quòd velut e luto gemmas, hoc est, q; in Ethnicorum libris optimum erat, collegerit, ac inde libris suis plurimum conciliarit lepôris, atq; dignitatis.

AB INCREDIBILI.

Vltra fidem est, singulari sanctimonia virum conspicuum, è lectulo suo raptum in cœlos, vt flagris cæderetur. Deinde virgis percussum, in terras relatum fuisse. Quod si verè contigisset, procul dubio semper à poëtarum lectionibus post datam tergo pœnam abstinuisset. At id ipsum minimè factum eius scripta testantur. Sed per somniũ fuit accusatus, per somniũ damnatus atq; cæsus.

Per ſomnium igitur res debet credi, quæ meræ verborum vmbræ.

AB IMPOSSIBILI.

Quomodo carnalis homo ſuper æthera ferri: Quomodo imbecillitas humana præfulgidos cœleſtis ſplendoris atq; flammarũ radios perpeti, fulgurantéisq; terribilis iudicis vultus ſuſtinere potuit? Sed eſto, potuerit id tolerare? Quomodo autem dormiens nihilq; ſentiens verbera potuit ſentire? Quomodo ſe tanta formidine perculſum, & in pericula conjectũ fuiſſe recordans, ad Ethnicorum libros redire?

AB INDECORO.

Omniũ ineptiſſimi ſunt homines, qui nobis fingunt, Deum illorum tortorem eſſe, quos è libris Ethnicorum, quod habetur inibi ſalutare, nõ piget excerpere, & in vtilitatem piorum memoriæ prodere: Illis interim parcentem, qui ſegnes & ignaui bonas omnes diſciplinas, quæ Dei Opt. Max. ſunt munera, cõtemnũt, prauaq; ſua et viuendi conſuetudine, & docendi ratione bonos offendunt, atq; ſecum trahunt in perniciẽ, Et viro ſancto parum cõuenerat, aut horum prophanorũ ſcripta legere, ſi cognouerat, ea ſacris literis incommodare, aut legentib⁹ nihil vtilitatis ſuppeditare. Eſto, ſint in ijs nonnulla praua dogmata, magis tamen decuerit mala præterire, & aures obturare, quàm omnia ex æquo damnare.

A RE-

A REPVGNANTI.

Scripsit quidem D. Hieronymus, oblectos Ciceronis libros, se flagra passum, sed puellæ teneriori, quã à nimio poëtices studio volebat retrahere, scripsit per somnium accidisse Quis inde, precor, colligendũ iurauerit, eloquentissimos Ethnicorum libros nõ esse legendos? Quod per somniũ, quo rem actam intelligunt, pij credituri sunt, vel vt Græci dicunt ὃ δ' ὄναρ. Quo antiquo prouerbio significarũt id, quod nulla ratione, nullo tempore audeas sperare.

AB INVTILI.

Sed quæ suis hisce mendacijs turpissimis commoda nobis adferunt bonarum literarum hostes? Commoda non videmus, experimur autem incõmoda. Etenim dũ omnes sui similes, hoc est, indoctissimos cupiunt habere, talibus terriculis iuuẽtutem à literis syncerioribus auocant, vt similes habeant labra lactucas. Ita grandiores hi facti, nulli vel rebus priuatis, vel publicis vsui poterũt esse.

CONCLVSIO.

Facessant igitur elegantiorum literarum osores, ac desinant per vanissimas de D. Hieronymo cõfictas nugas, iuuentutem ab Ethnicorũ vtilissimis, & mores, & ingenia formantibus scriptis deterrere.

IDEM ARGVMENTVM Petrus Mosellanus & copiosiùs, & elegantiùs tractauit, cuius verba non piguit adscribere.

Si vnquàm hoc dubiũ fuit, hoc vitij mortaliũ mentibus natura insitum esse, vt quãtum quisque vel ipse iam sit assecutus, vel pòst se assequi posse speret, tantum probet, & nihil nisi quod ipse facit, rectum putet: nunc certè dubium esse desinet, postea quàm existunt, qui quoniam ipsi optimos quosq; scriptores, aut non legunt, aut si legunt, non intelligunt, alios quoq; ab eorum lectione deterrent, & quia errorem suum veris rationibus persuadere nequeunt, mulierculariũ more, adfictas superstitiosorum exemplorum minas cõfingunt. Nam quis desidiosissimis istis desidiæ patronis credet, propterea diuum Hieronymum, vt diuinarum, ita humanarum literarum peritissimum, quòd Ethnicorum scripta legerit, cœlestis iudicij sententia condemnatum, de tergo satisfeciſſe? Operæprecium autem est, quibus verbis bellam hanc suam scilicet historiam narrent, exponere. Nam si veri quid haberet res, longè aliã faciem narratio ipsa haberet. Nam qui bene natos adolescentes hac fabula ab honestissimarũ rerum studijs abducere conantur. quanquam mendacia veritatis tectorio obducere se posse profitentur (sophistæ enim & sunt, & appellantur) tamẽ infœlici adeò sunt ingenio, vt cautè menti-

ri,

ri,et fictionem celare non possint.Sic enim aiunt: S.Hieronymus cùm singulari quòdam liberaliū disciplinarum omnium studio flagraret, non satis habuit philosophiam & theologiam didicisse, insuper curiositate quadam prouectus, ethnicos scriptores,& imprimis Ciceronem, subinde legit.Placebāt enim ei pulchra verba,quib⁹ paganus iste in suo libro frequēter est vsus.Conniuebat ad hæc aliquandiu Deus: Sed cùm finem non faceret inutilis studij, per somniū ad Dei tribunal accersitus, de Ciceroniana lectione accusatur. Quid multis? Damnatus est ad flagra.Quibus multùm diuq; cæsus, satis docuit,nō esse legēdos libros ethnicorum,præcipuè Ciceronis. Hæc est illa terrifica historia, quam vbiq; aduersum bonarum literarum studiosos decantāt Nam vt indocti medici vno collyrio omniū oculos sanant, ita miseri isti vnum hoc habent,quo inscitiæ suæ patrocinantur, sed nunc quātum efficiant videamus. Sanctus Hieronymus, inquiunt, singulari quodam liberalium artiū studio flagrauit. Quid ego audio? sanctus erat Hieronymus,& tamē liberalium artium studio flagrabat? Sancti sanctè omnia & faciunt,& dicunt. Vos verò hoc nomine in ius vocatū iactatis,quòd liberales disciplinas auidiùs legendo sit sectatus. Aut ergo sanctus non erit Hieronymus,et disciplinæ liberales erūt fugiendæ: aut si sanctus est Hieronymus,sanctum

erit & liberales artes tractare. At quis est tam impudens, vt Hieronymo sanctitatis gloriam detrahat? Nisi fortasse dicitis tum eum sanctum nõ fuisse, cùm prophanos autores legeret. Dicite ergo mihi vllũ tẽpus, quo à prophanis literis in totum abhorruerit? An est aliquis liber, aliqua epistola, aliquis commẽtarius eius scriptoris, in quo non prophana sacris adiunxerit? Quòd si in scribendo ad prophanos autores sæpe respexit, quãto magis in legendo idem hoc fecisse eum putabimus? Aut ergo sanctitatis opinionẽ, quam ille sibi summa eruditione, summaq; pietate cõparauit, ei detrahetis, aut si hoc nõ audetis, mẽdaciũ vestrum ipsi prodetis. Deinde si artes ab ethnicis potissimùm & inuentæ, & nobis traditæ, liberales sunt, flagitium erit eas didicisse? Vix me contineo, quin hîc sophistis istis insultẽ. Hoccine vester vos docuit Aristoteles, liberale quod sit, hoc idem & flagitium esse posse? Non virtus est liberalitas? O nouum acumen. Nam cùm quod liberale appellant, hoc idẽ vitiosum esse dicant, nónne ex virtute faciũt vitium? Vt cùm vitiũ omne sit fugiendum, idem sit istis & liberale & illiberale fugiendum pariter & expetendum. Vide quàm belle cohæreãt, quamq; formalis sit, vt Gothi isti loquũtur, hæc narratio? Sed Philosophia ac Theologia cõtentus esse debebat, sicut doctor sanctus, & doctor subtilis, qui non curauerunt

istas

istas nouitates. Quam tu hic philosophiam mihi somnias, egregie philosophiæ magister? Neque enim credibile est vigilare eos, qui vllam artē liberalem à philosophia separant. Miseri homines non didicere philosophiam non esse dictata quædam nuper à nescio quibus, quæ postea & in scholis aliy aliys velut per manus tradidere, de inuentionibus, de formalitatibus, de obligationib⁹, & similib⁹ nugis, sed latiùs patere augustissimæ huius disciplinæ fructum. Nam cùm totum philosophiæ corpus ex tribus velut primarys membris constet, sermonis facultate, naturalium rerum cognitione, & vitæ instituendæ ratione, singula hæc deinceps plurimas in se complectuntur partes. Etenim in sermone desideramus, vel vt cum rectè loquentium exemplo consentiat, id quod pollicetur grammatica: vel vt naturam cuiusque rei explicet, nunc quæ obscura sunt, definiendo, nunc quæ multa & confusa, diuidendo, nunc quid cuiq; vel consequens vel repugnans sit, colligendo, quam vim dialecticē vocant: vel vt propriè, distinctè, copiosè, ornatè, de quauis re proposita cum quadam audientium admiratione dicamus, quæ facultas proprie ést oratorum. Sed naturæ cognitio latius etiā fines suos porrigit, cùm cœlum pariter, elementa, atque adeò, quæ in elementis sunt, omnia ambitu suo circūscribat. Vitæ

Philosophia.

Φυσικὴ.

λογικὴ.

ἤθικὴ. *verò humanæ moderatio non in hoc est tota, vt quis suos ipsius mores ad virtutis præscriptũ formet, sed maius etiam quiddam præstat, nimirũ, vt primùm nos ipsi vitamq; nostrã, deinde domus familiæq; curam, postremò ciuitatis ac Reipub. administrationem, recta ratione instituamus. Et cùm ex vno philosophiæ velut fonte innumerabiles disciplinarum humanarũ riui promanârint, & nullus scriptor, quantumuis Ethnicus, tam sit inanis, vt non scriptione suæ in aliquam philosophiæ partem incurrat, quæ (malùm) insania est, eum, qui Ciceronem in omni philosophiæ parte summa cum laude versatũ, diligẽter legat, perinde criminari, ac si philosophiæ terminos sit egressus? Quòd si philosophiæ pars est Cicero, & qui philosophiæ student, vel vestro iudicio nõ flagra, sed præmia merentur, qua quæso fronte fingitis nobis Hieronymum, cui præmium debebatur, cæsum flagris? Neq; verò libet hîc quicquam exprobrare vel Thomæ Aquinati, vel Ioanni Scoto, quos tantopere venerari cuiq; per me sanè licet, illud tantùm dico, me nec sanctitatẽ detrahere Thomæ, nec Scoto subtilitates inuidere. Sed quòd additis, non curæ fuisse iis nouitates, videlicet per nouitates Ciceronis lectionem intelligentes, agnosco Atticam istam vestram eloquentiã, et acumẽ miror, quòd quæ annis supra mille sexcentis in eruditorum manibus fuerũt, ea præ nu-*

gis vestris nuper natis existimetis noua. Atque vtinã vobis, quibus tantùm displicẽt noua, nunquã nouus cõtingat cucullus, nunquã nouæ crepidæ, sed semper pannis annisq; obsitis, putridi pisces, & antiquata oua sint cibus. At suauius etiã est, quòd, quòd probabilius esset mendacium, causã lecti Ciceronis adiũgunt: Quia, inquiũt, placebãt ei pulchra verba. Ecce verò alterum sermonis sophistici florem. Quid autem peccatum est, malle pulchra quàm spurca? Video quorsum tendatis. Hieronymum vestri similem optatis, hoc est, infantem, vt ne eloquẽtissimi viri exemplũ vestræ infantiæ obstaret. Deinde vllúmne verbũ per se est pulchrũ, an potius vt quodq; rei vel pulchræ vel turpi inditum est, ita vel pulchrũ vel turpe habetur? Quòd si pulchra sunt verba, quæ pulchras res velut vestiunt & ornant, nónne in contrariũ res vobis exit, vt quod pro vobis adduxistis, hoc maximè vos oppugnet? Iã vt demus, causam hanc aliquid valere, illud quomodo cõsistet, quòd quæ in alijs laudat Hieronymus, eorum culpa ipse plectatur? An non idem in epistola ad Magnum oratorem & fatetur se prophana legere, sacris q; intertexere, & qui hoc ante se fecerant, suóne etiamnũ tempore facerent, eorum exempla non modò non reprehendit, verumetiam imitanda proponit? Nónne Lactantium hoc nomine miratur, quòd ad Ciceronis eloquentiam Lactant

cæteris

Basilius. cæteris propius aspirauerit? Non Basilius, summus mea sententia Theologus, nepotibus suis adolescentibus, quos ad diuinæ sapientiæ perfectionẽ erudiebat, omne genus prophanorum scriptorũ prudenter legendum suasit? Augustinus. Imò non Augustinus in futuro Theologo omniũ penè humanarũ literarũ cognitionem desiderat? Nónne idem Ciceronis Hortensio (sic enim inscriptus est liber) velut duce, ad sapientiæ Deo dignæ studiũ primùm se peruenisse palàm testatur? Et Hieronymum lecti Ciceronis pœnas graues adeò dedisse, credi vobis adhuc postulatis? Illi laudibus attollunt industriam eorum, qui ad æternæ sapientiæ templum ornandum, populi Israëlitici exemplo, peregrinas cõferunt opes: vobis non satis est vos ipsos velut fucos quosdam, in Dei alueariũ nihil importare, insuper alijs in hoc genere laborantibus obstrepitis, & ficti exempli horrorem opponitis? Sed quid ego horum exempla commemoro? Paulus. Ipse adeò Paulus, qui Christi suo ore loquẽtis periculum minatur, ethnicorum poëtarum versibus in Euangelij gloriam abusus est. Quid aũt, si ostẽdã, quod vos impudenter adeò asseueratis, hoc ne fieri quidẽ potuisse? Quid si hoc ex vestris ipsorum verbis conuincam? Quid si hoc vestrũ commentũ ab ipso adeò Hieronymo palàm rideri alicubi cõprobem, deinceps ne tale aliquid studiosis hominibus obgannire audebitis? Per somniũ vobis

bis Hieronymus accuſatur, per ſomniũ damnatur, per ſomnium creditur. O nouum iudiciũ. In Areopago olim iudicia noctu habebãtur, ſed vigilãtibus iudicib⁹, vigilãtibus reis: hic reus cùm altum adeò dormiat, vt etiam ſomniet, ad tribunal protrahitur, accuſatur, damnatur, cæditur, & quî fieri poteſt, vt dormiens cauſam dicat? vt omni ſentiendi facultate deſtitutus, flagrorum ictus ſentiat? Nonne ipſa ſomnij vox totum hoc, quod iactatis, ſomniũ, aut ſi quid ſomnio vanius eſt, eſſe oſtendit? Atqui venit in mentem, quo potiſſimùm nitantur fabulæ illius decãtatores. Hieronymus, inquiunt, ipſe ſcribit tale quid accidiſſe. Fateor, ſed ſcripſit iuuenis, calentibus adhuc in eo Rhetorum ſtudijs, quorum profeſſio eſt, fictis etiam narrationibus ad ſuum negotium abuti. Scripſit puellæ, cuius ingenium parum firmum talibus terriculis ab immodico ethnicæ lectionis ſtudio abſterrere prudentis erat. Scripſit aptis verbis, aptis figuris, ea præfatione ſomnij pariter et febriculæ, vt cauto firmoq; lectori commentũ ne poſſe quidẽ imponere. Scripſit in familiari priuataq; epiſtola, ſtylo ad puellarũ infirmitatẽ accommodato. Alioqui ter periurũ facietis Hieronymum. Primùm, qui poſt iudicium illud veſtrũ, quo lectionem ethnicorum abiurârit, ad libros prophanos toties redierit. Deinde, qui alijs eius generis libros non modò legendos permittat,

verum

verum etiã ſuadeat: Poſtremò, qui in defenſione ſua, multis annis, poſteaquàm ad Euſtochium de ſomnio hoc ſcripſerat, exactis, Rufino, lectionem Ethnicorũ pro crimine obijcienti, reſponderit, ſomnium eſſe, quod Euſtochio ſcripſiſſet: Somnijs autẽ ſcripturarũ autoritate fidem non habendam. Quid expectatis amplius? Ipſe Hieronymꝰ iam nõ minus eruditione vitæq; ſanctimonia, quàm ætate perfectus, quod inueni ſibi ad Euſtochium ſcribenti excidiſſe, merum fuiſſe ſomniũ confitetur. Sed vereor planè, ne ſint, quibus prolixa hæc de ſomnio diſputatio quendam tædij ſomnum adduxerit, tantum abeſt, vt, ne cui fabulam hanc perſuadeant, metuam.

ELEGANTISSIMA M. PORCII Catonis Conſulis ad populum oratio, qua fœdum Bacchanalium ritum reprehendit.

EX T. LIVIO.

Bacchanalium ritus.

Nulli vnquam concioni, Quirites, tam non ſolùm apta, ſed etiam neceſſaria hæc ſolennis cõprecatio Deorũ fuit, quæ vos admoneret, hos eſſe Deos, quos colere, venerari, precariq; maiores veſtri inſtituiſſent, nõ illos, qui prauis & externis religionibꝰ captas mentes, velut furialibꝰ ſtimulis ad omne ſcelus & ad omnem libidinẽ agerent.

Equi-

Equidem nec quid taceam, nec quatenus proloquar, inuenio: si aliquid ignorabitis, ne locum negligentiæ dem: si omnia nudauero, ne nimium terroris offundã vobis, vereor. Quicquid dixero, minus quàm pro atrocitate & magnitudine rei dictum scitote esse. Vt ad cauẽdum satis sit, dabitur opera à nobis. Bacchanalia tota iam pridẽ Italia, & nunc per vrbem etiam multis locis esse, nõ fama modò accepisse vos, sed crepitib⁹ etiã, vlulatibus q̃ nocturnis, qui personant tota vrbe, certum habeo: Cæterùm, quæ ea res sit, ignorare: alios Deorum aliquẽ cultum, alios concessum ludũ & lasciuiam credere esse,: & qualecunque sit, ad paucos pertinere. Quod ad multitudinem eorum attinet, si dixero multa milia hominum esse, ilicò necesse est exterreamini, nisi adiunxero, qui quales q̃ sint. Primùm igitur mulierum magna pars est, & is fons mali huius ce fuit: deinde simillimi fœminis mares stuprati, & constupratores, fanatici vigiles, vino, strepitib⁹, clamoribus q̃ nocturnis attoniti. Nullas adhuc vires coniuratio, cæterùm incrementũ ingens viriũ habet, quòd indies plures fiunt. Maiores vestri ne vos quidem, nisi quum aut vexillo in arce posito comitiorũ causa exercitus edictus esset, aut plebi cõsilium tribuni edixissent, aut aliquis ex magistratibus ad cõcionẽ vocasset, fortè temerè coire voluerũt, & vbicunq̃ multitudo esset, ibi & legitimum rectorem

multitu-

multitudinis cẽſebãt debere eſſe. Quales primùm nocturnos cœtus, deinde promiſcuos mulierũ ac virorũ eſſe creditis? Si quibus ætatibus initientur mares, ſciatis: non miſereat vos eorũ ſolùm, ſed etiã pudeat. Hoc ſacramento initiatos iuuenes, milites faciẽdos cenſetis, Quirites? iys ex obſcœno ſacrario eductis arma cõmittenda? hi cooperti ſtupris ſuis alienis q̃, pro pudicitia cõiugũ ac liberorum veſtrorũ ferro decernerent? Minus tamẽ eſſet, ſi flagitijs tãtùm effœminati forẽt (ipſorũ id magna ex parte dedecus erat) à facinoribus manus, mentẽ à fraudib⁹ abſtinuiſſent. Nunq̃ tantũ malũ in Repub. fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens. Quicqd his annis libidine, quicquid fraude, quicquid ſcelere peccatũ eſt, ex vno illo ſacrario ſcitote ortũ eſſe. Nec omnia in quæ cõiurauerũt ædita facinora habẽt, adhuc priuatis noxijs, quia nõdũ ad Rẽpublicã opprimendũ ſatis viriũ eſt, cõiuratio ſeſe impia tenet. Creſcit & ſerpit quotidie malum: iã maius eſt, quàm capere id priuata fortuna poſſit: ad ſummã Reipublicæ ſpectat, niſi præcauetis Quirites. Iam huic diurnæ leguimæ ab Conſule vocatæ par nocturna concio eſſe poterit. Nunc illi vos ſinguli vniuerſos cõcionantes timent: iam vbi vos dilapſi domos & in rura veſtra eritis, illi coierint, conſultabunt de ſua ſalute, ſimul ac veſtra pernicie: tum ſingulis vobis vniuerſi timendi erunt. Optare igitur

vnuſ-

vnuſquiſq; veſtrum debet, vt bona mens ſuis omnibus fuerit: ſi quem libido, ſi furor in illum gurgitem abripuit, illorum eum, cum quibus in omne flagitium & facinus coniurauit, non ſuum iudicet eſſet. Ne quis etiam errore labatur veſtrum quidem, non ſum ſecurus. Nihil enim in ſpeciem fallacius eſt, quàm praua religio. Vbi deorum numen prætenditur, celerius ſubit animum timor, ne fraudibus humanis vindicãdis diuini iuris aliquid mixtũ violemus. Hac vos religione innumerabilia decreta Pontificũ, Senatuſconſulta, aruſpicum denig; reſponſa liberant. Quoties hoc patrum auorumq; ætate negotiũ eſt magiſtratibus datum, vt ſacra externa fieri vetarent? ſacrificulos, vateſq; foro, circo, vrbe prohiberent? vaticinios libros conquirerent, comburerentq;? omnem diſciplinã ſacrificãdi, præterquàm more Romano, abolerent? Iudicabant enim prudẽtiſſimi viri omnis diuini humanique iuris, nihil æquè diſſoluendæ religionis eſſe, quàm vbi non patrio, ſed externo ritu ſacrificaretur. Hæc vobis prædicenda ratus ſum, ne qua ſuperſtitio agitaret animos veſtros, quum demolientes nos Bacchanalia, diſcutientesq; nefarios cœtus cerneretis. Omnia Diis propitijs volentibúſque ea faciemus: qui quia ſuum numen ſceleribus libidinibúſque contaminari indignè ferebant, ex occultis ea tenebris in lucem extraxerunt: nec

pate-

patefieri vt impunita essent, sed vt vindicarentur, & opprimerenter, voluerunt. Senatus quæstionem extra ordinẽ de ea re mihi collegæq; meo mandauit: nos ipsi, quæ nobis agenda sunt, impigrè exequemur? vigiliarum nocturnarum curam per vrbem minoribus magistratib⁹ mãdauimus. Vos quoq; æquum est, quæ vestra munia sunt, quo quis loco positus erit, quod imperabitur impigrè præstare, & dare operam, ne quid fraude noxiorum periculi aut tumultus oriatur.

CONFIRMATIO,

SIVE ASSEVERATIO,

Quæ Græcis κατασκευὴ *dicitur.*

CONfirmatio, vel Asseueratio, est propositæ rei comprobatio. Confirmanda verò sunt, quæ neq; prorsus manifesta sunt, neque omnino fidem, vt fieri possint, habent: sed quæ medium ordinem seruant. Qui autem confirmare intendunt, omnibus capitibus confutationi contrarijs vtentur. Primùm enim laudent eum qui dixit, quod confirmandum est. Deinde rem exponant. Postea contrarijs eorum, quæ diximus, comprobent ipsum.

Pro

Pro	Obscuro	quidē	Manifesto,
	Incredibili		Probabili,
	Impossibili		Possibili,
	Repugnāte		Cohærente
	Indecoro		Decente
	Inutili		Conferente.

Sanè hæc quoque exercitatio, omnem vim artis intra se complexa est.

CONFIRMATIONIS exemplum.

ARGVMENTVM.

Verisimilia esse, quæ de Daphne referuntur.

EXORDIVM A LAVDE dicentium.

Poëtas quisquis vituperat, ipsas mihi vituperare Musas videtur. Si enim quæcunq; canūt Poëtæ, Musis instincti profundūt, quid ni planè Musis bellum indicit, qui poëtarū reprehendere conetur inuenta? Ego quidem omnium poëtarum sententiam comprobo, illius autem maximè, qui Daphnen ab Apolline esse amatam, sapiēter protulit. Sed quęnam sunt, quibus fidem non adhibent? Daphne, inquiunt, è terra nata est, & Ladone.

EXPOSITIO REI A manifesto.

Cur hoc apud Deos incredibile? Nonne rebus omnibus, aqua & terra sunt origo? Nõne semina rerum omnium elementa præbẽt? Si verò quicquid gignitur, procedit ex terra & aqua, nimirũ Daphne eisdum orta est, quibus omnia, principijs, Ladone & terra, genita scilicet inde, vnde cuncta procreantur. Superabat autem Daphne facie reliquas omnes: Rectè quidem. Quæcunq; enim primò è terra emittuntur, cum naturæ pulchritudine producũtur, & primo, velut natiuo proprioqúe conspicua decore, pulcherrima videntur. Multæ autem mutationes corporibus speciosissimis tempore accidunt. Quæ verò recens nata primùm apparuerunt, ea formosissima, veluti quæ nullum adhuc decoris sui damnũ passa, blandissimè oculos nostros morantur. Rectè igitur Daphne forma præstabat, primùm ex terra procreata.

A PROBABILI.

Ob cuius admirandam pulchritudinem Pythius amore captus est, non iniuria. Quicquid enim in terris est, quo res vllæ sunt cõspi-

ſpicuæ, atq; admirandæ, id omne à Dijs ipſis tributum eſt. Si verò bonorum omniũ amabilis in primis eſt pulchritudo, quid mirum ſi iucundiſſimũ Deorũ munus, Deum quoque habuit amatorem? Quæ enim Dij donant, ea omnes amore proſequuntur.

A POSSIBILI.

Conabatur autem amans Deus ſuo deſiderio mederi. Sic enim res habet: Virtutes non ſine labore compa antur, & opus eſt ſudore, quiſquis eas aſſequi velit. Hinc ergo laborabat amator, nec tamen deſiderans amicam cõprehendit. Ingens enim eſt virtus, nec ad extremam ipſius metam quiſquam poteſt peruenire. Aiunt igitur amare Phœbum, non terram ſcilicet, nec Deorum maieſtatem vanis commentis dehoneſtantes, ſed virtutis oſtendentes naturam, vt Apollo ſit qui virtutem quærit, ipſa verò virtus Daphne.

A COHAERENTI.

Fugientem puellam mater excepit. Cuncta enim, quæcunque ſunt mortalem ſortita naturam, ad ea, vnde orta ſunt, feſtinant reuerti. Idcirco in terram cecidit Daphne, ex terra prognata,

A DECENTI.

Accipiens autem puellam mater, pro ipsa reddidit arbustum. Vtrumque opus terræ proprium, vt in hanc homines cadant, & arbores ab ea nascantur.

A CONFERENTI.

Procreatum autem arbustum, Apollinis honori dicatum est. Dij enim extra prouidentiæ suæ complexum ne arbusta quidem reliquerunt. Sed coronantur enatis, & primitiæ prodeuntium è terris, ipsis sacrantur. Sed & arbor diuinationis facta est merces atq; symbolum. Hoc autem cõueniens puto. Daphnen enim poëtarum multi σωφρόνην, id est, temperatam appellant, & oracula dare, à temperantia prouenit.

CONCLVSIO.

Itaque quoniam puella voluptatum expers fuit, virtutibus consecratur. Neq; enim posset futurorum esse capax, qui laborat intemperantia, contaminatum habens fœda libidine pectus, quas ob res poëtas admiror, & laudo, ipsum veneror carmen.

SCHOLIA.

CONfirmationem Græci vocãt κατασκευήν, quod est parare, fabricari, quo vtitur Apostolus

Apostolus ad Hebræos.6. Σκηνὴ γὰρ κατεσκευάσθη ἡ πρώτη ἐν ἧ ἥτε λυχνία *&c. id est, tabernaculũ factum fuit primum, in quo lucernæ. Est & probare, & confirmare. Vnde* κατασκευὴ, *probatio, astructio, demonstratio, item structura vocatur ab Halicarnassæo, hoc est, opificium Rhetoricum, & artifex compositio.*

Quisquis vituperat, &c. *In Aphthonio habetur,* ποιηταῖς ἀντερῶν, αὐτοῖς ἀντιρρεῖν δοκεῖ τοῖς μουσαις, *vnde locum hunc sic alij vertunt: Quisquis vatibus contradicit, ipsis Musis videtur contradicere.*

Musis instincti, &c. *Socrates apud Platonem de recta nominum ratione, dicit, musarũ & musicæ nomen deductũ ab eo quod* μῶσθαι, *id est, inquirere, indagine q3 & studio sapientiæ. Etenim qui ad Musas aspirant, opus habent non parua inquisitione atq3 labore. Vnde Propertius libro tertio:* Musa.

Non datur ad Musas currere lata via.

Musis autem instinctos ait, hoc est, diuino furore concitatos, & impulsos. Diuinum enim poëtarũ genus est, atq3 dijs agitur, vt ait Plato de legibus tertio. Idem de furore poëtico: Non arte, inquit, sed diuino afflatu mente capti, omnia præclara poëmata canũt: Quem furorem ἐνθουσιασμὸν *appellãt, numinis adflationem, quam Budæus de asse primo, interpretatur vim dicendi &* Poëtæ. Enthusiasmus.

ſcribendi diuinitus inferue factam. Hanc libro primo de raptu Proſerp. Claudianus intelligens, inquit:

Raptoris thalamos audaci promere cantu
Mens cõgeſta iubet, greſſus remouete prophani.
Iam furor humanos noſtro de pectore ſenſus
Expulit, & totum ſpirant præcordia Phœbum.

Huc itẽ Ouidius ſexto Faſtorũ reſpiciens, ait:

Eſt Deus in nobis, agitante caleſcimus illo,
Impetus hic ſacræ ſemina mentis habet.

Idem libro de arte tertio:

Eſt Deus in nobis, ſunt & commercia cœli,
Sedibus ætherei ſpiritus ille venit.

Cur hoc apud Deos, &c. *Græciſmus eſt,* πρὸς τῶν, θεῶν, πρὸς τὸν Διός. *Hoc eſt, per deos, per Iouem.*

Superabat facie, &c. *Quoniam Daphne omnium pulcherrima fuit, non dubium eſt, quin Apollinem potuerit in amorẽ ſui ſolicitare. Certè pulchritudinẽ Ariſtoteles dicebat quauis epiſtola efficaciorem ad commẽdandum. Theophraſtus ſilentem fraudem appellabat: Plato prærogatiuam naturæ, quæ paucis ſoleat cõtingere. Carneades dicebat,* ἀργυρόπλουν βασιλείαν, *regnũ abſque ſatellitio, Meminit Eraſ. Apophtheg. ſexto. Sunt qui pulchritudinem in tria diſtinguunt: aliam referũt laudabilẽ eſſe, vt formoſam faciẽ: aliã vſui deſeruire, vt inſtrumẽtũ, et domũ, quæ,*

Pulchritudo triplex.

præ-

præterquã quòd ſpecioſa ſunt, vſibus noſtris cõmoda etiã ſunt: tertiam legibus ſtudijs q̃ cõſtare, eãq̃ humanæ vitæ cõmodis maximè cõſulere, Cui⁹ meminit Diogenes Laerti⁹ lib. 3. de vitis Philoſophorũ. Hæc in æternũ perdurans omniũ eſt precioſiſſima. Vnde Ouidius tertio Triſtium elegãter ait:

Nempe dat, & quodcunq̃ libet fortuna, rapitq̃:
Irus & eſt ſubitò, qui modò Cræſus erat.

Singula qui referam? nil non mortale tenemus,
Pectoris exceptis, ingenijq̃ bonis.

Multæ mutationes, &c. *Hoc eſt, pulchritudo recens producta peramabilis eſt, temporis autẽ curſu vitiatur, hinc pulcherrimè Ouidius de arte amandi ſecundo ait:* Forma.

Formæ bonũ fragile eſt, quãtũq̃ accedit ad annos,
Fit minor, & ſpacio carpitur illa ſuo.
Nec ſemper violæ, nec ſemper lilia florent,
Et riget amiſſa ſpina relicta roſa.
Et tibi iam venient cani, formoſe, capilli,
Iam venient rugæ, quæ tibi corpus arent.
Iam molire animum, qui duret, & aſtrue formã,
Solus ad extremos permanet ille rogos.

Idem tertio Triſtium ad filiam Perhillam:

Iſta decens facies longis vitiabitur annis,
Rugaq̃ in antiqua fronte ſenilis erit.
Inijcietq̃ manus formæ damnoſa ſenectus,
Quæ ſtrepitum paſſu non faciente venit.

Notabis obiter, Apht honium iuxta ſuas præce

ptiones, non ea confirmare, quæ omnino fidem, vt fieri possint, non habent. Et Quintilianus lib. 3. cap. 6. Illud frequens est, inquit, vt ea quibus minus confidimus, omittamus. Hinc silentio præterit, ac transit, Daphnen in vndis educari, aut in medijs terræ matris visceribus vitam exigere potuisse. Tractari tamen exercitationis gratia possunt, cùm confirmatio atq; refutatio sint veluti quædam imagines rerum illarum, quæ in veras & iustas causas incidunt, hic seorsim, quasi per lusum, tractatæ, vt in his iuuentus exercita possit adveras ac graues causas agendas accommodatior reddi.

Quæ dij donant, &c. *Sic argumentatur:*

Qui amat pulchritudinem, non hominum, sed deorum munus amplectitur.

Pythius amat pulchritudinem:

Ergo non hominum, sed deorum munus amplectitur.

Virtutes labore comparantur, &c.

Transit ad eam fabulæ partem confirmandã, quã poëtæ dicunt Daphnẽ ab insequente Phœbo, teneramq; puellam à Deo non fuisse comprehensam. Quod difficile confirmatu visum relinquit, & ad allegoriã transit. Per Daphnen, inquit, virtutem intelliges, per Apollinem virtutis sectatorem. Quemadmodum is qui virtutem sequitur, non facile comprehendit eam, ita Daphne captu

difficilis

difficilis erat Apollini, Etenim difficilia quæ pulchra.

Et via virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilemq́ aditum primò ſpectantibus offert,
Sed requiem præbet feſſis in vertice ſummo.

Mater excepit, &c. *Etenim terræ propter merita indiderunt veneratiõnẽ materni nominis, naſcentes excipit, ſuſtinet, poſtremò complectitur gremio, vt Plinius ait libro ſecundo, capite ſexageſimo quinto.*

Apollinis honori, &c. *Triplicem, inquit, potiſſimùm vtilitatem adfert Daphne in laurum conuerſa, Honorem & decus Apollini, diis reliquis coronas, quibus exornantur, & diuinandi artis indicium inſigne.*

Primitiæ, &c. *Nouæ fruges. Quas olim veteres nõ deguſtabãt, niſi prius* τας ἀπαρχὰς *diis ſacerdotes immolaſſent. Vide Eraſmũ in prouerbio,* μηδ' ἀπὸ χυτροπόδων ἀνεπιῤῥέκτων ἀνελόντα ἐσθειν, μηδὲ λόεσθαι.

CONFIRMATIONIS EXEMplum paulò copioſius à Petro Moſellano tractatum.

Argumentum: *Quòd verum ſit quod Virgilius ſcriptum reliquerit, Didonem amoris impatientia mortem ſibi conſciſſe, confirmationis exemplum.*

Quanta

Quanta fuerit priſcorum hominum induſtria in comparãdis ſapientiæ monumentis, quæ poſteris ſuis relinquerẽt, cùm aliis rebus multis cõſtat, tũ vel maximè per hoc indicatur, quòd quæ eximiæ cuiuſdam philoſophiæ documenta exiſtimabant, ea non temerè literis mandabant, ſed muſica numerorum ſuauitate condita poſteris legenda tradidere. Cuius laudis ab Hebræis ad Græcos deriuatæ, vt Latini quoq; homines participes fierent, ſi quiſquã alius, Virgilius certè effecit. Nãis cùm humanarum rerum imaginẽ in Aenea ſuo mortalibus proponere, ac per hunc, quod cuiq; vel ſequendũ vel fugiendum eſſet, docere ſtatuiſſet, non ſatis habuit fictis interim perſonis veros affectus repræſentare, id quod alioqui poëtæ ſpectare ſolent, verumetiã veras plæraq; admiſcuit, inter quæ veriſſima eſſe cẽſenda ſunt, quæ, vt ab inſano amore adoleſcentes deterreat, de Didone Carthaginenſium regina amoris inpatiẽtia mortem ſibi cõſciſcente cõmemorat, grauius ne an iucũdius, nec dum ſtatuo. Narrat enim Aeneã parte claſſis naufragio amiſſa, Carthaginẽ in Africã delatũ. Vbi cùm hoſpitio Didonis vteretur, reginã pulcherrimi viri primùm admiratione, deinde & amore captam. Poſtremò amorem conſuetudine mutua adeo confirmatum, vt cùm Aneã aliò vocantibus rebus, perſequi nõ liceret, amoris impatientia furere inciperet, ſeq; ipſa interimeret.

Quid

Quid obſecro apertiùs probabiliusq; narrari poſſet? Quid omnino eſt in toto hoc narrationis contextu tale, quale in fictis argumẽtis eſſe ſolet? Cohærent omnia. vſitata ſunt omnia, & iam multis conſimilibus exemplis probabilia. Nec vllum eſt verbum, quod mendacij ſuſpicionẽ facere poſſet. Conſtat enim, Troia capta Aeneæ vnà cũ ſocijs domo profugi claſſem mari ſurſum ac deorſum iactatam. Conſtat Didonem fratris iram fugientẽ in Africam veniſſe, Carthaginem condidiſſe, regnum nouum inſtituiſſe. Et quid noui, ſi regina ſimilibus caſibus iactata profugum Aeneam hoſpitio excepit? Si tanti herois virtutes tum ex ipſius formæ dignitate, tum verborum grauitate mirata eſt? Si, quẽ admirabatur, eius etiã amore paulatim ardere cœpit? Primùm mulier annis pariter & corpore virens. Deinde regalis luxus ſtrepitu laſciua, et cui q, libuit etiã licuit? Poſtremò guſtatæ quondã genialis dulcedinis deſiderio iãdudũ æſtuans, ac maritũ ſibi deſtinans? Ipſe muliebris ſexus per ſe infirm⁹ natura ſua lubricus eſt, et cùm alijs affectibus, tũ verò maximè amoribus eſt obnoxius. Nãq; quanquã triſtẽ ferè exitũ habent, tamen cùm ad ſe homines incautos inuitãt prima ſpecie, mirũ quantum ſuauitatis, quantũ delitiarũ, quãtum mellis pollicentur. Et quid attinet hîc exempla commemorare multarum, quæ non vt Dido ignoſcendo, ſed illiberali planè & pudendo

pudendo amore ſuperatæ ſunt? Quis neſcit Paſiphaen Cretenſis regis filiam tauri amore correptam inſaniuiſſe? Quis ignorat Clytemneſtram Aegyſti adulteri amore pollui, quàm Agamemnonis mariti laudatiſſimi principis triumphalem reditum expectare maluiſſe? Et credibile non erit Didonē ab omni parentum ac maritali iure liberam reginam, luxu barbarico diffluentē, Aeneæ regij hoſpitis amore tactā fuiſſe? Sed datis Aeneam Carthaginē appuliſſe, hoſpitio Didonis vſū, Didonem hoſpitis amore inflammatū, At flammæ eius tantā vim non fuiſſe, vt cùm Aeneas ſuo potiri illa amplius non poſſet, tum vim ipſa ſibi attulerit, hoc verò incredibile vobis videtur? Quaſi verò nō ſit tantus amoris furor, vt ad moriendū viros etiā compellat, nedum fœminas. An nō audiſtis Herculem ipſum fortiſſimum heroēm, quo nomine in deorum numerum à ſuperſtitioſa antiquitate poſitus eſt, amoris impatientia incendiū ſibi ipſum ſtruxiſſe? Et qui affectus fortiſſimū viri pectus expugnauit, fœminam ad ſuam ipſius necem adigere non poterit? Vanum autem ſit hoc exemplum, niſi minores etiā affectus hoc à viris ſapientia opinione clariſſimis impetrarunt. Quis inter philoſophos laudatior Ariſtotele? At is cū, quamobrem toties ſe reciprocaret Euripus inuenire deſperaſſet, ipſo deſperationis mœrore ſcribitur extinctus. Quot autē nobiles Romani glo-

Paſiphae Clytemneſtra.

Hercules

Ariſtoteles.

riæ

ria ſtudio mortem voluntariam ſuſcepere? Non Cato Vticenſis ſuperatarum partium ignominia ad ſuam ipſius cædē impulſus eſt? Non Lucretia ereptæ pudicitiæ dolore ferrum in ſe ipſa defixit? Quid autem quòd & leuiſſimi affectus, nempe gaudij immoderatus ſenſus, matronas aliquot Romanas extinxit? Credendum eſt enim incorruptis T. Liuij grauiſſimi rerum humanarum ſcriptoris monumentis. Quod ergo viris & fortitudinis, & ſapientiæ gloria ſpectatiſſimis, leuiores animorum motus extorſerunt, hoc vehementiſſimus omnium affectuum amor non efficiet? Quis ita deſipiet, vt hoc credat? Quis non audit vulgo iactari prouerbium, amanti nihil eſſe difficile? Quis nō videt hac cauſa cæcum pingi Cupidinē, quòd qui huius ſagittis ſunt ſaucij, ſine ſenſu vel mortis viuāt, nihil reuereantur, neq; parentes, neque amicos, nihil exhorreant, neq; infamiæ probra, neq; vitæ pericula, ſed cæcorum more ipſi ſe præcipitent. Sed enim poëta fuit Virgilius, & vulgare eſt poëtas fingere omnia. Ridiculum verò, nō quid, ſed à quo quid dicatur, attendere, perinde ac ſi dictorum factorumque veritas à dicentium ſcribentiumúe perſona pendeat. Poëtam eſſe Virgilium non negamus, ſed nihil veri ab eo ſcriptū eſſe, hoc verò contendere magna eſt impudentia. Quid enim eorum, quæ in Aeneæ ſui clypeo de Romanis expreſſit, vanū eſt? Neq; ſi aliquoties fictis Cato Vticenſis. Lucretia Amor cæcus.

imagini-

imaginibus veritatem adumbrant poëtæ, propterea & quicquid versu scribitur, pro ficto habendum est. Alioqui si versuum mensura nõ nisi mẽdacijs adhibetur, quid faciem⁹ Empedocli, quid Lucretio, qui rerum naturas versibus sunt prosecuti? quid Lucano belli ciuilis historiã hexametris numeris canẽti? imò quid Dauidi, & quibusdam alijs, qui diuino spiritu afflati, diuinæ sapientiæ arcana, vario carminum genere contexuere? Eant ergo qui veri fidem poëtis detrahunt, in primis Virgilio, vt quem cùm alia multa, tum quæ de Didonis amore commemorat, verissimè tradidisse posthac non nisi impudentissimus negare potest quisquam.

ALIVD CONFIRMATIONIS Exemplum.

ARGVMENTVM.

Arion. *Verum esse quod Herodotus scripsit, Arionem Fidicinem à Delphino Tænarum deuectum.*

EXORDIVM AB AVTORIS laude.

Iniquus rerum æstimator, & ad faciendam iniuriã natus videri potest, qui mendacij coarguere audeat Herodotũ. Cuius historiæ magna semper cum voluptate atq; commodo sũt lectæ. Quẽ dulcem & candidum, acerrimi vir iudicij Quintilianus prædicat. Huius vel vnius censuram, lõgè pluris, quàm iniqua multorum Zoilorũ iudicia

cia facere meriò debent omnes ſtudioſi, & credere omnia, quæ memoriæ prodiderit Herodotus, vt candidiſſima, ſic veriſſima eſſe, maximè, quæ ſuper Arione conſcripſerit.

AB EXPOSITIONE.

Citharœdum Arionẽ multas arte Muſica diuitias contraxiſſe memorat, eumq; ab inhiantib⁹, prædæ nautis Corinthijs in mare deſilire compulſum, cecinisſe. Præcipitem autem datum, à Delphino exceptum, et cum precioſis veſtimentis, atque cithara, ſaluum in terram Laconicam deuectum.

A MANIFESTO.

Satis admirari non queo, tam obtuſi quempiam ingenij eſſe, cui ſubobſcurũ videatur, Citharœdum ditari, maximè eum, qui in ſummo precio habitus, ob ſingularem artis Muſicæ cognitionem, oculos omnium in ſe conuerterit, qui nõ delitijs diffluens, nec prodigus, ſed virtutis ſtudioſus, amans patriæ, & amicorum, ad quos redire, vt copia ſua illorũ inopiam ſubleuaret, decreuerat. Et electro pellucentius eſt, nautas hominum eiuſmodi ſentinã eſſe, qui lucri gratia omniũ facinorum genera patrare nõ exhorreſcant. Delphinos autem placidiſſimos, hominum amore capi, atq; geſtatores peramico vehendi ſtudio patienter hominem aſcenſorem ferre, non eſt nouũ, nec obſcurũ. Nam & Athenæus refert, dilectũ à Delphini

Delphi-

Delphino puerũ, qui vbi cum alijs ex palæstra ad mare processisset, natabat, natãti autem ex pelago delphinus occurrebat, & dorso susceptum in altum ferebat, deinde continenti restituebat. Et Pausanias libro primo memorat Melicertam in mare cadentem, susceptum à Delphino, & vectũ vsq; ad Corinthiacũ Isthmum. Hæc si cui nondũ aperta satis videbũtur, paulò pòst adijciam, quibus intelliget longè planiora facta.

A CREDIBILI.

Atqui non verisimile est, inquiunt, hominẽ in supremo capitis periculo, summoq; luctu canere potuisse. Sed ignorant stolidi, virum (qualis sine controuersia fuit Arion) sapientem, nullis aduersis casibus succumbere, nec animum despondere, sed omnia fortunæ truculentioris ludibria, velut iocos meros, ac ludos æstimare solitum, vt non immeritò Horatius dixerit:

Ad summum sapiens vno minor est Ioue, diues,
Liber, honoratus, pulcher, Rex denicq; regum,
Quem neq; pauperies, neq; mors, neq; vincula terrent.
Fortis, & in seipso totus teres, atq; rotundus.

Cur igitur à fide alienũ videatur, aduersitatis tempore talem Arionem apparuisse, qualis fuerit in prospero? Cur non verisimile sit, in mortis contemptu, se, velut ad nuptiales epulas iturum, vestimento exornasse, cecinisse item voce læta,

quo

quò viri fortioris interepidũ animũ declararet. Imbutus philoſophico ſtudio didicit mortem non fore timendam, nec malam putandam, quam bona vita præceſſiſſet. Arridebat exemplum Socratis, qui moriens etiam iocatus ſit. Nam cum frigerent ei præcordia, Debemus, inquit ô Crito, Gallum Aeſculapio: perinde quaſi ſumpta potione medica conualuiſſet. Socrates.

A POSSIBILI.

Sed quo pacto fieri potuit, inquiunt, vt à belua & eâdem velociſſima potuerit per fluctuum procellas deportari? Memorabilium cunctarum rerum expertes viri nimis ignorãt dorſum delphini repandum eſſe, quo veluti receptaculo Arionem à procellarum impetu atque impulſu tutum conſediſſe. Ignorant delphinũ, nõ tantùm hominis amicum animal, verũ et Muſica arte mulceri, ſymphoniæ cantu, & præcipuè hydrauli ſono capi. Hominem non expaueſcit vt alienum, pro voce gemitus humano ſimilis, obuiã nauigijs venit, alludit exultans, certat etiam, & quãuis plena præterit vela. Diuo Auguſto principe Lucrinum lacũ inuectus pauperis cuiuſdã puerum ex Baiano Puteolos in ludum literariũ itantem, cũ meridiano immorans appellatũ eum Simonis nomine ſæpiùs fragmẽtis panis, quem ob id ferebat, allexiſſet, miro amore dilexit, quocunq; diei tempore inclamatus à puero (quãuis occultus, atque Delphinorum amor erga homines.

abditus) ex imo aduolabat. paſtusq; è manu prabebat aſcenſuro dorſum, pinnæ aculeos velut vagina condens, receptumq; Putcolos per magnum æquor in ludum ferebat. Simili modo reuchens pluribus annis, donec morbo extincto puero, ſubinde ad conſuetum locũ ventitans triſtis, & mœrẽti ſimilis, ipſe quoq; (quod nemo dubitaret) deſiderio expirauit. Alius in Africo littore Hipponis Diarrhyti ſimili modo ex hominum manibus veſcens, ferensq; ſe tractandũ, & alludens natãtibus, impoſitosq; portans, vnguento perunctus à Fauiano Proconſule Africæ, et ſopitus (vt apparuit) odoris nouitate, fluctuatusq; ſimilis exanimi, caruit hominum conuerſatione, vt iniuria fugatus per aliquot menſes, mox reuerſus, in eodem miraculo fuit. Similia de puero in Iaſſo vrbe Cariæ memorantur, cuius amore captus delphinus, dum abeuntem in littus auidè ſequitur, in arenam inuectus expirauit. Puerum Alexander Magnus Babilone Neptuni ſacerdotio præfecit, amorem illum numinis propitij fuiſſe interpretatus. In eadem vrbe Iaſſo Egeſidemus ſcribit & alium puerum Hermiã nomine, ſimiliter maria perequitantẽ (cùm repentinæ procellæ fluctibus exanimatus eſſet) relatũ, delphinumq; cauſam leti fatentem, non reuerſum in maria, at q; in ſicco expiraſſe. Hoc idem & Naupacti accidiſſe, Theophraſtus tradit. Nec modus exemplorum.

Eadẽ

Eadẽ Amphilochij & Tarẽtini de pueris delphinisq; narrãt. Quæ faciũt, vt credatur esse possibile, Arionẽ cytharædicæ artis, interficere eũ nautis in mari parantibus, ad intercipiẽdos eius questus eblanditum, vt priùs caneret cythara, congregatis cantu delphinis cũ se iecisset in mare, exceptũ ab vno Tænar ũq; in littus peruectum, vt ait Plinius lib 9. ca. 8. Plura apud Pliniũ, lib. Epistolarũ. 9. ad Caniniũ, Eadẽ habet Gell. lib. 7. cap. 8.

A CONSEQVENTI.

Quare non hiulca, nec dissoluta videãtur Herodoti scripta, veluti: puluerẽ (vt aiũt) oculis offundẽtia, quibus asserit infracti pectoris Arionẽ in summo discrimine rerũ cecinisse, præclarumq; virtutis suæ specimen atq; documentũ dedisse. A musices item amatore delphino, cytharœdũ per maria vectum, incolumemq; conseruatum.

A DECORO.

Iam inter vehendum, quid magis Arionẽ decere potuisset, quàm grati animi specimen exhibere, atq; animalium amicissimũ homini vectorẽ dulcedine cãtus oblectare? Et quid delphino magis cõuenire, quã quod cũ hominibus habere gaudet amicitiæ fœdus, ipsis rebus cõprobare, officioq; vehendi gratiã, quã optimè nouit atq; potuit, referre? Testimonio sit Coëranus ille Milesius, qui delphinũ à piscatoribus captũ iã interficiendũ p- Coëranus
tio redemptũ, mari reddidit. Posteà naui, in qua

Coëranus erat, ſubmerſa, & omnibus necatis, ab eodem delphino conſeruatus fuit. Deinde, illo in patria Mileto mortuo ac in littus elato, delphinorum agmen apparuit non procul, tanquam funeri præſens, & opem laturum, vt ſcribit Athenæus.

AB VTILI.

Quod ſi præſentis hiſtoriæ memoratu digniſſimæ nullus alius eſſet vſus, aut commoditas, tamẽ magna ſatis illa, quòd nõ ſolùm minimarum, verumetiam maximarum beſtiarũ naturas ſcrutatinos, diſceremus ipſum rerũ conditorem Deũ Opt. Max. in ſuis operibus admirari atq; in mirabilibus eius exercitijs glorificari. Etenim, cui tam Bœotica (quod aiunt) auris eſt, vel ingeniũ, qui contemplatus formicarum, aut apũ naturas, non admiretur ipſum creatorem? Et quis conſiderans docilitatem, clementiam, & intellectum in elephantis atq; delphinis, non rapiatur ad Dei omnium productoris obſeruantiã? Deinde iudicij ſanioris adoleſcens, cùm perpenderit tantam in beſtijs mãſuetudinem, ſtatim colliget, ſe, cùm homõ ſit, humanitate ſingulari præditũ, hominẽq;, non homini lupum eſſe debere, ſecum reputando, cætera animantia rationis expertia, non tantùm in ſuo genere probè viuere: ſed etiam diſſimili tantam beneuolentiam exhibere. At (quod turpe relatu) nulla rabies maior quam homini.

Bruta

Bruta congregari videmus aliquando, & stare contra dissimilia. Leonũ feritas inter se non dimicat. Serpentum morsus non petit serpentem. At Herculè plurima homini sunt ex homine mala, vt Plinius ait, lib. 7.

CONCLVSIO,

Finem dicendi faciam, nihil ambigens, quin apud omnes veritatis, rerumq; memorabiliũ studiosos, Herodoti scripta sacrosancta, velut Apollinis oracula sint futura.

ALIVD CONFIRMATIONIS exemplum.

ARGVMENTVM.

Verum esse, cum remigibus grunnisse Elpenora porcis.

EXORDIVM A LAVDE.

Cum in poëtis numen quoddam effulgeat, & eorũ spiritus sedibus æthereis veniat: quis tã impudens vitilitigator, qui maledictis audeat illos proscindere, diuinosq; homines genuino dẽte mordere? Ego certè vates vt sacros veneror, & exoscular eorum scripta, maximè, quæ memoriæ prodiderunt de Elpenore.

AB EXPOSITIONE.

Quem pulcherrimo veritatis inuolucro finxerunt vnum sociorum Vlyssis, in porcum à Circe per pocula transformatum.

A MANIFESTO.

Et puero ꝑſpicuū eſt, καὶ τυφλῷ δῆλον i. eſt cæco clarū, beluinis moribꝰ ac ingenio ferino præditos homines ab omni humanitate atq; ratione vacuos in brutorum animalium naturas tranſire.

A CREDIBILI.

Ratio præſtantiſſima hominis pars eſt, atq; lumen vnicum: Quam ſi libido vel ebrietas extinxerit, quid aliud, quæſo, niſi ſub humana ſpecie latitans Epicuri de grege porcus relinquetur? etenim in pecudū ferarūq; animaliū numero habetur quiſquis eſt ferinis voluptatib. præuinctus.

A POSSIBILI.

Cùm doloſus luctator vinum, non modò pedes ſoleat conſtringere, ſed etiam omnes animi vigores profligare, atq; mente captos tenere, vt ab antiquis ſignificantiſſimo vocabulo Temetū ſit appellatum. Præterea, cùm animi clauo cupidinis transfixi, rationis omnis expertes euadant, cur quæſo Elpenor, ad pocula & libidinem procliuis, ſub hominis figura porcus, hoc eſt, ratione carens animal eſſe non potuit?

A COHAERENTI.

Sus gaudet volutabro luti, fœdus (vt Elpenor) homo voluptates beluinas ſectatur, ac porcinam vorandi auiditatem, cumq; Philoxeno gruis collum exoptat. Vide Gellium, lib. 19. cap. 2.

A DECENTI.

Porci natura maximè quadrat in libidinoſos, ebrioſos,

ebrioſos, quos prouerbio porcos Acarnanios vocant, qui ſenſus tantùm cum beſtijs cõmunes habent, in pecudes ſua ſponte cõuerſi per libidinem. & quam Seneca vocat inſaniam voluntariam, ebrietatem.

Porci Acarnanij.

A CONFERENTI.

Iam quæ commoditas ex præclaro iſto poëtarum figmento promânat? Elpenor in pecudem trãsformatus monet omnes bonarũ literarũ atque virtutis ſtudioſos, vt pocula Circes, hoc eſt, voluptatis illecebras, tanquã nocentiſſimã peſtẽ fugiant, ac ipſum Elpenora nõ ſecùs atq; Helotarũ Spartiatarũ vnũ deteſtantes, turpiſſima libidinis et ebrietatis crimina deuitent: Illud Vergilij ſemper fixum in pectoribus habentes:

Compedibus Venerẽ, vinclis cõſtringe Lyæũ,
Ne te muneribus perdat vterq; ſuis.

EPILOGVS.

Merito igitur honore proſequi debemus, vt alia, ſic pſentia de Elpenore ſcripta poëtarũ, quos non iniuria ſacros, & diuũ curã Ouid. appellauit.

Exempla varijs ex auctoribus multa conſimilia, & ingenij & ſtyli exercendi gratia, poteris colligere, atq; iuxta præſcriptos ab Aphthonio locos tractare, vt:

Cocles.

Verum eſſe, quod Horatius Cocles armorũ põdere grauatus Tyberim tranauerit. Cuius meminit Liuius, lib. 2. ab Vrbe. Valerius, lib. 3. ca. 2.

M. Val. Coruinus

Item: Verum esse, quod M. Valerius Coruinus pugnæ victoriam auxilio corui obtinuerit. De quo Liuius ab vrbe, septimo. Valerius lib. 8. cap. 6. Gellius lib. 9. cap. 11.

LOCVS COMMVNIS.

Κοινὸς Τόπος.

LOcus communis, est oratio bona, aut mala, quæ alicui insunt argumentans. Dictus autem communis, quod omnibus, qui eius rei, de qua agitur, participes, sunt, cõmuniter conueniat, atque congruat. Oratio enim in proditorem omnibus in cõmune proditioni obnoxijs aptatur. Deuterologiæ, id est, argumentationi iam peractæ & epilogo similis est. Quare locus communis non habet procemium. Attamen iuniorũ exercendorum causa, quandã procemij formã licebit fingere, cui subdes capita, primùm ex contrario, hinc rei expositionẽ, non tanquam doceas, res enim nota est, sed vt auditorem incites aut exasperes. Post hanc adferes comparationem, qua ex collatione, id de quo agitur, in maius extollas. Postmodùm collocabis sententiam, vel mentem, caput sic vocatum, exprobans, aut calumnians

nians agentis intentionem. Deinde cõiecturali digressione vitam præteritam, in criminum suspitionem deuocabis, deinde misericordiæ exclusionẽ. In fine autẽ huius præexcercitationis, pones capita finalia.

Legitimum,
Iustum,
Vtile,
Possibile,
Honestum,
Euenturum.

EXEMPLVM LOCI COMmunis contra tyrannidis affectatorem.

PROOEMIVM primum.

Quemadmodum legibus constitutum est, ipsaque apud nos iudicia censuerũt, legibus pœnas luat is, cuius scelere leges nullæ fuerant amplius permansuræ. Quod si præsenti liberatus supplicio, foret æquabiliorem sese præbiturus, aut vitam popularem ducturus, illi forsitan aliquis pœnam remittere posset. Quùm verò elapsus in præsentia, sit longè violentior euasurus, iniustũ certè fuerit, insecuturæ tyrannidis initium, præsenti delictu condonari.

SECVN-

Ex aliorum absolutione reorum, non magnum fortasse iudicibus periculum fuerit emersurum: Verum si tyrannus abierit impunitus, certum est, ad ipsos Iudices præcipuũ discrimen deuolutũ iri, quos cum ipsis legibus è medio tollent, potientes rerũ tyranni.

A CONTRARIO.

Videmini autem mihi, Iudices, in eius solùm, quod in præsentia est, contemplatione mentem habere defixam, virtutis seueritatisque maiorum nostrorum obliti, quorum iustius erat reputare, animóque proponere sententiam, qui nobis velut mximum, incomparabileque munus, Remp. omni dominatione vacuam, solutamque reliquerunt. Optimè quidem illi, atque rectissimè. Quãdo enim fortuna ipsa varietate sua inconstantem se diuersamque hominibus præbet: proinde mentes quoque hominum ad rectè secusque agendum multiplici flexu trahuntur.

Hinc inæqualitati fortunæ, legum æqualitatem oppoſuerunt instituerúntque Rempubli. velut vnam ciuium omnium sententiam facientes, vt fortunam nunc prementem

res

res cuiuſque nunc extollentem, legum conſtantia æquaret, eſſetqúe in ciuitatibus lex, correctio malorum, quæ fortuna patrâſſet.

AB EXPOSITIONE.

Cuius iſte aut immemor, aut contemptor potiùs ſceleſtiſſimo ſecum conſilio inſtituit, vt Rempublicam deleret, taliáque ſecũ diſſerebat. Quorſum hoc ergo per Deos immortales? Supra omneis poſitus, omnibus me patiar æquari? Fruſtraqúe permitto cumulare diuitias mihi fortunam, ſi eadem quæ vulgus, faciã, eadẽ ferã? & quod collecti pauperes iudicant, quodqúe, multis videtur, id mihi tanquam lex obſeruandum erit? Quò vſque ergo hæc? Quis modus erit, aut horum quæ liberatio? Occupabo arcem, & peſſimè perituras longè abigam leges, eroqúe reliquis ego lex potiùs, quàm reliqui mihi. Hæc ipſe ſecum reuoluebat, nondum verò votorum ſuorum finem aſſecutus, obſtitit enim beneuolentia Deorum. Quid ergo? non iniquiſſimum eſt ſi propter ea, quæ fruſtra conatus eſt, ſummam Dijs gratiam debemus, propter eadem hæc hunc hodie conſeruari?

A COMPARATIONE.

Scele-

Sceleratus est homicida: sceler atior tamen multò Tyrannus. Ille enim vnum, quisquis is fuerit, perimit: hic verò totas conuellit ciuitatis fortunas. Quantò ergo minus est parùm offendere, aut vnum necare, quàm omneis occidere: tantò minus est homicidæ malum, quàm atrox Tyranni crimen.

A SENTENTIA.

In alijs autem reis euenit plerunque, vt tametsi grauissima admiserint, mentem eximant delicto, animòque defendantur. Solus autem Tyrānus fiduciam nō habet, vt inuitum se dicere queat tātum scelus suscepisse. Itaque si inuitus tyrannidem fuisset aggressus, esset fortasse ratio aliqua huius ipsum conatus absoluere. Verum cùm antè rem attētatam ipse multum secum diúque deliberauerit, quomodo iustum cuiquam videbitur culpa carere ipsum, qui ante opera, mente, quoque factus est Tyrannus?

A DIGRESSIONE IN *coniecturalem causam.*

Alij ergo, quicunque in ius vocantur rei, præsentis solùm criminis rationem reposcūtur, & propter prioris vitæ rectè facta, sæpiùs absol-

absoluuntur, præsentibusq; delictis ignoscitur: Solus verò Tyrānus vtriusq; tēporis iudiciū subeat, oportet. Liquet enim quàm immodestè atq; immoderatè vitā præteritam, & quàm crudeliter præsentē exegerit ipse. Itaq; vtrorumque det pœnas, & eorū, quæ antè, & eorū quæ præsenti sceleris conatu deliquit.

AB EXCLVSIONE misericordiæ.

Libet autem videre, cuius preces præsenti ipsum discrimine sint exempturæ. Liberi nempe? Verùm cùm supplicantes vobis flentesque illos videbitis, putate vobis assistere leges, quarum vos aspectu moueri multò rectius est, quàm liberorum ipsius. Illos enim speratæ dominationis fuerat relicturus hæredes: leges verò, quòd iudicandi, decernendique de ipso potestatem habetis, præstant. Itaque per quas, quòd iudices estis, vobis datur, pro eis iustius fuerit vos sententiam ferre.

A LEGITIMO.

Si enim rectè leges iubent eos, qui patriā in libertatem asserunt, honoribus afficiendos esse, necessariò relinquitur, eos, qui in seruitutem redrgere conātur, esse puniendos.

A IVSTO

A IVSTO.

Iustum autem est, vt tantum vobis det pœnarum, quantum ipse sceleris admisit.

AB VTILI.

Quòd si Tyrannus occubuerit, id magno vobis vsui futurum est. Quoniam firma præstructio confirmandi leges erit.

A FACILI ET Possibili.

Facile autem & expeditum erit, de ipso sumere supplicium. Neque enim quemadmodum ipse ad asserendam tyrannidem satellitibus, ita vos ad opprimendum ipsum auxilijs opus habetis. Sed sufficiet (Iudices) sola vestra sententia, cuius cùm à Repub. ius, potestatemque acceperitis, pulcherrimũ quoque erit, pro Reipub. salute ipsam experiri.

AB EVENTVRO. CONCLVSIO.

Qua facili cognitione totam hanc præsentem tyrannidis potestatem auferetis.

SCHOLIA.

Locus

LOcus communis, &c. *Principio loci cõmunes sunt, quas rerũ formas appellãt, quæ ferè in vsum rerum humanarum, & literarum cadunt, vt: Fortuna, opes, honores, vita, mors, virtus, prudentia, iustitia, liberalitas, temperantia: & his contraria, vt ait Melancthon primo Rhetoricorum. De quorum vsu optimè scripserunt, Rhodolphus Agricola in Epistola de Ratione studij. Et Erasmus secundo Copiæ.*

Sunt item, qui alia in causa à defensoribus, alia ab accusatoribus communiter tractantur. Horum locus communis, augere peccati atrocitatẽ, & dicere, malorum non oportere misereri: illorum misericordiam captare, & illata crimina extenuare.

ITEM: communes loci cùm accusatorum, tum defensorum, A testibus, contra testes, à quæstionibus, contra quæstiones, ab argumẽtis, à rumoribus, & contrà: de quibus Cicero ad Herennium 3. Et Georgius Trapezuntius, Rhet. 2.

ITEM communes loci (de quibus potissimùm Aphthonius loquitur) sunt, quibus circa psonas, in ipsa vitia moris erat perorare, vt in adulterũ, aleatorem, peculatorem, vt ait Quinti. lib. 2. c. 4.

Communes autem dicti sunt ideò, quia quamuis contra hunc aut illum dici videantur: tamen ad vniuersos criminis reos efferantur, necesse est: vt ait Trapezuntius.

Augmen-

Augmentans,&c. *Hoc est, per locum communẽ amplificamus vel augemus virtutes, quæ bonis: vel crimina, quæ sceleratis insunt. illic per cõquestionem misericordia captatur, hic peccatorum atrocitas exaugetur. Quod quibus rationibus fieri debebat, ostendit Cicero, in fine libri secundi ad Herennium.*

Deuterologiæ,&c. *Agricola secundam rationem reddidit. Quoniam locus communis post accusatorum argumentationes, quibus primo noxij manifestantur, & conuicti supplicijs digni relinquuntur, solet tractari. Vnde Quintilianus ait, ex medijs iudicijs esse. Et Priscianus ita definit: Locus communis exaggerationẽ habet manifestæ rei, quasi ex argumentationibus iam peractis. Non enim quærimus in hoc, an iste sacrilegus, vel vir fortis sit: sed rei conuictæ, & manifestæ exaggerationem facimus, cui tamen legibus supplicium sit definitum, vel præmium, Rodolphus Agricola lib. 2. capit. 14. Loci communes, inquit, vt Rhetores vocant, nõ sunt aliud, quàm maiores ratiocinationum propositiones, & quæ in proditorem, in veneficum, adulterum, sicarium dicuntur. Cùm volumus enim probare, Cælium damnandum, ostendimus veneficum eum esse, quod vbi explicatum est, quid restat aliud, quod ratiocinationi desit, nisi maior? Veneficus est damnandus.*

Locus cõmunis.

Epilogo

Epilogo similis, &c. *In Conclusione, præter enumerationem sunt Amplificatio & Commiseratio. Illa per locos præscriptos à Cicerone communes, instigationis auditorum, augendiq; criminis causa sumitur: Hac item per locos suos cõmouetur misericordia animus auditoris. Ergo conclusioni similis est locus communis, quem item bonorum & malorum, quæ alicui insunt, nos amplificatiuum sermonem appellamus,* λόγον ἀυξητικὸν *Græci.* Cũclusio. Amplificatio. Commiseratio.

Res enim nota est, &c. *Hoc est, postquam forma quædam proœmij fuerit posita, & à contrario locus, tum subiunges* ἔνθεσιν, *id est, expositionem, vt auditorẽ in odium maleficij rapias, ac instiges, non probes nec doceas rei declaratum anteà crimen.*

In maius extollas, &c. *Hoc est, flagitium, in quod fueris inuectus, ostendes longè grauius esse, atque atrocius illo cum quo conferueris, vt sacrilegum peculatore deteriorem.*

Sententiam vel mentem, &c. *Sententiam veteres, quod animo sensissent, vt suprà dictum est, vocauerunt, Græci* γνώμην *appellant. Quod consilium mente conceptum, atque voluntatem quoq; significat. Vult igitur Aphthonius, vt aperiamus quo animo, vel rationis impulsu, & quibus consilijs reus ad maleficium accesserit.* Sententia

Coniecturali, &c. *Coniecturam à coniectu,* Cõiectura

id est, directione quadam rationis ad veritatem, appellatam ait Quintilianus lib. 3. cap. 7. Hinc coniecturalis causa. Cuius Cicero ponit sex partes. Et primam vocat argumentationem probabilem, diuiditq; in causam & in vitam, illa per ratiocinationem, hac ex antè factis suspiciones administrat,

Misericordiæ exclusionem, &c. Ἐλέου ἐκβολὴν, *amouendam ait misericordiam esse, & neminem iustum oportere malorum misereri.*

Leges nullæ, &c. *Tyranni periphrasis est, in quem præsens hic locus communis est institutus. Verùm Tyrannus olim dicebatur fortis & dominus bonus, plenã in subditos potestatẽ habẽs. Vnde Virgilius in. 7. Æneam suum, quem pium semper esse voluit, Tyrannum dixit, inquiens:*

Tyrannus

Pars mihi pacis erit, dextram tetigisse Tyranni.

Postea viribus imperij per superbiã cœperunt abuti. Vnde tyranni nomen ad eos restrictum est, qui per insolẽtiam abutuntur imperijs, & Remp. opprimũt, redigunt q; in seruitutem. Cum his (inquit Cicero Officiorũ. 3.) nulla nobis est societas, sed potius summa distractio est. Omne hoc genus pestiferum atq; impium ex hominũ communitate exterminandum est, &c. Idem. 2. Philippi. Satis est viris fortibus didicisse, quàm sit pulchrũ, beneficio gratũ, fama glorioſum, tyrannũ occidere. Idem pro Milone: Græci homines Deorũ honores tribuunt

tribuunt ijs viris, qui tyrãnos necauerũt, quæ ego vidi Athenis? quæ alijs in vrbibus Græciæ? quas res diuinas talibus institutas viris? quos cantus? quæ carmina? propè ad immortalitatẽ, & religionem & memoriã consecrantur, &c. Præterea lex olim erat: Tyrannicidæ imago in gymnasio ponatur. Cuius meminit Quintilianus lib. 7. cap. 8.

Videmini, &c. *Aphthonius,* δοκεῖτε δὲ μοὶ μᾶλλον πρὸς τῆς τοῦ παρόντος διανοίας ἀκριβέστερον κρίνειν, εἰ τὰς τῶν προγόνων λογιεῖσθε γνώμας: *Longè, inquit, diligentius, & exactius mea sententia iudicaretis in re præsenti, si maiorum nostrorum iudicia autem oculos vestros posueritis. Iudices nimium indulgẽtes ac remissos arguit. Maiores autem è contrario diligẽtiores asserit enituisse. Illos pati Remp. opprimi. Hos in libertatem adseruisse, Et legum iustitiam opposuisse iniustis fortunæ impulsibus ad maleficia, Est enim locus à contrario.*

Fortuna varietate sua, &c. *Fortuna potens, ac variabilis appellatur à Virgilio, quam Deam veteres arbitrati, in tota ratione mortalium solã vtranq; paginam facere credebant, et omnes casus humanos adsignabãt illi, vt hominum mentes impellenti, iam ad maleficia, iam ad virtutum studia. Vnde Quintus Curtius lib. 3. de rebus Alexãdri, inquit: Etiam naturam plerunq; fortuna corrumpit, & lib. 8. Quis neget eximiam quoque* Fortuna.

gloriam ſæpius fortuna quàm virtutis eſſe beneficium. Hinc Aphthonius ait, prudenter à maioribus inſtitutum, vt leges decernerent malis pœnas, bonis autem præmia virtutis.

Attentatam rem, &c. *Id eſt, Miſericordiam tyrannus mereretur, ſi peccaſſet imprudenter, & inconſultò: ſed cùm factus ſit ſtudioſè, atque dedita opera tyrannus, erit puniendus: voluntario enim crimini nulla debet eſſe ſpes, nec ignoſcendi facultas parata.*

Inuitum ſe dicere, &c. *Hoc eſt, crimini ſuo nihil poterit prætexere, non dicere, quòd inuitus vel per imprudentiam ſcelus ſuſceperit. Et in teſtamento veteri legimus, iys vrbem profugij paratam fuiſſe, qui neſcientes aliquem percuſſiſſent: vt: ſi ferrum in ſylua manum ſuccidentis ligna fugerit & occiderit hominem. Deut. 19.*

Liberorum ipſius, &c. *Hoc eſt, filiorum atq; filiarum. Vide Gelium, lib. 2. cap. 13.*

Quarum reſpectu moueri, &c. τὴν ἐκφορὰν ἐπιψηφίζειν, *id eſt ſuffragia ferre. Multò iuſtius eſt, inquit, pro legibus ſuffragia ferre, eaſq; defendere, quàm tyrannorum liberos fauore proſequi, illarum enim beneficio iuſtitia floret, & iudices liberè ſententiam pronunciant, ſed horum maleficio, cum iudicibus æquitas è medio tollitur.*

LOCVS COMMVNIS, IN villarum ac vrbium incenſores.

EX-

EXORDIVM.

Hominum impiorum nulli grauioribus ſupplicijs afficiendi ſunt, quàm ij, quorum maleficio cõtingit, vt funditus per incendia pereat, quod à iuſtitia ſuum vnicuiq; fuit attributum. Incendiarij.

A CONTRARIO.

Quorſum attineret Deorum clementia datas eſſe facultates, ſi liceret impunè maleficis eas per crudeliſſima ſcelera tollere, vel omnino flammis abolere?

AB EXPOSITIONE.

Quid in rerum natura poterit atrocius eſſe, quàm omnia loca miſerabilibus lamentis, cunctaſq; domos eiulationibus querulis cõplere, vrbes incẽſionibus, internecione ciues, vaſtitate regiones, ruina crudeliſſima Reſpub. perdere, & breuiter omnia, quibus humana vita carere non poteſt, flammis abſumere?

A COMPARATIONE.

Quibus longè mitiores ſunt fures, aut Sicarij. Hi vnius atq; alterius bona diripiunt, aut rerum inopia protruſi vnũ aliquẽ occidunt. At illi Reſp. omnes euertunt, & vniuerſa tollunt è medio.

A SENTENTIA.

Facinori volũtario nulla eſſe debet parata excuſatio, ſed imprudentiæ iuſta deprecatio. Nulla igitur venia digni ſunt iſti, qui cõſultò maleficia ſuſceperunt, ac ſua ſponte propter lucellũ, omnia

immaniter exusserunt, sola nocendi libidine, & peruersitate mentis impulsi.

A CONIECTVRALI digressione.

Cùm vitam præteritam adeo turpiter exegerint, vt nulla spes melioris sit in sequẽtis, Iudices, iniustè facietis, si eos dimiseritis. Quippe vix vnquam ad bonam frugem peruenturi sunt, quos ad omnia flagitiorum genera rapuit assidua peccandi consuetudo.

AB EXCLVSIONE MISERICORDIÆ.

Quis poterit istorum misereri, quos non publicus luctus ad misericordiã traxit, non tot matronarum ac puerorũ eiulatus flexere? non tot virorum singultus atque calamitates maximæ permouere, nedum à teterrimo crimine potuerunt deterrere.

A LEGITIMO.

Fas & iura sinunt, volunt q; vt ij pœnas se dignas exoluant, qui iustitiæ leges violando crudeliter vniuersam Rempub. afflixerunt, fortunas q; omnium irreparabili damno funditus perdiderunt.

A IVSTO.

Quis tam peruersi iudicij poterit esse, cui videatur iniquum, eos tantis incommodis atq; pœnis adficere, quanta bonis innocẽtibus intulerũt? tanti sq;

tantiſq; ſupplicijs excruciare, quanta meruerunt eorum maleficia?

AB VTILI.

Sumpto de ſceleratiſſimis hominibus ſupplicio fiet, vt Reſpub. liberata poſſit reſpirare, item boni ciues quibuſcunq; rationibus valuerint, ſua tecta reſtaurare, & in meliorem priſtinam conditionẽ, atq; dignitatem reſtitui.

A POSSIBILI.

Tanta vobis, Iudices, eſt diuinitus cõceſſa poteſtas, vt citra magnum negotium maleficos tollere, tanta itẽ facultas, vt pro iure veſtro Remp. afflictam ſuffulcire poſſitis, & in libertatem aſſerere.

AB HONESTO.

Nihil magis poterit Iudices æquiſſimos decere, quàm rerumpublicarum hoſtes opprimere: nihil magis glorioſum æſtimari, quàm proſpicere, ne quid damni boni ciues capiant.

AB EVENTVRO.

Poſtquam pœnas de reis hiſce dignas ſumpſeritis, feneſtrã criminibus reliquis clauſum reſtis. Nam eorum exemplis multi deterriti ceſſabunt à peccando, qui aliàs ad nocendum promptiores erant futuri. Reſipiſcent multi vbi cognouerint mala conſilia conſultoribus peſſima cecidiſſe.

ALIVD LOCI COMMVNIS, exemplum, In ebrium.

EXORDIVM.

Ebrietas. *In Rep. vestra Iudices prudenter instituta, nõ ferre soletis vlla etiam leuia crimina: quãtò minus vobis toleranda est ebrietas, omnium scelerũ teterrima, vnde velut alto gurgite profluunt omnia vitiorum genera, promanatq; corporum & animarum pernicies certa.*

A CONTRARIO.

In homine rerum præstantissimam nouimus esse rationem, bonamq; valetudinem: vtrunq; obnubilat, imò disperdit fœda temulentia, sed cõseruat diuina sobrietatis virtus, quæ omnium bonorum est origo, sicut illa malorum.

Ab EXPOSITIONE.

Tolerabilior rei presentis esset causa, si vino rarius sese ingurgitaret, sed nullam meretur veniam, cùm bestia quotidie cothonissans sese poculis obruat. Qui toties ab amicis admonitus non desinit, ab affinibus obiurgatus non cessat ebrietatem sectari, & iuxta prouerbium, canis ad vomitum reuerti, & sus ad volutabrum cœni. Noctes atq; dies in ganeis, in lustris pergræcatur, clamat, rixatur, pugnat.

A COMPARATIONE.

Quemadmodum amor turpis nihil boni procreare, sic item ebrietas ingeniorum teterrima pernicies. Et reliqui morbi partem aliquam corporis solent corripere, non diuinã in homine particulam

ticulam adoriri. Pestilentissimus omniū est ebrietas, hoc est, rationis priuatio, quæ tumulentia dicta, quòd animi vigorem debilitet. Veteres enim temetum appellauere vinum, ex eo, quòd tentet, atque labefactet mentem. Temulentia.

A SENTENTIA.

Alios imprudentia, casus atq; fata ad peccandum trahunt. Sed ebriosi sponte sua rapiuntur ad male faciendum. Vnde Seneca ebrietatem nihil aliud ait esse, quàm voluntariam insaniam. Epistolarum. 12.

A VITA ANTECEDENTE.

Non potuit vitam præsentem honestè transigere, qui præteritam turpissimè traducendo, se puteo, quod aiunt, argenteo non desijt ingurgitare. Documento sunt libidines portentosæ, pallor, genæ pendulæ, oculorum vlcera, tremulæ manus, quas aliquando vidistis effundere plena vasa. Hæc omnia præmia sunt ebrietatis, & vitæ turpiter exactæ euidētia signa. Vide Plinium lib. 14. capite vltimo.

A MISERICORDIÆ exclusione.

Nulla ratione parcendum est illi, qui consultò facinus patrat, & sua sponte se conuertit in bestiā. Quod facit ebriosus homo, cuius turpissima flagitia, sine vlla misericordia reprimere debetis, & ex

& exemplis innocentem æditis, reliquos à peccãdo deterrere.

A LEGITIMO.

Lex. *Cùm, iuxta Ciceronis sententiam, Lex est recti præceptio, prauiq; depulsio, rectissimè feceritis, si (quod leges vestri volunt) teterrimum hoc ebrietatis crimen, è medio tuleritis. Quo facto, vitijs omnibus repurgatam Rempublicam estis habituri.*

A IVSTO, HONESTO, Vtili, Possibili.

Vos ideo magistratu fungimini, et gladios geritis, vt sontes puniatis, & innocentes tueamini. Nihil igitur iustius, nihil honestius facere poteritis, quàm si fortiter officio vestro functuri, in bestiam hanc ebriosam grauiter animaduerteritis. Nec erit quòd ab illo vobis metuere debeatis, cùm neminem sui criminis defensorem habeat, & eius omni vigore corpus exhaustum, vinoq; debilitatus sit animus. Noxiũ igitur dignis modis tractate, quod non solùm Reipublicæ vestræ futurum vtile exemplum atque salutare, sed etiam gratum Deo, qui maximo odio prosequitur ebrietatem. Vnde apud Esaiam inquit: Veh qui consurgitis manè ad ebrietatem sectandã, & potandum vsq; ad vesperam, vt vino æstuetis, &c.

EPILOGVS.

Sed non opus oratione longa vobis, quibus persuasum

ſuaſum eſſe ſcio, ebrietatem crimen eſſe teterrimum, non leui ſupplicio tollendum.

IDEM ARGVMENTVM VENVſtius ac copioſius tractatum à Petro Moſellano.

VEreor plurimum, ne qui ſobrij ſunt, operam hanc meam in ebrios dicẽdi ceu ſuperuacaneã rideant. Dicẽt enim ſobrijs caſtigatione hac nihil opus eſſe. Ebrios autem ſic vino ſepultos, vt nullius vocem exaudiant, nullius admonitionẽ intelligant, nullius obiurgationis aſperitatem ſentiant. Nimirum quòd vt corpus mortui nullis punctis, ſic ebrij animus nullis monitis excitari poſſe videatur. Quanquã autem optabile eſſet non ſæpe operam ludi in corrigẽdis ijs, qui in vitijs ſuis ſic obduruere, vt omnem medicinæ ſpem excludant, tamen quia ſunt, qui certis interuallis extanti mali ſopore expergefacti, ad ſe redeunt, ſeq; ſanabiles per hoc, quòd morbum ſubinde agnoſcant, præbent, vel horum gratia quanta ſit in hoc vitio pernicies, paucis oſtendam. Nam vt pulchrius nihil eſt homine ſobrio, & ad quiduis, quouis tempore, quouis in loco, parato, ita nullum monſtrum fœdius ebrio, cuius, vt Terentianus Chremes ait, neque pes, neque manus ſatis ſuum officium facit. Principiò mirari ſuccurrit hîc Græcorum prudentiam, qui ſuæ etiã linguæ proprietate, quanta virtus, quamq; ingens bonum ſit Sobrietas

ſobrie-

σωφρο-σύνη.

ſobrietas, ſatis declarant. Siquidem vt oſtẽderent mentem humanam in ſua dignitate cõſiſtere ſine ſobrietate non poſſe, virtutem hanc inſigni vocabulo σωφροσύνην nominauere. Quid enim aliud ſonat σωφροσύνη, quàm mentis conſeruationem? vt quãtum homo animalia rationis expertia mẽtis dignitate antecellit, tantum quoq; hæc virtus cæteris omnibus ſit ſublimior cenſenda. Quamq; autem Stoicorum diſputatio eſt, qui vnam virtutem habeat, ei & cæteras non deeſſe: tamẽ in vſu vitæ humanæ ſæpe compertum eſt, fortitudinem habuiſſe eum, qui amicitiæ iura non præſtiterit. At ſine ſobrietatis fundamento nullus nunq; virtutum domicilium in animo ſuo cõſtruxit. Nam vt ea oculorum acies ſola colorũ diſcrimina diſcernit, qui nullo vitioſi humoris fluxu lippiant: ita quid quaq; in re vel fugiendum, vel ſequendum ſit, ea tantùm mens cernit, quã cibi ac potus moderatio ab omni onere ſemper ſeruârit expeditã: Hæc prudentibus conſiliorum omnium mater, Hæc rectè conſulta maturè exequitur, Cum hac florent Reſp. Hac diſcedente, ſenſim optima quæq; dilabuntur, Vt vel hinc appareat, quanta ſit peſtis in Repub. ciuis ebrius. Qui neque virtuti vlli locum apud ſe relinquat, nec vllũ in rebus dubijs conſilium aut inuenire ipſe, aut ab alijs inuẽtum recta ratione exequi poſſit. Qui nec præterita recordari, nec præſentia moderari, nec futura prœui-

præuidere rectè queat. Qui denique nihil aliud sit, quàm, quod de ociosis ait Poëta, telluris inutile pondus. Pinge autem tibi cogitationis penicillo talis hominis vitam. A vespera ad multam noctem clamatur, bibitur, luditur, cantatur, vlulatur, pugnatur, franguntur scyphi, mensæ vomitu conspuuntur. Succedit somnus alij grauis, adeo vt morti plusquàm similis appareat: alij somniorum terrificis spectris irrequietus: tũ aquissimũ ebrietatis supplicium, vehemens capitis dolor, ac membrorum omnium debilitatio. Manè dolor, & nondum edormitum villum surgere vetat, & in medium vsq; diem in stratis detinet. Quòd si quid operis vrgeat nimis fracti, & vel semimortui ad illud accedunt. Quis autem cum laude in negotio aliquo graui versatur, ad quod inuitus, fractus ac totus languidus ingreditur? Quid expediet impeditus ipse? Quid fortiter faciet languidus? Quem laborem feret hesterno mero non solùm fatigatus, verùm totus fractus? Attrectandum est aliquid? tremunt manus. Eundum aliquò? genua labant. Res poscit eloquentiam? lingua hæret: vocis meatus est impeditus. Quid multis? inter tot morborum genera, quot humanæ naturæ miseria est obnoxia, vix vllum est quod semel adeò totum hominem sibi eripiat, & animũ pariter atq; corpus prosternat. Bona morborum pars, cùm vel corpus vel corporis aliquam partẽ affligat, ta-

gat, tamen immortalẽ hominis partẽ, nempe animum, impetere non audet. Sunt qui ſoporem, ſunt qui torporẽ, ſunt qui frigus, ſunt qui æſtũ immittant, ſalua tamen interim rationis dignitate. Atqui illud ipſum quod commune habemus cum diis immortalibus, quo ſolo homines & ſumus & rectè appellamur, quo à brutis differimus, hoc verò labefactare ebrietas & poteſt & ſolet. Atrox ſanè & horrenda peſtis eſt ἐπιλημψία, qua correpti plerique aliquoties vim ſibipſis afferunt, dũ ſua ipſorum membra pulſant, dum capillos ſibi vellunt, dum ſe in luto voluunt ipſi. At nullis verbis conſequi queas, quanto fœdiori, quanto immaniori malo laboret ebrius. Quem epilepſia corripit, hũc paulo momento deſerit, atq; ei mentis vſum reddit. Ebrius autẽ cùm diu multumq; per ebrietatem iactatus fuerit, ſeq; indigna multa tũ fecerit, tum paſſus fuerit (ſi nõ, quod ſæpenumero accidit, in totũ extinguatur) totum q; penè triduum ſepulto ſimilis iacuerit, vix tandẽ ad ſe vtcunq; redit. Illi mali ſenſum lenit, quòd nullã ſua culpa, ſed morbi vehementia pœnitenda multa tum dicit, cum facit. Huic verò malum conduplicatur, quando quo mali culpam à ſe tranſferat non habet, & animus premere ſolent, quæ nihil cõmeritis grauia accidunt. Iam inter animi vitia nullũ eſt tam noxium, nullum ex quo tanta malorum aliorum ſeges pullulet, reperiri poteſt. Quid enim tã

Epilepſia.

eſt hor-

eſt horrendum, quod non ebrij audeant? Fide & taciturnitate in rebus humanis nihil ſanctius eſſe debet. Ebrio nihil rectè credideris, effutit omnia, neq; quicquã tam religioſe arcanũ eſt, quod celare is poſſit, qui ad cuiuſuis compotoris ſtultitiam inuitatus mentis ſuæ dignitatem ipſe prodit. Quid enim non proderet is, qui illud quod chariſſimum habet, ad alienum affectum eumq; ſtultum amittere vel cum auiditate paratus eſt? Cui autem ignotum eſt, rixarum, vulnerum, ſtuprorum, adulteriorum, homicidiorum vberrimũ fontem eſſe ebrietatem? Quis enim neſcit pugnã Lapitharum factam, vt Horatius ait, ſuper mero? Quis neſcit, Tarquinios mero calentes primùm ad ſtuprum nefandum proceſſiſſe, mox & regno amplißimo excidiſſe. Quis ignorat Alexãdrum Macedonẽ, cætera quidem regem laudatiſſimum, compotãdi ſtudio eò prolapſum, vt quibus familiariſſimè vtebatur, ijs interfectis, & per hoc procerum ſuorum omnium animis à ſe alienatis, venena tandem extingueretur? Sed næ ego ineptus, qui quod vitium finem nullum nocẽdi habet, hoc orationis meæ angußtijs complecti ſtudeo.

Lapithæ.

Tarquinij

Alexãder.

ALIVD EXEMPLVM LOCI communis in ſacrilegum, iuxta præſcriptos ab Aphthonio locos, cuius bona pars ex Priſciano deprompta.

EXOR.

EXORDIVM.

Sacrilegus

In omnes maleficos oportet animaduertere, maximè in eos, qui contra Deos aliquid audent, sacra violando.

ALIA EXORDII formula.

Quòd si vultis committere iudices, vt cæteri quoq; homines vestra indulgentia pessimi fiant, sacrilegum impunitum relinquite: sin hoc non placet, supplicijs adficite.

ALIA PRINCIPII FORMA.

Qui in cõspectum vestrum adductus est reus, videtur solus in periculum venisse, sed vos quoq; in discrimen præcipitamini. Iuris enim contemptio, & religionis violatio impunita relicta, Deorum iram in homines excitat.

A CONTRARIO.

Vt Dij placarẽtur, maiores nostri cæremonias instituerunt, aras condiderunt, templa Dijs immortalibus vouerunt, hostijs donarijsq; exornârunt, ac festis diebus redeuntibus celebrârũt: iste autem vt Deos exacerbatos in capita nostra instigaret, aras spoliauit, templa prophanauit, & omnia donaria crudeliter abstulit.

AB EXPOSITIONE.

Et quid aliud animo reuoluit, quid aliud machinatur sacrilegus, quàm Deos irritãdo vniuersa ciuitati malum accersere, publicisq; ac priuatis

uatis rebus incommodare? Etenim ex ſacrilegio, & Deorum contemptu, ſolet agrorum ſterilitas prouenire, omniumq; rerum penuria, Item ſeditiones, prælia, regionum deuaſtationes, vrbium excidia, atq; peſtes.

A COMPARATIONE.

Ex reliquorum maleficijs tolerabilius malum videmus enaſci. Latrocinium ac furtum, in paucos committuntur. Stupratorũ adulterorũq; crimina ijs ſolùm, qui faciunt, moleſta & acerba fiunt, & eos maximè, quorum intereſt, excruciant. Sacrilegus autem omnib⁹ ex æquo plurimùm incommodat, qui tyrannis eſt ſimillimus, ſed tamen ex illis non omnibus, ſed peſſimis omnium. Illorum enim facinus eſt ſæuiſſimũ, qui Deorum immortaliũ donaria ſpoliant. ſacrasq; diuitias auferũt. Iniquiſſimum igitur eſſet, furem vel iniurioſum adfici ſupplicio, ſacrilegum verò abſolui.

A SENTENTIA.

Sed quid ſuis vt prætendat flagitijs, habere poteſt? inuitus ad ſcelera non acceſſit, ſed cùm mala ſemper in eo mens, malus animus fuerit, non ſine multis & impijs conſilijs atq; conatibus fores tẽplorum effregit. Iam quali præditum animo cenſeatis eũ, qui Deos immortales, quos omnes creaturæ venerantur ac adorant, contempſerit, imò diuina ſacraria prophanando exacerbauerit? Quod deſignare ſolent, qui Bomolochorũ peſſi-

mi, nunquam laboribus honestis, vt victum acquirerẽt, operam impenderunt, sed per impias artes atq; sacrilegia maluerũt ad diuitias peruenire.

A DIGRESSIONE CONiecturali.

Homines alij qui peccant, maleficij præsentis labem, vitæ prioris melius exactæ sanctimonia vel excusare, vel expurgare possunt. Sed qui tam horrenda crimina committũt in Deos, satis ostẽdũt sese habere pectora, quæ ab ineunte ætate, nulli pietati adsueuerint, sed assiduo criminum vsu tam cõtaminata, vt ad meliorem frugem, si cupiant etiam, nequeant reduci. Lignum enim tortũ, haud vnquam rectum. Et difficile est resistere cõsuetudini, quia assimilatur naturæ, quã licet expellas furca, tamen vsq; recurret. Quare nihil iã aliud restare constat, quàm dignum meritis supplicium, vt sic arbor mala semel excidatur, ne malos fructus producere pergat.

Consuetudo.

A MISERICORDIAE EXclusione.

Vnde si cum maximo eiulatu ad pedes vestros sese abiecerit, nihil opplorationibus eius commoueamini oportet, ne crimẽ impunitũ, aliis similiter peccandi fenestram aperiat, & incõsulta misericordia vestra Deorum iram, in publicæ dispẽdia calamitatis exacuat.

A LEGITIMO.

Quod

Quòd si leges volunt, vt qui status hominũ inquietant, pacemq́ publicam interturbant, puniãtur: quantò magis animaduertendum erit in eos, qui nobis immortales Deos iniquos & hostes faciunt, vt eorum amicitia spoliati, funditus intereamus.

A IVSTO.

Et quid magis æquum esse poterit, quàm Deos placare, religionem tueri, ædiumq́ sacrarum expilatores damnare, ac meritis supplicijs adficere.

AB VTILI.

Quod si feceritis, Deos placatos habebitis, & Reipublicæ statum longè tranquilliorem atq; prosperiorem. Etenim in ijs imperijs feliciter omnia solent succedere, in quibus religio vera cõseruata, scelera punita, & ante omnia regnũ Dei fuerit quæsitum.

A POSSIBILI.

Nec erit, quod vindictæ vestræ iustissimæ impedimento esse poterit, neminẽ enim iste habet, cuius patrocinio nitatur, nec credo fore, qui tantus diuûm contemptor Mezentius, istum è manibus vestris cupiat eripere, sed potius omnes instare et vrgere, vt reus omnium suffragijs morti destinatus, meritas pœnas exoluat, ne ex eo conseruato, κακῶν πανηγυρις impendeat.

EPILOGVS.

Quid igitur moramini? quid cessatis in eo tol-

lendo, qui iam pridem omnibus videtur esse dã-natus?

ALIVD LOCI COMMVNIS exemplum, In contumacem, aut δυσκολὸν

EXORDIVM.

Contumacia.

Inter varia criminum genera non infimum est contumacia atq; morositas, omnium dissidiorum vberrimus fons & origo.

A CONTRARIO.

Aequalitas.

Morum æqualitas amicitiæ vinculũ atq; glutinamẽtum est, vnde natum prouerbium: Aequalitas haud parit bellũ. Et obedientia vel sola virtus, quæ menti cæteras virtutes inserit, insertásque custodit. At morositas & contumacia pertinax, amicitiæ pacta rescindunt, omnemq; cõcordiã è medio tollunt, vt Pythagoras recte dixerit, æqualitatẽ amicitiæ parentem, & altricem: Cõtrà, inæqualitatem, discordiarum, bellorúmque matrem esse.

AB EXPOSITIONE.

Ab omni mansuetudine & obediẽtia dyscolus abhorrens, in animum induxit, bene monentibus nunquã obtemperare, neminemq; ad honesta vocantem audire. Secum igitur assiduò loquitur atque exequitur ista: Ego satis sapio, satis est iudicij, vt queam cum alijs certare, imò vincere. Nolo alicui morem gerere, cùm longè melius, quàm

alij,

alij, nouerim, quæ cõueniant ætati meæ. Nec maximoperè alienam sapientiam optârim. Valeat monitorum odiosa prudentia, ego quod mihi visum erit, aggrediar: præceptoribus, cùm se feroces præstiterint, oppedam: quæ vetuere, faciam: reiectis etiam libris, indulgebo genio, pergræcabor indies, & mihi nomẽ insigne comparaturus, nocturno tempore veluti grassator aut sicarius in plateis peruagabor, obuiã venientes lacessam, atq; prosternam, aut velut Achilles, in fugam cõpellam, exclamabo etiam vt Stentora vincere possim, aut propria mercede canoros

Curetum sonitus, crepitantiaq; æra secutus,
Torua Mimallonijs implebo cornua bombis.

Hæc digna sunt adolescentibus exercitia. Melãcholicorum est studijs impallescere, & demorsos sapere vngues.

A COMPARATIONE.

Graue crimen est ambitio, sed multò grauius obstinatio & pertinacia procax, quã αὐθάδειαν appellant. Illud subtile malum, secretum virus, et occulta pestis, infestans solos cupidos, quorum animos inuasit. At homo contumax, in peruersa ratione persistens, exemplo pessimo multis est alijs, quos veluti contagione viroſa corrumpit, & ad seditionem, Reip. perniciem, instituit atque trahit.

A SENTENTIA.

Nihil habet cõtumax, quod inflexibili menti prætexat. Facile, si velit, bene monentes audire posset: Sed pervicax, & obstinatus animus reluctatur, ac velut asinus calcitrosus, reuerberat. Cæterùm vt παιδαρχία μήτηρ ἐυπραξίας: sic in obedientiæ crimẽ & pertinaciæ scelus omniũ in Repub perversitatum origo.

A DIGRESSIONE CONiecturali.

Præsentis criminis pœna remitti posset, si non turpem ex vita præterita labem, adeoq; ἕξιν contraxisset, nec vitium ex prava consuetudine versum esse in naturã, ex cuius genuina malitia nihil, nisi quod Reip. pestilẽtissimum, potest enasci.

A MISERICORDIÆ Exclusione.

Quis iudicij tam perversi vir esse poterit, qui rubo (quod aiunt) arefacto rigidiores atq; præfractiores, à meritis pœnis liberatos velit, id effecturus, vt omnis bene monentium, ac grauiũ virorum autoritas in summum adducatur discrimẽ.

A IVSTO.

Quòd si non in facta modo, sed in voces etiam petulantiores olim publicè vindicatum est, vt C. Fundanius, & Tiberius Sempronius ædiles, Appij Cæci filiæ mulctã ob inciuilia verba dũtaxat dixerint, vt ait Gellius lib. 10. cap. 7. Quanto æquius erit constringere os infrœne, & coërcere pesti-

peſtiferam rebellandi libidinẽ eius, qui reſponſator teterrimus, ablatratione, factoq; ſuo ſcelerato omnia ciuilitatis atq; pietatis officia tollit.

A LEGITIMO.

Quòd ſi veſtrum nonnulli iudicauerint vitiũ contumaciæ non capitale crimen eſſe, arguerint igitur leges iubere, ne maior pœna ſit, quàm culpa. Officiorũ 3. Non petã, vt in reũ exempla crudelia nimis edatis, ſed per νουθεσίαν aut τιμωρίαν occurſuri vitijs, ita puniatis, vt accepto malo, reſipiſcat, peccandiq; licentiam cohibeat, atq; compeſcat.

AB VTILI.

Ad crimina leuiora etiã nihil conniuere, ſed aliquando ad viuum reſecare, quantum in Repub, bonæ frugis afferat, vel cæco manifeſtum eſt.

A POSSIBILI.

Res ardua non erit, de præſenti reo iudicium cenſuramq; facere, ſola ſufficit autoritas veſtra, qui nullis in hoc negotio perficiendo copijs auxiliarijs opus habituri eſtis, cùm vel ſolo nutu confundere poſſitis, cumq; nemo ſit, qui cupiat illi ſubuenire.

AB EVENTVRO.

Si præſentis peccati ſcelus reliqueritis impunitum, multos habebitis ad idem flagitiũ alacriores factos, quos adhuc expectatio iudicij veſtri remoratur.

ALIVD LOCI COMMVNIS exemplum, In auarum.

EXORDIVM.

Auaritia.

Vetus dictum est, Iudices, auarum, nisi cùm moriatur, nil rectè facere. Quod vel solum vobis persuadere poterit, vt hũc hominem, ipsam auaritiam, si non capitali pœna adficere, saltem extra patriam aliquò, vnde ad nos vel cõtagio, vel hominis fama non possit accedere, statuatis ablegare.

A CONTRARIO.

Gyari.

Admodũ bene ac prudenter olim Romani sapientes instituerunt, vt in Aegei maris insulam Gyaros noxij deportarentur, ne lacesserent, ac diuexarent innocentes, pauperum sudores atq; sanguinem hauriendo. Contrà, vos perperam ac imprudenter feceritis, si hunc reum in patria reliqueritis, & non potius hominem pestiferum & iniurium, ex hominum cõmunitate exterminaueritis, ne eius præsentia pernicioſa miseri ciues non modò violẽtur, sed etiam perdantur. Vniuersum enim mortaliũ genus deuorare, et omnibus, vt sibi solis prosint, esse maximo detrimento solẽt auari, per omne genus iniuriarum suos explendo loculos, alienos expilando.

AB EXPOSITIONE.

Cuius rei gratia secum animo reuoluere solitus: Quorsum virtutes, quorsum probitas, quæ

lauda-

laudatur quidem, sed alget. Vnicum ego pecuniæ studium amplectar. Hæc rerum omnium regina, Diuitiæ. *donat formam, nobilitatem, vxorem locupletem. Huic obediunt omnia, hac vel Dij capiuntur. In precio precium nunc est, dat census honores, qui diuitijs parantur. Has igitur consecuturus ego, omnib⁹ (qui nũc quæstus vberrimus) assentabor, defraudabo, terminos proximi transferam, furabor, rapiã, nihil vel Deos, vel homines curatur⁹.*

A COMPARATIONE.

Luxurioſa quidem res est vinum, & tumultuoſa ebrietas, ſed longè nocentior auaritia furit, qua nihil ſceleſtius eſſe rex ſapientiſſimus Solomon aſſerit. Et quò liberalitas gratior, omniũ q̃ ſtudioſorum encomijs celebratur atque laudatur magis, tantò deteſtabilior auarus eſt, qui nõ amicis, non patriæ, non reliquis omnibus ſed ſibi ſoli natus, quaſi hominis portentum viuit, ſe ſolũ paſcit, et, horrendum dictu, nunquam ſatiatur, quẽadmodum infernus, & perditio non replentur. Prouerbiorum. 28.

A SENTENTIA.

Ebrius poſt factum agnoſcit delictum, ac pœnitentiam agit. Homicida in furoris vim, ac irã transfert crimen & fatis maleficium aſſignat. Et vterque non ſemper, ſed rarò, caſu quodã, & inuiti peccant. At auarus nihil habet, quo noxiũ repurget animũ. Cùm auaritia penitus inſita p-

ma-

manet in venas, & in imis pectoribus inhæreat, vt auelli non possit, nullum relinquens pœnitentiæ locum, nullamq; de hominum genere benemerendi facultatem.

A CONIECTVRALI DIgressione.

Præteritæ vitæ sanctitas aliis sæpe reis nõ vulgarem apud iudices æquos beneuolentiam conciliat. Verùm si totam huius rei vitam examussim excusseritis, ipsissimam inuenietis ἀυγείαν βουσασίαν, monstrum nõ vna graui correptione vel supplicio dignum.

A MISERICORDIAE EXclusione, atq; iusto.

Quare neminem arbitror fore tam stolidum, quem huius rei miserescat. Familiam, quã sui similimã habet, ad pedes fortasse vestros prouolutura videbitis, sed vos legum & iustitiæ ratio magis permoueat, quàm iniqua sceleratorũ hominum hypocrisis, & ipsissimæ Crocodili lachrymæ.

A LEGITIMO.

Cùm leges Reip. gratia conseruandæ iubeant in sontes animaduertere, non illegitimum fuerit, imò iustissimum, acriter hũc reum à vobis castigari, vel procul ablegari, cùm nihil eo sceleſtius, vt dixi, reperiatur.

AB HONESTO & possibili.

Quo

Quo facto, nihil officio vestro digni? effeceritis. Nec quod iudiciū vestrū possit remorari, video. Nam si solùm volueritis, dictū ac factū reddetis.

AB VTILI.

Duplicem inde Reipublicæ cōmoditatem promanaturam experiemini. Primùm iudices integri, te terrima peste Rempublicam liberasse prædicabimini. Deinde prudēter effeciſſe, vt præsētis rei supplicio deterriti reliqui, ad consimile maleficium non facilè sint accessuri.

EPILOGVS.

Plura dicere non arbitror operæprecium, cùm ipsi satis intelligatis, non leuibus pœnis afficiendum auarum, cùm eo nihil sit in Republicæ pestilentius, atq; magis perniciosum.

LAVS.

ἐγκώμιον.

LAus est Oratio, bona alicuius enumerans.

Laudandæ verò sunt
- Personæ, vt Thucydides, aut Demosthenes.
- Res, vt Iustitia, aut Temperantia.
- Tempora, vt ver, æstas.
- Loci, vt portus, horti.
- Ratione carentia animalia, vt equus, aut bos.
- Plantæ, vt vitis, aut oliua.

Lauda-

Laudamus verò & communiter, & singulatim. Communiter, vt omnes simul Athenienses. Singulatim, ut, Athenienſem vnum aliquem. Hæc verò diuiſio eſt laudis.

Diſpones autem ipſam hoc pacto:

Primùm procœmion pro qualitate rei pones.

Deinde ſubij cies genus, quod diuidit in
- Gentem,
- Patriam,
- Maiores,
- Patres.

Pòſt educationem explicabis, quæ continetur
- Inſtitutione,
- Arte,
- Legibus.

Hinc ſubdes præcipuum laudum omnium caput, res geſtas, quas diuides in ea quæ ſunt
- Animi, vt quæ fortitudinis ſunt, quæ prudentiæ.
- Corporis, vt pulchritudinem, velocitatem, robur.
- Fortunæ, principatū potentiam, diuitias, amicos.

Addes deinde cōmparationem, qua id, quod laudatur, alteri collatum tollatur in maius

maius. Postremò epilogo, qui precationi similior sit, concludes.

EXEMPLVM.

LAVDATIO THVCYDIDIS.

Thucydidis laus.

Aequũ est eos, qui vtilia nobis adinuenere, suis ipsorum inuentis ornare, laudibus prosequi, & quod ab illis est proditum, ijsdem quoque ceu autoribus cum gratia reponere, acceptumque referre. Non igitur iniuria Thucydides oratione mihi celebrãdus est, qui ipsis plurimum attulit ornamenti. Omnes enim de vlla humanarum rerũ parte bene meritos decet venerari: Thucydidẽ verò eo magis, quòd pulcherrimo omniũ illustrando, curam suam impendit: Neque enim quicquam eloquentia pulchrius, Neque Thucydide quenquam bene dicendi gloria præstantiorem inuenire est.

A PATRIA.

Nactus autem Thucydides eam est patriam, quæ & vitam pariter sibi, & eruditionem præberet. Neque enim in alio loco natus est, quàm vnde omnis bene dicendi ratio profluxit, originemque vitæ sortitus Athenis.

A MAIORIBVS.

Reges generis sui habuit autores. Itaque ab

ab vltima protinus origine, clariore maiorum fortuna est illustratus. Vtraque ergo habens, et generis amplitudinẽ, & ciuitatis statum popularem, quò clarior vtrinque fieret, est ab vtroque adiutus. Etenim ne ad inustas opes potẽti amque delaberetur, æqualitate legũ prohibitus est, néue in obscura reliquæ plebis vilitate delitesceret, fœlicitate generis est consecutus.

AB EDVCATIONE.

Talibus igitur procreatus, in Republica Athenienſium, interque leges educatur, quæ certè optimas esse vitæ magistras in confesso est. Inter leges autem, armaque viuere instituens, eruditioni, simul atque rei militari operam dare decreuit, neque studia armis deferens, neque arma (vt præcipuã prudentiæ partem) relinquens, vnóque conatu duarum diuersarum artium curam habebat, coniungens ingenio pariter ea, quæ natura sunt separata.

A REBVS GESTIS.

Vt tandem ad virile peruenit robur, occasionem quæsiuit proferendis eis, quæ pulchrè

chrè fuerat in ætate meditatus. Nec obfuit casus, bellumqúe protinus est ortum, ipsęq; res ab vniuersa gestas Gręcia, literis complexus, posteritati mandauit, cõseruator eorum, & velut restaurator, quæ bellorum deleuit iniuria. Nec passus est quod quisque gessit, temporum situ aboleri. Ex ipso ergo cognoscitur captam esse Platæam, scitur Atticam esse vastatam, tenetur Athenienſiũ classibus Peloponnesi oras esse nauigatas. Certatũ est nauali prælio apud Naupacton, non est nos Thucydides id passus latere. Lesbo ab Athenienſibus est capta, id quoq; ab ipso indicatur. Cum Ambraciotis pugnatum est, hoc & ne diuturnitas aboleret, effecit. Iudiciũ Lacedæmoniorum non ignoratur. Sphacteria & Pylos ingentes Athenienſiũ labores non latent. Concionantur Corcyræi Athenis, Corinthij ipsis contradicunt. Aeginates vt Atheniẽses accuſent, Lacedæmona proficiſcũtur. Iam verò à belli consilio Lacedæmonios Archidamus absterrens: contrà Steneleidas ad bellum suscipiendum impellens. Ad hæc Pericles legationem Laconicam cõtemnens, neque passus deficere animo propter pestilẽtiam Athenienses. Cuncta hæc, Thucydidis opera, ingenioq; in omne æuum ab obliuione vindicantur.

A COM-

A COMPARATIONE.

Quis autem Herodotum illi comparauerit? Ille enim ad voluptatem legentium scripsit, hic omnia ex rebus ipsis, atque veritate deprompsit. Quanto verò quod ad alienam fit gratiã, infra id est, quod fit ad veritatẽ, tãto post se Thucydides Herodotũ relinquit.

EPILOGVS.

Erant alia quoq; permulta, quæ de Thucydide dicerẽtur, nisi, quò minus omnia diceremus, laudum suarum nobis obstaret multitudo.

ALIVD EXEMPLVM.

Laus sapientiæ.

PROOEMION.

Sapiẽtia. SApientiã adipisci fœlicitatis est: Laudare autẽ pro dignitate ipsam maius est, quàm vt nostris id viribꝰ adsequi possimus. Tantũ enim illi superat gloriæ, vt cõmune quoddã deorum immortalium bonum esse credatur. Quum enim deorum vnusquisque velut descriptam officij sui tueatur partem, Iuno nuptijs præsit, bellis Mars cũ Pallade, Vulcanus inter ignes fabriles suas exerceat parteis

teis, ducat Neptunus nauigantes, & quisque alius aliud sibi vendicet, sapientiam in commune sibi asserunt omnes, præcipuè verò præ omnibus Iupiter, quanto reliquis maior est, tanto omnium quoque sapientissimus æstimatur.

A GENERE.

Vnaquę sapientia est, quæ vel maximè æternam Ioui præstat potestatem. Et dij quidem natiuam ipsam cognatamque sibi habent, munere autem ipsorum in terras quoque delata est, & deorum filij sapientia sua maximam humanæ vitæ vtilitatem attulerunt. Quapropter poëtæ laudem merentur, qui Palamedem et Nestorem, & si quis alius sapiens olim fuisse canitur, deorum fuisse filios tradiderunt. Non quidem illi vano commento deorum naturam velut permutare conati, quam ne dij quidem ipsi permutare possent, sed generis permixtione communicationem indicantes virtutis, vt qui diuina quadam cæteris admiratione præstarēt, deorum filij crederentur. Nec immeritò illorum in deos referebant genus, quorum sapientia maior, quàm humana, originem videbatur adfirmare diuinam.

A SAPIENTIAE operationibus.

Sola autē ipsa vtroq; rerum statu æquas habet rerum vires. Nam reliquarū alia bello solùm probātur, alia laudamus in pace. Sapiētia verò præcipua est vtriusq; temporis moderatrix. Sic in bello versatur, tāqūa prorsus artium pacis ignara: sic pacem continet, tanquā nunquā agitata strepitu bellorū. Deniq; tam aptè vtriq; sese accommodat, vt in vtro horum æstimes, ei soli videatur esse dicata. Fert pacis temporibus leges, et omni tranquillitatis vtitur more, in bello verò victoriam præbet. Neque armis solùm superiorem facit, sed in concionibus quoq; præstat inuictum. Itaque & inter bellantes, & inter pacatos sola præcellit, primasq́ue sibi vendicat sapientia. Sola quoque diuinitatis proximè exprimit similitudinē, sola enim velut Deus futura prospicit. Quin ipsa quoq; terrā agricolis attribuit, nauigantibus assignauit mare: adeò non fruges colligere sine sapientia, non nauim, nisi sapientis gubernatoris præsidio freti, ascendere auderemus. Itaq; quicquid exhibet mare, quicquid hominum vsibus terra profert, meritò sapientiæ munus cuncta censentur, ne cœlum quidē, & si quid in ipso latet, dimisit in occulto, quantū solis

lis se porrigit ambitus, quod spacium stellarum vnaquæque circunscribit, ipsa peruestigauit. Despexit intra terras etiam, & quo pacto vita defũcti agemus, ipsa nobis aperuit. Troiam quam capere temporis diuturnitas non potuit, sapientiæ astus subegit: & vnius consilium adepta, vniuersam Persarum potentiam dissoluit. Cyclopis oculus erutus est prudenti Vlyssis inuento. Sicque quicquid est, quo quisquam vincat, ab ipsa sapientia deriuat.

A COMPARATIONE.

Quis ergo ipsi fortitudinem comparasse velit, quũ quicquid viribus fieri possit, ipsa etiam sapientia præstet? Adeoque si ipsam fortitudini ademeris, per se fortitudo culpãda videatur.

EPILOGVS.

Frant & multa alia, quæ de sapientia dicerentur, nisi maiora essent, quam quæ possent modica oratione complecti.

SCHOLIA.

LAus, &c. *Alij laudationem vocant, hoc est, orationẽ bona exprimentem, quæ alicui* LAVS.

Encomion. *in sunt,* Ἐγκώμιον *Græcè appellatur, quod iuxta Aphthonij sententiam dictum eò quòd* ἐν κώμαις, *id est, in vijs antiquitus canebant, Nam antiqui* κώμας *angiportus dicebant. Differt ab hymno et* Hymnus. ἔπαινος. *Epæno, quòd hymnus deorum sit, Encomion verò mortalium. Et quoniam Epænus paucis verbis fiat, Encomion autem, secundum Rhetoricæ artem proferatur. Et cùm in loco cõmuni quoq; laus sit, hoc differunt, quòd in loco communi, pro viro forti dicentes, eo consilio dicimus, vt præmium petamus. Laus autem per se virtutis testimoniũ habet, vt ait Priscianus.*

Locus cõmunis.

Laudandæ sunt, &c. *Porrò præterita,* Laudanda. *instantiaq;, atque adeo omnia, quæ nunc laudamus, nunc contrà vituperamus, res sunt omnis generis, quæ aut cerni tãgiq;, vt homo, equus, vrbs, fluuiẽ, aut animo intellectuq; cognosci, atq; percipi possint, vt facta dictaq;, Virtutum item vitiorumq;, tum artiũ varia genera, vt prudentia, iustitia, fortitudo, tẽperantia, eloquẽtia, medicina, architectura, scientia rei militaris, aliaq; id genus multa. Vitia autem quæ sint, hinc cognosci facilè possunt, nempe iniustitia, luxuria, inuidia &c. Ipsius autem Dei laus (quanquam quid huic aut nostra laude accedat, aut vituperio adimatur, nõ video) tota huc pertinet. Rerum autem quæ cerni tangiq; possunt, primas partes homines tenent, qui cũ cæteris animantibus brutis rebusq; mutis*

ratione

ratione & ſermone, tum multis aliis animi naturaq; dotibus antecellant, laudem inprimis ſibi vẽdicant. Laudamus igitur præcipuè perſonas, vrbes, portus, loca, & his ſimilia, præclarè item facta, dictaq;, quæ cum virtutibus coniuncta, atque inde orta eſſe conſtat, Iam & iuxtà virtutes artesq;, aut in certis hominibus, aut ſeorſum ſuis ipſas laudibus exornamus.

Res, &c. *Vt Eraſmus laudauit Moriam. Et ad ingenij vires periclitandas, artemq; oſtentandam Phauorinus laudauit quartanã febrim: Eum enim cõſtantius valiturũ, qui febri liberatus vires integras recuperauerit. Cuius meminit Gellius lib. 17. cap. 12. Et Politianus in Epiſtolis.*

Loci, &c. *Vt Baiæ, Tempe.*

Portus, &c. *Vt in Liguria Lunæ, vel Carthaginenſiũ. Cuius meminit Virgilius in primo. Item laudari poterit Stoa porticus Athenienſis, Pœcile ex varietate picturæ dicta, in qua Zeno philoſophus diſcipulos docebat, vnde & ſecta Stoica. Itẽ Aulis Bœotiæ, cuius meminit Ouidius 12. Metamorph.* Stoici.

Horti, &c. *Vt Adonidis, qui prouerbio locum fecerunt. Item Heſperidum, quos amœniſſimos in Aphricâ fuiſſe memorant. Itẽ Senecæ prædiuitis horti, vt ait Iuuenalis Saty. 10 Itẽ Alcinoi ſyluæ, quarum Virgilius Georgicorum 2. meminit. Idem.*

Adeste Musæ, maximi proles Iouis:
Laudes feracis prædicemus hortuli,
Hortus salubres corpori præbet cibos &c.

Equus, &c. *Equos laudare poterimus, vt Pollucis equum Cyllarum, & Graij quorum meminere poetæ, vt ait Virgilius Georgicorũ 3. Itẽ Bucephalũ Alexandri, de quo Gellius lib. 5, ca. 2. Item Solis equos &c.*

Bos pulcher. Bos, &c. *Vergilius in Georgicis.*

-Optima torua
Forma bouis, cui turpe caput, cui plurima ceruix,
Et crurum tenus à mento palearia pendent:
Tum longo nullus lateri modus, omnia magna,
Pes etiam, & camuris hirtæ sub cornibus aures.

Vitis, &c. *Vt Thasiæ vites, sunt & Mareotides albæ, vt ait Virgilius. Vide Plinium lib. 14. cap. 3.*

Olea, &c. *Quæ laudari poterit ab inuentrice Minerua, et quòd signum fuerit pacis. Vnde Virgilius in 7.* *-Ad mœnia regis*
Ire iubet, ramis velatos Palladis omnes.

ITEM: Brassicam laudat Cato. Maluam & Albucum Hesiodus.

Subijcies genus, &c. *Sunt qui hoc loci iubeãt addenda esse ea, quæ natiuitatẽ vel miracula, vel prodigia præcesserunt, vt si laudaturus*
Scipio. *Scipionẽ, dicet, in matris cubiculo anguẽ visum, vnde cõceptus, et Iouis ille filius fuerit creditus,*

cuius

cuius meminit Liuius lib. 6. belli Punici. Itẽ in Encomio Hecubæ recenſeas facem, qua prædixerit incendium, & excidium Troianum. Itẽ quid natis euenerit, enumeres, vt Midæ formicas, apes Platonis. Valerius lib. 1. cap. 6. Hecuba.

DE LAVDIBVS DVCTIS AB Animi, corporis atq; fortunæ bonis, ex Bucoldiano.

LAVS HOMINIS A FORTVNIS. Hominis laus.

De fortunis quæ & externa bona ſunt, ſubinde nobis eſt dicendum, Hæ autem quantæ ſint, quot numero prædia, quo ſita in loco, quo tempore, ſiue dono data, ſiue ſuorum teſtamento legata, parentibúsue relicta acceperit, emerítue, ex adiunctorum loco narrandum locupletandumq; erit. Deinde ex deſcriptionis loco, ſitum prædiorum, atq; hortorum, ad flumina, ſeu fontes, & factas hìc ad voluptatem ſtructuras pluribus licet verbis depingas: quemadmodũ Homerus Alcinoi hortos: & maximè ſis, quem laudas, Princeps ſit, vrbesq; in quas imperiũ habet, deſcribas. Quin & huius fortunas cum aliorum facultatib⁹ cõferendo, ex comparatorũ loco mirè locupletabitur oratio: oſtẽdendoq; aut genere, numero, fertilitateq; maiores ampliores q. putandas, aut ſitu ad flumina, ſeu fontes, rebusq; manu factis, atq; ad voluptatẽ ſtructuris iucũdiores amœnioresq;. Quòd ſi verò eorũ, quibus cũ noſtras conferimus,

omnium iudicio amplissimas esse copias constituerit, pares ostendisse contenti esse possumus. Spectandum etiam, atq; cum materia deliberãdum, ecqua & à dissimili contrarijsq; copia peti possit. A dissimili hoc pacto: nostra prædia esse agrosq; suburbanos, vnde certus ferè quotannis fructus redeat: illis non modo longius domo, sed et aliena in ditione sitos, ijsq; expositos fluminibus, quæ sæpiùs inundando sata omnia obruant atque conuellant. A contrarijs: nostros flumina fontesq; irrigando agros vtilitatẽ adferre maximam, illis in sata erumpendo, eademq; conuellendo incõmodum adducere summum: huic aquarum cursum prodesse, illis eundem ipsum obesse: huic voluptatem adferre, illis mœrorem tristitiamq; dare: huic vel exorto bello omnem ex agris fructum redire, illis nullum: huius prædia vrbis horreum alimentumq; in hostes esse, illorum contrà hostiũ in vrbem: his patriam defendi, illis oppugnari. Quòd si verò principem laudãdum suscipias, potẽtiamq; eius, gentis suæ, vrbiumq; genere & numero prædices, quò res maior, illustriorq; fuerit, hoc magis his ex locis extendas.

QVAE, CORPORIS BONA IN homine ex locis amplificandi ratio sit.

Hactenus de externis bonis eius, quem laudamus: quæ quidem pro personarum varietate, alia atq; alia existũt: quæ persequi, cùm infinitum, tũ minus

minus fructuosum foret. Quare ad fontes ipsos ducere consilium fuit: vsumq; locorum in iis, quæ omnibus communia sunt, laudemq; merētur, mōstrare: vt horum vsu cognito, pro causæ conditione, quantam quisq; velit morā vbiq; facere in augendo posset. Corporis autem bona esse diximus, staturam figuramq; corporis: valetudinem roburq;: ipsam deniq; formā. Hæc quanquàm leuiora sunt, suam tamen laudē merentur, certaq; interim animorū indicia esse solent. Vnde Homerus cùm in Thersite garrulitatem, animiq; vitiū nobis depingi vellet, nescio quo modo nō tam malefacta, quàm corporis deformitatē vitiaq; explicando, vitiosissimum ipsum introduxerit. Idem staturam grandiorem roburq; in principibus magnopere prædicat: vt qui Agamemnoni staturam magnam, cui maiestas inesset regia, tribuit: Vlyssem illo quidē minorem, sed latissimis humeris et pectore describit. Iam verò Aiacē illum, nō ambobus modò his, sed cæteris Achiuis omnibus corporis statura & robore antecellentem introduxit. Nec noster hanc in suis laudem neglexit: qui cùm & in cæteris, tū maximè in Aenea & Turno principibus corporis bona laudat. Et Dareta cùm alta statura, latissimisq; humeris, & certū virium argumētum esse solet, in singulare certamen produxisset: eius tamē antagonistam Entellum, vel senem, magnitudine corporis viribusq;

adeò

adeò superiorem facit, vt illum, non secus ac qui frustra vrbem, aut castellũ oppugnet, hunc temerè infelicisterq; aggressum dicat. Forma plus laudis meretur, præsertim in Principibus viris, grauitas oris, maiestasq; in vultu: hæc in primis pondus orationi, autoritatemq; tribuit: tantúmque in animis Gallorũ hostium valuisse T. Liuius scriptum reliquit, vt cùm vrbe capta auidi prædæ in principum atria irruerent, cernerentq; hos cum ornatu habituq; paulò humano augustiore, tum maximè oris grauitate atq; maiestate dijs simillimos, domi sedentes, ante horum ora, sicuti Deorum simulachra velut venerabundi constiterint: nihilq; in hos ferro grauius facturi fuerint, nisi M. Papyrius principum vnus prior irã mouisset. Atqui et hinc augendi modum, vsumq; locorum explicemus: Staturam, robur corporis, orisq; decus quãtum sit, vbi ab adiunctis satis expresserimus, à causis & euentis, deinde dilatemus: Fuisse huius maiores, homines cùm insigni statura & robore, tum quadam modestia oris q; grauitate præditos: semperq; operam dedisse hũc, vt quæ à natura ad sui nominis dignitatẽ amplitudinẽq; acceperit, certa viuendi ratione aleret, proueheretq;: nulla vt Venus, Bacchusq; immoderatior, corporis vires vigoremq; auferret. Quare ea iã valetudine esse, vt nulla corporis imbecillitas obsit, quò minus in rebus cum grauitate agẽdis, suo, ami-

amicorum, & Reip. tempori seruiat. Quinetiam comparatione rem extendas, si cum alijs amplissimis hominibus conferas, ostendasq; in hoc nostro, aut similitudinem, aut excessum esse, aut etiã dissimilitudinem: si aut proceritate, ipsoq; robore, & valetudine, aut ipsius vultus granitate maiestateq; multis partibus sit superior.

QVAE RATIO ANIMI bona ex locis amplificandi.

Restant animi bona, quæ vt cuiusq; propria sunt, ita præ cæteris laudẽ mereri suo iure maximam solent. Hæc laudandi duplex via est: aut enim ad sua virtutũ genera, vt suprà visum est, quæq; referentur: sua prudentiæ, iustitiæ, fortitudini, & temperantiæ tribuendo facta: aut quod non minus commodè fiat, temporum seruabitur ordo. Itaq; dicendum, quî puericiam adolescentiamq; transegerit: quæ sequutus studia: quãtũq; in ijs, et quàm breui sit assequutus. Atq; hic, si fortè insigne ingenij specimẽ, indolisq; haud vulgaris bonitas eluxerit, pluribus erit verbis extollendũ: quo videlicet tempore, quo in loco, apud quos, qua in re, aliisq; id genus additis circunstantijs, quas adiunctorum locus suppeditat. Quòd si fortè operæpreciũ videatur, & hæc ipsa per plures ducendo locos, plurimùm extendas. Aetate autẽ iam magis inualescente, si quia scripta honesti sui studij,

ſtudij, voluntatisq3 teſtimonia in lucẽ dedit, primùm qualia quantaq3 ipſa ſint, narrandi, quantusq3 inde ad plures fructus redeat. Quæ item ſeu doctorum, ſeu multitudinis, ſeu vniuerſorum de ijs teſtimonia iudiciaq3 exiſtant. Quæ vbi ex adiunctorum teſtimoniorumq3 loco, quem eundem eſſe diximus, proſequutus fueris, à canſis ſubinde augebis: quòd à multis, magnisq3 nominis hominib9, ſiue rogatus, ſiue vltro iuuãdi ſtudio ad ſcribendũ ſe contulerit. Ab euentis: non modò hominum de ſe expectationi reſpondiſſe, ſed & viciſſe: nec in vna atque altera, ſed in pluribus nationibus ipſius ſcripta legi, laudariq3. Atq3 hîc & enarrandum, quorum expectatione maiora emiſerit: quibusq3 in prouincijs plurimùm probentur. Iã verò & huius cũ probatis magnorum autorum ſcriptis cõferas, oſtendasq3 potiora multò, melioraq3 hominum conſecuta eſſe iudicia: aut maximis ſummorum autorum monumentis paria eſſe atq3 iudicari. A diſſimili etiã amplifices: ſi in ijs, quibuſcum confers ſcriptis, diſſimilitudinem eſſe oſtendas: vt ſi Hippocratis & Galeni medicorum opera, cum Pauli & Pomponij iureconſultorum ſcriptis conferas: illos rerum naturalium, hos ciuilium ſcientiam tradidiſſe: illos de vita, hos de fortunis ſolicitis bene conſuluiſſe: illos præcepta dediſſe, ne morbus vincat, et æger moriatur, hos ne auarus triumphet, & ſuum alteri eripiat: denique

niq; illos cauissene ipsa præmaturè vita, hos ne sua cuiq; res iniuste auferatur. Hinc mirè Cicero non sine delectatione corpus orationis auxit, dissimilitudinem studiorum Murenæ & Sulpitij pluribus verbis explicando. Hunc in modum singula quidem, tam domestica quàm publica facta, quæ laudanda videbuntur, seruato temporis ordine, enarranda amplificandaq; erunt, qua ratione domi vixerit, liberosq; educârit, ad quæ studia miserit, liberaliterq; aluerit, quos in viros aut abierint, aut se euasuros certam de se spem patri patriæq; præbuerint. Quæ si persequaris omnia, ducasq; per locos, incrementũ res ipsa sumet maximum. Iam & quid commodi ipse, siue re operaq;, siue consilio Reipub. præstiterit. Quale est, si dum aliquãdo, vt sæpe, maximis de rebus bene Reipub. consulendũ fuit, inopsq; consilij multitudo ea facili momento sequenda putasset, quæ probata, Reipub. statum euersura penitus fuissent, hunc in concionem prodijsse dicas, et prudenti oratione, quæ ex his aut illis inceptis commoda, maláue Reipub. impendeant, edocuisse: eaq; suscipienda persuasisse, quæ cùm singulis tranquillitatẽ, vtilitatemq; tum vniuersis nomẽ gloriamq; attulerunt. Atq; hæc aperienda, pluribusq; verbis ex locis alijs atq; alijs explicanda erunt, quæ res ad ita cõsulendũ animũ potissimùm impulerit: quæ si honesta, vtilisq; fuit, euenta votis respondisse pulchrum

chrum erit. Quanta autem gloria emolumentaq́ inde Reipub. euenerint, quis item ad consultorē fructus honosq́ ab vniuersis vicissim redierit, copiose erit exponendum. Postremò comparationibus rem extendas: cū vrbis conditoribus, aut munitoribus huius factum conferēdo, & aut maius, aut simile, dissimileq́ ostendendo. Illos vrbem quidem condidisse, hunc conditam prudentia sua ab exitio conseruasse: illos partim fundamenta iecisse, partim mœnia, turresq́, in hostes propugnacula, non sine summis oppidanorū impensis laboribusq́ altius eduxisse: hunc vnū ipsa modò ratione cōsilioq́, nō mœnia solùm, vrbēq́, sed & fortunas omnium, vitamq́ seruasse. Quantum etiam ciues grati vicissim postea huic honorem, gratiamq́ habuerint, cū ijs conferas licet, quibus ob præclarissima in Rempublicā merita, non ingrati extiterunt: doceasq́, aut maiora, aut paria huic cōtigisse omnia. Quòd si verò is, quē laudas, princeps sit, exercitumq́ duxit, præterquàm quòd ex his locis omnibus, ab adiūctis, quæ latè patent, passimq́ vsui sunt, à testimonijs, à causis, ad euētis, ex comparatione maiorū, minorum, à simili, à dissimili, à contrarijs, copiam petas, etiā à descriptionis loco amplifices maximè: cùm aut stratagemata genusq́ militū, & armorum, aut vrbes quas cepit, regionesq́ & gentes, mores, aliaq́ id genus suo quæq́ loco describas,

bas. Porrò cùm temporis hic ſeruandus ſit ordo, danda eſt opera, vt leuiora aut omittamus, aut paucis perſtringamus. Quæ verò magna ſunt, & prudenter, & iuſtè, fortiter, modeſteq; facta, laudem in animis hominum maximã merentur, per plures ducenda locos, plurimũq; dilatanda erunt. Quæ autem laudari facta oporteat, horumq; numerum, perſonæ quas laudandas ſuſcipis, ſecum adferent, in quibus ſingulis augendis, cognitis his locis, quantam ipſe voles, moram trahas.

VT EA EX LOCIS AVGENDA, quæ poſt mortem acciderunt.

Cùm igitur hũc in modum, quæ toto vitæ curſu rectè fecit, verbis extuleris, dilataueriſq;, non negligendũ, quo modo exceſſit è viuis, & quæ vita iam defuncto virtutis ergò magna acciderũt. Nam cùm magnis viris, dũ vita manet, laudẽq; ſequentib⁹, comes ſit inuidia, fit, vt morte iã ſublatis, ereptisq;, quos nocitura ſequitur, ſeſe auertat: patiaturq; mortuis, quem viuis noluit, ſuum honorem deferri. Quare ſi et huic vita defuncto, aut tumba publicè magnificentius ſit extructa, aut ſtatua erecta, aut deniq; quotannis ad ſempiternam huius memoriam, rerumq; ab ipſo geſtarum aliquid ſtatis diebus fiat, quanta hæc ſint, quo tempore fiant, quo in loco, à quibus, quantis impenſis, quanto ſtudio, aliisq; id genus explicatis circunſtantijs, quarum adiunctorum locus nos admonet,

admonet, copiosè erit exponendum. A causis item et hæc, si voles, amplifices: quæ ipsius in Rempub. merita constent: cur tantum vel emortuo honorẽ cõstituerint. Ab euentis hìc nihil sumas, cùm explicata ex adiunctorum loco, causas suas præcesserint, nisi propterea hæc defuncto contigisse dicas, vt statuto præclarè factis summo honore, plures ad imitandum pellicerentur, exponasq; ea ita ex sententia euenisse: plurésque honoris præmio incitatos, ipsam virtutem sequendo, nominis immortalitatem venari. Quin etiã ex comparationis loco locupletari res potest maximè: si virtutis præmia, monumentaq; huic post mortem constituta, cum regum parentationibus, funebribusq; honoribꝰ cõferas, atq; ostendas, studio hominum vltrò hæc præstantium illos superasse: rerũ autẽ magnificentia æquasse. A dissimili item, illis à regijs, regiaq; pecunia funebria magnificentius adornata, huic ab vniuerso populo, æreq; publico splendidè instructa: illis, quia reges vixerunt, mortuiq; sunt: huic, quòd patriæ conseruator extitit, mortuusq; sit, habitus est honos: illis, ne regium nomẽ leue in animis vulgi putaretur, huic, ne sua virtuti præmia deesse viderentur. A contrarijs: illos subditi maximè oderunt, hũc sui summo honore prosequuti sunt: illos noua cõstituendo vectigalia, annonam, victúmque communem aggrauasse agnoscunt: hunc virtute, prudentiq;

dentiq; consilio plurimùm leuâsse intelligunt: illos viuos tyrannos execrati sunt, hunc patriæ patrẽ conseruatoremq; appellantes, amplexi sunt: Illos post mortem vel ab alijs honorari ægrè ferentes, quantum in sua positum potestate, impediuerũt, hunc contrà vniuersi æquali studio, summis honoribus vltrò affecerunt. Quæ ratio sit personas laudandi, ab externis corporis animiq; bonis, atque adeò ab ijs, quæ has tempore antecedunt, simul iuncta, & post insecutã sunt, ostendimus. Antecedunt autem homines tempore, patria, parentes: cum ijs coniuncta sunt, fortunæ, corporis, animiq; bona omnia: post autẽ insecuta sunt, habiti post mortem honores, præclaraq; de ijs hominum iudicia. Qua autem via singula ex locis copiosẽ instrui, augeriq; possint, vtcunq; aperuim⁹: nõ quidem eo cõsilio, quòd totam copiam, quanquàm paucis rẽ perstrinximus, in cuiusuis hominis laudem (quis enim finis?) temerè adducendam putemus: sed vt monstrato locorum vsu, pro causæ cõditione, quantam quisque inde velit copiam peteret. Neq; enim hîc cuiquã, quid fieri debeat, præscribimus, sed quid possit.

EADEM QVAE LAVDANDI, & vituperandi hominis ratio.

Vituperium.

Porrò vituperandi quæ ratio sit, hinc facilè intelligi potest. Siquidem idem ordo, eademq; per omnia via in vituperandis externis corporis, animiq;

miq̃ malis erit ſequenda. Patriam igitur, parẽtesq̃ bonos habuiſſe, atq̃ inde degeneraſſe, patrimoniumq̃ dilapidaſſe, vt Catilina, tam vitiũ, dedecusq̃ eſt, quàm cui hæc mala obtigerũt. In corpore autem ſi qua ſit deformitas, vt in Therſite, ſuis erit verbis exaggerãda: ſi nulla, forma, viribusq̃ male vſum fuiſſe, odio dedecoriq̃ erit magno. Animo autẽ profecta vitia, flagitiaq̃ ſeruato temporis ordine, niſi in ſua vitiorum genera ſpargere quæq̃ mauis, perpetua oratione, quod, in L. Piſone facit Cicero, erunt explicanda, atq̃ exaggeranda. Quòd ſi fortè etiam vita defunctus aliquid accidit, quo turpitudo odiumq̃ augeatur, non erit ſilentio prætermittendũ. Singula autẽ eadem ratione, qua ſuperiora, ex locis augenda amplificandaq̃ erunt.

Poſtremò epilogum, &c. *Sunt qui præmittendum eſſe tradant vitæ modũ, Item mortis qualitatem, item quæ mortem ſint conſecuta, vt communem luctum, honores, exequias, ſtatuas, ſepulturam magnificam.*

DISPOSITIO LAVDIS, TE-
traſticho comprehenſa.

Principiũ ſequitur genus, vt gens, natio, patres,
Vita micans ſtudijs, legibus atq̃ bonis.
Res geſtas animus, corpus, fortuna miniſtrant,
Comparat in maius, votaq̃ finis habet,

Thucydides, &c. *Hic (vt ait Cice. de cla-*

ris

ris oratoribus) erat Athenienſis, ſummo loco natus, ſummusq; vir, qui ad Olorum Thraciæ regẽ, ceu ad progenitorem ſuum retulit nomen, affinẽ Miltiadem, neceſſariũ Cimonẽ, vt ait Marcellinus Græcus, & Plutarchus in Cimone. Hoc autore fuit adeò delectatus Demoſthenes, vt eum octies tranſcripſerit.

Athenis, &c. *Cicero de oratore lib. 1. omniũ doctrinarum inuentrices Athenas vocat, vbi omnis dicendi vis inuenta ſit et exculta, & ad filiũ ſcribens, ait vrbis auctoritatem eam eſſe, quæ poſſit exemplis augere, &c. Quòd autem Attici ſint acutiores, in cauſa aiũt eſſe tenue cœlũ, quod qui craſſum habent, craſſos cenſeri, vt in lib. de fato Cicero. Porrò Athenienſis patriæ celebritas multũ faciebat ad nomẽ illuſtrandum, vnde apud Ciceronem de ſenectute Seriphius Themiſtoclem, non ſuæ, ſed patriæ gloria ſplendorẽ aſſecutum affirmabat. Et apud Romanos magnificũ erat et gẽtib⁹ venerabile, ciuẽ Romanũ fuiſſe. Vnde Diuus Paulus ſe Romanum eſſe dicebat, quam vrbẽ tribunus maxima ſumma cõparárit. Actorum 22.*

Athenæ.

Romani ciues.

Eloquentia, &c. *Nihil, inquit, admirabilius & magis populare, quàm eloquentia. Hanc Cicero de oratore 3. vocat vnam de ſummis virtutibus, & de claris oratoribus, ingenij lumen.*

Vitæ magiſtras, &c. *Leges enim conditas eſſe conſtat ad ſalutẽ ciuium, ciuitatum q; incolumi-*

lumitatem, vitamq́ hominum & quietam, & tranquillam, vt ait Cicero 2. de legib.

Posteritati mandauit, &c. *Id est, memoriæ prodidit, idq́ libris octo, quos scripsit de bello Peloponnesiaco & Atheniensium.*

Platæa. Platæam, &c. *Platæa vel Platææ pluraliter, clarissima fuit Bœotiæ ciuitas, quã Stephanus dictam ait* παρὰ τὴν πλάτην, *hoc est, à remo. Statius lib. 7. Thebaid.*

Nunciat excubijs vigiles arsisse Platæas.

De Bello Platæensi Thucydides lib. 2. & 3. Et Plutarchus in vita Aristidis & Cimonis.

Attica. Atticam, &c. *Ditio vel regio fuit Attica, in qua Athenæ ciuitas, philosophorum alumna, vbi primus omnium regnauit Cecrops, vnde Atheniensis Cecropidæ, vt infrà patebit.*

Peloponnesus. Peloponnesi, &c. *Peloponnesus Græciæ regio, alio nomine Achaia, alio Pelasgia dicta. Vide Plin. lib. 4. cap. 4. Nomen habet à Pelope rege, Hippodamiæ viro, Tantali filio, quasi Pelopis insula. Sita fuit inter duo maria, Aegæum & Ionium, platani folio similis. De bello Peloponnesiaco Thucydides lib. 2. Plutarchus in Nicia.*

Naupactus. Apud Naupactum, &c. *Naupactus Aetoliæ, quæ Acarnaniæ, Phocidi & Locris contigua ciuitas, nomẽ habens à nauiũ compaginatione,* Ναυπηγέω *nauim fabrico* ναυπηγὸς, *fabricator nauium, Meminit Eras. in prouerb. Excubias*

bias agere in Naupacto, cuius nauale prælium apud Thucydidem lib. 1.

Lesbos, &c. *Celeberrima fuit Aegæi maris insula ante Troadem. Vide Plinium lib. 5. capit. 31. Atheniēses, duce Nicia, receptos Lesbios mulctarunt, muros demoluti, naues & agros ademerunt, de qua re Thucydides lib. 3.* Lesbos.

Ambraciotis, &c. *Ambracia vrbs Epiri fuit aspero subiecta tumulo, vt ait Liuius libro 7. belli Macedonici. Huius ciues Ambraciotæ, quorum historiam Thucydides libro secundo complexus est.* Ambracia.

Iudicium, &c. *Huius meminit Thucydides lib. 4. et. 5. Aphthonius habet,* Νίκη Λακεδαιμονίων δικη ἀγνοεῖται παράνομος, *Lacedæmoniorum sententia iniusta scitur.*

Sphacteria, &c. Σφάττομαι, *iugulo, vel macto est, vnde Sphacteriam insulam ab Heracleotarū mactatione dictam esse, Stephanus ait. Historiam Sphacteriæ, Thucydides habet lib. 4.* Sphacteria.

Pylos, &c. *Hæc fuit olim vrbs Nestoris, à Neleo condita, vnde Ouidius:*

Nos Pylon, antiqui Neleia Nestoris arua,
Misimus.

Distabat à Sparte stadia circiter quadraginta, in agro Messenio. Hanc olim Demosthenis cōsilio munitam, Lacedæmonij oppugnârunt. Meminit Thucydides loco citato. Pylos.

Corcyra

Corcyræi, &c. *Corcyra, ſecundum Thucydidem, Peloponneſi ciuitas fuit. Item inſula. Alcinoi patria Lucanus lib. 2. Vela ferãtur In portus Corcyra tuos. Huius ciues Corcyræi, Athenis orationem habuerunt quæ contra Corinthios petebant auxilia. Quibus compertis & Corinthij miſerunt Athenas legatos, qui Corcyræorũ orationes refellerent. Vide primum Thucydidis librum.*

Aeginates, &c. Αἰγινῆται, *alij vertunt Aeginenſes, qui Atheniẽſes accuſaturi, Lacedæmona profecti fuerunt, vt ait Thucydides lib. 4. Aeginam autem Peloponneſo, contra Atticã ciuitatem adiacent ẽ aiunt. Et inſulam Pyræo portui propinquam, ab Aegina Aſopi Bœotiæ regis filia nomen trahentem. Ouidius. 7. Metamorph.*

Oenopiam veteres appellauere, ſed ipſe
Aeacus Aeginam genitricis nomine dixit.

Archidamius.

Archidamus &c. *Huius neminit Thucydides libro primo & ſecundo. Hic fuit Orator, dictus quaſi princeps populi. Fuit & rex Spartanorum, quem ciues multarunt, quòd exiguæ ſtaturæ fœminam vxorẽ duxiſſet, vt ait Plutarchus in vita Ageſilai. Et ab Archidamo Thucydides interrogatus, vter ipſe an Pericles lucta præſtaret: Reſpondit, vbi luctando illum vicero, mox ille dicendo, ſe cecidiſſe negat, idq; ſpectatoribus perſuadet. Plutarchus in Politicis.*

Ab-

Absterrens,&c. *Lacedæmonij bellum propter socios Corinthios iniurijs affectos, illaturi erant Atheniensibus. Quod Archidamus dissuasit, affirmans, eorum vires pares esse aduersum Peloponnesios atq; finitimos, sed aduersus hostes procul habitantes, esse omnino impares. Quare legatos Athenas mittendos esse, qui nomine sociorũ iniurias deprecarentur, atq; pacẽ exposcerẽt.*

Steneleidas, &c. *Qui finita Archidami oratione apud Lacedæmonios verba fecit, adhortans eos, ne socios haberent cõtemptui, nec vltionem differrent, sed protinus arma sumerent. Fuit autẽ vnus Ephororum: Hi apud Lacedæmonios erant Tribuni plebis, Regibus appositi, sicut apud Romanos consulibus. Vide Ciceronem tertio de Legibus.* Ephori.

Pericles, &c. *Hic fuit Athenienſium Dux, Philosophus & orator, discipulus Anaxagoræ. Vide Iustinum lib. 3. Valerium lib. 8. ca. 9.* Pericles.

Pestilentiam,&c. *Athenienses bello atq; morbo pressi, Lacedæmonijs erãt cessuri, sed oratione Pericles ad bene sperandum eos exhortatus est. Vide Thucydidem lib. 1. & 2.*

Ad voluptatem, &c. *Quintilianus lib. 10. inquit: Historiam multi scripsere præclarè, sed nemo dubitat, longè duos cæteris præferendos, quorũ diuersa virtus, laudem est penè parem cõsecuta. Densus, & breuis, & semper instans sibi*

Thucydides: dulcis & candidus & effusus Herodotus. Ille concitatis, hic remissis affectibus melior. Ille cõcionibus, hic sermonibus. Ille vi, hic voluptate.

IN SAPIENTIAE Laudem.

Sapiẽtiæ laus.

Exordium ductum à sapientiæ præstantia, eamq; laudandi difficultate. Eam Cicero Officiorum. 2. scientiam appellat rerum humanarũ atque diuinarum. Vide Tusculanarum quæst. 4.

Adipisci, &c. *Sapientiam adeptum asserunt eum, qui cùm vituperatur, non irascitur, & cùm laudatur, nõ extollitur. Plato, vt scribit Laërtius Diogenes) interrogat⁹, quomodo quis sapientiam adipisceretur, respondit: Si non expectando quæ non euenire possunt, nec de præteritis recordari.*

Iuno.

Iuno, &c. *Cicero de natura Deorum. 2. dictam ait à iuuando. Nuptijs præest, vnde pronuba. A parturientibus inuocatur, vnde Lucina. Apud veteres nihil aliud erat, quàm aër. Vide Macrob. de somnio Scipionis cap. 17.*

Mars.

Mars, &c. *Quem apud Thraces natum affirmârunt, hoc est, apud bellicosos atq; feroces homines. Cuius meminit Cicero de re militari.*

Pallas.

Pallade, &c. *Hanc alio nomine Bellonam vocabant. Lactãtius lib. 1. cap. 21. Mineruam à minuẽdo, vel minando, secundũ Ciceronẽ: Pallada au-*

da autem, quòd haſtã vibret, ἀπὸ τοῦ παλλειν. *Natam aiunt è Iouis cerebro, de qua plura Macrobius. 1. Saturnal. cap. 17.*

Vulcanus, &c. *Cicero de natura Deorum tertio ſcribit quatuor Vulcanos fuiſſe. Quorum primus Cœlo natus. Secũdus Nilo progenitus fertur, Opus dictus. Tertius Iouis & Iunonis filius, qui Lemni fabricæ traditur præfuiſſe, quem Aphthonius hoc loci videtur intelligere. Quartus Menalio natus, qui Vulcanias prope Siciliã inſulas tenuit.* Vulcanus.

Neptunus, &c. *Vt Portunus à portu, ſic Neptunus à nando paulùm primis literis immutatis deriuatur, Saturni & Opis filius, qui &* Παλαίμων, *inter Deos celebratus. Vide Ciceronem libro de natura Deorum. 2.* Neptunus.

Dij cognatam ſibi habent, &c. *A Dijs progenitam ſapientiam aſſerit. Gellius autẽ lib. 13. cap. 8. ex Afranij ſententia, Sapientiã ſcribit Vſus & Memoriæ filiã, q. vſu vitæ, multaq. rerum experientia paretur prudentia. Vnde prouerbium: Seneſco ſemper multa addiſcens.*

Palamedem, &c. *Hic Nauply Regis Eubœæ filiꝰ erat, vnde Naupliades. Ouidiꝰ in Ibin:*

Naupliadæq. modo fictо pro crimine pœnas
Morte luas, nec te non meruiſſe iuuet.

Palamedes.

Deorum filius habitus, quòd ingenio diuino præditus, ordinẽ aciei, et aliquot literarũ figuras inuene-

uenerit. Vide Plinium libro 7. cap, 56. Philostratum libro quarto.

Nestor. Nestorem, &c. *Huius pater Neleus, & mater Chloris legitur. Deorũ filius putatus, propter eximiam prudentiam & eloquentiã. Hunc Agamemnon sibi semper adhibuit consulẽ. Cicero de Senectute: Dux Græciæ nunqnã optat vt Aiacis similes decem habeat, at vt Nestoris quandoq; Homerus Iliados α.* -τοῖσι δ' Νεστωρ
ἡδυεπὴς ἀνόρθωσε, λιγὺς Πυλίων ἀγορητὴς.
τῷ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν
αὐδή.

Dij. Deorum filios, &c. *Vt Herculem, Aesculapium, Mercurium, Aeneam, Achillẽ, Liberũ, Cæsares. Etenim gentilitas olim magnates atq; Reges Deos appellabat, siue ob miraculũ virtutis, siue ob prudentiam, siue ob beneficia, quibus etiã ad humanitatem compositi, siue in adulationem. Vide Lactantium lib. 1. cap, 15.*

Deorum naturam permutare conati, &c. *Sunt qui hunc locum ita reddant ex Græco: Nõ illis Deorum naturã attribuentes. Ita enim veri Dij fuissent, cõmunione generis commune bonũ sortiti, sed quatenus id bonum sibi comparârunt, Deorum filij existimati sunt.*

Vtriusque temporis. &c. *Id est, diuinũ munus, ac progenies sapientia principatum obtinet, & pacis & belli temporibus. Nos exhorrescere*

metu

metu non sinit, at hac præceptrice in trãquillitate rectè viuere possumus. Vide Ciceronem de finibus bonorum & malorum.

Futura prospicit, &c. *Docet enim sapientia nihil temerè & præcipitanter agendum, sed omnia consultò & præmeditatò. Cuius propriũ est, nihil quod pœnitere possit, facere, vt ait Cicero Tnscul. Quæst. 5. Non aũt dicere: non putarã. Valerius lib. 7. cã. 2. Porrò sapiens assuescit futuris malis, & quæ alij diu patiendo leuia faciunt, hic leuia facit diu cogitando. Præcogitati enim mali mollis ictus venit. Ideo stultis fortunæ cedẽtibus, omnis videtur noua rerum inopinata facies, vt ait Seneca ad Lucilium Epistola. 77.*

Cœlum, &c. *Id est sapientia nobis reuelauit, quæ sunt in cœlis arcana,* τὰ ἀπόῤῥητα, *ineffabilia mysteria.*

Vita defuncti, &c. *Vt & Galli sapientes, qui persuasũ habuerũt, animas hominũ immortales esse, soliti pecunias mutuas, quæ apud inferos redderentur, dare. Valerius lib. 2. cap. 1.*

Actus sapientiæ, &c. *Ad molem immanis equi respexit. Vergilius in. 2.*

Instar montis equum, diuina Palladis arte
Aedificant, sectaq́ intexunt abiete costas.

Et vnius consilium, &c. *Aphthonius sic habet:* καὶ περσῶν ὅλην διέλυσεν δύναμιν δι' ἑνὸς κυρουσα βουλεύματος. *Rodolphus Agricola,*

Agricola, pro κυρῆσα, *videtur legisse* κυρῆ,

Cyrus. *Fuit quidem sapientissimus Persarũ rex Cyrus, qui dicere solitus, neminem debere principatum suscipere, nisi melior his, in quos acciperet. Is Astyage, Medorum rege, auo materno victo, regnum Persicum auxerat, non ademerat. Vide Iustinum lib. 1. Sunt igitur, qui hunc locum referãt*

Aristides *ad Alexandrum, qui legitur Persas in fugam cõuertisse, alij malunt ad Aristidẽ referre, sub quo duce Persæ victi, eorumque dux Mardonius ab Arimnesto Spartiata saxo caput saucius, vt ab Amphiarai oraculo sibi prædictum erat, occiditur, vt Plutarchus in vitis refert.*

Cyclops. Cyclops, &c. *Dictus ab vno, quem habuit in fronte, oculo, quasi circularis oculus, de quo apud Vergilium in 3. Vlysses:*

Nam simul expletus dapibus, vinoq; sepultus,
Ceruicem inflexam posuit, iacuitq; per antrum
Immensum, saniem eructans, ac frusta cruento
Per somnum cõmixta mero, Nos magna precati
Numina, sortitiq; vices, vnà vndiq; circum-
Fundimur, & telo lumen terebramus acuto,
Ingens quod torui solum sub fronte latebat,
Argolici clypei, aut Phœbææ lampadis instar.

Propertius lib. 4.

Cessit & Aetnææ Neptunius incola rupis,
Victa Maronæo fœdatus lumina Baccho.

Vide Homerum, 10. Odyss.

Eorti-

Fortitudo culpanda, &c. *Sine ſapientia, inquit, fortitudo non eſt fortitudo, ſed temeritas: propterea quòd fortitudo eſt contemptio laboris et periculi, cum ratione vtilitatis, et cõpenſatione commodorum. Temeritas eſt, conſiderata dolorum perpeſſione, gladiatoria periculorũ ſuſceptio, vt ait Cicero ad Herennium. 4.* Fortitudo. Temeritas.

EXEMPLA LAVDATIONIS.

Laus Demoſthenis.

EXORDIVM.

Qui parentibus obſcuris nati, ad decus præclarum, virtute propria aſcenderunt, non inferiorem laudem merentur, quàm qui nobilitate maiorum ſuperbi, ſe iactant. Maior enim eſt gloria, virtutib⁹ proprijs niti, quàm alienis intumeſcere. Demoſthenis laus.

A GENERE.

Demoſthenis quidem pater Demoſthenes fuit, vir honeſtus atq; probus, ſed plebeius, ab officina gladiorum Machæropœus appellatus, vix ſeculo ſuo notus, vt Valerius inquit. Atqui filiꝰ ad ſummum decus euectus, omnib⁹ maioribus ſuis præluxit.

Dijs ille aduerſis genitus, fatoq; ſiniſtro,
Quem pater ardentis maſſæ fuligine lippus,
A carbone, & forcipibus, gladioſq; parante
Incude, & luteo Vulcano, ad Rhetora miſit.

Vt ait Iuuenalis Satyra decima.

A PATRIA.

Sortitus

Athenæ. *Sortitus fuit patriam, vbi inuentæ & excultæ bonæ disciplinæ. Vnde velut ex equo Troiano cõplures viri celeberrimi prodierunt.*

A MAIORIBVS.

Maiores parùm illustres habuit, sed eos ipsos eloquentia atq; virtute sua nobilissimos reddidit, oratorum princeps æstimatus.

AB EDVCATIONE.

Honestè fuit educatus, ac bonis disciplinis institutus, sub oratore clarissimo Isæo, & præceptore Platone, ad bonarum literarum studia inflammatus, à Thrasio Eunomo.

A BONIS ANIMI.

Ingenij specimen sub prima iuuenta statim emicuit. Vis in eo dicendi mirabilis, & gloriosa, Remp. tutata fuit. Nactus in Rep, materiam vberem, & honestam, pro Græcorum libertate aduersus Philippum, & in ea præclarè decertans, confestim nomen & gloriam assecutus est, nec solùm vt disertus, verùm etiam vt fortis vir suspiciebatur, vt admiraretur ipsum Græcia, obseruaret Persarum Rex, plurimusq; apud Philippũ sermo esset, confiterentur aduersarij sibi aduersus præclarum virum esse certamen.

A BONIS CORPORIS.

Corporis quidẽ in eo fuit imbecillitas, quã ingenio atq; doctrina cõpensauit, atq; resarcit. Etenim cõmemorato nomine Demosthenis, maxima eloquen-

eloquẽtiæ cõsummatio audientis animo oborieba tur. Lateris quidem firmitate defectus, quas corporis habitus vires negauerat à labore mutuatus est. Qui cum rerum natura prælia tus, & quidem victor abijt, malignitatem eius pertinacissimo animi robore superando. Itaq; alterum Demosthenem mater, alterum industria enixa fuit, vt ait Valerius Maximus.

A BONIS FORTVNAE.

Patrimoniũ abundans relictũ erat, sed id tutores malè administrauerãt. Partem enim surripuerant, partem neglexerant. Ipse tamen satis opum, studio consecutus, & ijs præstantiora bona secum gestabat, non humeris, non oculis visenda, sed æstimãda animo, quæ domicilio mentis inclusa, nec mortalium, nec deorũ manibus labefactari queũt, & vt manentibus præstò sunt, ita fugientes non deserunt, vt de Bia Valerius scribit.

A MORTE.

Pro salute Reip. vitam amisit, vnde mortis diem omnium mœstissimum egerunt, & inter sacra Cereris ieiunârunt mulieres. Populus item Athenienſis honorem illi reddens, statuam, vtq; maximus natu sui generis publicè stipendia haberet, decreuerunt.

ALIVD EXEMPLVM.

Laus Philippi regis Macedonum.

EX.

EXORDIVM.

Philippus Macedonum rex.

Ex Græcorum regibus, meo iudicio, nullus fuit quem non Philippus Macedonum rex vel ingenij dexteritate, vel virtutum meritis, exuperârit.

A GENERE ET PATRIA.

Patrem habuit Amyntam ſummæ prudentiæ virũ, patriam celeberrimam, atq; regnũ adeptus centũ & quinquaginta populorum. Plinius li. 4.

AB EDVCATIONE.

Epaminunda ſtrenuiſſimo imperatore, & ſummo philoſopho vſus eſt præceptore (Oroſius li. 3. cap. 12.) A quo & bellicis artibus et philoſophiæ præceptis præmunitus, ad regnum acceſſit.

A REBVS GESTIS.

Theſſaliam domuit, Græciam penè totam conſilijs præuentã viribꝰ deuicit. Nec ita bellicis tumultibus præpeditus, & victorijs affectus, vt à liberali Muſa, et ſtudijs humanitatis abeſſet. Quin lepidè comiterq; plæraq; & fecit, & dixit, & egregia ingenij monumenta reliquit. Argumento ſunt Epiſtolæ, munditiæ, venuſtatis, & prudentiæ pleniſſimæ, velut illæ quibus Ariſtoteli natum ſibi filium, & ab eodem inſtituendum denũciauit. Quibus omnibus omnia ea, quæ fortaſſe iuueniliter patraſſe criminari poſſet, abũde ſatis deleuit.

AB ANIMI BONIS.

Clementia ſingularis in eo fuit, ac benignitas in victos

victos, vnde quibusdã ipsi consulentibus, vt cum Athenienſibus aſperiùs ageret, reſpondit illos abſurdè facere, qui homini cuncta ad gloriam tum agenti tum patienti ſuaderent, vt gloriæ ſuæ theatrum abiiceret, ſignificans ſeſe hoc agere, non vt Athenas euerteret ſed vt ciuitati celeberrimæ doctiſſimorum virorum copia floreti ſuas virtutes probaret. Item: Quidam petulantioris linguæ maledicta conijcere ſolebat in Philippum, hunc, amici hortabantur, vt eiceret in exilium. At ille negauit ſe hoc facturum, demirantibus quid ita, ne, inquit, oberrans inter plures malè de me loquatur. Quòd maledicum non egit in crucem, vel clementiæ erat, quòd ignouit: vel magnanimitatis, quòd cõtempſit: quod noluit expellere, prudentiæ: plus enim nocuiſſet. Vide Eraſ. 4. Apophthegmatum, Diodorum Siculum lib. 3.

A COMPARATIONE.

Quis autem Hannibalem Carthaginenſium ducem Philippo cenſuerit comparandum? Ille multa quidem geſſit, ſed pleraque perfidioſe ac crudeliter, hic omnia ſapienter ac cum animi ſumma moderatione.

EPILOGVS.

Longè plura de tanto Imperatore dicenda eſſent, ſed finem facio, contemplans meam dicendi facultatem longè inferiorem eſſe, quàm vt tantis Philippi virtutibus par eſſe poſſit.

ALIVD EXEMPLVM.

Eloquentiæ Encomion.

EXORDIVM.

Cùm, authore Gellio, turpius sit frigidè laudare, quàm insectanter vituperare, metuo ne non encomion eloquentiæ minus aptum ego dicturus, ingenij magis inopiam proditurus sim, quàm dignis illam laudibus euecturus. Attamen si libet eius principium considerare, reperiemus eam honestissima productam origine, optimisq; rationibus profectam.

A GENERE.

Eloquentia. *Quæ cùm vna sit de summis virtutibus, vt ait Cicero, nemini dubium esse debet, quin ab illo, qui fons omnium virtutum est, & origo, profecta sit, nempe à Deo optimo Max. cuius, vt sacra scriptura meminit, dona sunt linguarum genera, omnesq; sapientiarum ac scientiarum sermones, ex quo, per quem & in quem sunt omnia.*

AB IIS QVAS PERficit rebus.

Cœlitus igitur demissam admirabilem in rebus humanis potentiam recipit, & incredibilem efficaciam facultatemq; accendendi mentes ad honestatẽ, animos ad gloriã. Afflictos consolatur, perterritos timore vacuos reddit, seditiones cõ-

Orpheus Amphion *pescit, feros & agrestes homines ad humanitatẽ deducit. Vnde Poëtæ Orphea & Amphiona finxerunt*

xerunt demulsisse feras, & cum arboribus montes traxisse, ait enim Horatius:

Agrestes homines sacer interpresq; deorum
Cædibus, & fœdo victu deterruit Orpheus,
Dictus ob id lenire feras, rapidosq; Leones.
Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis
Saxa mouere sono testudinis, &c.

OBIECTIO.

Sed inquis, Eloquentia scelestos pœnis eripit, falsis veritatem expugnat, status Reip. euertit, vt bono iure Lacedæmonij rhetores videantur expulisse.

DILVTIO.

Esto, sed eadem ratione, omnes bonæ artes, omnis magistratus, cùm vtrinque aliquando prouieniant mala, possent expelli. Item è medio tolli, ignis & aqua, vnde sæpenumero maxima oriuntur dispendia: atqui bonæ res, malæ non sunt, si bene vtamur.

COMPARATIO.

Quis Eloquentiæ prætulerit liberalitatẽ? Hæc paucis poterit prodesse. Illa suas in omnium mortalium salutem vires extendit.

EPILOGVS.

Rerum magnitudine deterritus finem facio, etenim maximis eloquentiæ laudibus vix vllius dicendi facultas respondebit.

ENCOMIVM MARPVRGENsis Academiæ.

A DICENTIS OFFICIO.

INgratissimus omnium haberi meritò possem, si concionis huius hodiernæ authoribus, nempe iis quibus meipsum debeo, non in præsentiarum morem gererẽ, in dicendis, quẽ scopum huius orationis esse voluerũt, beneficiorum laudibus, atq; optimis in nos omnes meritis, difficilẽ me pertinaciter exhibendo. Rationis omnis expers volatile Ciconia. Ciconiam nouimus omnes, officij mutuã rependere vicem solere, vt hinc ἀντιπελαργᾶν natum sit prouerbium. Quantò dignius ac iustius nos, qui ratione ducimur, gratiam nobis benefacientibus, si fortunæ propter culpam iniquioris non parẽ referre potuerimus, tamen aliquã scribendo saltẽ, bene sentiendo, atq; assiduis illos extollendo laudibus, & habere & agere non detrectauerimus. Cùm autẽ Academia Marpurgensis, veluti mater omnium nostra cõmunis benignissima, nos tãquam alumnos suos, & charissima pignora sinu blandiore foueat, nos bonis literis instituat, nos probatis moribus exornet, nos deniq; maximis honoribus afficiat, quis vel pietatis vllo tangi cõfirmet illũ affectu, qui rogatus aut iussus, parentẽ tã officiosam pro virili sua nolit, vt ingratitudinis morosæ filius, ad sidera ferre? Hæc cùm ipsi vos optimè

optimè teneatis meditata, nihil omnino dubitandum erit mihi, quin iam silentium pollicentes vos omnes ornatissimi atq; ijdem integerrimi viri, ac studiosa iuuentus, me patienter sitis audituri.

AB AVDITORVM INTENTIONE & argumenti fertilitate.

Iniunctum est mihi Academiæ nostræ Marpurgensis Encomion dicere. In primis autẽ gaudendum ac lætandũ mihi video, partim quòd vos ad audiendũ tam auidos contempler, vos omnes tam attentos, quàm pudens ego, quàm hæsitans ego, quàm tremebundus ego, primùm huc ascendi, nunc autem vestro, quo me omnes prosequimini fauore, atque hilaritatis aspectu, longè redditus alacrior: Partim, quòd talis oblata sit dicendi materies, in qua etiam erudito parum, hoc est, mei simillimo literaturæ leuioris homuncioni, nõ deesse possit oratio, vt longè difficilior videatur exitus inuentio, quàm principij, nimirum vt non tam copia mihi, quàm modus in dicendo quærendus existat.

AB AVTHORIBVS ATQVE Fundatoribus Academiæ.

Nam si protinus ab initio ipsos gymnasij nostri celeberrimi authores ac patronos considerares ac perpẽdas, siue Deum Opt. Max. cuius cœlesti prouidentia ac diuino nutu instituuntur, eriguntur, ac gubernantur vniuersa quæ in terris sunt, siue

illustrissimum nostrum Hessorum principem, statim tibi tam inundans verborum ac rerum flumẽ occurret, vt te magis obrutum copia, quàm inopia pressum iri fatearis. Quid? vt illum ἀνευφάνητον, ἀνεξερεύνητον, ἀνεξιχνίαστον, qui extra omnem eloquentiæ cœlestis nedũ terrestris aleam est positus, cuius gloriæ nullũ principium, nullus finis exiſtit, Deum Opt. Max. præterea, vel solæ huius terreni numinis, quo Domino ac fũdatore nostra Academia meritò gaudet, iubilat & exultat, Principis Illustrissimi dotes, tantã dicendi copiã offundunt, vt spiritus dicturi citius defecerit, quàm increscẽtis beneficio rerũ orationis cursus.

Philippus Hessorum princeps.

AB ILLVSTRI PRINCIPIS Hessorum genere, factis atque virtutibus.

Quid enim memorem tot antiquissima stemmata, tot maiorũ imagines, tot pacis, tot belli clarissima facinora, atq; parta trophæa? Quid tantã vitæ integritatem, tantam clementiam, tantam prudentiam, tantum pietatis ac veræ religionis studiũ? Quid deniq; innumerabilia alia, quæ omnia ac singula, tam splendida, tam lucida, tam illustria, vt si alienæ claritatis polities, ac nitor fuerint adiũcta, plus obscuritatis sint allatura quàm lucis. Ideoq; tam fertilia, tam copiosa prædicatu omnia, vt centum linguas, imò centena principũ eloquentiæ millia fatigare possent.

A DIS-

A DISCIPLINA MILITARI.

Quis enim, vt alia transeam omnia, Quis inquam vel Nestore, vel ipso Pericle facundior, eloquentia digna satis expresserit, quãta disciplinæ militaris arte contuderit horridos Sickingiani terroris insultus, quanto pristinũ in regni statũ animo restituerit Ducẽ Vuirtembergensem, quãto pectore compescuerit seditiosos rusticorum tumultus, quanto denique spiritu vicerit Duces Brunsuicenses, patrem & filium.

Quare digna satis laudatu, satis glorioſa Marpurgensis Academia videretur, si vel solum tot & tantis fundatoris sui decoribus & ornamẽtis conspicua floreret. Sed vt vniuersitatis nostræ amplitudo fiat admirabilior:

AB ALIIS ACADEMIÆ Præsidibus atque Mecœnatibus.

Accedunt complures, quos omnes enumerare longum esset, natalium claritate, facultatũ laureis, ac virtutum meritis præstantissimi patroni, quorũ facundia plurimum apud exteras nationes ꝓmouit, quorũ grauitatis excellẽtia ꝓtexit, digni tatis deniq; tituli ꝓtulerũt et exornauerũt Academiæ nostræ pomeria. Quibus omnib⁹ robustissimis veluti colũnis suffulta, quibus tutelarib⁹ diuis Academia Marpurgẽsis vndiq; circũmunita

quid vlterius excogitare poterit, quod origini sua, & fortunarum primitijs, vel splendidius vel excellentius adijcere possit?

AB OBSERVATA TEMporis opportunitate.

Iam si tempora, quibus instituta fuit, à primo diligenter excusseris, inuenies profectò Saturni seculis nõ infœliciora, quibus bonæ artes atq; virtutes vbiq; gentium antea proculcatæ, capita sua fœliciter exeruerint: Quibus homines nullis inquietati bellis, nullis intestinis seditionibus insauciati, nullis hæresibus Anabaptisticis effascinati, nullis deniq; prælijs funestati, sed velut optimis fortunatissimi fores pulsantis æui auspicijs. Atqui si qua tum priscæ vestigia fraudis remanere, aut malorũ lerna videbatur impẽdere, ea statim omnia, ab illustrissimo principe nostris procul à finibus propulsata fuere.

A QVÆSITA LOCI COMmoditate.

Quippe si locum, vbi Marpurgensis Vniuersitas erecta, perscrutatus fueris, vix vllum profectò reperies vel amœniorem, vel commodiorem. Marpurgum. *Vbi Marpurgum Hassiæ Metropolis, tot vetustis antiquissimorum ædificiorum structuris veneranda: prudentissimorum incorrupto senatorum ordine conspicienda: florentissimo simul ac honestissimo rerum priuatarũ ac publicarum statu nobilitata*

litata resplendet. Cuius forum curia speciosissima marmoreis quasi lapidibus excisa deuenustat. Et aqua fontana, tot fistulis ac syphunculis iam recenter artificio mirabili factis, emissa & murmure blandiore delectat, & aspectu pulchriore totum locum exornat.

A CONTRADICTIONE.

Verùm, vt occasio reprehendendi semper est obuia, si quis calumnietur ipsam vrbẽ, plus æquo fragilibus cinctam esse muris, responderi poterit, quod olim Agesilaus ille Lacedæmoniorum Rex percontanti, quam ob causam Sparta non cingeretur muris, responsum voluit, ostendendo ciues armatos, inquiens: Hi sunt Spartanæ ciuitatis Sparta. *mœnia, quo significauit Respub nullis munimẽtis, nullis vallorum propugnaculis tutiores esse, quàm ciuium virtutibus. Marpurgum ergo tutissimum est ac firmissimum tot studiosorum, tot fortissimorum ciuium virtutibus. Nam lapideo quod operi deest, id animorum robur, ac præstantia cõpensant, et quod hominum artificys, id natura loci, tot præruptis vndiq; montibus resarcit cõmodissimè circumsepiendo. Vbi celeberrimus iste fluuius Lanus infractum orientali lateri dorsum* Lanus. *accommodat.*

AB AQVARVM SALVBRItate, & copia piscium.

Qui

Qui aliâs etiam quasi Nilus fœcũdans omnia, plurima delicatissimorũ genera piscium educat atq; producit, Cuius item tanta potentia medica celebratur, vt cum multis nominũ minimè vulgarium Thermis contendere possit. Etenim P soræ ac impetigines omnes, quibus cõmuniter studiosi diuexantur, præsentissimè sanat, vt nemo tanta scabie laborans huc veniat, qui non semel atque iterum lotus ocyssimè curetur. Hinc complures audias, qui, quem cutis glabellæ nitorem assiduis alibi lauacris experiri non potuerint, eum sese fateantur hic vel citra negotium assecutos, solius beneficio Lani, maximè peculiarem pratorum et aluei Marpurgensis virtutem hautientis.

A LOCI AMOENITATE & vbertate.

Vbi præter iam dicta, tot amœni prospectus, tot hortorum decora, tot agrorum lumina, vt illud, Nullus in orbe sinus Marpurgo, non Baijs, præluceat amœnis, dubio procul scriptũ reliquisset Horatius, si modò cognitum habuisset, & versus non reluctatus. Equidẽ aureus hic annus, biferiq; rosaria Pæsti, Hic propius adductum credas frõdere Tarentum, Hic deniq; Musis omnibus gratissimus locus, Vbi rerum omniũ vberrimus prouentus, vt non solùm innumera ciuium ac studiosorũ multitudo victum acquirere facilimè possit, sed etiam fertilitas natiua, miserrimæ locorũ exte-

rorum

rorum ſterilitati ſuppetias ferendo, non paruas alienarum ciuitatum ſitarchias expleat, Reſpub. alat, ſuſtentet, lætificet.

A COELI CLEMENTIA.

Vbi deniq; maxima aëris ſalubritas, vt ipſa peſtis aut acutus alius (nam quæ de pleureſi modò feruntur, puerilia ſunt) morbus nũquam, niſi fortaſſe, quod tamen rariſsimum, decennio toto elapſo graſſetur. Cuius rei cauſa poterit euidens eſſe, vel tam placida cœli temperies, vel tam ſereni totius machinæ cœleſtis aſpectus, quibus Marpurgenſem vt omnium ſibi dilectiſsimã, æternus ille pater, ſingulari quadam clementia cõmotus, proſperare dignatus eſt ciuitatem. Quæ non ſolaribus nimium æſtibus ſubiecta iacet, nec frigoribus nimium Bore alibus propinqua, ſed temperatiore ſub climate conſtituta.

AB AERIS HORRIDIORIS commoditate.

Veruntamen ſi tẽpeſtuoſior aliquãdo ac immitior aër (vt omniũ rerũ eſt viciſſitudo) videtur ingruere, longè plus vtilitatis ille ſemper, quàm incõmodi ſolet importare. Sic enim ad omnes fortunæ truculẽtioris impreſsiones aſſuefiunt, ſic ad morbos ſuperandos, ſic ad duriſsimos labores perferendos exercentur ac edurantur corpora.

A CLIVOS Æ REGIOvis vtilitate.

Porrò

Porrò si quispiam cõqueratur regionem istam montosam, asperam, ac lapidibus cõfragosam inhorrescere, hic mihi sapiẽs Darij maioris factum animo præsenti reuoluat. Ille populum suum, regionis scabritiem & asperitatem campestri ac molliore tractu cõmutare cupientem minimè permisit, affirmans hominum habitus, vt semina ac plantas, ad regionis naturam immutari, sentiẽdo se malle duros homines, & laboribus accõmodos, non molles, nõ ignauos, nõ effœminatos, quales regio mollior generare solet. Quod si diligenter animo collectum discusserit, nullam in orbe ditionem fore cõfitebitur, quam cũ sua permutare debeat Illustrissimus Hessorum Princeps, innumera virorũ millia possidens, qui tẽpore pacis bona studia ac virtutes excolere nouerũt: bellis autẽ imminẽtibus, qui labores perpeti, qui maximum exercitũ ducere, qui summa pericula subire, qui fortiter arma tractare, qui munitissimas vrbes euertere, qui deniq; præcelsas arces demoliri possunt. Quare Pœnorũ acerrimus dux Hannibal, in Italiam ab initio per Alpes per tot frigora ac niues irrupturus, maximis olim stipendijs coëmisset tales virorum manus, quales producit Marpurgũ: Vbi corpora vegeta, robusta, præstantiaq; proueniunt, ac procera grandescunt.

AB INGENIORVM

dexteritate.

Sed

Sed ne prouerbiũ ἄνθς ὁ μαιρὸς, id est, amens qui longus est, in eadem quadret, accedit acutior mentis et ingeniorum sagaciſsima perſpicacitas. Nõ enim Marpurgenſi multũ auerſus equos Sol iungit ab vrbe. Quæ nec vt aliæ quædam, in vallibus profundis, in locis cauernoſis, in lacunis atq; ſpeluncis paluſtribus eſt cõdita, vbi perpetuo fœtore grauiter olentes nebulæ, vbi putres exhalationes, vbi peſtiferæ mephites, viroſa craſsitie corrumpunt aërem. Deinde mentium humanarũ acies hebetant, & Saturnias quaſi lemas offundẽtes, ingeniorum vires obnubilant, Vbi ferarũ latibula, luporum ac vrſorum ſpelæa, Vbi horrenda deniq; ſerpentum ac draconum antra beluinam adnaturam animos tranſformẽt humanos. Sed potius vt nobiliſsima regina, Marpurgenſis ciuitas, bonarum artium omnium receptaculũ, puriorem, eminentiorem, & ingenijs bonis aptiorem cœli partem elegit, & ita ſolertem ſeſe cõpoſuit, vt proximè ad figuram hominis ac virtutis ſimulachrum accedere videatur.

AB VRBIS FIGVRA vel habitu.

Enimuerò quemadmodum à Deo Opt. Max. videmus hominem effictum, erecta facie rigidũ, vt ſcilicet ea ſpeculetur, vnde origo eſt, nẽpe cœleſtia: reliquum autem vniuerſum animantium genus, pronũ, & ad terram verſum: Quod etiam

Ouidius

Ouidius innuit, dicens:
Pronaq́ cùm ſpectent animalia cætera terram,
Os homini ſublime dedit, cœlumq́ videre
Iuſsit, & erectos ad ſidera tollere vultus.
Sic clariſsimum, vbi noſtræ Academiæ pulcherrima ſedes eſt, Marpurgum, non aliter atq́ homo princeps, caput erectiſſimum ac eminẽtiſsimum, ſuis turribus, vt diademate regio coronatum habet, nempe quam admiramini toties ἀκρόπολιν, *arcem iſtam. Quæ candidam frontẽ ſuam velut inter nubila condit. Cuius collum monili baccato ſuis velut vnionibus irradiãs, prominet, illinc nitidis clariſsimi domini Cancellarij Ioãnis Ficini palatijs, hinc illuſtriſs. Principis ſapientiæ domicilio, quòd* βασιλικήριον, *aut* διναστήριον *appellamus, exornatum. Corpus eſt tot membris & articulis, id eſt, domibus ac palatijs inſigne, quicquid intra ciuitatis Marpurgenſis mœnia ſitũ eſſe nouimus. Pectus eſt ipſum templum. Curia iſta, vt alimentorũ diſpenſatrix, eſt ſtomachus. Vtrunq́ collegium, Pomerij, et (vbi iam hæc dicimus) Lani, ſunt præcordia: duo vici, alter, quẽ vulgò* **den Grien,** *alter, quẽ* **Bylgenſtein** *appellant, femora ſunt aquis proxima, quòd circũ ea corporis partes crebris lotionibus indigeant, ideoq́ mediaſtinis aſsignati. Brachiorũ alterum, nempe dextrũ, eſt iſta platea, quam vernacula lingua,* **den Steinweg** *vocitant. Siniſtrum, quod ſuburbiũ,*

Weyden-

Weydenhausen. *Pedes autem instar fortissimi bouis (iuxta prouerbium) altius in terræ viscera defixit. Sic dispessis veluti manibus, & cõmodissimo suæ vastitatis immobilioris anfractu, studiosos omnes, quasi gremio sinuoso vt benignissimo, sic tutissimo complectitur & exosculatur.*

A MERITORVM COMPENsatione, studioq; iustitiæ.

Cæterùm, vt honestate cõspicuos peculiari quadam humanitate, quæ sua est benignitatis excellentia, prosequitur, sic in discolos ac nebulones omnes meritam ac iustam (vt æquum est) seueritatem exercent, vt suis flagitia, suis ipsam virtutem brauijs condecoratum iri cognoscas. Etenim cùm alterum Brachium, nempe dextrum, id est platea der steinweg, *iucundior quidẽ, sed ascensu difficilis videatur, non immeritò virtutis illi dextro calli poterit comparari, quo ad virtutis & honorum præmia traducuntur homines. Contrà cùm* Weydenhausen *ostẽtet viam latã, decliuiorem & facie tenus molliorem: sed vbi progressus fueris, satis lutosam, ac etiã calamitosam vbi Lictores & Carnifices habitant, sceleratorũ calli nobis deuitando. poterit assimilari, iuxta illud: Hæc via virtutis, nimirum* der steinweg,

dextrum petit ardua callem,
Difficilemq; aditum primùm spectantibus offert,
Sed requiem præbet fessis in vertice summo.

Molle

Molle ostentat iter via plana (Weydenhausen) sed vltima meta Præcipitat captos, voluitq; per ardua saxa, intellige cruces ac tormenta. Cuius Virgiliani carminis quasi dilucidam paraphrasin cernis si Marpurgum ipsum penitus aspexeris. Nonne metam callis dextri, & requiem vides, Germanicam istam domum, vbi præstantiss. D. Cõmendator, vir vt nobilitate clarus, sic omni bonitate præditus, omnes literarum meliorum, ac virtutis cultores, itineris difficultate, ac studiorum assiduitate subinde defatigatos, curisq; confectos, comiter excipere, ac generosissimo vino, quod cum spe diuite manet, In venas animũq; tuum, quod verba ministret, reficere, & curas diluere, semper est assuetus.

A LIBERALITATE DOMINI Commendatoris ædium Teutonicarum.

Quoties ad cœnas Academiæ nostræ fautores ille vocans, velut accepturos virtutis præmia, refrigerauit? & non semel ita bonæ fortunæ calicibus exhilarans obruit, vt neq; mentes illorũ neque pedes officio suo satis functa conspexerimus? Quoties ad prandia Musarum antistites studendo defessos, & laboribus exhaustos, veluti literarum fructum percepturos inuitans, humanissimè tractauit, et ferculis recreauit opiparis? Et ne lõgius exempla petãtur, quoties ille M. Casparum,

iam

iam Academiæ nostræ decanũ digniss. tot piscib⁹ delicatiorib⁹, vtpote carpionibus ac lupis exornauit, atq; tot alijs lautitijs labore publico et domestico delassatũ refecit, vt vel ille solus satis abundè testari poterit, Aedes Teutonicas esse, dextri apud Marpurgũ callis, æmuli virtutis, metam, & requiem inibi placidissimam. Quo admoneri possimus, Radices literarum, vt Isocrates ait, amaras esse, fructus verò dulciores, callẽ virtutis ascensu difficiliorem, sed metam omniũ iucundissimã. Atqui te non moueat, quòd hic illius terminus & apex summo vertice nõ pẽdeat, sed magis ad locũ inferiorem recesserit, Id enim mysterio non caret, quo sapientissimus ille, quicũque fuit primus architectus admonere voluit, eã virtutis naturam esse, vt elata nunquàm superbiat, nec summo fastu, quod habet pulcherrimũ, vulgò prophanis oculis ostẽtet, sed potius thesaurum, ceu vili cortice dissimulans, quod habet eximiũ, intimis recondat & occultet. Hinc est, quòd Elisabethica domus fastigio sublimitatis posthabito, locum humiliorem præoccupando, sectantibus virtutem maluerit in occulto munera digna conferre, quàm in excelso loco gloriam sortiri.

AB ALTERIVS LITERAE Pythagoricæ callis explicatione.

Sed ad alteram virtutis viam redeunti, Wei-

venhausen *illud ſeſe offert, quod quàm miſerabilis, quàm flebilis vitæ ſceleratæ ſit exitus, luculẽter oſtẽdit, vbi via pateſcit* εἰς κυνόσαργες, εἰς μακαρίαν καὶ εἰς κόρακας. *Vbi ipſiſſimũ fuſtuarium, ac teterrima tot morticinorum porcorum ac cadauerum vorago atq; barathrum. Vbi fames, & atris volitans infamia pennis. Vbi ſera pœnitentia, Vbi damnatorũ gemitus, & eiulationes ſæpius audiuntur, Vbi tortorũ ferocia, Vbi carnificum crudelitas, iam ſontes virgis cædit, iã cauterio, vel candenti ferro buccas facinoroſorũ perforat, iam ſicariorum membra rotis diſtringit ac contundit. Iam furti reos in crucem tollit, iam latrocinij, aliorumq; criminum cõuictos, alio atque alio mqrtis genere dilaniat, atq; immaniter obtruncat.*

AB EPILOGO DIctorum.

Ergo ex his omnibus, ornatiſs. viri, & ſtudioſa iuuentus, opinor intelligitis, quanto conſilio, quãtis rationib⁹ adductus Illuſtriſs. Princeps noſter, voluerit apud Marpurgenſes Academiam erigi atq; fundari, quòd inibi vicus penè omnis, omnis angiportus, omnis platea, ſtudioſos homines virtutis admonere, turpiſſimos autem nebulones, à vitiorum ac ſcelerũ maleficijs deterrere poſſit. Hæc de patronis, origine, & loco Marpurgenſis Academiæ.

AB

AB VBERRIMO STVDIOsorum, bonarumq; disciplinarum prouentu.

Nunc ad ea digrediar, quorum vtilitate proiecta, cũ omnibus ferè Germaniæ totius Academijs certare possit. Quænam igitur hodie nobis Vniuersitas vspiam proferri poterit, vbi tanto labore ac fidelitate genus omne studiorum tradatur, Vbi purissima maiore cũ fructu Theologia doceatur, Vbi facultas medica, vbi Iurisprudentia feruentiore cultu tractentur, & sic omnia, vt nihil prorsus in linguarum nobilissimarum cognitione, nihil in omnibus, nisi vnã (cuius me vel inuitũ professorem esse voluistis) excipiẽdam putetis Rhetoricam. nihil inquam in omnibus artibus bonis, & optimis disciplinis desiderari possit.

AB OPTIMORVM PRAEceptorum atque doctissimorum hominum celeberrima turba.

Vbi tot & tanti professores, tot noui, tot veteres doctores effulgeant. grauitate, doctrina, ac vitæ sanctimonia, non solùm apud nostrates, sed magis apud exteros nobilitati: atque adeò, quotquot hic videas, quotquot intuearis, tot Homeros, tot Aristoteles, tot Apollines, tot deniq; numina quædã te iuraueris videre. De singulis iã nominatim disserere, & illorum prohibet modestia,

& temporis opportunitas nõ concedit. Sed vt generatim & modestè dicã: purissima vasa sunt et habitacula, in quibus omnia studiorum optimorũ genera vigeant, regnent, ac triumphent, à Deo Opt. Maxim. clementer erogata. Quare si iam Apollonius ille viueret, non opus haberet Caucasum laboriosissimè pertransire, nec Scythas, Massagetas, nec Albanos, ditissima Indiæ regna, tãtis cum periculis, bonarum literarum gratia, denuò penetrare. Item, si Pythagoras, si Plato, si Architas ille Tarentinus in viuorum adhuc contubernijs agerẽt, non haberent necesse Persas, Lacedæmona, Cretas, Aegyptum, tot denique regiones alias studiorum causa peragrare, cùm omnia Marpurgi quàm plena manu habere, & multò minore temporis ac rerum iactura consequi possent.

A DISCIPVLORVM copia, studijs & officijs.

Et tamen numerosa satis discipulorum turba adest, quorum indies tantam diligentiam experimur, vt nec Cleanthis, nec Aristophanis, quorũ utriusq; pertinacissima fecit prouerbio locũ vigilantia, maior vnquã extiterit. Vnde non opus præceptoribus vltrò currere vt doceant, aut manè ad fores sedere & operiri (vt Gellij verbis vtar) propè ad meridiem, donec discipuli nocturnum omne vinum edormiãt. Sed potius & literarum,

rum,& præceptorum adoleſcentes amantiſſimi, quicquid officiorum iuxta præſcripſerint, ſua ſpõte faciunt, vt ſubdere ſtimulos nunquam neceſſe ſit, ſed magis, quod de ſuo Theopompo Socrates inquit, adhibere frœna.

AB ALIARVM ACADEmiarum collatione.

Ergo quænam exotica tanto ſuperbiens Academia faſtu, ſuas iactare ſolùm ac præferre, noſtræ autem Academiæ dotes audeat eleuare ac cõtemnere, cùm prædiuite lectionum optimarũ copia, profeſſorum electiſſimorum numero, ſtudioſorum diligentia, noſtram aut ſuperiorem, aut omnino parem eſſe, iudicis æquioris ſententia cõſtiterit?

A SEVERIORE IN IVuentutem diſciplina.

Quid quòd apud nonnulla gymnaſia, malorum conſuetudine iuuentutẽ corrumpi, aut indulgentia nimia diſperdi, Bona item ſtudia ac diſcipulorum numerum indies euaneſcentem decreſcere percipiamus, & exercitia ſcholaſtica, aut vulgò nimium frigeſcere, aut omnino ceſſare, Tempora denig, quibus nihil eſt charius, nil precioſius, aut nugis perdiſcendis, aut inhoneſtis rebus patrandis inſumi turpiter, vt inde fieri conſideremus, paſſim diſcipulorum greges, quaſi pecus montanum, agreſtibus moribus horrentes, aut diſpalari

vagabundos, aut pergræcari furibundos, aut in omnium ſcelerum volutabris ætatẽ exigere non pudibundos, atq; adeo, vt longè rudiores ac nequiores etiam plerunq; in patriam reuertantur, quàm inde fuerint egreſſi. Quarum rerum portenta hic penitus nulla conſpici, noſtra bono iure poterit Academia gloriari.

A MAGISTRORVM HONESTIO-rum conſuetudine, atq; commercio magis piorum.

Nam cùm à conuerſantibus (autore Seneca) mores ſumantur, non præceptores hîc otioſi degunt, quorum veterno diſcipuli perdantur: Non ebrioſi, vnde peſſimum conuictores exemplum bibendi trahant: Non blaſphemi, qui viroſam prauitatem in proximos transferant: Nõ impudici, qui pueros emolliãt atq; effœminẽt: Nulla denique improborum commercia, quorum contagio ſerpat in cohabitantes. Sed adſunt duces optimi prorſus, qui bonos, iuxta prouerbiũ, comites reddunt, hoc eſt, ad manus habẽtur omniũ cãdidiſs. Magiſtri, qui in ſuos mores incorruptos trahunt ac transformant diſcipulorum gregem. Quorum magna ſatis (licet non tã numeri, quàm ipſius honeſtatis hic habeatur ratio) ſtudioſorum corona præſens, non minuitur, ſed bonis auibus indies augetur.

A STV-

A STVDIORVM præmijs.

Et tantus, qui bonas, vt aiunt, artes alit, honor optimarum literarum cultorib⁹ hîc defertur, vt in ſpectaculis (vbi ſtatuarum & imaginum ſculpturis et picturis homines immortalib⁹ Dys æquiparabantur) Olympicis, nunquam maior exhibita fuerit gloria. Exemplo fuit proxima celeberrima nouorum Doctorũ feſtiuitas. Exemplo tot magiſtrorum nouorum ſolennitas, quos ornatiſſimis vt eorum ſtudia ac virtutes meruerunt, inſignijs officio ſiſſimè noſtra, vt vidiſtis omnes, cõdecorauit Academia.

A SCHOLASTICORVM EXERcitiorum aſſiduitate.

Adde, quòd tanta & diligentia & induſtria ſtudioſi omnes hîc in officio contineantur, tantis conatibus exerceantur indies, vt maioribus non poſſint. Nullus enim eſt dies, in quo linea nõ ducatur: nulla ſeptimana, in qua non aut publicè diſputetur aut declametur, atq; adeò

Vt ſchola noſtra Lani cõuulſaq; marmora clamẽt
Semper, & aſſidua diruptæ voce columnæ.

Miſſam facio frequẽtiſſimi, quo nullũ liberalius erectum, nullũ accuratiꝰ adminiſtratur, pædagogij diſciplinam. Miſſa facio tot ſaluberrima veræ pietatis ſtudia, quæ cùm alibi aut omnino ſqualida iaceant, aut penitus è medio tollantur, Hîc

non ſolùm feruenter excoluntur, ſed etiam adamata in precio habẽtur maximo. Vnde fit vt eruditiorem multò longeq3 melius noſtram iuuentutẽ moratam ad ſuos redire percipiamus, cum laude & gloria Marpurgenſis Academiæ ſumma.

AB INCORRVPTA viuendi ratione.

Neq3 id mirum, cùm hìc ſanis doctrinis & honeſtate colluceant omnia, nulla penitus nequitiarum illectamẽta ſubrepant, (ſed vbiq3 probiſſima (vt dixi) ſocietas & conſortia ſancta. Quæ ipſa partim indiſſolubile religionis Chriſtianæ vinculũ, ſolidis adeò atq3 adamantinis cõſtrinxit retinaculis, vt nulla ratione dirumpi queant.

AB AMOLITIONE Calumniæ.

Quare vanitatis illos pudeat, qui diſſidere, ac mutuis odys conflagrare ſcholam noſtram calumniati ſunt, cẽtonum fartores, cùm nuſquàm cõiunctiùs, nuſquã deniq3 amiciùs viui queat, quàm in gymnaſio noſtro, quod non ex moroſis cerdonibus, aut Lycambea ſecta conflatum, ſed optimis virorum eruditiſſimorum ordinib9 ſelectium conſiſtit, quos bonarum literarum artes humanos fecerunt, quos Philoſophia plus quàm homines reddidit, quos Medica facultas officioſos informauit, quos Iuriſprudentia ciuiles informauit, Quos denique ſacra Theologia diuinos effinxit.

concordi

cõcordi studiorum omnium harmonia, virtutũq; vnione conglutinatos.

A FRVGALI VICTV atque temperantia.

Quibus omnibus nõ incommodũ adiecero, frugalissimam (vt hinc Germaniæ grauitatem ac tẽperantiam agnoscas) studiosorum diætam. Nusquã enim Sybariticus ille, ne & calamitas eiusdem comitetur, luxus, & insani conuiuiorum apparatus, qui sunt ipsissimæ studiosorũ pestes, prædominantur. Nam vt edulia præterea, quæ munda quidem ac simplicia in studiosorum hospitijs apponuntur, non ambitiosa, nõ luxuriosa, sed interdum eiusmodi, quæ apud nonnullas scholas vẽtri deditas, Squalidus in magna (vt cum Iuuenale dicam) fastidiret cõpede fossor, Qui meminit calidæ sapiat quid vulua popinæ. Vt fercula, inquã, magis salubria, quàm artificiosa aut luxuriosa transeam, Iunckeræ, propter excellentiam appellatione nobilitatis sic vocitatæ, studiosis vt bibitu iucũdissimæ, ita saluberrimæ potionis crebrior vsus adhiberi solet: vini rarior, quòd in illo castitas & sobrietas, in hoc impudicitia & ebrietas regnent. Vnde D. Paulus: Ne, inquit, inebriemini vino, in quo luxus est.

A VINI TEMPERAMENTO.

Ergo vinum, quod clauo (iuxta prouerbium) taret, vbi paulò largior interdum vsus adminiſtratur, Vinum.

ſtratur, non merum infundi ſolet, quod optimam hominis partem, hoc eſt, rationem debilitet atq; eneruet, ſed prorſus innoxium, nempe aqua infuſa temperatum, ſic longè melius redditū, & humanā ad naturā maximè appoſitū. Quo præclaro beneficio qui præcellunt apud nos œnopolæ, hoc eſt, qui aquis diluere egregiè vina callēt, ad ſummos & honores & opes iure optimo prouehūtur. Sed hoc ipſum adhuc ignorare noſtrū D. Præpoſitū ægerrimè ferens doleo, cùm vna iſta faciat inſcitia, quò miſer & inhonorus pauperiorē apud nos vitā ſeſe degere conqueratur. Indignum quidē, ſed promeritā tamē ignorātiæ pœnā auferens, qui locupletior euaſurus, ſi tā vtilē, tā probatā, tā inſignē illius Staphili Syrrheni filij diſciplinā, vt alij, cōſecutus eſſet. Hic (autore Plinio) cùm rudis ac ſimplex olim vetuſtas, meracius nō ſine plurima noxa biberet, vinum aqua miſcere, & Bacchū temulentū Deū Nymphis deabus ſobrijs tēperare docuit, vt ſic manſuefactus ac domitus ille cornut⁹ pater, fieret moderatior, manſuetior, nulloq; ſapientiſſimorū teſtimonijs ſalubrior. Et quid aliud innuit fabula de Baccho, qui fulmine cōflagrans, in Nympharū aquas fingitur iniectus, niſi vini ardorē, vitales iuuenilīū ingeniorū ſuccos exurentem, ſobrio elemento reſtinguendum eſſe. Quod etiam illud Epigramma Meleagri teſtatur ac comprobat, ſic dicens:

Sobrietas.

Αἱ νύμφαι τὸν Βάκχον, ὅτ' ἐκ πυρὸς εἱλυδ' ὁ κȣρος,
Νίψαν ὑπὲρ τέφρης ἄρτι κυλιόμενον.
Τȣ́νεκα σὺν νύμφαις βρόμιος φίλος, εἰδ' ἐνυν ἐιργης.
Μίσγεσθαι, δέξη πῦρ ἐσι καιόμενον.

Id est.

Bacchus vt è flammis puer exilijsset, in vndis
Tinxerunt Nymphæ sordidum adhuc cinere.
Hinc iũctus Nymphis est Bacch⁹ gratus, at ignẽ
Ardentem capies, hunc nisi miscueris.

Sed quorsũ iste verborũ excursus tẽdit, inquies, nempe vt ostẽdã, hinc esse, quòd neminẽ apud nos studiosum cupidineis facibus incendi: hinc esse, quòd neminẽ æstu venereo captũ, aut laqueis irretitũ, ab honestis artibus turpiter abduci, et veluti bouẽ ad lanienã rapi cõperiamus, hinc esse, quòd nulla Circe referatur imminere, quæ veneficijs adolescentes in bestias cõuertat, id est, nulla præstigiatrix voluptas, quæ suis affectuũ illecebris illos demẽtans ad pudicitiæ naufragia perpetrãda blãdiatur, aut libidinũ venenis adeò peruertat, vt in brutorũ transformati naturã, præter hominis vocabulũ, nihil hominis habeãt, Sed contrà, tot Vlysses, fortes videlicet ac constãtes hîc viri præstò, qui iã longa rerũ experiẽtia sapientũ habit⁹ sibi induerũt, maiestate venerãda perspicui, quibus imbecillior ætas innitatur, quorũ exẽplis infor-

informata discat Syrenũ voces dulcedine mellita venenum inspirantes auersari, ab omnib⁹ spurcarum cupiditatum alimentis alienissima.

A STVDIORVM FRVCTV.

His igitur rebus omnibus cuncta iuuentus nostra, & eruditionis & bonorum morum pulcherrima proferens vbique specimina, quid Deo Opt. Max. quid parẽtibus, quid Magistratui debeat, intelligit, & expedire gaudet, vnde laudatissima ciuilitatis ac omnis honestatis obseruãtia promanat, vt animorum integritati, & externum corporis habitum cõgruere et nusquam mentis apicem à rationis amussi delirare videamus, tantũ abest, vt cum aliarum quarundam Academiarũ cessatoribus, nostri adolescentes pessimè viuant,

Tempus

& pulcherrimũ immortalis Dei munus, vtpote tempus, inhonestis reb⁹ vecorditer insumãt. Sed potius quò charius, quò preciosius est illud, tantò diligentius ab illis asseruatur, tantoq; circumspectius impenditur, ne sine bonis frugibus effluat. Dij faciant, vt in nostris discipulis exteri sic rerũ suarum satagentes respiscant, ac ratione simili reuoluant amissas opes aliũde resarciri posse, tẽporis irreparabilem iacturam non posse. De illis nequiter impensis fortasse rationẽ parentibus sese reddituros: de horis autem turpiter exactis, Deo omnipotenti. Quod ex æquo si fieret, nemini dubiũ foret, quin multò fertiliore plantaria studiorum

diorum prouentu accrescentia, res humanas iam vbiq; gentium afflictas restauratura, atq; prosperatura essent, cum fortunatissimo disciplinarum omnium successu, qualem apud nos) inuidia dictis absit) emergere videmus indies. Argumento sunt optimi optimarum arborum fructus, nempe sanctissima vitæ instituta, modestè, iustè, pieq; viuẽtium tum vuiuersorum tum singulorũ, atq; adeo, vt nihil in factis, nedum dictis, audiatur, q; vel ipse Momus reprehendere possit. Quare cùm vtrumq;, hoc est, non modò facta, sed etiam voces petulantiores olim Romani vindicasse legantur, vt nobili etiam fœminæ Appij Cæci filiæ paulò lenius & inconsideratius locutæ, C. Fundanius & Tiberius Sempronius mulctam dixerint æris 25. nillia, nihil profectò in Academia nostra reperiri cõfirmauerim, in quod prisca illa seueritas, ac rigor animaduertere possent, cùm omnis non modò perperam viuendi licentia, sed etiam inconsultò loquendi temeritas videatur exclusa, vt omniũ cordibus illud Hesiodi credatur insculptum:

Γλῶσσης τοὶ θησαυρὸς ἐν ἀνθρῷ ποισιν ἄριστος.
Φειδωλῆς, πλείστη δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰοῦσης

Optimus est homini linguæ thesaurus, et ingens
Gratia, quæ parcis mensurat singula verbis.

Vnde contingerere cernimus, viri ornatiss, quòd vbiq; gentiũ Academia nostra nõ immeritò plurimùm

rimùm celebretur. Hinc etiam multi nõ obſcuri ac tenues ſed opulentiſſimi aliarũ vrbium ciues ac Satrapæ liberos ſuos huc ad omniũ veluti bonarum literarum ac virtutis mercaturã, certatim aſſiduò tranſmittunt, perſpectum habentes, quantum vtilitatis ac gloriæ e ſtudijs Academiæ noſtræ profluat.

AB VBERRIMO DOctorum hominum prouentu.

Nec illi falluntur, cùm vel cæco appareat plurimos hinc prodire, & velut ex equo Troiano turmatim emergere, qui facundè cõcionentur in templis, qui ſapienti eloquẽtia moderentur ſenatum, qui prudentiſſimè iura dicant, qui cũ laude publicis de rebus legationes obeant, Qui deniq; quauis in re & iudicio valeant & eruditione.

A CONTRADICTIONE.

Cæterùm ſi quiſquam Zoilus obijciat, nonnullos aliquando à literario noſtro, ad ſodalitiũ neſcio quod exoticum deficere diſcipulos, Huic cõmodum reſponderi poterit illud Ageſilai, quo interroganti quî fieret, vt ab alijs ſectis deficerent ad Epicureos, ab Epicureis nulli deficerẽt ad alios, ſolerter occurrit, inquiens: Quoniam ex viris Galli fiunt, ex Gallis viri nequaquã. Gallos diſciplinarum ac virtutis oſores, & voluptatum mãcipia vocans. Apud nos igitur permanentes, viri

Ageſilaus

ſunt,

sunt, qui studiorũ ac virtutis amore iam sudare, iam algere non grauantur, imò paulò duriùs etiam exerceri nõ molestè ferũt. Descisc̃etes autem Galli fiunt, aliò concedentes, solùm à labore ad libidinem procliuiores, vt apud sponsos Penelopes, nebulones, Alcinoós q3 multò liberiùs vẽtri ancillentur, disciplinarum bonarum excutiendo iugum inseruiant abdomini, ad nullam ingenij bonam frugem peruenturi, cœlũ duntaxat, nõ animum mutaturi, etiam si trans mare currant.

A MELIORVM DISCIPVlorum virtute.

Verùm quantò turpior horũ est defectio, qui vt liberiùs, imò licentiùs alibi ætatẽ exigant, hinc & ingrati & peruersi discedunt, tantò maior illorum est gloria, quos longè doctiores et honestiores vel hic præsentes habemus, vel hinc cõsultò dimittimus, Academiæ Marpurgensis Encomion per totũ terrarũ orbẽ decantaturos. Ergo quis nostrã satis cõmendare poterit Academiã, quã velut è locupletissimo cunctarũ laudum penuario, longè vberiora dicẽdi argumẽta suggerere videtis, quàm vt humanæ vocis organa sufficiãt eloqui. Artemisia quõdã (referẽte Gellio (dicẽdis mariti Mausoli regis Cariæ laudib9 agona fertur instituisse, at q3 præmia pecuniæ posuisse, aliarũ q3 rerũ amplissima. Ad quas laudes decãtãdas venisse dicũtur viri nobiles, ingenio at q3 lingua præstabili. The- Mausolus.

Theopompus, Naucrates, Theodectes, in quo certamine vicisse Theopompum iudicatum est. Atqui de laudibus Academiæ nostræ certaturos, non tam facilis partu victoria sequeretur, sub iudicibus lite ac victoriæ palma semper inuicta remanente. Illic Mausolus nullis, aut omnino paucis rebus præclaris famosus, sed delicatulæ duntaxat vxorculæ plus æquo dilectus, certandi materiam, & eam valde ieiunã præbuerat. Hic autem Academia celeberrima, tot rerum grauissimarum argumentis exuberans, tantos ἀγαθῶν (vt Græco prouerbio dicam) σώρους μυρμηκίας Ἀάθους καὶ θάσσους effundit, vt omnes eloquẽtia potentes, non solùm delassare, sed ad nihilum etiam redigere possit. Hîc enim ipsissimum est omnium Musarum domicilium. Quarum vel minimarũ laudes singulatim ꝓmulgãdæ, maximos omnes eloquentiæ buccinatores obtunderent. O ter fœlicẽ igitur Academiam Marpurgensem, quæ quoniam amœnitate præfulges, omnium rerũ vbertate præponderas, dignitate præcellis, meritò dicata es omnib⁹, quæ otio gaudent, honorib⁹ alũtur, bonis Musis. Quæ tot proprys tuis dotibus perlucida, ad tanta honoris fastigia conscendisti, quæ tot Mecœnatum tuorum virtutibus illustrata, ac patrocinys circumuallata, propediem ad altissimos amplitudinis tuæ perfectissimæ gradus progressura, cùm tot Heroës & Atlantes fortis-

fortissimi, vt charissimam humeris suis fulciant atque sustentent, nunquam humi prostraturi. sed potius inter sidera feliciter collocaturi.

CONCLVSIO.

Habetis iam, viri ornatiss. quæ in præsentiarũ de Academiæ nostræ laudibus dicere constitui. Longè plura ex tãta argumẽti fertilitate veniebant in mentẽ dicenda, sed malui breuior haberi, quàm prolixa nimis oratione vestrã audiẽdi patiẽtiã offendere. Et ineptum planè videri potuisset, si præsumpsissẽ verbis exprimere omnes illius Academiæ laudes, quæ tãti Principis illustriss. virtutibus, quæ tot celeberrimis patronorũ tantorũ titulis, quæ tot professorum dotibus, quæ deniq; tot studiosorũ decoribꝰ illustrata, totius orbis terrarum oculos in se conuerterit. Vos igitur omnium disciplinarum generibus instructiss. viri. Academiã nostrã excolite, & quã estis sortiti (vt sedulò facitis) sparsẽ, exornate: Vos studiosa iuuentus, quo soletis, honore merito proceres, & Magnates Academicos assiduò prosequimini, & vos ita gerite, vt & bonis literis & probatis moribꝰ dilegẽter studuisse deprehendamini. Sic omnes apparebitis grati. Sic Magistratus, sic leges & statuta Academica, quæ proximo Solis die prælecta sũt, vobis virtutũ calcaria magis subditura, q̃ terrorẽ sũt incussura. Sic deniq; Academia nostra plu-

rimùm(vt audistis) ornata, indies magis atque magis erit ornatior futura. Dixi.

COPIOSA VRBES LAVdandi ratio, ex Bucoldiano.

Vrbes lauduntur nõ secus atq; homines. Principiò sunt ea spectanda, quæ tempore præsentem vrbis celebritatem anteceſſerunt: vt conditor, ciuesq; qui administrârunt, inhabitaruntq;, deinde quæ ipsi sunt tempore coniuncta, vt ager, flumina, montes, mare, portus, mœnia, foueæ, tecta, & ciues qui inhabitant: postremò quæ insecuta infortunia, quibus cõmemorandis commiseratione moueamus, ipsisq; euersoribus odium conflemus. Vt si quis Athenas, aut Romam, vt quondam fuit, laudet, dicatq; quibus artibus iã inde à primis iactis à Romulo fundamentis eò incrementũ acceperit, vt non modò Italiæ vrbium celeberrima, sed totius terrarũ orbis caput, lumenq; extaret: & quorum deinde vitio, inertiaq; concidere, retroq; labi cœperit. Sed cùm fere laudem sibi hæc potissimùm vendicent, quarum celebritas dignitasq; in omnium posita oculis elucet maxime, quæ has ab ijs quæ tempore antecedunt, simulq; iuncta sunt, prædicandi via sit, indicabimus.

VRBIS LAVS A conditore.

Condi-

Conditorẽ igitur cõmodè primùm ex deſcriptionis loco, atq; adeo ab adiunctis deſcribemus: vnde cognoſci potest quæ ipſius potẽtia, & præſertim quæ animi virtutes, prudentia, iuſtitia, fortitudo, tẽperantiaq; fuerit. Deinde à cauſis erit augẽdum, cur eo in loco vrbẽ locârit, quæ ſi maritima, fertilique in agro poſita ſit, eo nimirum conſilio feciſſe dicendum, vt hinc mari, hinc agro magna vis hominum ali ſuſtentariq; poſſet. Tum euenta erunt explicanda, quãta iam inde à condita vrbe hominum multitudo victũ hîc, quomodo, & quàm facilè quærat. Poſtremò conferẽdo hãc cũ aliarũ vrbium agro ſituq;, mirè rem extendas, oſtendẽdoq; huius agrũ aut fertiliorẽ, aut certè parẽ eſſe, nullaq; in re deteriorem. Diſſimilitudinẽ autẽ ex ſitu fortè colligas, hãc mari itimam, illas eſſe campeſtres: huc cùm terra magna, tum nauibus maxima onera aduehi: illuc plauſtris modò res aſportari. Iã & actus in primo illo vrbis cõditore ſpectãdos eſſe, adiunctorũ idẽ nos locus admonet. Quòd ſi igitur legib⁹ et religione Rempub. nouã primus bene cõſtituit, à cauſis extendenda res erit: eo nimirum conſilio feciſſe, vt iuſtè, pieq; viueretur: & quos lex non poſſet, religio in officio retineret. Deinde euenta explicanda erunt: qui mores, ex eo vſque tempore iuſtè, modeſtè, pieq; viuentium, tum vniuerſorum, tum ſingulorum extiterint. Quæ omnia ſi, vt geſta ſunt, copioſe exponas, in-

crementum ſumet oratio, maiora quidē, ſi quæq; & ex comparatorum loco dilates. Præter hæc, ſi quid recte inſtituit, conſiderandum: vt ſi idem ſimul cum vrbis primordijs literarū belliq; ſtudia exercerit: illis, vt animi diuinarum humanarumq; rerum cognitione imbuerētur, his, vt ſuas ſuorūq; fortunas tuerentur. Cōſilia vbi expoſueris, euēta inde ab vrbe cōdita enarranda erūt: quot quātosq; viros vrbe cunq; doctiſſimos, & quo quenq; tempore tulerit: quæ cuiuſq; eruditionis teſtimonia ſcripta extent. Atq; hæc ſubinde cōparando dilatabuntur maximè. Hunc in modū & quæ interim belli ſtudia, & fortia facta extiterint, proſequendū erit: quæ nunc vniuerſorū, nūc ſingulorū militiæ fortitudo, virtusq;, & quo tēpore, quo in loco cognita, perſpectaq; ſit. Atq; hic nō ſolùm ex cōparationis loco, ſi voles, quæq; variè extendas, ſed et perſonas deſcribas: conſiliaq; faciendi aperias. Breuiter, quæ ratio vrbes laudandi ab iis, quæ tempore præceſſerūt, vſumq; hic locorū oſtēdimus. Verùm ſi, vt ſæpe de cōditore, bonis q; eius inſtitutis, nihil certi in mediū adferre poterimus, ſolumq; in cōfeſſo ſit, vrbē vetuſtā eſſe, ſemperq; ferè incrementū ſumpſiſſe, nihilominus quorum id adminiſtratione virtuteq; cōtigerit, narrandū erit: quæ nunc ſingulorum, nūc vniuerſorum prudenter, iuſtè, piè, fortiter, tēperanterq; facta extiterint, quo Reſpub. nomē vires q; accepit. Atq; hic

hic ſingula cuiuſq; facta ex adiunctorũ loco copioſe, omnibus expoſitis circumſtantijs, enarrari, perſonæq; deſcribi poſſunt. Tũ quæ cauſæ iã vniuerſos, iam ſingulos ad faciendum impulerint, dicendũ. Variè autem per cõparationẽ vnumquodque amplifices, dũ aut exceſſum, aut ſimilitudinem, aut diſſimilitudinem, aut deniq; rerum pugnantiam, contrarietatemq; oſtendis.

VRBIS LAVS AB IIS, QVAE huic ſimul tempore coniuncta ſunt, & primùm ab aëris temperie, per locos ducitur.

Reſtant ea perſequenda, quæ vrbi, quam laudamus, ſimul tẽpore ſunt cõiuncta. Hic primùm ſpectandum, quo in climate, cœliq; parte ſit poſita, vnde aëris temperies cognoſci poteſt. Neq; enim parum refert, languidioribus, an feruẽtioribꝰ, ſeu temperatis ſolis radijs ſit ſubiecta, vt ſunt ferè oẽs hæ, quæ inter Cancri Vrſæq; circulos ſunt poſitæ. Deinde dicendum erit de agris, qui adiacent: de fluminibus, ſtagnis, piſcinis, mõtibus, ipſoq; mari, ſi aut vicinũ eſt, aut vrbẽ alluit. In iis aũt omnibus ea, quæ fructuoſa amœnaq; ſunt, laudibus euehenda eſſe, idem, qui omniũ, adiunctorũ nos locus admonet. Siquidẽ agros fertiles, fluuios piſco-

ſos nauigabiles q3, montes vitibus cõſitos, tũ mare nauibus frequentatum, hoc ipſo quòd fructus voluptates q3 maximas adferant, & vrbis nomẽ dignitatem q3 in primis conſeruare dubium non eſt. Spectari itẽ poteſt, in ora ne an meditullio Asiæ ſit poſita: quod genus circumſtantias copioſè Græci, vt quos verba nõ deficiunt, perſequuntur, præſertim Menãder Rhetor, qui de laude ſeorſũ ſcripta reliquit. Verùm dũ hic in laudãdo ex loci poſitione circunſtantias, quod infinitũ eſt, ſtudioſe proſequitur, eorũ quæ omitti minimè debuiſſet, quæ videlicet publicæ munitiones, interior q3 ciuium ſtructura eſſet, ne meminit quidẽ. Atqui nos ad locos, atq3 adeo ipſos ad fontes laudaturũ ducimus: vnde quantum pro ſuo quiſq3 arbitrio volet, hauriat. Nam cùm vrbium ad laudẽ pertinentes circumſtantias explicare infinitum ſit, quòd vnicuiq3 ferè, præter diuerſa hominum ſtudia, rationem q3 quærẽdi victus, ſua quædam propria à natura ſint attributa, alijs nempe aurifodinæ, alijs thermæ, alijs alia id genus innumera, cognito adiunctorũ loco, in hoc inſtructus ſit, vt ſciat, quæcunque præterita præſentia q3 ſplendorem vrbi, commodumue ſeu proprium, ſeu cum cæteris cõmune adferant, laudari oportere: quæ per reliquos deinde ducta locos augeãtur plurimùm. Poſtremò igitur de publicis munitionib9, interior q3 ciuiũ ſtructura, & ipſis ciuibus erit dicendũ.

Hæc

Hæc igitur ab adiunctis ministrata, copiosè erũt singula, omnibus enarratis circũstantijs, explicãda: & per reliquos subinde locos ducẽda, amplificãdaq3. Itaq3 si in bono climate sita sit ciuitas, primùm aëris tẽperies, cœliq3 clementia, & tẽperata sub ipsa solstitia dierũ noctiumq3 longitudo, pluribus erit describenda: Deinde à causis hæc erũt locupletãda. Nõ enim aut Solis ignibus aut septẽtrionalibus frigoribus nimis esse subiectã: sed in medio positã, hinc frigora, hinc æstũ fugisse, vnde & illud dierũ noctiumq3 suo tempore nec maius nec minus iusto incrementũ, quorũ alterum sub Arcto, alterum sub Solis cursu positis accidit. Ab euentis, quare homines nulla aëris intẽperie impediri, quò minꝰ toto anno victũ domi & foris quærãt: omniaq3 in agris fœliciùs proueniãt. Accedit eò & ipsa ingenia, cœli beneficio præsentiora, perspicaciaraq3 reddi. Et hæc quidem omnia multis explicari possũt. Postremò & ex cõparatione petẽda copia est: vt si hic aurã salubriorẽ hominibus, matureſcẽdisq3 frugibus accõmodatiorẽ declares, quàm eius, qua cũ cõfers vrbe. A simili autẽ extẽdas, si cũ ea vrbe conferas, cuius positũ pluribus notũ, maximeq3 probatũ vides. Hũc in modũ, si voles, & dissimilitudinem repugnantiamq3 collatione aperias. Quòd autem hac via, ordineq3 ex locis amplificandi commodè vtamur, tamen cùm & aliter rectè fiat, nemo sibi hic legẽ

præscribi putârit. Nam postquam ex adiunctorũ loco, qui omni rei de qua agitur adiũctus est maximè, quæ voles ob oculos posueris, deinde ex cõparatione copiam sumas: & si magis augere voles, subinde à causis augeas licet. Verùm id aliter atq; aliter fieri posse, in vniuersum sit dictum volo: adeò, vt sæpe dum vno in loco longiorem morã trahimus, plures interim alij ex suo aliquid, vel antequàm inde digredimur, communicent.

LAVS VRBIS AB AGRIS, FLVminibus, publicis item munitionibus, tectis, ipsis q; ciuibus.

Hæc de aëris temperie: de agris subinde dicendũ: de fluminib⁹, stagnis, montibus, piscinis, & ipso deniq; mari, aut vicino, aut vrbẽ alluente: quantaq; ex singulis vtilitas, voluptas q; capiatur, ab adiunctis copiosè erit exponendũ: nũc ea ipsa describendo, nunc aut classicorum authorum, si fieri potest, aut vicinarum gentiũ testimonijs cõfirmãdo. Atq; hac via res quidem ipsa mirè augeatur. Quòd si verò magis hæc extẽdere voles, singula celeberrimis vrbibus cõparando, ostendes, hãc siue agri vbertate, siue fluminũ copia voluptate q; siue deniq; ipso maris vsu alijs longè superiorem, aut certe p omnia parẽ esse iudicãdã. Iã & de publicis vrbis munitionibus, tectis q; dicendũ: quãtaq; sit

sit fouearum, aggerũ, murorumq́ altitudo, latitudoq́ erit describendum: quis portarum, turriũ, propugnaculorumq́ numerus, quæ magnitudo firmitasq́: quòd bellicis machinis, rebusq́ ad arcendam vim accõmodatis, sint omnia referta. Hæc vbi plurib⁹ exposita verbis, descriptaq́ fuerint, à causis est augendum, cur foueas, mœnia, aggeresq́, ita duci, poniq́ placuerit: quo consilio hæc distantia, hoc in loco, turres propugnaculaq́ locârint: cur tãtis sumptibus, tot tantisq́ laborib⁹ eò omnia euexerint, nẽpe, vt q̃ minima manu hostiles incursiones, impetusq́ sustinendo, propulsandoq́, vitam fortunasq́ suas defensarent. Atq́ hic subinde euenta narrabuntur, quorum hostiũ impetũ, oppugnationesq́, quo et quanto tempore fortiter sustinuerint, furorẽ fregerint, discedere demũ cum ignominia pauci plurimos coëgerint. Quin & postremò comparatione omnia maiora ampliora q́ue reddas, maximis munitissimisq́ue vrbibus hanc, aut munitione per omnia parem docendo, aut multis etiam partibus superiorem. Atq́ hæc vicinarum gentiũ testimonijs, præclarisq́ regum, atq́ magnorum hominũ iudicijs dilatari possunt. Tecta autem ciuium frequẽtiora, magnificeq́ extructa, tum plateas, foraq́ ad hominum vsum latiora, diuorumq́ templa augustiora esse, quod non parua laus sit, vt quæq́ maximè excellunt, ita pluribus erunt verbis ornanda,

homi-

hominũq; de ijs testimonia iudiciaq; afferenda: tũ cũ vicinis pulcherrimisq; ciuitatibus cõferenda, quo ipso aut parẽ, aut longè maiorẽ huius celebritatẽ magnificẽtiámq; edoceas. Quòd si lubet, & hæc ipsa ex alijs locis licet extẽdas. Restat de ciuib⁹ esse dicendũ: horũ iã viuentiũ, cùm de vita defunctis dixerimus, quæ studia, qui mores, quæ præclarè facta existant, spectandum. Commodè autem quæq; in sua virtutum genera spargas: & sua prudentiæ, sua iustitiæ, quæ erga deos religio, erga parẽtes pietas dicitur, sua item fortitudini, temperantiæq; assignes. Cæterùm cùm suprà in patriæ laudibus, laudandi amplificandiq; rationem ostenderimus, quæ insistenda hìc via sit, inde peti potest. Hæc de vrbium laudibus, vnde quæ vituperari oporteat, res nempe contrarias, facilè colligi potest.

QVAE FACTA EX LOCIS copiosè laudandi sit ratio.

Facta ornandi, & amplificandi quæ ratio sit, subinde intueamur: in quibus laudandis, vituperãdisq;, cùm & Rhetores, tum maximè Historici, Heroiciq; vates versantur. Temporis autem seruato ordine laudari oportere ipsa nobis præscribit ratio: poëtis tamen id de industria mutantibus. Præcipui autem hi loci sunt, causa & euẽta: quãquã alij omnes, qui suprà, & huc adhiberi possint: ex positis primùm causis, deinde quæ euenerint

euenerint explicentur. Quare Virgilius postquã paucis proponendo, Musas inuocando, hominum animos sibi beneuolos attentos q3 reddidit, causas statim commemorat, cur Aeneam Iuno, insignẽ pietate virum, tot labores periculaq3 adire coegerit.

Vrbs antiqua fuit, Tyrij tenuere coloni,
Carthago, Italiam contra, Tiberinaq3 longè
Ostia: diues opum, studijsq3 asperrima belli,
Quam Iuno fertur terris magis omnibus vnam,
Posthabita coluisse Samo: hîc illius arma,
Hic currus fuit. hoc regnum Dea gentibus esse,
Si quâ fata sinant, iam tum tendit q3 fouet q3.
Progeniem sed enim Troiano à sanguine duci
Audierat, Tyrias olim quæ verteret arces,
Hinc populum latè Regem, belloq3 superbum,
Venturum excidio Libyæ: sic voluere Parcas.
Id metuens, veterisq3 memor Saturnia belli,
Prima quod ad Troiã pro charis gesserat Argis,
Nec dum etiam causæ irarum, sæuiq3 dolores
Exciderant animo. Manet alta mente repostum
Iudicium Paridis, spretæq3 iniuria formæ:
Et genus inuisum, & rapti Ganymedis honores.
His accensa super, iactatos æquore toto
Troas, relliquias Danaûm, atq3 immitis Achillei
Arcebat longè Latio, multosq3 per annos
Errabant acti fatis maria omnia circum.
Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

His

His irarum Iunonis è cauſis, quæ infortunia Aeneæ Troianis q3 euenerint, dum complures annos mari errare, & deinde in Latio bellũ gerere coguntur, poëta ſubinde fuſiſſimè narrare occipit: & vix duodecim libris abſoluit.

Vix è conſpectu Siculæ telluris in altum
Vela dabant læti, & ſpumas ſalis ære ruebant,
&c.

Cauſarũ locus.

Sic & ante hũc in vtroq3 ſuo opere Homerus, primùm cauſas, deinde inſecuta canit euenta. Hunc in modum & T. Liuius ſecundo ſuſcepti à Pœnis in Romanos belli, ante quàm euenta res q3 geſtas enarrat, cauſas primùm dicit, quòd videlicet Sicilia Sardiniaq3, illa nimis celeri rerũ deſperatione Romanis conceſſa, hæc fraude ab illis intercepta eſſet: tum quòd Annibal, cùm puer adhuc eſſet, à patre Amilcare imperatore arus admotus iuraſſet & ſe, quàm primùm per ætatem poſſet, hoſtem fore Romanis. Quin & Saluſtium idem facere, ipſius argumento eſt hiſtoria. Quid? nõ igitur aliò hic cauſarum locus valet, quàm vt cauſas rerum, quæ euenerũt, quod ab his autoribus factitatum eſſe videmus, primùm exponẽdas eſſe ſciamus? Eſt profectò multiplex huius, paſſimq3 nec certo in loco vſus: cùm nunc præcedãt, nunc ſuos ſequantur euentus. Nam quanquã primæ quædam, principales q3 ſummæ rerum cauſæ ſint, quas noſſe principio lector, auditórue cupit,

Annibal.

tamen

tamẽ cùm ſubinde aliæ atq; aliæ actiones caſuáq; exiſtant, & ipſorũ alias atq; alias cauſas eſſe cõſtat, vnde ſi inter narrandum obiter amplificetur, mirè orationis extẽdetur corpus. Quare Cicero, cùm ſuarum ſe laudum minus grauẽ ſcriptorem fore intelligeret, videretq; L. Luceium Q. F. inſignem ſui temporis hiſtoricum, bellum ciuile ſcribendum ſuſcepiſſe, ſcripta ad eum epiſtola, omnibus petit modis, ſuas vt res, exemplo Græcorum, ſeorſum perſcribat, atq; in ſe ornando hiſtoriæ leges negligat. Poſſe autem inde, ſi à continentibus ſuis ſcriptis ſeiungat, & à cauſis, euentis, adiunctisq; ampliſicet, quoddam corpus conſici. His porrò ex locis augerirem oportere, L. Luceium admonet, dum cauſas, conſiliaq; rerum ſuarum, caſus etiam & euenta explicanda eſſe ſcribit. Adiũcta autem ſunt, tempus, teſtimoniaq; Luceij, quem ea, quæ ſuo iudicio laudanda putaret, ornare, quæ contrà vituperanda, reprehendere voluit. Atq; huc etiam pertinet multorum in Ciceronem perfidia, inſidiæ, proditioque, quæ et putauit eſſe notanda. Hic nemo mirabitur conſilia, & actiones, quas ſuprà in locorum expoſitione adiunctorum loco complexi ſumus, hìc cauſas & euenta dici. Sunt nanque eis, quorum conſilia & facta ſunt, adiuncta maximè. Verùm cauſarum & euẽtorũ nomẽ accipiunt, cùm ſumpta ab adiunctis, vnde omnis rerum ducitur copia, Adiũcta.

pia, inter sese componuntur: & causæ effecta, & hæc vicissim illas ostendunt. Quare causas & euenta, magnam cum adiunctis cognationem habere, nemo mirabitur. Inde nanq; hi licet nati loci sint, tamen et ipsi lætissimè patent. Itaq; his locis, vnde ornatur historia, si & cõparationis locũ adiecisset, non video, non modò vnde historici, sed Rhetores Poëtæq;, qui maximè solent, magis amplificarẽt. Hinc Cæsar, vt Brutus apud Ciceronem disputat, quia minus rerũ suarum historiã vestyt, commẽtarios inscripsit, cæterisq; scribẽdi ansam præbuit, vt qui vellent, eadẽ copiosius tractarent, & quasi calamistris quibusdã inurerent. His ipsis ex locis lactea illa Titi Liuij vbertas est petita, vnde tamen Dionysium Halicarnasseum, qui & ipse Romanas res perscripsit, multò magis auxisse intelligas, vt mihi is, quod de Demochare Brutus Ciceronianus iudicat, non tam historicũ, quàm rhetorem egisse videatur. Hinc Maro noster, hinc Homerus ea sumpserunt, quibus quæ voluerunt, non tam dilucide enarrasse, quàm facta vbiq; mora omnia ob oculos posuisse videãtur, hic fusissimè, ille modo quodã vsus, id quod is facilè animaduertet, qui cognitis locis & amplificandi ratione, vtrumq; cũ iudicio legit. Sed, hac de re suo dicetur loco, nũc, quod volumus, vsum locorũ, augendiq; rationem in celebrandis factis diligentius, et ad cuiusq; magis captũ indicemus.

Cæsaris Commẽtarij.

Vnum

Vnum igitur factum, si oratione laudandum sumamus, sit Theodosij imperatoris, quòd insigne maximè Gymnasium Bononiæ instituit, primùm ex descriptionis loco, atq; adeò ab adiunctis ipsũ describamus, vnde ingeniũ moresq; principis eluceant: & causæ tã honesti & vtilis facti, quasi per transennam appareant. Fecit id & T. Liuius principio historiæ suæ de secũdo bello Punico: vbi pluribus Annibalem depingendo, animiq; bona, vitiaq; plurima exprimẽdo, quicum viro Romanis futura res esset, lectorẽ statim instruit. Secũdum hæc, ab adiunctis res ipsa erit explicanda, quantis, & vnde sumendis fructibus, qui in professores expenderentur, hanc scholam adornârit cõfirmaritq;. Deinde à causis, cur hoc in loco, & tot tantaq; stipendia professoribus constituerit, vt certè hinc in reliquam totam Europam, qui rectè Rempub. administrarẽt, docti mitterentur. Tum ab euentis mirum in modũ augeas, si quæ interea loci emolumenta, aliæ, aliæq; nationes hac ex Academia & ceperint, & quotidie capiant, persequaris, qui quibus in locis hinc missi, siue cognitione rerũ humanarum, physicarumq; vtiles Reipub. extiterint, siue legum scientia, quid æquum & iniquum esset, edocuerint, siue denique medicinæ beneficio laborantibus opem tulerint. Postremò ex comparationis loco quantam voles, copiam sumas, factum hoc aut cum alijs ipsius, aut cum

Bononiẽsis Academia.

cum aliorum imperatorum præclarè factis conferendo.

EXEMPLVM, FACTA EX locis amplificandi apud Ciceronem.

Oratio Ciceron. pro Marcello

Interdum factum laudamus & dilatamus, nõ tam ferè à cauſis, & quæ has ſequuntur euentis, ſed ſaltem ex adiunctorum & comparationis loco: id quod Cicero fecit, gratias Cæſari agens, ipſumq; laudans, quòd Marcello ignouiſſet. Poſtq; igitur exordium à tempore, eiusq;, quo dixit, diei circunſtantijs duxiſſet, clementiam ſapientiamq; Cæſaris ab adiunctis ſtatim laudat ornatq; nempe à ſua totiusq; Senatus lætitia, factum hoc probantis, & propterea de Rep. ſubinde meliùs ſperantis. Aſpergit & paucis obiter laudem Marcelli, q; ipſum & ex hoc ipſo loco eſt ductũ: & eò valet, vt clarius illuſtriusq; factũ eius reddatur, quòd præſtantiſſimo, ampliſſimoq; viro ignouiſſet. Deinde ex cõparationis loco Cicero amplificat, & confert hoc Cæſaris factum cum maximis eius bellis, rebusq; geſtis, quibus omnib⁹ iure anteferri oportere, pluribus oſtẽdit. Porrò hac in cõparatione orator tantam moram trahit, dũ interim ab adiũctis circũſtantias admiſcet, vt omnia quæ ad laudẽ pertineãt, totaq; oratio, niſi quòd pauca ad finẽ aliò ſpectãtia adiecit, hoc ſolo ex loco veſtita, amplificataq; deprehendãtur. Quare quãtum

tũ hoc ex loco res extendi possit, cùm plurimis apud Ciceronem ex emplis, tum hoc, studioso perspicuum esse potest.

EXEMPLVM, RES EX LOCIS amplificandi, apud T. Liuium historicum, breuiterq; easdem explicandi.

Hinc autem quis locorum vsus, quæ laudandi, amplificandique ratio sit, quãquam satis liquere putem: tamen non abs re fuerit, & hæc ipsa in historia, classicisque auctoribus paucis indicare. Narraturus T. Liuius contra Romanos res ab Annibale gestas, vt statim intelligi posset, qualis is esset, qui tantum in discrimen Romanum nomẽ adduxerit, primum ipsum Ducẽ ex descriptionis loco depinxit his verbis: Missus Annibal in Hispaniã, primo statim aduentu omnẽ exercitũ in se cõuertit. Amilcarem sibi redditũ veteres milites credere, eundem vigorem in vultu, vimq; in oculis, habitũ oris, lineamẽta q; intueri. Deinde breui effecit, vt pariter in se minimum momẽtum ad fauorem conciliandum esset. Nunquam ingeniũ idem ad res diuersissimas, parendum, atque imperandum fuit. Itaq; haud facile discerneres vtrũ Imperatori, an exercitui charior esset. Neq; milites alio duce plus confidere, aut audere: plurimũ audaciæ ad pericula capessenda, plurimum consilij inter ipsa pericula erat. Nullo labore aut corpus fatigari, aut animꝰ vinci poterat. Caloris ac Annibal.

frigoris patientia par, cibi potionisque desiderio naturali, nõ voluptate modus finitus, vigiliarũ somniq; nec die, nec nocte discriminata tẽpora, id q; agendis rebus supereſſet, quieti datũ. Ea neque molli ſtrato, neq; ſilẽtio accerſita. Multi ſæpè militari ſagulo opertũ, humi iacentẽ inter cuſtodias ſtationesq; cõſpexerũt. Veſtitus nihil inter æquales excellens. Arma atq; equi conſpiciebantur. Equitũ, peditumq; idem longè primus erat. Primus prælium ineibat, vltimus conſerto põlio excedebat. Has tãtas viri virtutes ingentia vitia æquabãt, inhumana crudelitas, perfidia plus quã Punica, nihil veri, nihil ſancti, nullus Dei metus, nullum iuſiurãdum, nulla religio. Hactenùs mores ingeniumq; deſcripſit, quæ quidem omnia ab eo, qui rẽ nudè explicari voluiſſet, omitti potuiſſẽt. Subiecit aũt ex adiunctorũ loco, his virbis: Cùm hac indole virtutum ac vitiorũ, triennio ſub Aſdrubale Imperatore militauit, nulla re, quæ agenda audendaq; magno futuro duci eſſet, prætermiſſa. Hæc quidem cùm illud tẽpus præcedãt, quo belli dux declaratus eſt, omitti potuiſſent: Quæ ſequũtur, ex adiũctorũ, ſeu, qui inde naſcitur, cauſarũ & euentorũ loco ſumuntur, cur videlicet Annibal in ſuſcipiendo bello, nihil prolatãdũ arbitretur, & dũ Saguntinos petit, in Olcadũ fines exercitũ ducat? ſic ille. Cæterũ ex quo die dux eſt declaratus, velut Italia ei prouincia decreta, bellũq;

Roma-

Romanum mandatum esset, nihil prolatandum ratus, ne se quoq3, vt patrem Amilcarem, deinde Asdrubalem, cunctātem casus aliquis opprimeret, Sagūtinis inferre bellum statuit. Quibus expugnandis, quia haud dubiè Romana arma, mouebantur, in Olcadum fines priùs vltra Iberum, ea gēs in parte magis, quàm in ditione Carthaginiensium erat, induxit exercitum: vt non petijsse Sagūtinos, sed rerum serie finitimis domitis gentibus, iungendoq3 tractus ad id bellum videri posset. His demùm subijcit euēta, gestæq2 rei narrationem. Carteiam vrbem opulentam, caput eius gētis expugnat, diripitq3: quo metu perculsæ minores ciuitates, stipendio impositio imperium acceperunt. Victor exercitus, opulentusque præda, Carthaginem nouā in hyberna est deductus. Ibi largè partiēdo prædam, præterita cum fide exoluendo, cunctis ciuium suorum sociorumque animis in se firmatis, vere primo in Vacceos motum bellum. Nuda hæc satis narratio est: nisi quòd obiter petitas ab adiunctis circunstantias inserat nonnullas: quod genus sunt, vrbem esse Carteiā opulentam, & suæ gentis caput: tum exercitum opulentum præda deductum esse. Prosequitur autem narrationem temporis cuius mentionem facit, seruato ordine. Hermādica et Arbacala Carteiorum vrbes, vi captæ, Arbacala & virtute, & multitudine oppidanorum diù defensa. Ab

Hermandica profugi, exulibus Olcadum priore æstate domitæ gentes, cùm se iunxissent, cõcitant Carpentanos, adortiq; Annibalem regressum ex Vacceis, non procula Tago flumine agmen graue præda turbauêre. Pura hæc, nudaq; sunt omnia, nisi quòd ab adiunctis est, oppidanorum virtute et multitudine, Arbacalã diutiùs esse defensam: neq; procula Tago impetum in Annibalis agmen esse factum. Quæ sequũtur, paulò copiosiora sunt. Nã & consilia Annibalis aperit propterea amnem traijcientis, vt in transitu fluminis hostes inuaderet, & causas ferociæ hostium Carpentanorum, tũ sua multitudine, tũ fuga Annibalis minùs timẽtũ. Atq; hic Liuius, & à suo obiter testimonio amplificauit: dum inuictã aciem dicit, si æquo certaretur cãpo: sic ille Annibal prælio abstinuit, castris q; super ripam positis, cum prima quies silentiumque ab hostibus fuit, agmen vado traiecit, vallo q; ita producto, vt locũ ad trãsgrediendum hostes haberẽt, inuadere eos transeuntes statuit: equitibus præcepit, vt cùm ingressos aquam viderent, adorirentur. Peditum agmen in ripa elephantes quadraginta disposuit. Carpẽtanorum cum appendicibus Olcadum, Vacceorumq; centum millia fuêre. Inuicta acies, si æquo dimicaretur campo. Itaq; & ingenio feroces, & multitudine freti, et quòd metu discessisse credebant hostem, id morari victoriã rati, quòd interesset

esset amnis, clamore sublato passim, sine vllius imperio, qua cuiq; proximum erat in amnem ruũt. Hactenus cõsilia, causasq; exposuit, quibus subijcit euenta: nempe infelicem Carpentanorum pugnam, & deditionem. Et hæc quidem ipsa, satis à circumstantijs quas explicat, illustrat his verbis: Et altera ex parte ripæ, vis ingen equitum in flumen immissa, medioq; alueo, haud quaquam pari certamine concursum. Quippe vbi pedes instabilis, & vix vado fidens, vel inermi equite, equo temerè acto puerti posset. Eques corpore armisque liber, equo vel per medios gurgites stabili, comin⁹ eminusq; rem gerere, pars magna flumine absũpta: quidã vorticoso amne, delati in hostes, ab elephantis obtriti sunt. Postremi, quibus ingressus in suam ripam tutior fuit, ex varia trepidatione cùm in vnum colligerentur, priusquã ex tanto pauore reciperent animos, Annibal agmine quadrato amnem ingressus, fugam ex ripa fecit: vastatisq; agris intra paucos dies Carpẽtanos quoq; in deditionem accepit. Hunc in modum reliqua toto corpore, alia magis, alia minùs, vt quæque res postulat, his ipsis ex locis extẽduntur. Rariores autem cõparationes sunt: locus in hoc præsertim genere, omninò ad ornatum, amplificationemq; accommodatissimus: vnde poẽtis, rhetoribusq; copiam sequentibus, crebrior historicis, ne ad ornandum magis, quàm ad narrãdum ratio-

nem ſumpſiſſe videãtur, minus familiaris. Porrò Sagunti oppugnationes, excidiumq; proximè ſequitur, pluribus adiectis periſtaſibus copioſiſſimè explicatur. Verum hæc ipſa Liuiana ex locis aucta amplificataq; nuda omni ornatu, quaſi veſtitu ſpoliata, ob oculos ponamus: vnde quid interieiunam, neceſſariamq; narrationem, et copioſam locupletemq; interſit, cognoſci poteſt. Miſſus Annibal in Hiſpaniam, poſtquam mortuo Aſdrubale dux belli eſt declaratus, Saguntinos bello petit. Quod dum facit, in Olcadum fines exercitũ ducit. Carteiam vrbem expugnat, diripitq;. Minoribus deinde ciuitatibus metu ſubactis, exercitum Carthaginem nouam in hyberna deducit. Hic largè prædã partiendo, præteritaq; cum fidè exoluẽdo, cunctis ciuiũ ſuorum ſociorũq; animis in ſe firmatis vere primo in Vacceos motum bellum, Hermandica & Arbacala Carteiorum vrbes vi captæ. Ab Hermãdica aũt profugi, exulibus Olcadũ cùm ſe iunxiſſent, concitant Carpẽtanos: adortiq; Annibalẽ regreſſum ex Vacceis, nõ procul a Tago flumine agmẽ turbauere. Annibal aũt traiecto amne temerè inſequentes hoſtes ad centũ millia partim equitatu in flumine oppreſſit, partim in fugam cõuertit vaſtatis q; agris, & Carpẽtanos, paucos intra dies, in deditionẽ accepit. Breuis hæc, nudaq; narratio eſt, quã vt vir ille eloquentiſſimus ex locis locupletârit, iã viſũ eſt.

VITV-

VITVPERATIO.

ΥΟΓΟΣ.

VItuperatio est sermo exponens mala, quæ alicui insunt. Differt autem à loco communi vituperatio, quòd locus communis pœnas expoſcit: vituperatio verò ſolùm habet velut nudum conuitium.

Diuiditur autem in eadem capita, quibus Laus, poſſúntque vituperari eadem omnia, quæ & laudari.

Perſonæ,
Res,
Tempora,
Loci,
Bruta animalia,
Plantæ,

Vituperamus verò, & cõmuniter, & ſingulatim. Vbi verò prooemion feceris, adiunges genus, quod diuides eâdem, qua in laude, ratione. Deinde educationem & res geſtas, & Epilogum ita facies, quemadmodum in laude.

VITVPERATIO PHILIPPI.

EXORDIVM.

NEque virtutem merita laude fruſtrari

rectũ est, neque itidẽ sine reprehensione dedecora relinqui. Quoniam si non ita fiat, id quod præcipuum est amborũ, præmium vtrique aufertur: Laudandis quidem glori rectè factorum, vituperandis verò sceleruma turpitudo. Omnes autem malè audire æquũ est, qui malos sese præbuerunt, tantò magis verò omnibus Philippum, quantò omnes improbos longè omni scelere superauit.

A GENERE VEL Natione.

Macedones.

NAtus est ex ea gente, quæ pessima est omniũ Barbarorũ, & quæ non certis cõsistere sedibus potuerit, propter ignauiã, sed coacta sit locum è loco permutans, varijs erroribus iactari. Argiui enim primùm ipsos finibus exturbauerunt, Hinc diù vagi, ad eã tandem, quam nũc incolunt regionem, perlati sunt. Duplici itaq; infelicitate implexi, & quod melioribus coacti sunt cedere, & q in imbecilliores violenti iniustiquę fuerunt, nũquam tutò habitare, aut vacui metu agere potuerunt.

A PATRIA.

Et cum ex gente ignominiosa oriundus sit:

sit: tamen ex ciuitate magis etiam infami natus est. Vt enim abiectissimi Barbarorum censentur Macedones, ita Macedonum eiusque terræ velut quædam sentina est Pella, vt in qua ciuitate ne frugi quidem seruorũ vllus sit prouentus.

A MAIORIBVS.

Hac ergo progenitus patria, maiores habuit, patria ipsa longè magis pudendos. Philippo enim inter maiores ipsius fuit, cui quominus eius terræ regnũ obtingeret, obstitit generis indignitas atque dedecus. Huic successit pater Amyntas, qui regnum alienis opibus tenuit: pulsum enim, in regnũ Athenienses reduxerunt.

AB EDVCATIONE.

Tali igitur ortus patria tales sortitus generis auctores, apud Thebanos moratus, primùm obses fuit. Nec quamuis media in Græcia versaretur, mores conuictu mutans, ad meliora deflexit, sed barbaricam semper impotentiam, inter Græcam retinuit institutionem. Quúmque sit omne humanum genus in Græcos atque barbaros diuisum, ipse velut ex vtriusque commixtus, similem improbitatem in dissimilibus gentibus exerce-

excercebat.

A REBVS PER TYRANNIdem atq; perfidiam gestis.

Orsus ergo primum à cognata gente, ipsam in seruitutẽ redegit, velut à perfidia rerũ suarum initia auspicatus. Inde & finitimos aggressus populos, perdomuit: captisque deinde Pæonibus, Illyricos est adortus. Triballorum quoque gẽtem inuadens, & quicquid præterea in proximò erat terrarũ, omnia velut vno impetu deuicit. Et corpora quidem Barbarorum pugnando cœpit, mentes autẽ cum corporibus nequiuit capere, nec eorum animos pacis artibus sibi conciliare. Quoniam subinde deficiebant, & quanquam victoris crudelitatem horrebant, tamen rebellionem per omnes penè dixerim noctes somniabant, vt qui opere foris seruirent, intùs cogitatione essent liberi. Subactis ergò finitimis Barbaris, in Græcos castra mouit, atque adeò antequam ipsam Græciam inuaderet, ciuitates quæ in Thracia Græcæ ditionis erant, euertit, cepitque Amphipolin, Pydnam subegit, istisque Potidæam adiunxit, neque Pheras extra Pagasas, neq; Magnesiam extra Pheras omisit: sed cunctæ vrbes Thessalorum capiebantur, & velut generis mercedem seruitutem ferebant.

A MOR-

A MORTIS genere.

Dignum sanè fuerit, exitum quoque ipsius recensere. Posteà enim quàm pleraque, quæ inuasit oppressérat, subiecerátque contra fœdera eos, qui fuerant fœderibus deuincti, offensi violatis fœderum sacris Dij, conuenientem perfidiæ suæ finē dederunt. Neque enim in prælio pugnans cecidit, quo fortissimum aliquem mortis suæ testem reliquisset, sed in medio turpium voluptatum gurgite suffocatus, se dignum sepulchrum in earum fœditate inuenit. Videlicet, vt quemadmodum eius vita, sic & mors intemperantia fœdum exemplum posteris esset.

A COMPARAtione.

Quis autem est, qui Echetum illi putet posse conferri? Echetus enim præcisis extremis aliquibus corporis membris, reliquum saltem corpus relinquebat.
At Philippus totos cū corporibus ipsis homines perimebat. Quantóque sæuius est totū deleri hominem, quàm partem aliquam auferri, tantò pernicioſior est Echeto Philippus.

PERO-

Cessare autem à sceleribus suis Philippus nesciebat, cùm mihi victo magnitudine flagitiorum eius, necesse sit, vt plura de ipsis facere verba desinam.

SCHOLIA.

OMnia quæ laudantur, contraria vituperari possũt ratione. Ab Aphthonio causa exercitationis reprehenditur Alexãdri pater, Amyntæ filius Philippus, qui tamen vel dictorum vrbanitate vel vt relatum est supra dexteritate ingenij superabat seculi sui reges omnes. Vide Eras. 4. Apophthegmatum. Quemadmodum autẽ laudari, ita vituperari possunt Personæ vt Therſites: Res, vt ebrietas: Tempora, vt hyems: Loca, vt Euxinus? Nota, apud Plutarchum in Eumene: Bruta animalia, vt crocodilus: Plãtæ, vt crambe.

Adiunges genus, &c. *In genere, nationis, patriæ, maiorum, atq; parentum circunstantiæ sunt excutiendæ. Quæ omia si clara contigere, ostendẽdum est, illa vitiorum omni genere contaminásse, quem vituperandum susceperis.*

Educatione, &c. *Quod si is, quem vituperare cõstitueris claris natalibus, & egregijs animi, corporis atque fortunæ dotibus cõspicuus præfulserit, dices à maioribus illum degenerâsse: Animi*

dotibus

tibus ad dolos & fraudes abusum: Bonis corporis ad libidinẽ, cædes, rapinas: Diuitys ad multorum perniciem, & publicas seditiones fouendas.

Frustrari, &c. *Frustro actiuum & frustror commune verbũ legitur. Est autem sensus. Qui crimina non accusant, y non minùs peccant, quã qui virtutes non laudant: non enim decet virtutem sine laude, nec malitiam sine vituperio atq; reprehensione relinqui.*

Aequum malè audire, &c. *Vt sementẽ, iuxta prouerbium, quis fecerit, ita metet. Et q quæ vult dicit aut facit, quæ nõ vult, audiet. Benè dictis aut factis qui certat, audiet benè.*

Pessima barbarorum. &c. *Huius gentis barbariem Stratonius Musicus Athenienſis notare solitus fuit. Qui ad discipulum stupidum solebat exasperatus dicere,* εἰς μακεδονίαν, *p* εἰς μακαρίαν, *quo dicto prouerbiali precamur exitium. Meminit Eras. 6. Apophtheg. Macedoniæ autem descriptionem habet Pomponius Mela lib. 2. ca. 3. Liuius lib. 2. belli Macedonici.*

Ad historiæ verò præsentis cognitionẽ pertinent ea, q̃ Iustinus habet lib. 8. & 9. Thucydides belli. Pelopon. lib. 2. Plutarchus in vita Alexandri Paulus Orosius lib. 3. cap. 12. ac. 15.

Argiui, &c. *Argos et Lacedæmõ duæ clarissimæ vrbes, Græciæ quondam lumina fuerunt, vt ait Liui-*

ait Liuius lib. 4. belli Macedonici. Ab Argos Argiui & Argolici. Inde Macedonum reges oriundos fuisse, Liuius testatur.

Duplice, &c. *In duplex, inquit, malum inciderunt, & quòd Argiuis fortioribus cedere, & iam exules ad inopiam redacti, alijs imbecillioribus vim inferre coacti fuerunt, quorum illud ignauiæ, hoc rapacitatis atque impietatis euidens fuit argumentum.*

Pella, &c. *Vrbs est Macedoniæ, quam, auctore Pomponio Mela, fecerunt maximè illustrem Philippus Græciæ domitor, Alexãder etiã Asiæ. Hinc Pellæus. Iuuenalis, Satyra 10.*

Vnus Pellæo Iuueni non sufficit orbis.
Æstuat infœlix angusto limite mundi,
Vt Gyaræ clausus scopulis, paruaque Seripho.

Philippus, &c. *Philippus, inquit, q. Alexandri pater erat, auum habuit eiusdem nominis hominem ignobilem, sed in Græco* πρόγονος *est, hoc est proauus. Ex Iustino igitur Philippi genealogiam ita colliges:*

Coranus in Aemathia vrbem Edyssam, oppidanis non sentientibus, per imbres et nebulas, caprarũ greges secutus, occupauit. Corano successit Perdicca, huic Aegeꝰ, qui successorem filium reliquit Philippum huius proauum. Philippus autem paruulũ reliquit Europũ patrem Amyntæ. Amyntas Philippũ genuit Alexandri patrem.

Apud

Apud Thebanos obſes, &c. *Obſides ob fidē ſeruandam dabantur, obſidionis tēpore. Thebis autem obſes fuit Philippus. Oroſius, lib. 3. cap. 12. Iuſtinus, lib. 6. Philippus, inquit, obſes triennio Thebis habitus, Epaminondæ, & Pelopidarum virtutibus eruditus. Aphthonius ait, παρ' Ἀθηναίοις ὡμήρευε, id eſt, apud Athenienſes obſes fuit, vt intelligas à patre, Athenienſibus obſidem datum.*

Pœonibus, &c. *Sunt enim Macedonibus finitimi. Macedonia enim à Macedone Oſyridis filio dicta, Pæoniam habet a Septentrione, Illyriā ab Occidēte, Thraciam ab Oriente, Theſſaliam à Meridie: fuit olim centum quinquaginta populorum ac duobus inclyta regibus, Philippo ſcilicet & Alexandro. Vide Plinium libro. 4.*

Illyricus, &c. *Illyrici ſunt in ſinu maris Adriatici: occupat enim Adriatici latus Illyris, vt ait Pomponius Mela, lib. 1. cap. 3. Philippo autem primum certamen fuit cum Athenienſibus, quibus per inſidias victis, in Illyricos bellum tranſtulit, multa millia hominum occîdit, vrbemq; nobiliſſimam Lariſſæam cœpit, vt ait Iuſtinus. lib. 7. Diodorus. lib. 2. de rebus Alexādri, ait: Philippus anno ſecundo regni ſui, habita cōcione, et militibus animatis, in Illyrici fines cū decē millibus peditum, & ſexcentis equitibus intrauit.*

Tryballorum, &c. *Illyricorum id genus eſt,*

vt ait

ait Liuius lib.7.belli Punici, qui ſcribit: Philippum, cum vrgeri ſuos videret, in cohortem Romanam incurriſſe, atq; ibi equum pilo traiectum in caput Regem effudiſſe, Plinius lib.4.cap.20. Triballos in finibus Macedoniæ collocat.

Ad Græcos, &c. *Nulla fuit apud Philippũ turpis ratio vincendi. Securis omnibus Thermopylas occupârat. Vide Iuſtinum lib.8.& 9. Græciam totam propè conſiliis præſentam, viribus domuit. Oroſius lib 3.cap.12.*

Thracia. Thracia, &c. *Antè Sython fuit dicta. Vide Gelliũ lib.15.7. de qua Plinius lib.4.cap.11. Appellata fuit ab aſperitate, vel ſecundum Tortellium, à feritate, θρᾶκυ, ferum & temerarium.*

Amphipolis. Amphipolin, &c. *Inter Neſton et Strymona vrbes Philippi fuerunt Apollonia & Amphipolis, vt ait Pomponius Mela lib 2.cap.2. Neſtos autẽ & Strymon fluuij ſunt in Thracia. De amphipolitanis Diodorus Siculus, lib.3.*

Pydnam, &c. *Ab Amphipoli ſubitò Pydnã occupauit, & Olynthijs ad obtinendam Potidæam tulit auxilia, vt ait Diodorus Siculus.*

Potidæam, &c. *Pomponius Mela lib.2.cap.2. Pallene, inquit, ſoli tam patentis, vt quinq; vrbium ſedes ſit atq; ager. Tota in altum abijt, anguſta ſatis, vnde incipit. Ibi eſt Potidæa. Eius meminit Plutarchus in Alexandro.*

Pheras

Pheras, &c. *Phera ciuitas in Thessalia, Plinius lib. 4. cap. 8. Hinc Pheræus. Ouid. in Epist.*
Ipse repertor opis vaccas pauisse Pheræas
Fertur, & à nostro saucius igne fuit. Pheræ.

Extra Pagasas, &c. *Mosellanus ita reddidit hunc locum: Victorias cumulare adproperans non quieuit, donec Phera, Pagasæ, Magnessaq́, imò Thessaliæ ciuitates omnes Barbaræ seruitutis iugum acciperẽt, & generis ipsius veluti notam portare sustinerent. Pagasam autẽ Plinius lib. 4. capite 8. oppidum Thessaliæ tradit. Meminit eius Pomponius Mela lib. 2. cap. 3.* Pagasa.

Magnessiam, &c. Μαγνησιαν, *Magnesiam Græciæ regionẽ, annexam Thessaliæ Plinius tradit lib. 4. capite octauo. Argo Magnetida, hoc est, Thessalicã appellat Ouidius in Epistolis.* Magnesia.

Fœderibus deuincti, &c. *Cùm Philippus se exclusum ab ingressu Græciæ, perstructis Thermopylis vidisset, paratum in hostes bellum vertit in socios. Nam ciuitates, quarum antè dux fuit, sibi gratulantes et excipientes, hostiliter inuasit, crudeliterq́ omnia diripuit, liberos, coniugesque sub corona vendidit. Orosius lib. 3. capite duodecimo.*

Voluptatum gurgite, &c. *Etenim destinato lætitiæ die fuit interfectus in theatro per Pausaniã, cùm regnasset annos quatuor supra triginta. Diodorus, viginti quatuor anni Philippi. Orosius* Philippi mors.

lib.3.capite decimo quarto: Cùm ad ludos magnificè apparatos, inter duos Alexandros filium atq; generũ, contenderet, à Pausania nobili Macedonum adolescente, in angustijs sine custodibus circumuentus, occisus est. Mortis eius meminit Valerius lib.1.capite vltimo, de miraculis.

Echetus. Echetum, &c. *Echetus Epirotarum tyrannus, qui regionem hominibus ingressis, nares, aures atq; pudenda rescindere solebat, & obijcere canibus. Vnde Antinous Odysseæ decimo octauo apud Homerũ ait ad Irum: Si te vicerit mendicus, mittam te ad Echetum, vt tibi nares & pudenda præcidat, & canibus obijciat.*

VITVPERATIONIS EXEMPLVM.

PHALARIDIS VITVPERATIO.

Vt virtute præditos gloria, sic vitijs contaminatos, perpetua comitatur ignominia, Qua dignissimus

Phalaris. *Phalaris, cuius crudelitas, antequàm nasceretur, matris somnio comprobata est. Vide Ciceronem primo de Diuinatione libro.*

A MAIORIBVS.

Cuius parentes turpissimos, vt indignos æterna fama, sed tenebris Cimmerijs obruendos, pleriq; autorum silentio præterierunt.

A PATRIA.

Nactus præclaram Agrigentum patriã. Quã

vt

vt Empedocles eximijs animi dotibus illustriorẽ, ita magis famosam crudelitate sua reddidit ille. Empedocles.

A REBVS GESTIS.

Phalaridis imperium tam fuit truculentũ, vt prouerbio locũ fecerit. Qui tauro inclusos æneo reos torrebat, & igne subiecto cruciabat. Meminit Plinius lib. 39. cap. 8. Ouidius in Tristibus. Valerius lib. 9. cap. 2.

A MORTE.

Factis igitur digna morte succubuit. Nam in eum impetum faciens Agrigentinorum multitudo occidit, & tyrannum lapidibus obruit. Vide Ciceronem Officiorum secundo, Valerium libro tertio, capite tertio.

A COMPARATIONE.

Crudelis quidem Procrustes, sed longè crudelior Phalaris. Ille solebat in Attica regione nonnullos hospites interimere, post, vt Plutarchus refert, à Theseo interfectus, odio minore dignus. Hic autẽ eò crudelitatis processit, vt eius supplicio non debuerit vna parari simia, nec serpens vnus, nec culeus vnus. Procrustes.

EPILOGVS.

Finem dicendi faciam, perpendens meã dicẽdi facultatem imparem esse tot criminibus illius recensendis, nedum oratione condigna vituperandis.

ALIVD EXEMPLVM.

PARIDIS VITVPERATIO.

Cùm nullã hominibus immortales Dij capitaliorem peſtem dederint, quàm voluptatem, bono iure vituperãdi ſunt, qui poſthabitis omnibus virtutibus, veluti pecudes, illam malorum omnium eſcã ſunt amplexi. Quorũ in numero Paris, Epicuri de grege porcus.

Paris.

A NATIONE.

Natus in Phrygia, quæ neminem frugi produxit, ſed quos tympana & buxus iuuit, non claſſica, vt ait Virgil. in 9. Hinc barbaris, ſeruilibus, acſtupidis ingenijs horrẽtes prodierunt homines, vt prouerbijs locum fecerint: Phryx plagis emẽdatur. Et: Serò ſapiunt Phryges.

Phrygia.

A PATRIA.

Patriam ſortitus Troiam, quã cùm illuſtrare virtutibus debuerat, omniq; beneficiorum genere beatam reddere, funditùs perdidit.

A MAIORIBVS.

Nulla refulſit in eo maiorum claritas. Et ſiqua fuit, eam turpiſſimis facinoribus conſpurcauit, ac tenebris (vt aiũt) Cimmerys inuoluit. Auus fuit Laomedon, inſignis perfidia. Qui pactam pro cõſtructis Troiæ mœnibus mercedẽ negauit Apollini atq; Neptuno, violauitq; ſacram iuriſiurandi religionem, quæ ſemper ab alijs inuiolatè, ſanctiſſimeq; habita. Vide Gell. lib. 7. cap. 18.

Laomedon.

A PA-

A PARENTIBVS.

Patrem habuit, qui seruitutem perpetuã seruisset, si non precio fuisset redemptus. Etenim puer ab Hercule captus, cum Hesione sorore, pecunia solus redimi potuit, vnde Priamus dictus, qui prius appellatus Podarces. Porrò siqua fortasse fuerunt in eo virtutis ornamenta, Paris tamen ab ijs deflexit ad omnẽ libidinis turpitudinẽ. Priamus

AB IIS QVAE NATIVITATEM PRAECESSERUNT.

Cùm in vtero mater Hecuba gestaret Paridẽ, somniauit se facem pariturum, quæ totam incendio Troiam esset absumptura Nec vanũ fuit somnium. Vnde fortunatiores floruissent Troiani, si responsis Aruspicum & oraculis numinum obtemperantes, pestiferum partũ è medio tulissent. Hecuba

AB EDVCATIONE.

Quem mater occidere debebat, Idæis pastoribus educandum tradidit, vbi ferinã inter pecudes & lustra ferarum barbariem imbibit, turpissimoq; libidinis crimine animũ coinquinauit, vsus infami turpis Oenones consortio. Oenone

AB INSTITVTO VITAE.

Cùm duæ sint viæ, altera virtutis asperior, altera vitiorum planior, & amœnior, non illam, vt Scipio Africanus, apud Silium Italicum lib. 15. sed hanc, quam stulti solent, ingressus: cõsecutus

etiam digna meritis præmia, nimirum, Iliadã malorum.

A DISCIPLINIS.

Studia virtutis auersatus, neminem audiuit recta monentem. Vnde salutarẽ Palladis exhortationem respuit, amplexus illecebras pestiferas Veneris. Quæ blando quidem, sed pernicioso lenocinio permulsum rapuit ad crudelia fatorum discrimina. Vide Plutarchum in Homeri vita.

A DOTIBVS CORPORIS.

Egregia forma conspicuus enituit. Atqui iuxta Socratis præceptum inspecto sæpius speculo, non cauit, ne quid illa committeret indignum. Vide Eras. 3. Apophtheg. Accessit tantum robur, atque laterũ firmitas, vt in agonali certamine vicerit Hectorem, sed omnia luxu, atq; voluptatibus exhausta defluxerunt. Hinc non immeritò reprehensus ab Hectore, apud Homerũ Iliad. 2.

A FORTVNAE BONIS

Quas opes habuerat, in turpissimos amoris fœdioris abusus profudit, & quibus patriam debebat iuuare, perniciem adduxit.

A REBVS GESTIS.

Helena. A Priamo receptus in regnum, non virtute regia dignũ aliquid meditatus fuit, sed deterrimæ libidinis impulsu nauigauit Sparten. Vbi hospitis Menelai in Cretam abeuntis vxorem illecebris

expug-

expugnatam abduxit, & in patriam, ipsissimam malorum lernam inuexit.

A GENERE MORTIS.

Condigno, quod flagitijs meruerat, supplicio affectus mortem obijt, qualem Tyranni, scilicet non siccam.

ALIVD EXEMPLVM.

ANNIBALIS VITVPERATIO.

EXORDIVM.

In Repub. libera magnam sæpenumero commoditatem afferunt conuiciatores. Solent enim efficere, vt ex vitiosorum hominum reprehensione purior vita cùm oratione, tũ moribus exoriatur. Vnde Philippus ille Macedonum Rex, calumniatoribus suis plurimam dicebat habere gratiam, quòd suis cõuicijs efficerent, vt ipse melior euaderet, Dũ conor, inquit, illos dictis pariter ac factis mendacij conuincere. Et Annibal ipse, aut eius similes homines improbi, non excandescent, imò gratiam habebunt, quòd iusta vituperandi libertas meliorem afferat viuendi rationem. Philippi dictum.

A GENERE.

Natus est ex ea gente, quæ factio Barchina dicebatur, à Barcha Didonis socio, qui natale solũ in arida Libya tenuit ita obscurũ, infœcundum, barbaricisq; hostibus refertum, vt id relinquere, & in Africam transmigrare compulsus fuerit, vel rerũ inopia coactꝰ, vel hostũ metu perculsus. Punica fides.

Iam in Africa talis contigit populus, cuius propter insignem perfidiam suspecta fides prouerbio locum fecit.

A PATRIA.

Oriundus itaq; ex horrido, & tam infausto loco, patriã sortitus est Carthaginem. Cuius ciues odijs semper, atq; vitijs prope maioribus certârũt, quàm viribus aut virtutibus, vnde per ignauiam & rerum omniũ imperitiam amiserunt Siciliam atq; Sardiniam, prouincias omnium florentissimas.

A MAIORIBVS.

Asdrubal. *In maiorum eius numero, quem laudandũ magis existimârunt, Asdrubal erat, is scilicet, quo nemo fuerat crudelior. Cuius efferata sæuitia do*

Attilius Regulus. *lo & insidijs Xanthippi Marcum Attiliũ Regulum spiritus religiosissimi virũ cepit, & miseris modis excruciatum interfecit. Quod vel solum immane facinus Dij videre non potentes, seruum immiserunt, qui de viro deterrimo pœnas sumeret, ac diuinum factum, quasi miraculo comprobaret. Hic enim, quòd Dominũ suum occidisset, tyrannum subitò aggressus interemit, cumq; cõprehensus omni modo cruciaretur, lætitiam tamen, quam ex vindicta ceperat, in ore constantissimè retinuit, eoq; fuit habitu oris, vt superante lætitia dolores, ridentis etiam speciem præbuerit.*

Valerius

Valerius libro tertio cap. 3. Linius in præfatione bellorum Punicorum.

A PARENTIBVS.

Patrem habuit Amilcarem, tyrannum pestilentissimum. Qui vt sui similem, hoc est, natiuæ crudelitatis hæredem filium relinqueret, vndecim annos natum aris admouit, vt odium in Romanos perenne iuraret. Et hic maturè patris vestigia secutus, odij finem ostendere cupiens, infixit in terram pedem, suscitauitq; puluerem, dicens: Tum belli finis erit, cùm alterutra pars in habitum puluueris redacta fuerit. Vide Valerium lib. 9. cap. 3. Amilcar.

AB IIS QVAE NATIuitatem secuta.

Patris igitur vestigia subsecuturus, certæ prædictionis somnium vidit, votisq; suis conuenientẽ imaginem hausit. Existimauit enim missum sibi à Ioue, mortali specie excelsiorem iuuenem, inuadendæ Italiæ ducem. Cuius monitu, primò, vestigia nullam in partem secutis oculis, mox humani ingenij prona voluntate vetita scrutandi ponère spiciens, animaduertit immensæ magnitudinis serpentem, cũ ingenti arborũ ac virgultorũ strage ferri concitato impetu, omne quicquid obuiũ fuerat, proterentem, postq; eam magno cum cœli fragore erumpentes nimbos, lucemq; caliginosis inuolutam tenebris. Attonitus deinde, quidnam

esset

esset monstri, et quid portenderet, interrogauit: Hic dux, Italiæ, inquit, vastitatem vides, vt ait Valerius lib. 1. cap. 5. Eadem Liuius habet primo belli Punici secundi. Silius lib. 3. Cicero de diuinatione libro primo.

AB EDVCATIONE.

In prætorio patris educatus fuit, vbi nihil præter meras tyrannidis exempla vidit. Et Asdrubal vix dum puberē ad se accersierat, vt militiæ assuesceret, inq; paternas opes succederet, sed optimus vir Hanno, factionis alterius princeps, animaduertens pessimā adolescentis indolem, ipsum domi tenēdum sub legibus, sub magistratibus docendum, viuere æquo iure cum cæteris censebat, nequando paruus hic ignis incendium ingens excitaret. At pauci, ac fermè optimus quisq; Hānoni assentiebantur, sed (vt plerunq; fit) maior pars meliorē vicit, vt ait Liuius. Prudenter autē Hanno, nā Annibal ferus, immanisq; natura, adiunxit à pueritia prima disciplinam, qua non iura, non leges, non ciuiles consuetudines, sed bella, cædesq; & hostiles proditiones tractare didicerat. Itaq; crudelissimus euasit dux, & in fallendis hominibus callidissimus. Nam ad decipiendū hostem semper intētus, quos aperto Marte superare non poterat, dolis aggrediebatur, vt refert Plutarchus.

Hanno.

AB INSTITVTIONE.

Optimos

Optimos quidem præceptores cõsecutus erat, sed omnes naso suspendens per arrogãtiã, in bonis disciplinis nihil promouit: etenim oratorem atq; philosophum eloquentissimum Peripateticũ Phormionem audiuit Ephesi, de imperatoris officio, et de omni re militari copiosissimè disserentẽ, paulóq; pòst rogatus, quidnam de illo philosopho iudicaret, respondit: multos se deliros vidisse senes, sed qui magis quàm Phormio deliraret, vidisse neminem. Cuius rei meminit Cicero de Oratore, lib. 2. Phormio.

A LEGVM CONTEMPTV.

Legum iustitiam nihil curauit, fœdera rupit, Legatos P. Valerium Flaccum, et Q. Fabiũ Pamphilum à sociis et pro sociis missos, contra ius gentium nõ audiuit, nec in castra admisit. Et quas in leges patrias delinquendo pœnas meruerat, eas astutia mirè solitus auertere. Sic à Duillio Consule nauali prælio victus, timensq; classis amissæ (capitale enim ex publico legum decreto fuit, si quis ducum iniussu pugnasset infœliciter) pœnas dare, ex illa infœlici pugna prius quàm cladis nuncius domũ perueniret, quendam ex amicis compositum & ornatum, Carthaginem misit. Qui postquàm ciuitatis eius curiã intrauit: consulit, inquit, vos Annibal, cùm dux Romanorũ magnus secum maritimas trahens copias, aduenerit, an cum eo confligere debeat: acclamauit vniuersus Senatus,

Senatus, non esse dubium quin oporteret. Tum ille: conflixit, inquit, & superatus est. Ita liberum his non reliquit id factum damnare, quod ipsi fieri debuisse iudicauerant, vt ait Valerius lib. 7. cap. 3.

A REBVS GESTIS.

Rupto, quod primo bello Punico fuit ictum, fœdere, totius Italiæ agros ferro & igne vastauit, quod scelus, vt pro sua libidine patraret, occasionem quæsiuit, nec quæsita defuit. Erant in Hispania Saguntini, quasi medij inter Romanorum & Carthaginensium fines, iure fœderis in libertate relicti. Hi postea totos se Romanis addixerant, initaq; societate Romani imperij fidissimi cultores habebantur. Quare Annibal cõstituit animo, nihil oportunius fieri posse ad eliciendũ Romanorum iram, ac incendium, quod sibi optatissimũ erat, cõcitandum, quàm Saguntinos armis bellóque lacessere. Sed priusquàm socios populi Romani apertè adoriretur, statuit in Olcadas, aliósque trans Iberum populos exercitum ducere, ac ijs ad deditionem compulsis, aliquam Sagunto nocendi causam reperire, qua nõ tam meditato cõsilio à se illatum, quàm à Saguntinis contractum bellum videri posset. Primùm igitur Olcadũ gente ad deditionem compulsa, Vacceos deinde aggreditur, agros deinde populatur, oppidaq; multa expugnat, vt ait Plutarchus.

Sagũtini.

AB ANIMI DOTIBVS.

Annibalis maiore ex parte virtus ſæuitia cõſtabat, argumento fuerunt multa, cum primis illud, quòd in flumine Gelo corporib. Romanis ponte facto, exercitum traduxit, vt æquè terreſtriũ ſceleſtum Carthaginenſium copiarum egreſſum terra, quàm maritimarum Neptunus experiretur. Idem captuos oneribus, & itinere feſſos, prima parte pedum ſucciſa relinquebat. Quos verò in caſtra perduxerat, paria fratrum & propinquorum iungens, ferro decernere cogebat, neq; antè ſanguine explebatur, quàm ad vnum victorem omnes redegiſſet. Iuſto ergo illũ odio, veruntamen tardo ſupplicio, Senatus, Pruſiæ Regis factum ſupplicem, ad voluntariã mortem compulit, vt ait Valerius lib. 9. cap. 2. Nonnullis quidẽ virtutibus Annibal præditus erat, ſed eas ingẽtia vitia æquabant, inhumana crudelitas, perfidia plus quàm Punica, nihil veri, nihil ſancti, nullius Dei metus, nullum iuſiurandum, nulla religio, vt Liuius ſcribit.

A CORPORIS DOtibus.

Nullo quidem labore aut corpus Annibalis ab initio fatigari, aut animus vinci poterat. Caloris & frigoris patientia par, cibi potusq; deſiderio naturali, non voluptate modus finitus, vigiliarũ ſomniq́ue nec die nec nocte diſcriminata tempora

pora, id quod gerendis rebꝰ ſupereſſet, quieti datũ, ea neq; molli ſtrato, neq; ſilentio accerſita: ſed tãtum id corporis bonum luxuria fregit, maximè Campana, perquàm vtilis imperio Romano. Inuictum enim armis Annibalem illecebris ſuis complexa vincendũ Romano militi attribuit. Illa vigilantiſſimũ ducem, illa exercitum acerrimũ dapibus largis, abundanti vino, vnguentorum fragrantia, Veneris vſu laſciuiore ad ſomnum ac delitias euocauit, ac tum demum fracta & contuſa Punica feritas eſt, cùm Seplaſia ei, & Albana caſtra eſſe cœperunt. Quid ergo his vitijs fœdius? quibus virtus atteritur, victoriæ langueſcũt, ſopita gloria in infamiã cõuertitur, animiq; pariter & corporis vires expugnantur, adeò vt neſcias ab hoſtibusne, an ab illis capi pernicioſius habẽdum ſit, vt ait Valerius Maxi. lib. 9. cap. 1.

A FORTVNAE BONIS.

Opes, quas apud milites plebemq; plus quàm modicas habebat, aſſiduis rapinis auxit, quibꝰ hominum animos ſolicitauit & corrupit, vt largitionibus ſibi fauorẽ aucuparetur, viamq; ad dominationẽ præſtrueret. Libido enim maxima inuaſerat Reipublicæ capiundæ, ſibiq; regnum parandi.

AB IIS QVAE SVPREMVM vitæ diem præceſſerunt.

In-

Ingratos Carthaginenſes appellat Valerius Maximus, quòd in animum induxerint è conſpectu ſuo ſubmouere Annibalem, qui pro eorum victoria tot imperatores, totq; exercitus Romanos trucidauerat. Sed illi iudicio meo prudentes, iuſtis rationibus adducti, nocentiſſimam beſtiam relegârunt, interturbatorẽ publicæ pacis, totq; cladium autorem truculentiſſimum.

A MORTE.

Eiectus igitur in exilium, ad Antiochum regẽ Syriæ confugit, quo victo, ad Pruſiam Bithyniæ regem cõceſſit, vnde Romam legatione repetitus, hauſto, quod ſub annuli gemma habebat, veneno, abſumptus eſt, ita morte non glorioſa ſuccubuit, vitam inſecuta turpiſſimam.

A COMPARATIONE.

Peſtilens & crudelis C. Flaminius erat, qui miſerabilis illius ad Thraſymenum pugnæ cauſa: Sed longè peſtilentior, atq; crudelior Annibal. Illum ſemel Remp. affligere ſtultitia coëgit, hunc autẽ furor ad maximas clades ſæpenumero pertraxit. C. Flaminius.

CONCLVSIO.

Plura dicere ſuperſedeo, ineptus enim haberi poſſem, ſi crimina Annibalis omnia, quæ nullum nocendi finem habuerunt, ſt uderem exigua, quã habet oratio mea, facultate complecti.

COMPA-

APHTHONII

COMPARATIO.

ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ.

COmparatio est oratio, ex collatione aliquid disquirens, quo id quod comparatur, in maius extollat, aut ostendat æquale.

Comparantur autem vel bona bonis, vel bona malis, vel mala malis, vel parua maioribus conferuntur. Prorsusque comparatio duplicem habet vel laudem, vel vituperationem, vel alterutrũ ex laude, vituperationeque compositum. Omnis autem comparationis locus admodum difficilis est, præsertim si parua maioribus conferas.

Comparari verò omnia possunt, quę laudari, quæque vituperari:

Personæ,
Res,
Tempora,
Loci,
Irrationalia animalia,
Plantæ.

Non oportet autem comparantem totas res totis conferre, id enim supinum, ineffi-cax, & nequaquam est pugnax: sed capiti caput conferendum, hoc enim vehemens: atque

atqui diuidere toats, laudis est, non comparationis. Comparatio autem in hoc nõ est posita, quando totum hoc præexercitamentum comparatio vocatur.

COMPARATIO ACHILLIS & Hectoris.

PROOEMION.

VOlenti mihi virtutem cõferre virtuti, cum Achille haud immeritò componendus fuerit Hector. Sunt quidem ipsæ per se Virtutes nimirùm abũdè honestæ, comparatæ tamen admirabiliores videntur.

A LOCO.

Patria ergo nati sunt non eadem, laudata tamen vterque. Ille enim in Phthia vnde Græciæ ipsius primùm prodijt cognomentum: hic verò Troiæ, cuius conditores Deorum quoque primi fuerunt. Quod si pari natum esse loco affert aliquid ad laudem, nihil quidem hac in parte Achilli posthabendus est Hector. Achilles. Hector.

A PARENTIBVS.

Nati autem vterque præclara patria, parem quoque generis habuerunt dignitatem, vterque enim ad Iouem originem suam initiumqúe generis sui refert: Pelei enim filius

Achilles fuit, Aeaci verò Peleus, & Aeacus Iouis. Sic quoque Hector Priami, Priamus autem Laomedontis, & Dardani Laomedon filius, Dardanus quoq; Ioue prognatus est.

A MAIORIBVS.

Progenitore autem Ioue nati vterque, reliquam quoque maiorum seriem habuerunt claritudine æqualem. Vt enim Achilles Aeacum habuit & Pelea, quorũ ille Græcos à siccitate, penuriaq; liberauit, Hic Lapithis deuictis ob egregiam uirtutem Deæ coniugium est assecutus. Sic Hectoris Dardanus progenitor fuit, Deorum primùm dignus habitus cõuictu: Pater autẽ Priamus imperauit vrbi, cuius muros ipsi quoque Dij fundârunt. Quòd si non minus est, quàm Deæ sortitum esse coniugia, Deorum, idque optimorum mensa conuiuioque vsum esse, nihil est, quòd quisquam maiorum gloria Hectori præferat Achillem.

Æcacus. Peleus.

Dardanus.

AB EDVCATIONE.

Talibus autem vterque maioribus procreati, amboad fortitudinis sese studia contulere: & ille quidem à Chirone educatus est. Huic Priamus ipse præceptor velut naturæ quadam via, virtutis monumenta tradebat.

Par

Par itaque similisq; educatio, parem vtrique, conciliat laudem.

A REBVS GESTIS.

Vt autem ad virile peruenere robur, eodē in bello par vterque animi virtutisque specimen prębuerunt. Hector enim Troianos ducebat, solusq; velut obex, propugnaculúmque ciuitati datus, tuebatur ipsam, stetitque, quàm diu fauentibus Dijs & auxiliaribus est vsus. Cadens deinde, ipsam quoque Troiā post se traxit atq; euertit. Achilles verò Grę-corum prærerat armis, terroreque omnes vincebat Troianos, Palladis fultus numine atque auxilio, occumbensque spem victoriæ in reliquum abstulit Græcis.

A MORTE.

Et ille quidem victus à Pallade interijt, hic autem cecidit ab Apolline confixus. Natiq; ambo ex Dijs, ambo quoq; Deos habuere mortis autores, vtq; diuinitùs generis initia, ita vitæ etiam exitum accepere. Quòd si similis vtriq; vita fuit, similisq; mors vtrunq; abstulit, quid est, quo nō Hector par sit, quoquè cedere debeat Achilli?

EPILOGVS.

Plura erant, quæ dicerem de vtriusq; virtu-

tute, nisi quemadmodum his, quæ dixi, ita in reliquis per omnia ipsorum gloria esset æqualis.

SCHOLIA.

Comparatio secundum Priscianum, est vel similium, vel diuersorum, vel minorum ad maiora, vel maiorum ad minora collatio.

Differt ab ea, quæ inter Schemata sententiæ numeratur à Rhetoribus, quòd hæc breuis sit exornatio, illa exercitationis studio suscepta instar laudis vel vituperationis fusiùs tractari solet.

Bona bonis, &c. *Vt: si Aeneam Numæ cõparaueris, Sapientiæ fortitudinem. Iustitiam pietati.*

Bona malis, &c. *Bonitas enim ex malorum comparatione magis enitescit ac effulget, vt Sapientia comparata stultitiæ: Pax discordiæ, Sobrietas ebrietati.*

Mala malis, &c. *Vt si ebrietas cum adulterio conferatur, Philippus Echeto, Procrustes Phalaridi.*

Parua maioribus, &c. *Res exiguæ verbis attolli possunt: vt si ex musca feceris elephantum,*

Duplicem habet laudem, &c. *Per loca laudis processuri, comparabimus & vrbem vrbi, ex qua sunt viri: & genus generi, & victum victui, & professiones professionibus, & gesta gestis, & ea, quæ accidunt extrinsecùs, vt diuersos mortis*

tis modos, & quæ eam sunt secuta. Similiter si arbores cõparare volueris, conferes etiam præsidentia eis numina, et loca, in quibus nascuntur, & fructus & vtilitatem, & similia. Res quoque si compares, extolles, qui primi eas inuenerint, & eos conferes, Præterea qualitatem animi & corporis.

Alterutrum, &c. *Alterutrum aliquando vituperantes, alterutrum laudamus, vt: si comparemus iustitiam & diuitias.*

Locus difficilis, &c. *Vnde fortẽ, vt Priscianus ait oratorem exigit, & callidum, & celerem, vt agiles possit semper facere transitiones.*

Personæ, &c. *Vt in oratione pro Cluentio: vbi Milesia & Oppianicus conferuntur. Illa à secundis hæredibus pro abortu pecuniam acceperat: Hic idem effecerat per alieni corporis cruciatũ. Vide Erasmum secundo Copiæ.*

Res, &c. *Ita conferri poterit Academia aliqua cum alia: vrbs cum vrbe, locus cũ loco, &c.*

Totas res totis, &c. *Nõ fuerit necesse, inquit, vt aliquam rem per omnes suas partes cum alia cõferas, vt caput Demosthenis cum capite Ciceronis, humeros cum humeris, manus cum manibus, pedes cum pedibus: Sed magis, vt secundùm locos generis Demonstratiui cõpares genus Demosthenis cum genere Ciceronis, patriã cum patria*

tria, educationem cum educatione, Res gestas cum rebus gestis, &c.

Non est posita, &c. *In hoc comparationis progymnasmate non est comparatio Caput, quia comparatio est tota præexercitatio. Non quidem est caput, sed cõparatio diffusa per omnes locos, atque partes.*

IN EXEMPLVM.

Phthia. Phthia, &c. Φθία ὅ θενὸ τῆς ἑλλάδος πρεσῆλθεν ἐπώνυμος. *Vnde Helladis cognomentum prouenit. Est autem Phthia Thessaliæ oppidũ & regio, Achillis patria illustris. Dido apud Ouidiũ in Epistolis:*

Nõ ego sum Phthia, magnisq; oriũda Mycenis.

Hinc Phthius. Idem in Briseide:

Quàm sine me Phthys canescant æquora remis.

Pomponius Mela Phthiam in Phthiotide ponit, regione Græca. Et Hellas, Achaiæ regio, alio nomine Attis. Eadẽ Thessalia cognominata fuit, autore Plin. lib. 4. cap. 7. Plura apud Thucydidẽ lib. 1. Ἕλληνες Græci appellati sunt. Hellas autem dicta fuit à Deucalionis et Pyrrhæ filio, qui Ἕλλην appellatur.

Troiæ conditores, &c. *Apollo et Neptunus, cum Laomedonte Ili filio, patre Priami, mercede pacta muros Troianos cõdiderũt, vnde Ouid. ait: Vtilius starent etiam nunc mœnia Phœbi.*

Et Vergil. in 3. Æneid. Cecidit q; superbum Ilium,

Ilium, & omnis humo fumat Neptunia Troia.

Pelei, &c. *Iupiter, vt Ouidius ait 6. Metamorph. in ignē transformatus, ex Aegina Asopi filia (quam inde vocat Asopida) genuit Aeacū, Aeacus Pelea, Peleus ex Thetide Achillē, vnde ab auo Aeacides appellatur, à patris nomine Pelides.*

Priami, &c. *Dictum aiunt ἀπὸ τοῦ πρίαμαι emo, quòd ab Hercule captꝰ, auro fuerit redēptꝰ.* Priamus.

Dardanus, &c. *Iouis & Electræ filius.* Dardanus.

Ouidius quarto Fastorum:

Dardanon Electra quis nescit Atlantide natum,
Scilicet Electræ concubuisse Iouem?

Hinc Dardania dicitur Phrygia. Sicut à Dardani filio Troë, Troia. Ab Ilo Trois filio, Ilios, vel Ilion.

Alij genus Hectoris paulò aliter deriuant. Iupiter, inquiunt, ex Electra genuit Dardanum, Dardanus Assaracum & Ilum, Ilus Laōmedontem, Laomedon Priamum, Priamus Hectorem. Vide Tortellium.

Græcos liberauit, &c. *Aeacus tam cæteris virtute præstitit, vt cùm maxima siccitate in Græcia plurimi hominum corrumperentur, nullumq; malo huic auxilium inuenirent, postquàm magnitudo calamitatis excreuit, eum ciuitatū principes adierint, rogantes, vt tantum malum, tantámque pestem ab eis propulsaret.* Aeacus

Sperabant enim propter ipsius generositatem atq; eximiã pietatem, quàm celerrimè à Dijs præsentium malorum liberationẽ inuenire. Nec ea spes viros fefellit, sed voti cõpotes facti, in Aegina, vbi votum ille, precesque fecerat, commune omnibus Græcis sacrũ ædificauêre. Atq; per id temporis, donec inter homines fuit, summa cũ gloria vitã duxit. Postquã verò migrauit è vita, cùm apud Plutonem Proserpinamq; maximos honores assecutus esset, ad iudicãdas animas eis assedisse fertur, Hæc ex Plutarchi Euagora.

Lapithis deuictis, &c. *Hi Thessaliæ populi, Ixionis & Nubis filij, frenorum & stratorum inuentores. Ver. 3. Georgicorum.*

Frena Pelethronij Lapithæ Gyrosq; dedere,
Impositi dorso: atq; equitem docuêre sub armis
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.

Lucanus, libro 6.

Exiluit primus chalybem, frenosq; momordit,
Thessalicus sonipes, bellis feralibus omen.
Spumauitque nouis Lapithæ domitoris habenis.

Plura de Lapithis et Centauris apud Ouidiũ 12. Metamorphos.

Deæ coniugium, &c. *Hoc est, Thetidos. Fuit autem Thetis, Θέτις, Pelei vxor, Achillis mater, vt Tethys, Τηθὺς, Cœli & Vestæ filia, Neptuni cõiunx, mater Nymepharum. Hoc primã p-ducit, illud autem corripit. Vergi. 1. Georgicorum*

Thetis.
Tethys.

Teq;

Teque ſibi generum Tethys emat omnibus vndis.

Claudianus lib. 1. de raptu Proſerpinæ:

Hinc latrat Getula Tethys, Lilybæaque pulſat
Littora. Verg. 5. Aeneid.
Læua tenet Thetis & Melitè, Panopæaq; virgo.

Ob egregiam virtutem, &c. *Cùm Pelius in pugna contra Centauros ſtrenuè dimicaſſet, multis q; alijs bellis atq; periculis probatus eſſet, Thetida Nerei filiam immortalẽ, quamuis ipſe mortalis, vxorem meruit, atque ex omnibus, quæ antè fuere, ſolùm in iſtis nuptijs, Hymenæum Deos cantaſſe ferunt, vt ait Plutarchus.*

A Chirone educatus, &c. *Centauri ἀπὸ τοῦ νεύειν, hoc eſt, à pungendo aut ſtimulando dicti, equorum ſtimulatores. Quorum vnus erat Chiron, Saturni & Philyræ filius, optimus Cytharœdus, Medicus, Aſtrologus. Ab eo Muſicã Achilles didicit.*

Ouidius. 1. de arte.

Phillyrides puerum cytharæ præfecit Achillem,
Aeacidæ Chiron, ego ſum præceptor amoris.

Ab eodẽ medicinã Aeſculapius, Aſtrologiã Hercules dicit. Fuit autem iuſtiſſimus omnium, qui cùm tractaret ſagittas Herculis, vnaq; lapſa pedem vulneraſſet, poſt nonum diem in ſignum Sagittarij verſus dicitur. Ouidius. 5. Faſtorum.

Nona dies aderat, cùm tu iuſtiſſime Chiron,
Bis ſeptem ſtellis corpora cinctus eras.

Pro-

προβολος. Propugnaculum, &c. προβολος *accipitur pro tutore, defensore, propugnatore. Aliàs dicitur scopulus, vel eminens in mari saxum.*

Fata Troianorum. Fauentibus Dijs &c. *Troia tantisper fauentes deos habuit, nec capi potuit, dum fata Troianorum permanserũt integra. In fatis autem fuerunt Troili vita, Palladij conseruatio, illæsum Laomedontis sepulchrum, Equi Rhesi.*

Victus à Pallade interijt, &c. *Hector ab Achille fuit interfectus, vnde Vergilius in primo: Ter circum Iliacos raptauerat Hectora muros, Exanimumq́ auro corpus vendebat Achilles.*

Sed Palladem habuit adiutricem, συναγωνιζομένην, *in pugna sociam.*

Ab Apolline, &c. *Paris Achillem interfecit, in Apollinis Thymbræi tẽplo, sed ab Apolline directis in Achilleũ corpus sagittis. Verg. in 6. Phœbe graues Troiæ semper miserate labores, Dardana qui Paridis direxti tela manusq́ Corpus in Aeacidæ. Ouid. 13. Metamor. At postquàm cecidit Paridis, Phœbiq́ sagittis.*

Plutarchus in cõparatione Lysandri, et Syllæ, ait, Achillem interfectum à Paride inter portas.

COMPARATIO DEmosthenis & Ciceronis.

EXORDIVM.

Quòd

Quòd si non paruam laudem merentur, qui diuinorum ingeniorum gloria, cæterarumq; rerũ conspicuarum claritate pares enituerunt, non vulgarem sibi vendicant Demosthenes & Cicero, quos viros summos per omnia pares natura produxit.

A PATRIA.

Patriam vterq; sortitus illustrem, ille Græciã, vberrimum Atticæ eloquentiæ fontẽ, Hic Italiam, latinæ linguæ parentem facundissimam.

A PARENTIBVS.

Obscuro natus vterq; parẽte, clarissimus euasit. Ille vix seculo suo notũ habuit, de huius item patre nihil (vt Plutarchus inquit) certum est proditum.

A MAIORIBVS.

Generis seriem, quam à maioribus humilem et ingloriam acceperunt, ita virtutibus proprijs illustrârunt, vt maxima laudis claritate polleãt in æternum.

AB EDVCATIONE.

Ingeniorum specimen sub prima iuuenta statim emicuit. Vnde bonas inter disciplinas educati, & præclaris artibus dicendi protinus addicti, summos in oratores euaserunt, summamq; è foro curiáque gloriam sibi quæsiuerunt.

AB INSTITVTIONE.

Ab

Ab optimis præceptoribus instituti fuerunt, Demosthenes ab Isæo, eloquẽtissimo doctore: Cicero à Philone Academico, & Milone. viris in docendo prudentissimis.

AB EXERCITATIONE.

Cicero Græcè & Latinè declamando se plurimùm exercuit, cum M. Pisone, & Q. Pompeio: Et Demosthenes vadosis littoribus insistens, declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus ededat, vt ad fremitus cõcitatarum concionum, patiẽtia duratis auribus, in actionibus vteretur, vt ait Valerius. Fertur & Ciceronem primùm in pronunciatione non minùs quàm Demosthenẽ laborasse, vnde omni cura & Roscium Comicũ & AEsopum Tragœdum obseruasse traditur. Vt ait Plutarchus.

AB ANIMI DOTIBVS.

In vtroque refulsit integritas, beneuolentia, & humanitas. Vnde cũ Demosthenes ab Atheniensi populo iussus esset accusare quendam, recusauit id facere: vt ergo aduersus eũ reclamatio populi, quem admodum consueuit, facta est, surrexit Demosthenes, & inquit: Vos me, viri Athenienses, consultorẽ habetis etiã inuiti, calumniatorem verò nec si velitis quidem. Et Cicero cùm præfectus annonæ esset sortitusq́ Siciliã, in missione frumenti, quam apud vrbem agere coactus erat, plerisq́ Siculis molestus grauisq́ videbatur: sed

tur: sed mox, cùm eius integritatẽ, humanitatemque experti forent, eum veluti neminem ex alijs ducibus suis, honore summo dignati sunt.

A REBVS GESTIS.

Ad Rempub. salutis publicæ conseruãdæ studio se contulêre. Nactus autem Demosthenes vberem in Repub. materiam & honestam, pro Græcorum libertate aduersus Philippum, & in ea præclarè decertans, confestim nomen & gloriam assecutus est. Nec solùm vt disertus, verùm etiam, vt fortis vir suspiciebatur, vt admiraretur ipsum Græcia, obseruaret Persarum rex, plurimus apud Philippum sermo esset, consiterentur aduersarij, sibi aduersus præclarum virum esse certamen. Et Cicero mãximis periculis Rempub. liberauit. Vnde Iuue. Saty. 8. elegãter inqt:

Quis, Catilina, tuis maioribus, atque Cethegi
Inueniet quicquam sublimius? arma tamen vos
Nocturna, et flãmas domibus, templis q; parastis,
Vt Braccatorum pueri, Senonúmque minores
Ausi, quod liceat tunica punire molesta.
Sed vigilat Consul, vexilláque vestra coërcet
Hic nouus Arpinas ignobilis, & modò Roma
Municipalis eques galeatum ponit vbiq;
Præsidium attonitis, & in omni gente laborat.
Tantum igitur muros intra toga contulit illi
Nominis, & tituli, quantũ nõ Leucade, quantũ
Thessaliæ campis Octauius abstulit vdo

Cœdibus

Cædibus assiduis gladio: sed Roma parentem,
Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

AB AVTORITATE.

Autoritas in Rep. par fuit, præsidio vterq; militarium hominum egebat. Demosthenes Charetis, Diophetis, Leosthenis. Cicero Pompeij, Augusti, id quod Augustus ipse ad Agrippã, & Mecœnatem scribit.

A SIMILI, QVAE MORtem præcessit fortuna.

Duos Rhetores alios haud inuenio, qui ex obscuris paruisq; facti sint tanti, qui tyrannis se regibus obiecerint, filias amiserint, patria sua exulârint, reuersi sint cũ honore, rursus fugitantes in aduersariorũ peruenerint manus. Quod si natura fortunaq; viri vtriusq; sic, quemadmodũ artifices quidam, inter se contendãt, difficile iudicatu est, magis ne moribꝰ, an rebus gestis similiores reddiderit.

A MORTE.

Vnà cũ patriæ libertate fuerunt extincti, Demosthenes Antipatri imperio per Archiam Phygototheram, satellitum principẽ: Cicero Antonij iussu per Herennium cẽturionem. Et quod mirũ, certis præsagijs vtriq; mors denunciata fuit, illi somnijs, huic auspicijs. Demosthenes enim nocte per quietẽ visus erat cũ Archia tragœdijs in theatro certare, & cùm illũ superasset, tamẽ defectu apparatꝰ ab illo vinci. Et Cicero cùm in villa Ca-

ietana

ietana esset, coruus in conspectu eius horologij ferrũ loco motũ excussit, & protinus ad ipsum tetẽdit, ac laciniam togæ eò vsq; morsu tenuit, donec seruus ad occidendũ eũ milites venisse nũciaret. Ciceronis mors

AB IIS QVAE MORTEM consecuta.

Vt Demosthenis glorioſam, ita Ciceronis mortem æterna gloria fuit inſecuta. Atqui tyrannos, quorum nefario ſcelere ſuccubuerunt, infamiæ crimen perpetuum eſt comitatum.

EPILOGVS.

Plura dicẽda eſſent, ſed cùm cætera comparaturis facilia ſint collatu, operæpreciũ eſt viſum, hæc paucis indicaſſe, quæ reſtant autem, ſtyloma num iecturis reliquiſſe.

Ad conſimile genus exercitationis conferre poteris Philippum cum Pyrrho, ex primo belli Macedonici libro, apud Liuium, alios q; autores.

Itẽ Philippum cũ Alexãdro, apud Iuſtin. li. 9.

Item ex Plutarcho petas licebit exempla comparationum

- Publicolæ & Solonis.
- Alcibiadis & Coriolani.
- Periclis & Fabij.
- Annibalis & Scipionis
- T. Flaminij & Philopœmonis.
- Ariſtidis & Catonis.
- Timoleonis & Aemylij.
- Lyſandri & Syllæ.
- Ageſilai & Pompeij.
- Dionis & Bruti &c.

APHTHONII

ETHOPOEIA

ΗΘΟΠΟΙΙΑ.

Imitatio. ETHopœia (id est, vt ita dicamus, imitatio) est expressio morum personæ subiectæ.

Imitationis autem tres sunt differentiæ. { Εἰδωλοποιία. / Προσωποποιία. / Ηθοποιία.

Est quidem Ethopœia, quæ notam habens personam, mores solùm effingit: vt qualia faceret verba Hercules, Eurystheo sibi imperante. Hic notus quidem est Hercules, dicentis verò effingimus mores.

Idolopœia est, quæ personam habet notam, sed defunctam, & loqui non potentem, quemadmodum ἐν Δήμοις Eupolis finxit, & Aristides ἐν τῷ ὑπὲρ τῶν τεσσάρων. Vnde etiam Idolopœia vocatur.

Prosopopœia est quando fingũtur omnia & mores, & personæ: quemadmodũ Menãder fecit argumentum. Argumentum enim nec rem, nec personam habet propositam, vnde Prosopopœia est dicta: fingitur enim ipsa cum moribus persona.

Diui-

Diuiditur autem Ethopœia, nanque alia,

Passiua, quæ exprimit adfectum, ad quē pertinet, quæ prorsus animi significat motū: vt qualia verba Hecuba faceret, Troia subuersa.

Moralis, quæ mores solos depingit, vt quid diceret mediterraneus, primùm conspicatus mare.

Mixta, quæ mores habet pariter, et affectum, vt qualia loqueretur Achilles, super occiso Patroclo, cùm pugnare decreuisset. Mores enim cōsilium habet, adfectum verò amicus occisus.

Ethopœiam verò tractabis dicendi genere dilucido, breui, florido, disiūcto, omni flexu, atque figura remota. Proque capitibus diuides tribus ipsam temporibus: præsenti, præterito et futuro.

EXEMPLVM ETHOPOEIÆ passiuæ.

ARGVMENTVM.

Quæ verba dicere posset Niobe, iacentibus liberis.

A PRÆSENTI.

Niobe. ME miseram, quam aliam præ alia deflebo calamitatem, orbata nunc liberis, quibus anteà fueram insignis? Quæ copia infœlici mihi ad quam redacta est inopiam? Non sum iam misera vnius filij mater, quæ anteà tam multis conspicua incedebam. At quantò satius foret sterilem fuisse potius, quàm in lachrymas, atque luctus fœcundã? Longè enim infœliciori loco sunt hæ, quæ orbitatem suam deflent, eis quæ nunquam pepererunt. Hoc enim quod experimentum amoris filiorũ sumpserunt, destitutis posteà acerbissimum est.

A PRÆTERITO.

Sed infœlicem me, quæ parem ei, qui me genuit, sum experta fortunam. Orta enim ex Tantalo, qui conuictu Deorum fœlix, tandem ab ea est Deorum amicitia euolutus: huius quoque cladibus meis approbo me esse genus. Coniuncta enim sum Latonæ, perq;

perq; hanc ipsam nunc his opprimor malis, & ipsius familiaritatem filiorū orbitate deploro. Hicq; mihi finis cum Dea cōiunctus, vt in calamitatibus degam. Priùs nanque quàm ipsi sum cognita Latonæ, fœlicior ipsa fui mater: vt autem sum illi notior facta, desolata sum liberis, quorum antea quàm me nosset ipsa, insigni fui multitudine beata. Iacet ille sexus vtriusq; lætus numerus mihi summum in luctum. Quò me vertam infœlix? ad quæ deflectar? quod mihi ad tot defunctos liberos sufficiet sepulchrum? Miseram me, in tantis malis meis ipse quoque me deserit calamitatum mearum honor, et infœlici iusta intermittuntur.

A FVTVRO.

Verùm enimuerò, quid ista queror, ac deploro, cùm à Dijs, vt me in aliam naturam transmutem, impetrare liceat? Vnum hoc miseriarum mearum video remedium, vt in alicuius, quod sensus vitæq; sit expers, formā commuter Sed vereor misera, ne & sic quoq;, quamuis mutata, inter lachrymas agere non cessem.

SCHOLIA.

ETh*opœia, à Prisciano vocatur alloquutio,* Ethopœia

ſermonis imitatio, ad mores, & ſuppoſitas perſonas accõmodata. Quintilianus libro nono, capite ſecundo: Imitatio inquit, eſt morum alienorum, quæ ἠθοποιία, vel (vt alij malunt) μίμησις dicitur, verſatur et in dictis, & in factis. Expreſſio morum eſt, & adfectuum, vnde nomen habet.

Hercules. Hercules Euryſtheo, &c. *Hercules Iouis & Alcmenæ filius. Vide Ouidium Metamorph. nono. Dictus quaſi aëris gloria. Macrob. 1 Satur. cap. 20. Reuera Herculem ſolem eſſe, vel ex nomine claret. Heracles enim quid aliud eſt, niſi* ἥρας, *id eſt, aëris* κλέος? *quæ porrò alia aëris gloria eſt, niſi ſolis illuminatio, cuius receſſu, profunditate ſpiritus occulitur tenebrarũ. Coactus fuit multa adire pericula, Iunone impellente, & imperante Euryſtheo. Vide Boccatium li. 12. cap. 34 Fuit autem* Εὐρυσθεὺς *Stheneli Mycenarum regis filius. Ouidius in Epiſtolis:*

ἡρακλῆς.

Quem non mille fera, quẽ non Stheneleius hoſtis,
Non potuit Iuno vincere, vicit amor.

Virgilius in 8. *Duros vt mille labores*
Rege ſub Euryſtheo fatis Iunonis iniquæ
Pertulerit.

Εἰδωλοποιία. Εἰδωλοποιία, &c. *Hanc ſimulachri fictionem appellat Priſcianus. Fit cùm mortuis verba dantur. Quod facit Cicero p Cœlio, verba dãs Appio Cæco, contra Clodiam. Liuius lib. 6. belli Punici: Si ab inferis exiſtat Rex Hiero, fidiſſimus imperij Ro-*

vij Romani cultor, quo ore aut Syracusas, aut Romam ei ostendi posse, cùm vbi semirutam ac spoliatam patriam respexerit, ingrediens Romam in vestibulo vrbis propè in porta spolia patriæ suæ visurus sit? Item, Cicero in Conformatione: Quòd si nunc L. ille Brutus reuiuiscat, & hîc ante pedes vestros adsit, non hac vtetur oratione? Ego reges eieci, vos tyrannos introducitis. Ego libertatem, quæ non erat, peperi, vos partam seruare nõ vultis. Ego capitis mei periculo, patriã liberaui, vos liberi sine periculo esse non curatis.

Item, Hector occisus apud Virgiliũ in secũdo:

Heu fuge nate Dea, teq; his, ait, eripe flammis,
Hostis habet muros, ruit alto culmine Troia:
Sat patriæ, Priamoq; datum, si Pergama dextra
Defendi possent, etiam hac defensa fuissent.
Sacra suosq; tibi commendat Troia penates,
Hos cape fatorum comites, his mœnia quære,
Magna pererrato statues quæ deniq; ponto.

Item Polydorus in tertio:

Quid miserum Aenea laceras? iã parce sepulto,
Parce pias scelerare manus, non me tibi Troia
Externum tulit, haud cruor hic de stipite manat.
Heu fuge crudeles terras, fuge littus auarum.
Nam Polydorus ego, hîc confixum ferrea texit
Telorum seges, & iaculis increuit acutis.

Idem apud Euripidem in Hecuba, inquit:
Sum profectus à profundis manibus, &c.

Eupolis. Εν Δήμοις Eupolis, &c. *In Comœdia cui nomen id fuit inditum. Eupolis autem erat veteris, cuius magna fuit licentia, Comœdiæ ſcriptor.*

Horatius 1. Sermone. 4.

Eupolis, atque Cratinus, Ariſtophanesq́ Poëtæ,
Atq́ alij quorum Comœdia priſca virorum eſt,
Si quis erat dignus deſcribi, quòd malus, aut fur,
Quòd mœchus foret, aut ſicarius, aut alioqui
Famoſus: multa cum libertate notabant &c.
Submerſus autem ille fertur ab Alcibiade, quòd
quædam illius crimina carpſiſſet.

Ariſtides. Ariſtides, &c. *Hic in oratione quadam Rhetoricen defendit, & encomion canit introductorũ quatuor, Themiſtoclis, Milciadis, Cimonis, & Periclis.*

Proſopopœia. Proſopopœia, &c. *Hanc Priſcianus reddit conformationem. Quæ eſt, quando alicui rei contra naturam datur perſona loquendi. De qua vide Ciceronem 4. ad Herennium. Idem patriam loquentem facit in Catilinam, inquiens: Nullũ iam tot annis facinus extitit niſi per te, nullũ flagitium ſine te. Tibi vni multorum ciuium neces, tibi vexatio direptioq́ ſociorũ impunita fuit, ac libera. Tu non ſolùm ad negligẽdas leges, & quæſtiones, verumetiam ad dcuincendas, perfringẽdaſq́ valuiſti. Superiora illa, quanquam ferenda non fuerunt, tamen vt potui, tuli. Nunc verò me totũ eſſe in metu propter te vnũ: quicquid increpuerit*

puerit Catilinam timeri: nullum videri contra me consilium iniri posse, quod à tuo scelere abhorreat, non est ferendum. Quamobrem discede, atque hunc mihi timorem eripe: si verus, ne opprimar: sin autem falsus, vt tandem aliquando timere desinam.

Et Ouidius 2. Meta. introducit Tellurem, ita loquentem:

Si placet hoc, meruiq3, quid ĉ tua fulmina cessant
Summe deûm? liceat perituræ viribus ignis,
Igne perire tuo, clademq3 authore leuare.
Vix equidem fauces hæc ipsa in verba resoluo:
(Presserat ora vapor) tostos en aspice crines,
Inq3 oculis fumum, volitant super ora fauillæ.
Hósne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem,
Officijq3 refers, quòd adunci vulnera aratri,
Rastrorumq3 fero, totoq3 exerceor anno?
Quòd pecori frondes, alimentaq3 mitia fruges
Humano generi, vobis quoque thura ministro?
Sed tamen exitium fac me meruisse, quid vndæ?
Quid meruit frater? cur illi tradita sorte
Æquora decrescunt, & ab æthere lõgius absunt?
Quòd si nec fratris, nec te mea gratia tangit,
At cœli miserere tui: circumspice, vtrinque
Fumat vterque polus, quos si violauerit ignis,
Atria vestra ruent, Atlas en ipse laborat,
Vixq3 suis humeris candentem sustinet axem.
Si freta, si terræ pereunt, si regia cœli,

In chaos antiquum confundimur. Eripe flammis,
Si quid adhuc superest, & rerum cõsule summæ.

Menãder. Menander fecit argumentum, &c. *Menãder poëta Comicus fuit. Gellius lib. 17. cap. 4. scribit ab eo relictas fuisse centum & octo, vel (secundum alios) centum & nouem comœdias, sed omnes ad nostra tempora non peruenerunt. Cæterùm vt Menãder habuit φάσμα, ita ἔλεγχον, in quo res erat, nulla autẽ vera, sed ficta persona. Catanæus reprehensionem vertit, Aphthonius ait:* ὁ γὰρ ἔλεγχος πρᾶγμα μέν, οὐ μὴν ἔτι καὶ πρόσωπον, *hoc est, Redargutio res quidem, non autem persona. Vt si quis illam introducat, & loquentem, carpentemq; faciat hominum mores, aut vitia. Sic Moriam Erasmus introduxit. Agricola reddidit argumẽtum, quòd (vt ait Cicero ad Herennium) est res ficta, quæ tamen fieri possit, vt argumenta Comœdiarum.*

Passiua, &c. *A Prisciano passionalis appellatur, in qua passio, id est, cõmiseratio perpetua inducitur, vt quibus verbis vti potuisset Andromache occiso Hectore, fuit autem ea vxor Hectoris, animo virili prædita, vnde à virili pugna nomen sortita.*

Moralis, &c. *In qua continentur mores, vt quibus verbis potuisset vti rusticus, cùm primùm aspexit nauim.*

Patroclus Patroclo, &c. *Hic cùm in patria cædem fecisset,*

ciſſet, in Theſſaliam cõfugit ad Achillis patrem. Menœtij, regis Locrenſis filius fuit.

Ouidius primo de Ponto:

Cæde puer facta, Patroclus Opunta reliquit,
Theſſalicamq; adijt hoſpes Achillis humum.

Amicus fuit Achillis, & ſub huius armis interfectus. *Ouidius in Epiſtolis:*

Siue Menœtiaden falſis cecidiſſe ſub armis,
Flebam ſucceſſu poſſe carere dolos.

Achillis autem verba, quæ potuiſſet Patroclo interfecto facere, complecterentur paſſionem funeris amici, et morẽ de bello in Troianorum vindictam ſuſcipiendo cogitantis.

Adfectum amicus occiſus, &c. *Huius enim progymnaſmatis vſus eſt, vt exercitij ſtudio, perſonarum omnium affectus imitari, aptaſq; materiæ ſenſuum, ſententiarum, verborumq; formas accommodare coneris. Alia enim oratio prudentis hominis & pacati, alia inſipientis & irati. Alia timentis, gaudentis, lugentis, ſenis, iuuenis, viri, fœminæ, matronæ, ſcorti. Vide Emporium Sophiſtam.*

Amicus occiſus, &c. *In Aphthonio habetur:* ἦθος γὰρ ἡ βουλὴ, πάθος δὲ ὁ φίλος πρὸσὼν. *Quintilianus libro ſexto, capite tertio:* πάθος, *inquit, atq; ἦθος ex eadẽ natura ſunt, ita vt illud maiꝰ ſit, hoc minꝰ, vt amor* πάθος, *charitas* ἦθος: πάθος πάθος *cõcitat,* ἦθος *ſolet mitigare:* ἦθη *mores ſunt* ἦθος. *quibus*

quibus plerunque rusticos, superstitiosos, auaros, timidos, secundum cõditionem propositorum effingimus, mores eorum imitamur, & ex his ducimus orationem. Diuersum est huic quod πάθος dicitur, quodq; nos affectũ propriè vocamus, & vt proximè vtriusq; differentiam signem, illud comœdiæ, hoc tragœdiæ simile.

Sũt qui Ethopœiæ ponunt triplicẽ expressionem:

Morum, quam prolixiorem tradunt, vt ingeniorum, virtutum, vitiorum, Thrasonis aut Tyranni.

Naturalium propensionum, inclinationum, φυσικῶν σοργῶν, hoc est, affectuum innatorum, vt amoris paterni in liberos, charitatis adfinium, cognatorúmque inter sese.

Affectuum leniorum, vt quum animos erigimus in spem, aut lætitiam.

Dicendi genera.

Dicendi genere dilucido, &c. σαφεῖ, *perspicuo, de quò suprà in Narratione. Macrobius quinto Saturnali. cap. 1. ponit dicendi genera 4.*

Copiosum, in quo Cicero dominatur,

Breue, in quo Salustius regnat,

Siccum, quod Frontoni ascribitur,

Floridum & pingue, in quo Plinius Secundus luxuriatur.

Plura

Plura dicendi genera profert Erasmus primo Copiæ, capit. 123.

Tribus temporibus, &c. *In præsenti, instantis fortunæ permutatio, & ærumnæ recensentur. In præterito potissimùm ea conferuntur cum infortuniis parentum vel maiorum. In futuro rerum eventus, malorum fines adducũtur, vel consilia, quorum ratione tantis malis succurri possit.*

Niobe, &c. *Hæc Tantali filia, Pelopis soror,* Niobe. *Amphionis vxor. Fuit autem fœcundissima.*

Hinc Iuuenalis ait Satyra 6.

Atque eadem scropha Niobe fœcundior alba.

Quæ, secundum Diodorum Siculum 5. Historiarum, septem filios, totidemq; filias: secundũ Ouidium in Metamorph. septem filios, Ismenon, Sipylum, Phædimũ, Tantalum, Alphenora, Damasichthona, Ilionea: secundum Boccatium libro quinto, cap. trigesimo primo, quatuordecim habuit. Vide Gellium libro 20. capite 6. Homerũ Iliados vltimo.

Sed infœlicem me, &c. *Fabula Niobes significat, mulierum superbiam exitiosam esse. In summum enim illa malum incurrit, vt Niobes mala, puerbialiter maxima dicerẽtur, et acerbissima, quæ passa fuit, quòd se Latonæ præposuisset. Etenim apud Ouidium,*

Quis furor auditos, inquit, præponere visis

Cœlestes,

Cœlestes, aut cur colitur Latona per aras?
Numen adhuc sine thure meum est?

Tantalus. Orta ex Tantalo, &c. *Vnde Tantalis ab Ouidio dicitur. Tantalus autem, Iouis & Plotes filius, Rex Phrygiæ ditissimus. Vnde Tantali talenta abierunt in prouerbium. Primò fortunatus fuit, deinde cùm deorum secreta hominibus prodidisset, detrusus fuit ad inferos. Ouidius secundo amorum, eleg. 2.*

Quærit aquas in aquis, & poma fugàcia captat
Tantalus, hoc illi garrula lingua dedit.

Porrò Tantali fabulam paucis explicat Petronius, inquiens:

Nec bibit inter aquas, nec poma natantia carpit
Tantalus infœlix, quem sua vota premunt.
Diuitis hæc magni facies erit, omnia latè
Qui tenet, & sicco concoquit ore famem.

Huius genus, &c. *In similem, inquit, parentis calamitatem incidi. Quemadmodum ab initio pater fœlix erat Tantalus, ita ego beata. Iam ego misera, sicut & ille. Quem in Cratylo scribit Plato dictum, quasi* τλάν λαθρ, *hoc est, infœlicissimum. Huius supplicia adeò grauia, vt prouerbio locum fecerint, Tantali supplicia, & Tantali Lapis.*

Latona. Latonæ, &c. *Hæc Cœi Titani filia, Apollinis & Dianæ mater, à parente Titanis appellata, vt à ma-*

à matris nomine Apollo Latoides, & Diana Latois.

Vnde Niobe apud Ouidium Metamor. sexto:

Quoq; modo audetis natam Titanida Cæo
Latonam præferre mihi, cui Tantalus author,
Cui licuit soli superorum tangere mensas?

Atqui contra sententiam Ouidij Diodorus Siculus lib. 6. dicit Phœbes & Saturni filiam.

Aliam naturam, &c. *Nioben præ nimio dolore in saxum vel marmor conuersam aiunt, illud innuentes, maximo dolore eam diriguisse. Ouidius in Metamor.*

Diriguit q; malis, nullos mouet aura capillos.

Idem in Epistolis:

Quæq; superba parens saxo per corpus oborto,
Nunc quoq; Mygdonia flebilis astat humo.

A Statio in syluis Sipileia mater appellatur, quoniam facta saxea, turbine venti
In Sipylum rapta est, vbi fixa cacumine montis
Liquitur, & lachrymis etiam nunc marmore manant.

Sensus vitæq; expers, &c. *Fabula Niobes hoc habet verum: Niobe fingitur ex homine cõuersa in lapidem, quoniam imaginem lapideam supra natorum sucrum sepulchra posuerat. Quod Palæphatus se vidisse scribit.*

ETHOPOEIARVM
exempla.

ARGV-

ARGVMENTVM.

Gerhard⁹ Nouioma gus.

Quænam verba Gerhardus Nouiomagus ex lipothymia ad ſeſe rediens olim potuiſſet dicere, cuius Vitenbergam profecturi caput latrones ſecuri diffiderant, ipſum apud Brunonis vicum humi ſtratum ſpoliauerãt, et fugitiui mortuum credentes, in ſylua reliquerant.

A PRÆSENTI.

Vetus illud dictum, Nemini fidendum eſſe, niſi cum quo priùs modium ſalis abſumpſeris, eſſe veriſſimum experior: quos fidos itineris comites arbitrabar, ij crudeliſſimi ſicarij iugulum mihi petierunt, multiſq; vulneribus inflictis, ſyncticum reliquerunt, qui ab ineunte ætate bonis literis ac virtutibus inuigilando perſuaſum habebam, ſtudioſis hominibus tutam vbiq; profectionẽ patêre. Credebam Horatio, qui ſcripſerat, integros vitæ ſceleriſq; puros, nõ egere Mauri iaculis, nec arcu, ſiue per Syrtes, ſiue per inhoſpitalem Caucaſum iter eſſent facturi. At ego, licet nõ apud Scythas ἀνθρωποφάγους verſari videbar, ſed apud homines (quos à Germana charitate non alienos ſperabã fore) Germanos: tamen longè prudentius feciſſem, ſi noſtri (quo friget omnis charitas) ſeculi tam impunitã peccandi licentiam ante oculos mihi poſuiſſem, nec ſolus, neq; inermis profectionẽ hanc inſtituiſſem. Iam ſecura nimis imprudentia mihi

mihi nocuit, qui stratus hami, sanguine meo terram hanc intingo, herba sq; coloro. Nũc maximo periculo meo cautior factus, tandẽ disco, nusquã tutam esse fidem, vbiq; rapto viui, non hospitẽ ab hospite tutũ, nec generum à genero. Sed quid deploro? Quin libenter ego, quã delicta fortasse mea promeruerunt, calamitatem patior, æquioreq; animo iniurias fero? Sed vtinam caput illæsum & integrum esset, vt bonarum disciplinarũ capax à rationis amussi nunquam deliret. Vtinam in hoc casu Cæneus ille Perrhœbus fuissem, & hoc mihi donatum, vt nullo ferro sauciari potuissem. Eheu quàm plagam profundã, quàm vulnus altũ sentio, quod pacis semper amans ego, præter meritũ accepi, & ab illis, quos beneficio prosequebar, quos amicos atq; fidos incognitarum mihi viarũ duces amplexabar, pro quorum incolumitate, incolumis ipse, hoc corpusculum amittere non detrectabam, eorumq; inopiam mea qualicunq; rerũ copia subleuare (si modò postulassent) minimè gra uatus fuissem. Id quod è bonarum literarum studio semper addidici facere, nec ego vnquam pecuniæ seruus, congestis vndiq; saccis indormire solitus, neq; tanquã sacris parcere, quæ tortũ digna sequi potius quàm ducere funem. Sed ô perfidam pecuniam, & sacram auri famem, quid non mortalia pectora cogis? O mores, ô tempora.

Cæneus.

Auaritia.

Pauca licet portes argenti vascula puri,

Nocte

Nocte iter ingressus, gladium, contumq; timebis,
Et motæ ad lunam trepidabis arūdinis vmbram.
Vt ingulent homines, surgunt de nocte latrones.

Hos etiam de media luce surgere, testimonio fuerit calamitas mea, quæ & euidenti argumento, quàm fragilis, et quantis vitæ nostræ periculis sit obnoxia. Omnis mea, qua valde gloriosus iam pridem effulgebam dignitas, hic ad nihilum ferè iacet redacta. Gloria mea quasi flos agri propemodum demissus flaccescit. Quid ergo sumus? aut quidnam victuri gignimur? ordo quis datus, aut metæ quàm mollis flexus? Deum immortalē, quot periculorum genera vitæ nostræ indies insidiantur. Quot accidunt casus, venena, naufragia, cædes, pestes? Alius acini granum glutiens, præfocatus interijt. Fuit, quem potus cum lacte pilus strangulauit. Fuit, cui stiria gelu durata, delapsa tecto, subitum attulit exitium. O lubricas igitur res mortalium, & hominem verè bullam.

A PRÆTERITO.

Homō bulla.

O nimiam hominum teterrimorū crudelitatem, O meam insignem imprudentiā, atq; securitatem, qui omnia prospera atq; tuta mihi persuaseram, in hæc tanta mala incidi, hīc vulneribus cōfectus, atq; pulueribꝰ obsitus iaceo, cuius amici gloria magna, parentes honore summo claruerunt. Hic miserabiliter iaceo, qui iā olim in gymnasio Louanienſi clarum nomen atq; decus laborum

rum meorum, atq; virtutis beneficio consecutus fueram: celebris poëta, celebrior orator, celeberrimus Theologus salutatus. Hic flebiliter iaceo, quem Episcopus Traiectensis D. Philippus, nobilissimo Burgundionũ sanguine procreatus maximis honoribus affecit, tot muneribus opimis, tot sacerdotijs pinguibus exornare nunquã intermisit, qui tot heroas atq; principes amicos bonarum literarum cultu vitæq; sanctimonia mihi deuinexeram, vt cœlum citiùs ruere, quàm in hãc fatalem ærumnã me putauerim iri præcipitatum. Sed quorsum ista mihi? ô res humanas variabiles, ô vanitatem rerum, & inconstantiam.

A FVTVRO.

Sed quid istorum recordor, quæ magis refricant memorata, quam dolorem minuũt. Vnum restabit, vt supplex ad asylũ Dei Opt. Max. cõfugiã. Hic est vnica salutis arx, ipsũ orabo, huic supplicabo, huic peccata mea confitebor, atque precabor, vt me liberet ex hoc tanto malo consolator optimus. Cuius diuina prouidẽtia ad nostri emendationem atq; salutem omnia fieri permittit: ille Pharaonẽ, ille alios indurauit, & ad affligendum sibi dilectum populũ, sæpius instigauit. Ille rursus Tyrannum fluctibus obruit, & ab omnibus miserijs insontem gregem eripuit: in hoc fortem apparere, in hunc vnum spẽ erigere, præsentissimum ærumnarũ cunctarũ remedium est.

Quo post habito, rebus in humanis mentem occupatam habere, magis erit dolorem augere, quã mitigare, aut omnino tollere.

ALIVD.

QVAE VERBA HERCVLES, Euryſtheo ſibi imperante, potuiſſet facere.

A PRAESENTI.

Multi ſunt infortunati, ſed nemo magis quàm ego ſum, infœlix. Qui miſer, quarta natus luna, calamitates varias, & plurima mala patior.

A PRAETERITO.

Non ſufficiunt, quæ retrò actis annis animo fortiſſimo tuli. Quæ nouerca Iuno mihi præparauit. Hæc ſerpentes immiſit, quæ me puerum in cunis occiderẽt. Mox Euryſthea ſtimulis nouercalibus impulit, vt in varia periculorũ genera me protrudens, è medio tolleret. Variis igitur tempeſtatibus ego iactatus, fœdantem peregrino templa cruore Buſyrin domui, &c.

Solus Amazonio cinctus Stymphalides arcu.
Non cadere Antæo, non creſcere profuit Hydræ,
Non ceruam volucres eripuere pedes, &c.

A FVTVRO.

Sed quis finis, quis modus, Euryſtheu, furoris atq; tyrannidis tuæ futurus? Quin parcis ætate cõfecto? Manliana atq; Phalaridis imperia longè tuis humaniora. Tu quam Lycha veſtẽ à Deianira

nira missam huc pertulisti, nimirum Iunoni gratam, mihi perniciosam futuram, imbutũ veneno Lernæo munus est, vnde nouã pestem profluxurã video, cui nec virtute poterit resisti, nec telis, neque armis, pulmonibus errabit ignis edax imis, et per omnes pascetur artus. Vide Ouidium 9. Metamor. Et Claudianũ in præfatione libri secundi de raptu Proserpinæ, Vergiliũ Aeneidos octauo.

ALIVD.

QVALIA VERBA DIVES AD Inopiam redactus, posset facere.

EXORDIVM EX PLAVTO sumptum.

A PRAESENTI.

Multa mihi in vnum locum confluunt incommoda, quæ meum pectus pulsant, simul multiplex ærumnam exercitã habet paupertas. Vbi spes meas collocem, non habeo. Nunc tandem experior infœlix, Omnes modis omnibus, qui pauperes sũt, miseros viuere. Quid enim, mehercule, non miser est homo, qui ipse sibi quod edat cogitur quærere, & id ipsum ægrè inuenit? Longè miserior qui & ipse quærit, & nihil inuenit. Omnium miserrimus, qui cùm esse cupiat, quod edat, non habet. Huius farinæ sum ego miser, qui Cræso iamdudũ felicior habitus, iam aũt Codro pauperior atque Leberide nudior, non possideo, vbi pedem

ponam. Etenim omnia vel hostis abstulit, vel incendium absumpsit.

A PRAETERITO.

Florentissimo iampridem mihi, diuina quasi virgula suppetebant omnia. Et diuitiarum copia fretus, omnia vel facere vel dicere audebam, vt reipsa fontes argẽti locutos animaduertisses. Mala etiam laudi dabãtur, cum fœlicibus sint et trimestres liberi, stultitiamq́ patiantur opes. Proinde mihi Suffenus eram, qui oppidò fortunatus, plurimos habebã, q mihi adhærescebãt, fautores.

Donec eram felix, multos speculabar amicos,
Tempora cùm modò sint nubila, solus ero.
Nullus ad amissus ibit amicus opes.

Etenim pauperem modò me factum nemo cõsolatur, nemo fert suppetias. Qui iã pridem aderant nõ vocati, iam rogati fugiunt, & qui fideles amici visi, eos calamitas mea falsos coarguit. Erant enim, (vt prouerbio dicitur) ἀυτοληκυθοι. *Verum nimis est, quod ait Ouidius. 2. de Ponto:*

Turpe quidem dictu sed si modò vera fatemur,
Vulgus amicitias vtilitate probat. Iu. Saty. 3.
Quantum quisq; sua numorum seruat in arca,
Tantum habet & fidei.

A FVTVRO.

O me miserum. Cùm non sit omnis hominis, sed tantum sapientis paupertatem ferre, iuxta illud Menandri:

πενίαν φέρειν ὁ πατὴρ, ἀλλ' ἀνδρὸς σοφοῦ. *Ego per inopiã mentis inops factus, tãta mala diutius tolerare non potero. Inter duo igitur mala pendens, quod leuius videbitur, eligã. Longè melius arbitratus fore, vt mihi mortẽ consciscam quàm vt in paupertate viuam, aut ad turpe compendiũ me compellat inopia. Quare, quod Theognis Cyrno consilium dedit, amplectar:*

In mare fluctiuagum, ne me p̃mat aspera egestas,
Præcipitabo, altis desiliamq́ue iugis.

Quid? Mors vltima linea rerũ, quæ nihil sentit: quod autẽ nihil sentit, nihil ad me, &c. Gellius libro secundo, cap. 8.

ALIVD.

QVALIA VERBA DIXERIT Hecuba post excidium Troianum.

Fuit autem Hecuba Cysſei Regis Thraciæ filia, vnde Cysseis vocatur. Virgil, in sept. Æneid. Hecuba.

Cysseis pugnans tædas enixa iugales.

A PRAESENTI.

Fortunam Euripum, siue æstuariam non iniuria vocatã, reipsa iã infœlix experior. Quæ statu beatissimo gloriabar, Regis filia, Regis vxor, pulcherrimorũ atq; fortissimorum heroum mater, iam in tantas quantæ ne quidem excogitari, nedum exprimi poterũt, calamitates incidi. Fortuna me sublimius euexit, vt illi sura graviore casu præcipitẽ daret. Vtinã in humili aut obscu-

ro loco nata, aut crudelissimi Scyronis filia fuissem, sic æquiore animo, quæ patior, ferrẽ. Promeritam enim genitoris pœnam, in me quoq; deriuatam arbitrarer.

A PRAETERITO.

Sed in fatis esse video, vt eius generis, in quod ascita sum, discrimina subeã, eiusq; malorũ particeps fiam. Socer Deos iratos habuit. Glos monstris marinis exposita. Maritus occisus à Pyrrho. Filius fortissimus ab Achille. O me miserã, quid Polydorum, quid Parin, quid Troilum, quid Helenum, quid dulcissimam filiã Polyxenam ad patris sepulchrum iugulatam cõmemorem? O me infœlicem: Vtinam nunquam viro nupsissem, nec in magnam calamitatem tot liberos peperissem.

A FVTVRO.

Sed quid lamentor? Multò consultius fuerit Deos precari, vt in aliquod sensu carens, aut rationis expers animal culũ me transformẽt. Quãuis ærumnarũ miserti Dij me exaudierint, & in canem mutare decreuerint, tamen ego quod humana voce non potero, id latratibus assiduis deplorare non sum cessatura.

ALIVD.

QVAE VERBA TAVRORVM cornibus alligãda protulerit Antiope.

Quæ

Quæ Nyctæi in Lesbo regis filia, vnde Nycteis appellatur, Vxor Lyci Thebanorum regis. Peperit ex Ioue Zethum & Amphionem. Varias ærumnas experta, a Dirce in montẽ abducta, vt taurorum cornibus ardentes tedas habentibus suspẽsa interficeretur. Persius Satyra prima: Antiope.

Antiopæ ærumnis cor luctificabile fulta.

A PRAESENTI.

Quænam in terris fœmina poterit viuere, quæ tantis malis iactetur, quantis in præsentiarum ego, cuius luctus miserabili prouerbio locũ facit? Omnium beatissimã me fore putabam, quæ regina duos Ioui Opt. Max. filios peperissem, Alterũ à Diana dilectum, venationibus illustrẽ, Alterũ artis Apollineæ peritissimum, qui non solùm Deos atq; homines, sed etiam feras & saxa testudinis cantu permouere potest. Quæ duo charissima pignora iã non amplius videre, nec amplecti datur, sed heu mihi, genere mortis tetterrimo iã dilaceranda, cogor relinquere.

A PRAETERITO.

Vtinam ego nunquam fuissem in hanc lucem edita. Quid mihi profuit regis filiam, quid regis vxorem, quid ab ipso Ioue grauidam fuisse? Quorum omnium, quò maior gloria præfulsit, tantò casus grauior, & acerbior mihi modò calamitas insurgit. O fors fortuna, vt nunquam perpetuò es

bona. O quàm potens, quam variabilis. Tantùm iuris atrox quæ tibi vendicas.

A FVTVRO.

Cæterũ quid prodeſt fletibus indulgere? Quin potiùs ad Deorum auxilia cõfugio, ſuppliciter oratura, vt oppreſſæ ſubueniant finémque malorũ faciant. Sed qui propiores eſtis vicini, ſuccurrite: O populares auxiliamini, & ærumnas meas commiſereſcentes, ab hiſce crudeliſſimæ Circes vinculis ſemimortuam eripite.

ALIVD.

QVAE VERBA ANDROMACHE captiua, patrio ſolo euerſo, & marito occiſo, potuiſſet dicere.

Andromache.

Erat autem Andromache vxor Hectoris, & Eëtionis filia, Regis Thebarum in Cilicia. Vnde Ouidius in tertio de arte ait: -nunquam Thebais Hectoreo nupta reſidit equo.

Homerus Iliados ſexto:

Ανδρομάχη θυγάτηρ μεγαλήτορος ἠετίωνος:

Filia magnanimi fuit Andromache Eëtionis.

A PRAESENTI.

O me miſeram, quæ diuitijs & honore fidera iam pridem adibam, nunc maximas in ærumnas præcipitata ſum. Omne mihi gaudiũ, omnis voluptas, omnis denique vitæ iucũditas eſt erepta. Solus me dolor aſſiduus excruciat, continuus mœror

ror exhaurit, perpetuæ lacrymæ consumunt, enecor deflendo fortissimum, meiq; amantissimum Hectorẽ maritũ, extinguor lugẽdo filiũ dulcissimũ, quẽ pater ipse Scamãdrion, aly maluerunt Astyanactã, quòd vrbem tutaretur, vocare Quibus occisis omnem spẽ amisi, vt orbatæ iam nihil supersit, nisi suspendio arbor deligenda.

A PRAETERITO.

Fatalis quædam necessitas incumbit mihi, & adamantina ærumnarum catena traxit, vt in ipsissimã malorum lernam inciderim. Quippe, vt modò Troiã Græci, sic olim Achilles patriã Thebas euertit, patrẽ Eëtiona sustulit, septemq; vno die fratres interemit, et precio matrẽ redemptã, ante paternas ædes interfecit: vbi pater olim ac fratres beati regnârũt, ibi nũc ingẽs solitudo, fruticeta, pecorúmque sunt pascua. Et Troia iam in cineres cõuersa, cũ marito filius occisus, vt nihil solatij restet, vel apud amicos vel affines: quò igitur infœlix me conferam? quò locorum abducar captiua? O vtinam, quo die me parens enixa fuit, aliquis turbo rapuisset, aut tellus ima dehiscens, ad vmbras me pallentes adegisset.

A FVTVRO.

Sed cur me luctu macero? cur non potiùs ad victoris pedes prouoluor, enixè rogatura, ne in miseram nimium sæuiat, tot alioqui malis oppressam? Ah quàm vereor, ne victoria forsitan insolescẽs ille mihi

ille, mihi grauiter sit insulturus, vt mors potius, quàm vita sit exoptanda.

IDEM argumentũ Sophista Libanius tractauit, ab Erasmo Roterodamo Latinum factũ, cuius verba non piguit ascribere.

QVAE DIXERIT ANdromache, interfecto Hectore.

DECLAMATIO.

Andromache.

Euenit quod timebam, & verba mea despiciens Hector, ad optima hortatam esse cognouit. Admoueram vt sibi parceret, ille verò contrà, suam salutem vilem habuit, ergo extinctus est non meis, proh dij, in manibus, verùm ab Achille. Quòd ille occubuit, hoc est, interisse Priamum, Hecubam, fratres, hunc ipsum puellum, me, ciuitatẽ omnẽ. Ille tuebatur Ilium. A quo igitur posthac seruabitur? Interierũt, occiderũt omnia, facta sum mulierũ infœliciſſima. Quanta me felicitate, cuius gustum modò dederat fortuna, spoliauit. Erãt mihi in regijs pater ac mater, tũ fratrũ chorus, nitidaq; ac lauta omnia. Accedebat ad hæc aliud maximũ omnium, coniunx Hector, bellator insignis. Spectabar, beata dicebar. Et si quis adiens me Andromachẽ appellabat, cognominis vice adijciebat, imperatoris, victoris fortunatã. Oportebat igitur in eadem fortuna pariter cõsenescere. At nõ passus est sæuus iste Achilles, quem

quem quidem in meũ exitium produxit Thetis, patrẽ mihi ademit, trucidauit fratres, ſeruitutẽ matri iniecit. Deinde reſtituta eſt, ac ne ea quidẽ ſupereſt. Et hæc grauia quidẽ, verùm tu tolerabiles reddebas ærumnas Hector, atque vnus præſtabas omnia, & quib⁹ erã orbata, ea rebar adeſſe ꝑ te, ſed occiſus es, accepiſti vulnus, nos rapimur, perdimur, inſtant triſtia, impendet periculũ, imminet incendiũ. Videre mihi videor Troianos cædi, vxores per vim indignè tractari, liberos trahi, videre ferrũ, videre flammã. Aperta eſt hoſtibus Troia, te haud amplius pro portis propugnante. Ah puer, fortè prehenſum te quiſpiam hoſtium ad turrim adiget. Strenuus erat pater, à te pœnas repetẽt Græci. Me forſitã occidet alia vis. At q̃ in hoc quidẽ fortunati erimus, At nõ cõtinget, ſeruitus me manet, et famulatus, plagæ, & in extremũ vſq; æui lachrymæ. Haud etiã ſcio an viſura ſim terrã, vnde nobis hoſtis iſte aduenit. Mox etiam, quod accerbiſſimũ eſt, cõcubitũ cogar pati eius, qui interemit Hectorem.

QVAE DIXERIT MEDEA, ſuos mactatura filios. Medea.

DECLAMATIO LIBANII Sophiſtæ, Eraſmo interprete.

Fuit & mihi mea ars auxilio, vt accepta cõtumelia, non tantùm angerer, ſed et pœnas ſumerẽ. Non amplius rex Iaſon, non amplius Corinthiorum

rũ potitur. Omnes opes ſubuertit corona, omnia velum perdidit, omnia conflagrarũt incendio. Et accedit ad calamitatis cumulũ dementiæ genus, q̃ illi de me nihil etiã ſuboleſ. Quid igitur? Sufficere hæc putabimus, ac præterea nihil requiremus? Minimè gentium, imò ſupereſſe alia vindicandi ratio ſuperiore atrocior, nihil egens veneficijs aut arte clancularia, verùm animo præſenti viriliq̃, et dextra quæ facinus nullũ refugiat. Sũt liberi mortalium omniũ impiiſſimo, & vocatur pater. Hoc è filijs ſolatiũ, vnà cũ ipſa appellatione illi adimemus. Haudquaq̃ me ſinit, quæ iuſtaſunt, expendere meorũ malorũ tũ multitudo tũ magnitudo. Sed rationem ineunti mihi, q̃ quibus factis, quẽ fructũ receperim, omnia ad pœnam minora videntur. Aeëta mihi pater erat, isq̃ Scytharum Rex: tũ virginitas, & fama egregia, ac multi inter finitimos p̃ci: deniq̃ ſpes præſentibus bonis potiores. Appulit ſceleſtus iſte, neque deos metuẽs, neq̃ homines reuerẽs. Atq̃ erat omnib. malis circũuallatus, & neceſſe habebat inuincibilia vincere, tauros ignem efflãtes, armatã aciem è terra p̃ſilientẽ, draconem pugilem. Ac dignus quidẽ erat, qui in his omnib. vinceretur, vt iſto cadẽte victoria, penes patrẽ meũ eſſet potiùs, quàm Aeëtæ regnũ ludibrio haberet vni⁹ nauigij Dominus. At ego, quicq̃d eſt p̃ditorum ſcelere præcurrẽs, quicq̃d amentiũ ſtultitia ſuperans, familia

miliares ꝓ hostib⁹, hostes familiariũ loco habui. Et contra patriam, ab alienigenis stabã. Porrò artẽ oppositi naturæ ferarum: extinctus est ignis, tauri iugũ duxerunt, cessit aratro solũ longè durissimum, sopitus apparuit Draco, id q̃ anteà nũquam, manu tenebã adhuc trementem Iasonem, ego porrò super hæc omnia nauem conscendi, multis magnisq̃ persuasa pollicitationibus, sacramẽtis, meis ipsius beneficijs, accepit & beneuolentiæ meæ argumentũ, & Iolcus, vbi Rex Pelias inimicus senex, ab ijs quas genuerat discerptus est, iuuentutis spe, vltro se fraudi tradens. Et huiusmodi quidem mea in Iasonem, partim domi, partim in Græcia beneficia extiterunt. Gratia verò cuiusmodi? Corinthum vidit, & Creontis imperium, ac de Glauce audiuit. Cæterum nulla habita ratione eorum quæ feceram, vxorem duxit, cùm ex me liberos haberet, me viua vidit nuptias, atq̃ illa omnia exciderũt animo: præq̃ imperij cupiditate, mea merita neglecta sunt. Atqui ne ista quidem sufficiebãt, insup expulsa sum, cõtumelia affecta sum, minis onerata sum. hæc quidẽ iustam indignãdi causam præbuerunt, artẽ verò effugij tantùm gratia tenebã, & hactenus suffecit. Incedamus iam, & per aliqua, quaq̃ licet eamus. Feri Medea filios, macta filios Iasonis, viri scelerati, impij patris, hospitis mali. Ne quid te rerum omnium reuocet, nõ natura, non gestatio,

non

tus recordatio, non nutricatio, non vox, non forma. plectatur Iason in filijs: hi verò hostium nomine plagam recipiant, non eripiant eos cognati Glaucæ, neq; iram in illos euomant. Atrox quidē facinus, sed ad prius illud cōsequens. Contra naturā impiè agem⁹? At istud olim ausæ sumus. Fratris cædes ad liberorum cædem deducit. Eiusdē est & hoc animi, eiusdem dexteræ. Obsecro filij, sub ensem venite, hic in vos per me adigēdus est. Enimuero si probus ille fuisset, nihil horum: bonæ formæ, bona figura corporum, sed patris imaginē referunt. Id facit vt occidam lubentiùs. Hi quidem igitur mox iacebunt. Ego verò è subimi medioq; aëre, sceleſtum aspiciā. Atq; ille gemens, et nihil non faciens, vociferabitur quidem, me verò nequaquam attinget. Eiusmodi draconum iugo freta vehar. Supra Athenarum verò vrbem ingrediens, inde cruciatum spectabo.

ALIVD EXEMPLVM.

Quænam dixerit Cornelia, cùm audisset victū à Cæsare Pompeium. Vide Plutarchum in vita Pompeij. Item, Quæ Cleopatra ad Antonij sepulchrum. Vide Plutarchum in vita Antonij.

DESCRIPTIO.

ΕΚΦΡΑΣΙΣ.

Descri-

DEscriptio est oratio expositiua, quæ narratione id quod propositum est, diligenter velut oculis subijcit.

Describuntur autem
- Personæ,
- Res,
- Tempora,
- Loci,
- Bruta animalia,
- Plantæ.

Personæ, vt Homerus in Odyssea Eurybaten:

Latus erat humeris, ore ater, crineque crispus.

Res, vt nauales pedestrésque pugnæ, quemadmodum Historicus fecit.

Tempora, vt ver, aut æstas, differendo, quòd multi proferant in his se flores.

Loci, vt idem Thucydides, portum Thesprotarum χειμέριον, id est, hyemalem, quamque teneat formam dixit.

Describentes verò personas, à summis ad ima vsque ire oportebit, id est, à capite ad pedes.

Res verò ab antecedentibus, & eis quæ insunt ipsis, quæque ex ipsis solent prouenire.

Tempora verò & loca, ex eis, quæ ipsis continentur.

Descri-

Descriptionum autem aliæ sunt.
- Simplices, vt quæ pedestres, vel nauales explicant pugnas.
- Compositæ, vt quæ res paritert emporáque cõiungunt, velut Thucydides, qui nocturnam in Sicilia pugnam describit. Simul enim & pugnam, quomodo facta sit, & nocte quomodo gerebatur comprehendit.

Oportet autem describentem dicendi figura vti tenui, & multiplicib. orationem variare schematibus, prorsúsque res imitari, quas describit.

DESCRIPTIO ARCIS Alexandriæ.

Arces quasi Arctrices.

Arces in vrbibus, ad publicum præsidiũ, atque munimenta sunt cõstitutæ, veluti vertices vrbium, hostiúmque arctrices, firmantúrque non magis ipsæ vrbibus, quàm ipsas vrbes tuentur. Athenienſium autem arcem, media Athenarum complectitur regio. Cæterum Alexãder suæ vrbi, quæ ab illo cognomentum accepit, arcem construxit, quã iustiùs Acropolin appellare licet, quòd in vrbis extremo & excelso posita sit, quàm illã

Acropolis.

qua

qua multùm Athenienſes gloriantur. Hinc autem ſicuti ſe habet, ita oratione quoq; proſequemur. Cliuus quidem medio è ſolo extollitur, ingenti in ſublimi ſpacio ſe proferens, hunc arcem vocant, propter vtraq; hæc, & quòd hoſtes arceat, et quòd ſit in vrbis arce, id eſt, ſummo, locata. Viæ ad ipſam ducũt duæ, ſed diſsimiles. Hac enim via eſt, illac verò patet ingreſſus. Mutatisq; proinde nominibus, idipſum quod ſunt, vocantur. Nam pedibus hac ire licet, capaxq; curruũ eſt via. Illi verò quæ curribus inuia eſt, additæ ſunt ſcalæ, gradusq; ſupra gradum ex inferiori in ſublime deducens. Neque prius quàm centenarium expleuerint numerum, deſinentes, hic enim abſolutus numerus ſcalarũ terminus eſt. Veſtibulum dehinc gradus excipit, cancellis mediocribus circumſeptum, quatuorq; ſublimes, & maximæ columnæ, quæ vias omnes ad vnum deducunt ingreſſum. Columnis autem domus quædam eſt impoſita, multas mediocres oſtentans columnas, quæ vario colore conſpicuæ eximium præbent loco ornatum. Tectum autem diætæ in rotunditatem circumactum, ingẽtem multiplicemq; imaginem complectitur rerum. Introëunti autem arcem, locus offertur quatuor eiſdem æquis lateribus diuiſus, proinde

tota quoque ædificij figura efficitur quadrata. Aula in medio est columnis vndique suffulta, eam porticus excipiunt, & ea quoque æqualibus distinctæ columnis, ita in medio dispositis, vt neutram in partem sint nihil quicquam deflexæ. Vnaquæque autem porticus ad transuersam alteram finitur, & duplex est columna ad vtranque porticum diuisa, vt illa quidem desinat, hac verò rursum incipiat. Addita autem porticibus introrsum armaria, quibus libri reconduntur, eaq; semper, si cui vacet, aut libeat legere aliquid, patent, totamque velut vrbem ad philosophiæ cultũ adhortantur. Alia item loca sunt, ad venerationem Deorum vetustorum instituta. Tectum porticuum auro distinctum, vertices columnarum ære fabricati, auroque supernè incluſi. Neq; verò aulæ simplex ornatus est, verùm alius atque alius, quorum hic quidem Persei continet certamina, ille autem aliud. Media autem arce columna immensa altitudine se profert, quæ locum ipsum facit illustrem. Haud enim in promptu quis, quò progrediatur, habet, nisi indicem viarum hanc subinde respectet columnam. Quin & arcem ipsam terra marique conspicuam præstat. In vertice principia rerum, primaque elementa sunt expressa. Prius autem

tem quàm media tranſeatur, ædificium eſt quoddam, pluribus hoſtijs patens, quorum cuique à deorum vetuſtorum aliquo eſt inditum nomen. Duæ dehinc pyramides lapideæ poſitæ, & fons profluens, Piſiſtratarum fonte haud paulò melior. Mirandum etiam id quoque ſpectaculum, eò quòd eorum qui fabricati ſunt arcem, velut vno tanto operi non ſufficiente, numerum nominaque comprehendit, duodecimque pariter in ipſo arcis faſtigio conſpiciuntur artifices. Deſcendenti autem ab arce, planus offertur locus, ſtadio adſimilis, idque ipſum loci eſt nomen. Alia item parte, alius quoque ad ſimilia accommodus, verùm illi & planitie, et magnitudine impar. Cæterùm præſtantior huius arcis forma, et ornatus pulchritudoque maior eſt, quàm vt paucis narrari poſsit. Quòd ſi quid prætermiſimus, admiratione rerum in ſe rapientium animum, eſt effectum. Sed et quæ pro magnitudine explicari non poterant, ea relinquere ſatius eſt viſum.

SCHOLIA.

Descriptio. DEscriptio est oratio, colligens & repræsentans oculis quod demõstrat, vt ait Priscianus. Idem refert, quosdam non posuisse descriptionem in præexercitamentis, quòd præoccupata sit & in Fabula, & in narratione, in quibus etiam describuntur personæ, loca, tempora, res. Sed quoniam eloquentissimi viri eandem, vt ad ingenia exercenda commodissimam, tradiderunt inter progymnasmata, seorsimq; tractandam prodiderunt, non incongruum est eos imitari. Erasmus secundo Copiæ vocat ἐνέργειαν, cùm vel amplificandi, vel ornandi, vel delectandi gratia rem non simpliciter exponimus, sed ceu coloribus expressam, in tabula spectandam proponimus, vt nos depinxisse, non narrasse, lector spectasse, non legisse videatur. Id fiet, si prius ipsi totam rei naturam, omnesq; circumstantias, ac veluti faciem animo lustremus: deinde ita verbis, ac figuris idoneis effingamus, vt quàm maximè reddatur euidens, perspicuaq; lectori.

ἐνέργεια

Ea constat descriptione.
- Personarum.
- Locorum.
- Temporum.
- Rerum.

Oratio expositiua, &c. *Sic reddidit Catanæus,*

neus, Aphthonius enim vocat λόγον περιηγηματικὸν, *à* περιηγέομαι, *quod narro est, vel expono, vnde &* περιήγησις.

Personæ describuntur, &c. *Personæ descriptionem,* προσωπογραφίαν *appellant, fit cùm depingimus personam amantis, luxuriosi, auari, voracis, temulenti, somniculosi, inuidi, sycophantæ, parasiti, lenonis, garruli, aut glorioſi ostentatoris: vt si velis non diuitem, sed pecuniosum ostentatorem describere. Iste, inquies, qui se dici diuitem putat esse præclarum, primùm hunc videte, quo vultu vos intueatur, nonne vobis videtur dicere: Darem si molesti non essetis. Cùm verò sinistra mentum subleuat, existimat se gemmæ nitore, aut auri splendore aspectus omnium perstringere. Cùm puerum respicit, alio nomine appellat, Deinde alio atq; alio. Heus tu, inquit, veni Sannio, ne quid isti barbari perturbent: vt ignoti, qui audiunt, vnum putent eligi è multis, &c. Vide Ciceronis Notationem ad Herennium quarto. A nonnullis alijs dicitur* Εἰκών, *imago, effigies.* προσωπογραφία. Thraso. Icon.

Virgilius in. 1.

Virginis os, habitumq; gerens, & virginis arma
Spartanæ, vel qualis equos Threïssa fatigat
Harpalice, volucremq; fuga præuertitur Hebrũ.
Nanq; humeris, de more, habilẽ suspenderat arcũ
Venatrix, dederatq; comam diffundere ventis,
Nuda genu, nodoq; sinus collecta fluenteis.

Latus erat humeris, &c. *Verba sunt Vlyssis ad Penelopen, Odysseæ. 19. Ille se Cretensem esse simulabat. Interrogatus igitur à Penelope de Vlysse, habitum eius describit, & amicos, in quorum numero Eurybatem præconem fuisse recenset, qui*

Γυρός ἐν ὤμοισι, μελανόχροος, ὀλοκάρηνος, *Rotundus humeris, nigricolor, & crispus crine. Aphthonius habet*, γυρὸς ἔην ὤμοισι, μελάγχροος, *&c.*

Describuntur res, &c. *Cùm videlicet id quod sit, aut factum est, non summatim ac tenuiter exponimus, sed omnibus fucatũ coloribus ob oculos ponimus, vt auditorem, siue lectorem iam extra se positum, velut in theatrum auocet. Quã ab effingenda rerum imagine,* ὑποτύπωσιν *Græci vocant, etiamsi vocabulum hoc commune est, quoties aliquid oculis subijcitur, veluti si quis expugnatam ciuitatem dicat, cuncta nimirum in summa complectitur, quæcunq; talis fortuna recipit, Vtar enim Quintiliani verbis. At si aperies hæc, quæ verbo vno inclusa erant, apparebunt effusæ per domos ac templa, flammæ, & ruentium tectorum fragor, & ex diuersis clamoribus vnus quidam sonus, aliorũ fuga incerta, alij in extremo complexu suorum cohærentes, & infantium, fœminarumq; ploratus, maleq; vsq; in illum diẽ seruati fato senes. Tum illa prophanorum, sacrorumq;*

ὑποτύπωσις.

rumq; direptio, efferentium prædas, repetentiumq; diſcurſus, & ante ſuum quiſq; prædonẽ cathenati, & conata retinere infantẽ ſuum mater, & ſicubi maius lucrum eſt, pugna inter victores. Licet enim hæc omnia complectatur euerſio, minus eſt tamen totum dicere, quàm omnia. Vide Eraſmum ſecundo Copiæ.

Nauales, &c. *Vt apud Actium Epiri oppidum, & promontoriũ, vbi Cæſar Auguſtus nauali prælio vicit Antonium: et nauales pugna D. Quintij Romani, et Democratis Tarentini, apud Liuium lib. 6. ſecundi belli Punici.*

Pedeſtres pugnæ, &c. *Vt pugna Annibalis & L. Sempronij, apud Liuium. 1. belli Punici. Apud eundem lib. 2. Varronis & Annibalis ad Cannas. Ibidem Annibalis, &c. Flaminij ad Traſimenum lacũ. Itẽ equeſtris pugna Iubellij Taurea, & Claudij Aſelli apud Liuium libro. 3. eiuſdem belli. Vide Eraſmum in prouerbio: Cantherius in foſſa.*

Hiſtoricus, &c. ὁ συγγραφεὺς, *per excellentiam, intelligit Thucydidem.*

Ver, æſtas, &c. *Verni temporis deſcriptionem habet Horatius Odarum quinto, Od. 7. Diffugêre niues, &c. Porrò temporis diſcriptionem,* χρονογραφίαν *appellant, Vnde non rarò ſumitur narrationis initium. Nonnunquam* Chronographia.

delectandi duntaxat gratia adhibetur, Veluti quoties Poëtæ diem, noctem, auroram, aut crepusculum exprimunt. Sæpius amplificandi causa assumitur. Virgil. 4. Æneidos:

Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem
Corpora, per terras, sylvæq́, & sæva quiêrunt
Æquora, cùm medio voluuntur sidera lapsu,
Cùm tacet omnis ager, pecudes, pictæq́, volucres,
Quæq́, lacus latè liquidos, quæq́, aspera dumis
Rura tenent, somno posita sub nocte silenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.

Loci, &c. *Huius generis est, quoties tota loci facies veluti spectanda depingitur, vt vrbis, mõtis, regionis, fluminis, portus, villæ, hortorum, amphitheatri, fontis, specus, templi, luci, quæ si veræ sint, τοπογραφίας appellari volunt, sin fictæ, τοποθεσίας, vt ait Erasmus. 2. Copiæ.*

Topographia.

Topothesia.

Theſprotarum, &c. *Thucydides libro primo belli Peloponesiaci, Centum, inquit, quinquaginta naues velificantes Leucade tendunt in Chimerion, quod est ora Thesprotidis. Est autem portus, & super eum vrbs à mari distans in palustribus Thesprotidos sita, nomine Ephyre, iuxta hanc exit in mare palus, Acherusia cognomen nacta, à flumine Acheronte, quem excipit sinus Thesprotius, ex Massiade profluentem. Oraculis autem fuit Alexander admonitus, vt caueret Acherusiam.*

Portus descriptio.

ſiam. Hinc in Italiam cõceſſerat. Meminit huius rei Liuius lib. 8. ab vrbe condita

A ſummis ad ima, &c. *Vt ſi dicas: Totus animo & corpore monſtrum eſt. Nam quacunque vel animi vel corporis parte contempleris, monſtrum reperies. Ingenium excute: prodigium inuenies. Mores expende, vitam ſcrutare: omnia monſtroſa comperies. Oculos, os, vultum, totam denique corporis figurã inſpice: quid aliud quàm monſtrum præ ſe ferunt? Linguam & vocem beluinam illam obſerua: portentum dices. Pectus, ventrem, pedes conſidera: quid aliud quàm beſtiam pronunciabis? Hic ſi quis velit in ſingulis veluti depingendis immorari, ſatis apparet, quantum vbertatis ſit acceſſurum orationi, vt ait Eraſmus. 2. Copiæ.*

Res ab antecedentibus, &c. *Vt ſi Carthaginem expugnatam velis deſcribere, proferas omnia, quæ præceſſerunt, deinde omnia, quæ in expugnatione contigerunt. Poſtremò quæ ſubſecuta fuerunt. Hanc deſcriptionis ſpeciem nonnulli vocant ὑποτύπωσιν, ab effingenda rerum imagine.*

Nocturnam in Sicilia pugnam, &c. *Thucydides lib. 7. belli Peloponneſiaci.*

Quomodo gerebatur, &c. *Ancipiti ſcilicet prælio. Noctu quidem fulgebat luna, ſed bellatores ita ſe inuicem conſpiciebant, vt conſpici ad*

lunam

ad lunam licet. Speciem corporis cernebant, familiarem ab alieno non discernebant. Et Pompeius cum Mithridate pugnaturus, tempus elegit dimicationi nocturnum. Ac aciem ita constituit; vt Pōticorum oculos aduersa luna perstringeret, suis autem illustrem & perspicuum praberet hostem, vt ait Iulius Frontinus lib. 2. cap. 1.

Pompeius

Figura tenui, &c. *De generibus dicendi Cicero in opere de perfecto Oratore, & quarto ad Herennium. Alij figuras, alij formas, Gellius* χαρακτῆρας *appellat. Et Aphthonius* χαρακτῆρα ἀνειμένου.

Res imitari, &c. *Quemadmodum pictor formas rerum coloribus examussatim depingit, ita oportet eū, qui res describpturus est, excutere virtutes atq; naturas earū circunstantijs expressas.*

IN EXEMPLVM.

Alexāder. *Descriptio est arcis Alexandriæ, quam Alexander cōdidit per architectū Democratem. Vide Solinum cap. 41. Ammianum Marcellinū lib. 24. Plutarchum in vita Alexādri. Et Diodorum Siculum. Notabis multas, secūdum Ptolomæum, Alexādrias fuisse. Alia super Tanaim in Scythia Alia in Asia. Hæc in Ægypto, quæ in orbe prima aut secunda habita. Vide Diodorum Sicul. lib. 2. de antiquis gestis. Liuium lib. 8. Qui ait, ab Alexandro Epiri Rege conditam Alexandriam in Ægypto.*

Ægypto. Exordium autem ductum à conditoris consilio, arcisq; commoditate.

Acropolin, &c. *Ita vocârunt arcem, quasi summitatẽ vrbis. Ibi enim solebant arces extrui. Et Græci ἄκρον, summum verticem dicunt.* Acropolis

Cliuus quidam, &c. *In locorum regionumq; situm describendo, diligenter positionem eorum sequatur oportet, & orationem velut per loca circunferenti sibi, vt primùm quodque occurrit, sic aptissimè primùm dicitur, authore Rodolpho Agricola lib. 1. cap. 23.*

Armaria, &c. *Alexandrini Musæi Strabo meminit lib. 17.*

Persei, &c. *Sunt qui intelligant Philippi Regis filium, de quo sic Liuius lib. Macedonici belli. 1. Nec Philippus segnius apparabat bellũ, filiũ Persea puerum admodum, datis ex amicorũ numero, qui ætatem eius regerent, cum parte copiarum ad obsidendas angustias, quæ ad Pelagoniam sunt, mittit: Sciathum & Peparetum, haud ignobiles vrbes diruit, &c. Sũt quibus libeat ad Persea, qui Iouis & Danaës filius erat, referre: Qui Medusam occidit, & Andromaden alligatam saxo, liberauit, Propertius lib. 2.* Perseus.

Andromade monstris fuerat deuota marinis,
Hæc eadem Persei nobilis vxor erat.

Cuius gesta, quæ Aphthoni⁹ vocat ἀθλήματα, *Vide apud Ouidium. 4. Metamor. Vide prouerbium*

bium Eraſmi: Gorgonem Perſeus aggreditur. Quod dicitur de egregio facinore.

Quod Deorum antiquorum nomina, &c. *Sunt autem, iuxta quorundam ſententiam, Deorum antiquorum nomina, Iupiter, Iuno, Neptunus, Minerua, Mars, Venus, Apollo, Diana, Mercurius, Vulcanus, Veſta, Ceres: & tot, vt Apollonij recenſet interpres, ſunt à Græcis culti:* Ζεὺς, Ἥρα, Ποσειδῶν, Ἑρμῆς, Ἥφαιστος, Ἀπόλλων, Ἄρτεμις, Ἑστία, Ἄρης, Ἀφροδίτη, Ἀθηνᾶ.

Pyramides. Pyramides, &c. *E lato in arctum tendentes erant conſtructæ moles. Quarum nonnullæ tam fuerunt altæ, vt miraculi loco fuerint. Vide Solinum cap. 41.*

Piſiſtratarum fonte, &c. *Per Piſiſtratas vel* Πισιστρατίδας, *intelligit Piſiſtrati nepotes, vel poſteros, hoc eſt, Athenienſes, qui pulcherrimum fontem habuerunt, nouem fiſtulis aquam fundentem. Vnde* ἐννεάκρουνον *appellârunt. Item* καλλιρόῳ, *pulchrè fluentẽ. Cuius meminit Thucydides lib. 2. belli Peloponneſiaci.*

Stadium. Stadium, &c. *Eius duplicem rationem Suidas tradit: Alteram, qua intelligitur ſpacium, quod homo vnico ſpiritu, curſuq; ſuo cõficere poteſt, quod nũc breuius, nunc lõgius, pro currentis aut robore, aut fragilitate redditur: Alterã, qua Geometrica, qua vtuntur Coſmographi, cuius meminit*

meminit Plinius libro.2.cap.33. Continet autem sexcentos &.25.pedes.

EXEMPLA DESCRIPTIONVM.

Descriptionem habes subitæ tempestatis, apud Virgilium in primo.

Apud eundem in sexto, Caci domus.

Diluuij, apud Ouidium. 1. Metamorphoseos,

Inuidiæ, lib. 2. Famis, 8. Somni. 11.

Aetnæ, apud Claudianum & Gellium lib. 17, capite decimo.

Iustitiæ, apud Gellium lib. 14. cap. 4.

Arcis Tarentinæ, apud Plutarchū in vita Annibalis. Et Cleopatræ nauis, in vita Antonij.

Crotonis, apud Liuium lib. 4. belli Punici.

Cyzici, apud Florum lib. 3. cap. 5.

Templi Hammonis, id est, Iouis Arenarij, apud Diodorum Siculum in gestis Alexandri.

Regiæ Psyches, apud Apuleium.

DESCRIPTIO HABITATIONIS Sancti Antony, apud D. Hieronymum, in Hilarionis vita.

Saxeus & sublimis mons per mille circiter passus ad radices suas aquas exprimit, quarum alias arenæ ebibunt, aliæ ad inferiora delapsæ, paulatim riuum efficiunt, supra quem ex vtraq; ripa palmæ innumerabiles, multum loco & amœnitatis & commodi tribuunt. Hic psallere, hic orare, hic

hic operari, hic feſſus reſidere ſolitus erat. Vites & arbuſculos plantauit. Areolam manibus ſuis ipſe compoſuit. Piſcinam ad irrigandum hortulum multo ſudore fabricatus eſt. Erat autẽ cellula non plus menſuræ per quadrum tenens, quàm homo dormiens extendi poterat. Præterea in ſublimi montis vertice, quaſi per cochleam aſcendẽtibus, arduo valde viſu duæ eiuſdẽ menſuræ cellulæ viſebantur, in quibus venientium frequentiam, & diſcipulorum ſuorum contubernium fugiens, moratus eſt. Verùm hæc in viuo exciſa ſaxo, oſtia tantùm addita habebant.

DESCRIPTIO GYMNASTICA domus Reinhardi Lorichij Hadamarij.

QVòd ſi nemo ringitur, aut ſugillat, quòd Plinius omnem villæ ſuæ Laurentis formam ſitumq; calamo depinxit, quæ (malum) inſolentia fuerit, me naſo ſuſpenſum, aut calumnijs proſciſſum iri, ſi ad imitationem prudentiſſimi viri, noſtram meã, quam in patria, non venuſtatis, aut vanæ iactantiæ, ſed vrgentis, quam incẽdia fecerũt, neceſſitatis cauſa, modò fabricor, domum deſcripſero? Et cùm diuerſis ab authoribus varia rerũ etiam humillimarũ genera videamus deſcripta, eademq; extra omnem interpretãtium malignitatẽ poſita, quis, niſi Momo ſit iniquior, mihi vitio dederit, quòd multorum honeſta imitatu exempla

empla ſecutus ego, Muſam meam delineauero? Quæ longitudine multò ſpacioſior, quàm latitudine, propius aquilegiũ, ſiue puteum ciuicũ Hadamariæ cõſtructa videtur inſula. Cuius lapideꝰ, quo vndiq; cingitur, paries altus eſt triginta duos pedes, craſſus autem in fundamento quatuor: in ſublimi tres. Duos in effoſſa terra fornices habet ſatis profundos, atq; pro facultatibus capaces, feneſtellas modicas ferratas in curuaminibus, in recto ſua cõtinentes armariola. Quorum prior teram quinq; pedibus ſupereminẽs, Hypogæum poteſt appellari, quòd locus ſubterraneus, cellarum variarum, vt oleraceæ aut ſalſamentariæ vicem explere poſſit. Inde ianua ducit in alterum muro diſcretum, qui paulò profundior, & à ſole remotior, vini apotheca eſt, ſaxo ſtratus, & lacuſculo, vnde ſi fortè ruptis circulis vinum effluxerit, cõmodùm exhauriri poſſit, adornatus. Vtriuſque incuruo ſolario ſeni vnci grandes ferrei ex ordine ſunt firmiter infixi, vt iniectis oblongis perticis, ſuperimpoſitiſq; tabulis conſtituatur pomarium, quod oporothecam vocare licet. In imo vtriuſque fundo terra fuit arenoſa, alicubi etiam glareoſa, ad tolerandam molem grauiorem incommoda, vnde complures proceræ ſimul ac craſſæ ſunt alni poſitæ, quibus aliæ tranſuerſariæ breuiores fortiter adfixæ, nec non grandiora ſaxa confertim fiſtucis impacta, firmamentum

ſtatuunt

ſtatuunt immobile, & quod negauit natura, compenſant arte. Duos admittunt ingreſſus, alterum anguſtum, ex ipſis ædibus per compendioſum cochlidium deſcendentem, alterum multò laxiorem, per quẽ culearia dolia, magnáq; cadi vinarij, ciſijs aut curribus aduecti deuoluuntur. Huius tergo ſatis robuſto ſuperædificata eſt turris hexagonia, podio tenus lapidea, cũ muro, cui adhæret domeſtico ſurſum verſum ducta pari craſſamento. Quæ non vulgarem ædificio commoditatem, ornatumq; reddit. Sinum à dextra recipit anguloſum, ad flexos propaginis arcus idoneum. Ibidem planularum firmiorum ianua domus, à platea tribus erecta gradibus pandit atrium. In quo ſtatim quatuor aliæ conſpiciuntur. Quarum vna quæ ſpectat occidentem, hypocauſto præbet introitum: quæ Septentrionem, culinæ. Rurſus quæ Orientem, duæ ſunt. Altera deducit in cryptam, altera vergit in contignationem domus infimam. Principio gradib. quatuor ex atrio ſcanditur in æſtuarium, à culina muro ſeparatum, teſtudinis dorſo prioris impoſitũ, eò ſalubrius, quò magis ſublimatum, à terræ grauedinoſo ſqualore, ſituq; peminoſo recedit. Ingredienti ſtatim offertur à ſiniſtra lapideus aqualis. Ibidẽ in pictus ΟΥΤΙΣ ille, conqueritur de hominum, quibus indies adficitur, iniurijs. Qui cùm nihil facit, accuſatur omnia perperam facere. A dextra baſi ferreæ

ſuffulta

præfurnium peculiari ductu fumum transmittit in caminum. Ex aduerso autem mensa non omnino rustica, incitegræ, vel abaco proxima. Nec procul in muro sunt repositoria, vbi cũ œnophoris cululli, calicesq; reconduntur. Fenestris illuminatum est pellucentibus, in quibus, vt alijs, refulgent Musarum patronorũ, atq; Mecœnatum insignia, cumprimis eorum, qui aliquid opis absoluendo huic ædificio contulerunt. Solum assеribus abiegnis contabulatũ est. Medium eius, qua patet Meridies, in imam dictæ iam turris sedẽ excurrit, quæ non modò iucundũ præbet hospitibus discumbendi locum, sed etiã omnia, quæ tribus in plateis geruntur, speculandi. Sedilia vndiq; disposita, non solùm id sunt, quod vocantur, sed ita per ingeniosos arcularios cõstructa, vt cistarum vestiariarum, lintearіarũ, aut etiam, si velis, scrutariarum, poterunt officio fungi. Circa easdem eiconcularum variarum peristromata siue tapetes ita picti sunt, vt verorum desideratorum esse loco possint. Quorum in superficie Bias ille conspicitur: Qui, cùm patriam eius Prienen hostes inuasissent, omnibus, quos modò sæuitia belli incolumes abire passa fuerat, precіosarum rerum põdere onustis fugientibus, interrogatus: Quid ita nihil ex bonis suis secum ferret: Ego, inquit, vera bona mea mecũ porto. Pectore enim illa gestabat, non humeris, quæ domicilio mentis inclusa,

nec mortalium, nec immortalium manibus poterunt labefactari. Lacunaria coloribus distincta renident. Nec tabulæ coronamentis amœnis, tortuosq; corymborum anfractu conspicuæ desunt, in quibus ex ordine supellex stannea vel ænea disponi potest. Applicitum est cubiculum dormitorium, quod, si voles, diem, clamorem, sonumq; excludit, vicinum item calorem recipit atque retinet, aut, vt ratio exigit, effundit. Inibi lectus est pedibus iligneis factus, circa quem tota parietis æqualitas historiam Solonis atq; Crœsi, quæ apud Plutarchum habetur, coloribus expressam ostendit, vt animum à diuitiarum, mundanæq; gloriæ curis (quæ diu noctuq; discruciare solent homines) abducens, ad quietem inuitet, aut magis honesto studio dignam meditationem ingerat menti. Nõ procul inde Crassi caput cum dextera manu reciſum, & ad Regem reportatum videtur, et aurum liquidum in rictum oris infusum, vt cuius animus arserat auri cupiditate, eius etiã mortuum & exangue corpus auro vreretur. Et inibi Regina Tomyris caput Cyri amputari, atq; in vtrem humano sanguine oppletum cõijci iubet, nõ muliebriter increpitans: Satia te sanguine, quẽ sitisti. Locus illustratus est tribus, binas in muro sediculas habẽtibus, fenestris, quæ vel Aquilonẽ inhibere, vel mitiorẽ, si volueris, auram admittere possunt. Quarum in confinio nugis vxorijs aptum

aptum loculamentum est, insertum muro: tali arte, vt si fures effregerint prima claustri repagula, non tamen quod charum maximè celatim asseruari velis, inuenerint. Solum atq; lacunaria respondent iys, quæ sunt in hypocausto. Coquina ab atrio cancellatis interstitijs discreta est. Vbi focus serratis ferramentis, alarijsq; stipatus. Et per quod fumus exit (quod alij vocant infumibulum, Græci καπνοδόχλω) spiraculum, saxo constructum est. Cuius gremium in aspida curuatũ cacumenq; pedes aliquot altius tecto molestias omnes fumi, atque scintillarum euomit in aëra, tantum quod carnario sufficit, relinquens. Et vitreæ fenestræ borealem nullã intemperiẽ admittunt. Prope quas inclusa muro capsa porrigitur, varijs vsibus idonea. Hinc aquariolũ, quam nonnulli lauatrinam appellant. Non procul offertur locus tabulis abiegnis concinnatus, vbi tudicularum, frixoriorum, patellarum, veruum, catinorũ, ollarum, ahenorum, creagrarum, lebetum, consimiliumq; repositoria. Solum pauimenti lithostroton est, vt etiam atrij. Ex hoc descensus est sex graduum in cryptam. Quæ breui posticula, fenestrisq; clathratis illustrata, triplicẽ in primis vtilitatem adfert. Etenim à dextra cum opaco baptisterio, colliquijsq; balineũ habet vel asaminthum, ibiq́ue adiunctum apodyterium, quod ita conditum, vt aliàs etiam penuaria cella possit

esse. Nec deest anaclinterium, quod ab alijs accubitū appellatur. E regione gurgustium est, equorū etiam vaceris, ligniſq; recipiendis accōmodum. Eius tabulatum, quam contignationem domus infimam appellaui, solerter aduersus incendia pauimentatum est. In id ex atrio gradiculis quinque scanditur, & pedes decem à primo totius domus solario distat, commoditates totidem quot locus inferior importans. Nam qua culinam spectat, Pædagium est, seu potius famularum cubile, cui adstructum orniotrophion, siue Gallinarium, vt excubitorum alitū cātibus excitatæ, surgant ad absoluenda pensa. Ex aduerso, vbi farinario, girgillis item, atq; rhombis est locus, scalæ sunt, quibus ascenditur ad dictarū iam partiū domus solarium primum, quod hoc modo complanatum atque confectum est: Quernæ complures validæ trabes ex ordine, parum admodum inter se distātes, ita misro sunt insertæ, vt vtrinq; capita extrema ruderibus cæmentitys obtecta, nihil emineant. Deinde earū lateribus in rimas tanquàm sulculos duos vngues profundos diffissis, impacti sunt differtim paxilli sesquipedales, habētes vndique circumuolutos, regyratosq; septenos, aut octonos funiculos longiusculos, nexos stramine, quod limo lutoq; tenacissimo perlitum, contortū atq; subactum est. Postmodò tectorium, omne lignum occultans, arenatū superinductum, cæmētitiumq;

titiumq; pauimentum, cylindro coæquatum, certissimum contra incendia tutamentum. Huic superstructa sunt, cum suis scimpodijs, & apparatu Musas non dedecente, conclauia, quorum propriæ trabes & fabrica, lapidibus quadratis sectilibus suffulta non attingit inferiorũ ligna, vt incendij fortuitu suborti flamma subiectis nocere non possit. Circa eadem processtrion est, ex quo per murum transitus in æstuarium, inferiore maius, quod vel diæta, vel si voles triclinium insigne, cũ heliocamino poterit esse. Eius quoque, vt inferioris medium euagatur in turrim, quod non minoris commodi, quàm amœnitatis cœnaculum prædicari potest. Apparatus autem & dispositio fere eadem, quæ substructi hypocausti. Diuersa tamẽ picturarum genera. Nam, vt reliqua transeam. Hic Aristippus naufragus coloribus effigiatus, suis ciuibus enunciat, ac suadet, vt eas possessiones filijs parent, quæ cum naufragis enatare possint. Illic inter Reges Plato, Beatum terrarum orbem futurũ prædicat, cùm aut sapiẽtes regnare, aut reges sapere cœpissent. Nec cubiculum (vt etiam cominus insurgentium xysticorum possit esse capax) annexum, neq; solum dolatis asseribus, sed aduersus ignes cæmentis obductum est. Prope scalas, quas dixi, latrinæ secessum habẽt. Nõ procul inde, murum trabes duæ crassiores penetrant, & tantum in sublimi supra plateam extant, quã-

tùm ad anabathra, quibus in supremum solarium ascēditur, sustentanda sufficiunt. Quæ sunt extra domum erecta, quò maius spacium intrinsecùs relinquant, nec incendia suborta locum peruiū habeant, vnde desuper cadant, aut ex edito delabātur in structuram subiectam. Ad eadem ianua, transituq; scansilis tam latus est, vt cum frumētario sacco rusticus expeditus, peruenire possit in granarium. Quod supremum, vt recensui, solarium, eodem modo, & qua substructum ratione complanatum est. Omnes enim trabes, quantum fieri potuit, contra flāmas integumentis & incrustationibus obtectæ sunt. Earū tamē extrema capita, quibus tigni, quos alij vocant telamones, inseruntur, atq; ijs tectum quasi fulturis sustinetur, ignibus ita sunt obnoxia, vt vim patientibus facilè poterit succurri. Hoc in loco muri desinūt, tectumq; succedit. Sod impositū est turri sesquipedextans ædificiolum amœnum, quod podium, vel exedram vocare libet. Id sublicijs validioribus suspensum est, vndiq; fenestras habēs, in quibus sol nascitur conditurq;. Quòd si iuxta sententiam Horatij, Domus laudatur, longos quæ prospicit agros, hoc laudibus euehendū erit, cùm velut è specula totā ferè Hadamariam intueatur, latosq; prospectet campos, atq; nemuscula, cumprimis Trupeliana. Musis igitur destinatum, quæ cacuminibus delectantur. In eo cum grammato-

phylacijs

phylacijs eſt bibliotheca, quæ totam Hadamariã ad bonarum artium diſciplinas inuitare videtur. Cuius in parietis ſpacio dormiens Alexander, Iliadem Homeri ſub puluino habet. Eius tectum non faſtigiatum, vt in fine pinnaculum oſtentat obæratum. Subeſt tabulatum peristerotrophio non incommodum. Atqui multò laxior ad eruiliam, auenámque recipiendám contignatio tabulata eſt ſub totius contiguæ domus tecto. Quod ſi ipſum non coctilibus laterculis, aut lapideis tegulis inſtratum, ſed pro tempore contextum hoc modo: Tigillis atque ſcandulis adfixæ ſunt validæ crates viminææ, quæ luto tenaciſſimo conſtipatæ, atque ita ſtrictim condenſatæ ſunt, vt vtrinque nihil appareat lignorum. Huic conſpiſſato glutinamento ſtramentorum faſces ingeſti, ligneaq́ pala, ſunt æqualiter adaptati. Quæ tecto rum genera ſunt agreſtia quidem, ſed Muſis tamen, operoſo nullo ſplendore gaudentibus, non indecora, & durabilia ſatis, incendiorumq́ tempore multò conducibiliora, quàm vel lateritia, vel lapidea. Siquidem illis correptis flamma parùm incommodat, ſed ſtramentitia tegumenta ſolummodò lambit, atque raptim ſine horrore magno depaſcit, reliqua tanquam vaporibus indurata cruſta relinquit intacta. Atqui Vulcanus in hæc magnam exercet tyrannidem. Etenim tota non modò corripit, & abſumit,

ſed etiam auxilio venientibus terrorem incutit, atq; profligat. In aduerſos enim fragmina candẽtia voluit, & crepitantibus flammis, horriſonoq; fragore, tanquam igneam grãdinem eiaculatur, hoſtiumq; more tela fulgurãtia torquet, aufertq; proſpectum, & auxilij ſpem omnem. Documento fuit ipſa Hadamaria, & ſtadium ab ea diſtans, Ioſti Studei clariſſimi doctoris patria, Elſſa, per clandeſtinos Germaniæ vaſtatores nuper incẽſa. Vbi certa didiciſſes vtrorumq; diſcrimina. Porrò medijs in flamis cùm circumſecus omnia flagrarent, vidiſſes illa ſtare, magnoq; conatu ſe defendere, aut laborantia manus poſcere: hæc autẽ ignibus ſuperata, non modò cõcidere, ſed etiam (vt dixi) auxiliaturos in fugam crudeliter compellere. Hæc de domus tecto, atq; ijs, quæ ſunt intrinſecus. Iam ſi vacat, quæ forinſecus, audi: Totus vndiq; murus leuigatus, ac dealbatus eſt. Coria laterũ atro diſtincta colore. Illius in medio tria tribus in locis, foramina propemodùm tetragona vidẽtur inſcriptionibus deſtinata. Primum igitur, quod in turris medio cõſpicitur, talibus verſiculis exornatum eſt, qui lachrymabile tempus, quo tota deflagrauit Hadamaria, domus hæc quoque reædificari cœpta, memoriæ produnt:

Diuæ redemptoris poſt incunabula CHRISTI,
Mille ac quingenti cum quadraginta fuerunt
Anni, menſis habens cognomina Martis, & eius
Nuncia

Nuncia post decimam fati lux quarta siniſtri.
Solis & hæc retinens à iudico nomen, & huius
Nona furens ſiccis ventis borealibus hora,
Qua ſacer emiſit verbum cœleſte miniſter,
Cùm caderet rapidis Hadamaria prodita flammis.
Pòſt domus hæc anno reparari cœpta ſequenti.
In ſupremis eius loci feneſtris, aurea Stoicorũ illa ſentẽtia legitur: ΟΤΙ ΜΟΝΟΣ σόφος πλούσιος. *Qua mortalium, quorum infinitus vbique numerus, Philargyria perditorum greges monent, longè pluris virtutem quàm diuitias æſtimandas eſſe, quòd harum gloria fluxa ſit, atque fragilis, ſed immortalis illa, quæ nec eripi, nec ſurripi poſſit, neq; naufragio, neq; incendio amitti: qua præditi qui ſunt, ſolos eſſe diuites, cùm ſoli poſſideant res & fructuoſas & ſempiternas, ſoliq; (quod, autore Cicerone, propriũ eſt diuitiarum) contenti ſint rebus ſuis. Duo reliqua in medio ſunt eius muri, qui portam anteriorem, ſine molarem ſpectat. Quorũ priori tale tetraſtichõ, quod ipſa domus proloquitur, eſt inſculptum:*

Quod mihi ſit nomen, quæris fortaſſe viator.
Siſte gradum, tali carmine certus eris.
Huc Mecœnates quia dona tulere, quòd auſus
Hæres me tenuis condere, Muſa vocor.

Alteri tale Sapphicon.

Ipſe Reinhardi pater huc amuſſis

Con

Contulit primæ lapides, nepoti
Debent hinc nostro domus ipsa longè
Charior esse.

Et quibus profectò liberis non charissimũ id fuerit, quod vicinorum testimonijs boni parentes vel dixerint, vel fecerint memoratu dignũ? Sub imis autem eius loci fenestris, longum, idq; paulò rudius & græcius, ne possit alior sum transferri, scamnum fraginum est positum, vbi transeuntes viatores delassati quiescere, aut senes apricari, aut ciues Hadamarij considere possint, de rebus publicis tractaturi, aut animi domulcendi gratia nugas acturi, retiq; ventos (quod aiunt) venaturi.

DESCRIPTIO SERPENTVM, è Lucani libro Nono desumpta.

Illa tamen sterilis tellus, fœcundaq; nulli
Arua bono, virus stillantis tabe Medusæ
Concipiunt, diroſq; fero de sanguine rores,
Quos calor adiuuit, putriq; incoxit arenæ.
Hic quæ prima caput mouit de puluere tabes
Aspida somniferam tumida ceruice leuauit.
Plenior hinc sanguis, & crassi gutta veneni
Decidit: in nulla plus est serpente coactum.
Ipsa caloris egens gelidum non transit in orbem
Sponte sua, Niloq; tenus metitur arenas.
Sed quis erit nobis lucri pudor? inde petuntur,

Hinc

Hinc Libycæ mortes, & fecimus Aſpida inertẽ.
At non ſtare ſuum miſeris paſſura cruorem
Squamiferos ingens Hæmorrhois explicat orbes.
Natus & ambiguæ coleret qui Syrtidos arua
Cherſydros, tractiq3 via fumante Chelydri,
Et ſemper recto lapſurus limite Cenchris.
Pluribus ille notis variatam tingitur aluum,
Quàm paribus tinctꝰ maculis Thebanꝰ Ophites.
Concolor exuſtis atq3 indiſcretus arenis
Ammodites, ſpinaq3 vagi torquente Ceraſtæ.
Et Scytale ſparſis etiam nunc ſola pruinis
Exuuias poſitura ſuas: & torrida Dipſas:
Et grauis ingeminũ vergẽs caput Amphisbæna,
Et Natrix violator aquæ, Iaculiq3 volucres.
Et contentus iter cauda ſulcare Phareas:
Oraq3 diſtendens auidus ſpumantia Preſter:
Oſſaq3 diſſoluens cum corpore tabificus Seps:
Sibilaq3 effundens cunctas terrentia peſtes,
Ante venena nocens, latè ſibi ſummouet omne
Vulgus, & in vacua regnat baſiliſcus arena.
Vos quoq3 qui cunctis innoxia numina terris
Serpitis aurato nitidi fulgore dracones,
Peſtiferos ardens facit Aphrica, ducitis altum
Aëra cum pennis, armentaq3 tota ſecuti
Rumpitis ingentes amplexi verbere tauros,
Nec tutus ſpacio eſt elephas, datis omnia letho:
Nec vobis opus eſt ad noxia fata veneno.

THE-

THESIS.

ΘΕΣΙΣ.

Consultatio.

THEsis, id est, consultatio, est rei alicuius inuestigandæ per orationem consideratio, vel disquisitio. Consultationum autem aliæ ciuiles sunt, aliæ contemplatiuæ. Ciuiles sunt, quæ actionem habent ciuitati accommodatam, velut: An ducenda sit vxor, an nauigandū, an muri faciendi: His enim omnibus ciuitatis status continetur. Contemplatiuæ verò, quæ ad solam animi considerationem pertinent, videlicet: An globosum cœlum? an multi sint mundi? Hæc enim in vsum hominibus non venīūt, sed mente sola peruidentur. Differt autem Consultatio ab Hypothesi, id est, causa, quòd Causa definita est, Consultatio verò indefinita. Definitio autem fit Persona, re, causa & reliquis, vt muri sunt ne faciēdi: perquisitio est, sine persona. Quòd autem inuadētibus Persis Lacedæmonij consulunt, muro Spartam circundare, causa est. Personam enim habet, Lacedæmonios deliberantes: Rempub. murum Spartæ addere. Causam verò, inuadētes Persas. Prima autem omnium præexercitamentorum consultatio contradictionem, & solutionem

tionem, secundum quæstionem admittit. Diuiditur ergo Thesis primum in Ephodũ, idest, in procœmion, ex directo ad narrationem tendens. Quem aggressum procœmij loco pones. Hinc finalibus vtêris capitibus, legitimo, iusto, vtili, & possibili.

THESIS, AN DVcenda vxor.

AGGRESSVS VICE

Procœmij.

SI quisquam omnia pariter laudare volet, is mihi matrimonium laudet. Demissum enim ex cœlo est. Ipsúmque rursum Cœlum Deis impleuit, eosque procreauit, quorum munere paternũ hominibus tribuitur nomẽ, eisdemq; quos progenuit, dedit rerum naturam tuendam. In terras autem acceptum, reliquis omnibus originem dedit, quæq; singula natura sua fluxa caducaq; erant, ea stabiliuit posteritate, æternitatemq; ipsis successione adinuenit. Primùm autem maximè ad fortitudinẽ, subeundaq; constanter pericula homines impellit. Quoniam enim vxores liberosq; defendit, pro quibus suscipiũtur bella, certũ est eo quod ad sumenda arma hortatur, eo quoq; vt recti bellorũ euentus subeamus. Quin iustos etiã, nedũ fortes homines efficit. Matrimonij laus.

efficit. Cognationū enim neceſsitudines, iuraq; tribuit, quorum reſpectu metuq; ab inferenda iniuria homines coërcet, itaq; iuſtitiam ſimul docet cum fortitudine. Sed & ſapientes facit, quippe quibus chariſsimorū pignorum injcit prouidentiam atq; curam: quodq; maximè quis miretur, ipſam temperantiā ſecum adfert matrimoniū, & in mediis voluptatibus modeſtiæ quoq; inuenit locum. Legem enim libidinibus præſcribens, tēperantiæ fine voluptates coërcet. Quæq; ipſa per ſe accuſatur voluptas, eam matrimonio coniunctam laudamus. Si ergo matrimonium Deos dedit, & procreādo poſteritatem omnem firmat, ſi fortes item iuſtosq; facit, & ſapientes præſtat, & temperantes, quis eſt, qui nō pro virili quatenus poſsit, ipſum ſibi putabit laudandum?

CONTRADICTIO.

Sanè inquis, ſed calamitatum multarum matrimonium eſt cauſa.

SOLVTIO.

Fortunam mihi videris, non matrimoniū, accuſare. Quæ enim aduerſa hominibus acci-

accidunt, eorum fortuna est causa, non matrimonium. At contrà, quæ læta matrimonium tribuit, ea certè nequaquam fortunæ accepta possunt referri. Rectius ergo est, matrimonij bona laudare, quàm accusare mala, quæ ex ipsa afferuntur fortuna. Iam verò si quis maximè humanorum casuum aduersa volet matrimonio assignare, nihilo tamen idcirco magis fugiendum erit. Num siqua reliquis in rebus nos offendunt, ea continuò nos ab ipsarum cura deterrebūt? Agedum singulas excutiamus artes: omnes habent aliquid quod quis accuset. Agricolæ procellis infestantur, & per grandinem fame contabescunt: non tamen si quos tempestas offendit, ideo statim agros relinquunt, sed perseuerant colere. Neque nautæ si quid ex cœlo accidit ipsis, continuò post tempestatē dissoluunt naues, cessantque nauigare deinceps metu eorum quæ pertulerunt: verùm difficultates fortunæ tribuētes, ad opes quas mari parauerūt, reuertuntur. Bella etiā pugnæq; militantiū absumūt vitā: non quia occumbunt aliqui, idcirco deserunt militiam, sed quia pugnantes ob fortitudinem laudātur, hoc ipso etiam quòd ceciderunt, gaudent, & instantem fortunæ asperitatē præsenti gloriæ bono rependunt.

Neque

Neq; enim propter mala, meliora fugienda sunt, sed bonorū causa & asperrima perferēda. Nónne ergo absurdum est agricolas, nautas, item & milites difficultate meliorū gratia tolerare, matrimoniū verò nobis auersandū putare, quia habeat aliquid quod offendat.

CONTRADICTIO.

Sanè, inquis, sed viduitatem mulieribus, puerisque orbitatem affert.

SOLVTIO.

Mortis hæc mala sunt, hancq; nobis difficultatē circundedit natura, quàm tu quidē accusare mihi videris, quòd non homines efficit, vt Dij essent: accusareq; matrimonium, quòd nō Dijs mortales coniunxit. Quid insimulas matrimoniū eorū, quorum est apud mortem causa? Cur nuptiarum dicis, quod ipsius est naturæ? Patere perire eum qui nat⁹ est, quocunq; tandem pereat modo. Quid si occidunt homines, quia nati sunt, eademque via coniugē viduā relinquunt, natosq; ex se filios faciunt pupillos? Quid hæc matrimonij dices culpa fieri, quæ solùm ab ipsa fiunt natura? At ego econtrario orbitatem, viduitatemq; puto matrimonio resarciri. Mortu⁹ est illi pater eoq; nomine pupillus est, reddit rursus alium sibi matrimonium patrē. Itaq;

hoc

hoc malū nō ex matrimonio prodit, ſed matrimonio occultatur, fitq; matrimoniū non cauſa orbitatis, ſed abſcōdit potius ipſam & reſtaurat. Sic viduitatē quoq;, quā obitu mariti attulit natura, matrimoniū nouis iterum nuptijs immutat. Quam enim mors reliquit viduam, hanc rurſus matrimoniū viro coniungit: atq; velut cōſeruator muneris ſui, eaquæ dedit initio, ablata quoq; reſtituit. Auferre ergo viduitatē ſolet matrimoniū, non facere: Pater quoq; morte liberis orbatur, rurſumq; alios matrimonio aſſequitur, fitq; ſecūdo matrimonij munere pater, cui id quod ſemel iam habuerat paternū nomen, erat ablatum. Quid ergo matrimonij bona in crimen ipſius conuertis? Videris mihi non arguere, ſed laudare nuptias velle. Quādo enim enumerare nuptiarū bona cogis, laudator matrimonij factus es potius, quàm reprehēſor. Vituperansque matrimonium, vt recenſeamus laudes ipſius, adducis, cauſamq; præbes, munera ſua recognoſcēdi nobis, eo ipſo quòd crimina tua refutamus.

CONTRADICTIO.

Eſto, inquis, ſed laborioſa tamen res eſt matrimonium.

SOLVTIO.

Verùm, ſed labores quoq; matrimonium

ſoluit, & auferuntur per nuptias quæcunq; exercitos homines reddunt. Vitæ tranquillitas eſt, cum muliere ſociari: quantulum autem virum in thalamo vxori coniungi? Iam quanta cum voluptate puer expectatur, ſperatuſq; ſe profert, & in lucem prodiens, mox patrē appellat. Addicitur deinde arti alicui diſcendæ patriſq; fit laborū particeps. In cōcionibus exinde verſatur, paſcitq; in ſenecta patrem, & prorſus in quodcunq; res ipſa popoſcerit, aptum ſe expeditumq; præbet.

EPILOGVS.

Adeò non eſt oratione recenſere, quanta matrimonium adferat bona. Ingens ergo res eſt matrimonium, et Deos procreās, et mortalibus vt Dij eſſe videantur, ſucceſsione prę-ſtans: ac omneis qui nuptijs initiantur, inſtituit, vt iuſtitiam colant, temperantiam obſeruent: quin et reprehenſas alioqui voluptates, honeſtas facit. Idcirco plurimi faciendum eſſe matrimonium, inter omnia facilè conſtat.

SCHOLIA.

GRæci Rhetores Theſin appellant quæſtionem vagā, nullis circumſtantiarū cancellis incluſam,

ſam, Latini quæſtionem infinitam. Cicero in Topicis, Propoſitionem. In Partitionibus, conſultationem. Priſcianus Poſitionẽ dixit, vt, An ducenda vxor, An colẽda ſit amicitia, An nauigandũ, An ſit bellum gerẽdum, An diſcẽdæ literæ Græcæ.

Hypotheſin autem vocant queſtionem finitã, quæ habet in quæſtione certas perſonas, loca, tẽpora, & reliqua genera attributorum. Hanc Cicero in partitionibus controuerſiam, In Topicis cauſam appellat: vt, ſit ne Cæſari bellum ſuſcipiẽdum aduerſus Pompeium. An Syllæ adminiſtrãda Reſpub. An Græcæ literæ diſcendæ deſtinato Theologiæ. An Cato tempore belli ciuilis rectè duxerit Martiam vxorem. Vide Quintilianum libro 8. cap. 5. Idem libro 2. cap. 1. ait: Antiquis hoc fuiſſe ad augendã eloquentiam genus exercitationis, vt Theſes dicerent. Et Cicero in Oratore ad Brutum, Ariſtoteles, inquit, adoleſcẽtes ad copiam Rhetorum, in vtramq; partem, vt ornatiùs & vberiùs dici poſſit, exercuit. Rodolphus Agricola lib. 2. cap. 8. Theſin quæſtionem vocat κατηγορικὴν, id eſt, prædicatiuam, quæ nullis certis finibus temporum, locorum, aut perſonarum concluditur, vt: An accedendum ad Rempub. Hypotheſin, conditionalem, ὑποθετικὴν, vt: Sit ne Socrati accedendum ad Remp. Hypotheſis.

MAGNAM autem habent θέσεις cum loco communi ſimilitudinem. Sed hoc differunt, quòd Locus cõmunis à Theſi differt.

Locus communis ad amplificandam & augẽdam causam assumitur, Thesis ad explicãdam & probandam. Et ille quasi certa re declamitatur: Hæc disputatur & disseritur. Denique ille affectuum, hæc considerationis est. Priscianus inquit: Inter Locum communem & Positionem hoc est differentiæ, Quòd Locus communis est cõuictæ & manifestæ rei exaggeratio, Positio autem dubiæ rei quæstio.

Theses ciuiles,

Aliæ ciuiles, &c. *Has Graci* πολιτικὰς *appellant. Quæ sunt earum rerum, quæ in ciuitatibus vsurpãtur ac fiunt, publicè an priuatim. Ducendæ ne vxores, nauigandúmne sit, ædificãdum, ambulandũ. Huiusmodi et illæ Ciceronianæ sunt, de quibus ipse Attico scribens libro nono. Sed tamen ne me totum ægritudini, inquit, dedam, sumpsi mihi quasdã tanquã* θέσεις, *quæ &* πολιτικαὶ *sunt, & temporum horum, vt & abducam animum à querelis, & in eo ipso, de quo agitur, exercear. Ea sunt eiusmodi:* εἰ μενετέον ἐν παρίδι: τυραννουμένης ὁ αὐτ, εἰ παντὶ τρόπῳ τυραννίδος κατάλυσιν πρακτέον, *&c.*

Theses Contemplatiuæ.

Contemplatiuæ, &c. *Has alij speculatiuas appellant, Græci* θεωρικὰς, *quòd sola animi ratione explicari, & intelligentia soleant comprehendi, vt Anima sit ne natura aliqua. Et eadem ne mortalis. Et, mundúsne extiterit aliquo tempore. Item sit ne syderum Musica. Plinius. lib. 2. cap.*

cap.22. Item sintne Antipodes. Earum quæstionum magnam copiam habẽt Scholasticorum παραδιατριβαι, *cuius generis hoc est, An homo creari potuerit* ἀναμάρτητος. *Et id genus alia innumera.*

An globosum cœlum, &c. *Priscianus, inquit, An pilæ formam habeat mundus.*

An multi sint mundi, &c. *Quod nonnulli voluerunt. Vide Ciceronem de vniuersitate. Vnde Alexander, cùm eius comes Anaxarchus, ex authoritate Democriti, mundos innumerabiles referret: Heu me, inquit, miserum, qui nec vno quidem sum potitus, vt recenset Valerius libro. 8. cap. 15. Vide Plutarchum in Alexandri vita. Et Q. Curtium. Vide Ciceronem. 1. Tuscul. quæst.* Democritus.

SVNT item Quæstionum aliæ simplices, aliæ compositæ. Simplices, vt, An luctatione sit exercendum, An declamandum. Compositæ, vt, An luctatione exercendum, siue agricultura, An declamãdum sit ex chartis, siue memoriter cum decora vultus atq; gestus moderatione.

Inuadentibus Persis, &c. *Historia habetur apud Thucydidem. Et bellorum Lacedæmoniorum cum Persis, Orosius meminit lib. 3. cap. 11. Plutarchus in vita Aristidis scribit, Lacedæmonios à Persis trophæa retulisse.*

Sparta, &c. *Sparta vel Sparte, fuit vrbs Laconiæ, nullis ab initio muris cincta. Vnde Agesi-* Sparta.

laus percontanti, quam ob causam Sparta nõ circũdaretur muris: Hi, inquit, sunt Spartana mœnia, significans nullo respublicas munimento tutiores esse, quàm ciuium virtute.

Diuiditur Thesis, &c. *Primùm inquit, ingressus aliquis ad argumentationem vice exordij erit. Deinde excutiẽdi loci suasoriarum, honesti, vtilis, facilis, necessarij, &c. Et si quid probabiliter contradici posse videatur, hoc suo loco refutandum erit. Postremò breui epilogo velut perorandum, authore Mosellano.*

IN EXEMPLVM.

Deis cœlum impleuit, &c. *Vnde Cicero, primo Tusculanarum: Quid totum propè cœlum, nonne humano genere completum est, &c. Diuus Ambrosius 32 quæst. 1. Nuptiæ, Nuptiæ, inquit, terras replent, virginitas Paradisum. At Varro putabat vtile, vt se homines Dijs genitos mẽtirẽtur. Vide Augustinum de ciuitate lib. 3. cap. 4.*

Aeternitatem adinuenit, &c. *Vnde Plato de legibus, quarto dialogo: Genus, inquit, hominũ immortale hoc modo in sempiternum perdurat, quòd filiorum filios relinquendo, vnum & idem semper per generationem immortalitatem adipiscatur. Nefas autem est immortalitate seipsum sponte priuare. Hac verò ex animo ille se priuat, qui filios & vxorem negligit.*

Succes-

Succeſsione,&c. *Hoc eſt, per diſceſſionem aliorum, in aliorum locos. Etenim morientibus aliis, alij rurſus naſcuntur. Hinc Homerus homines arborum foliis comparauit. Vide Eraſmum in prouerbio: Homo bulla.*

Ad fortitudinem,&c. *Ciues enim vt liberos & vxores defendant, fortiter pugnãt. Et Scipio vltimo conflictu cum Annibale congreſſurus, milites adhortãdo, dixit adeſſe finem belli. In manibus eſſe prædam Carthaginis. Si fortiter pugnauerint, reditum datum iri in patriam, ad parentes, liberos, coniuges, Penateſq; Deos.* Fortitudo

Prouidentiam,&c. *Quæ perſpiciunt parentes, quæ liberis bona, vtilia, honeſtaq; ſunt, Pars eſt prudentiæ, quæ bonarum aut malarum rerum & vtrarumq; ſcientia, vt ait Cicero ſecundo de inuentione.* Prouidentia.

Temperantiam,&c. *Hæc eſt firma animi, & moderata dominatio rationis in libidines, atque alios nõ rectos impetus, vt ait Cicero. Cuius partes Clementia, Continentia, Modeſtia.* Temperãtia.

Accuſatur voluptas,&c. *Cicero ſecundo de finibus ſcribit, maximas virtutes iacere dominãte voluptate. Quam malorũ eſcam Plato vocauit, quòd homines ea, velut hamo piſces, capiantur. Et Architas Tarẽtinus ait: Nullã capitaliorem peſtẽ hominibus à natura datam, quàm voluptatem. Cuius meminit Cicero de Senectute.* Voluptas.

Si ergo, &c. *Epilogus est hactenus dictorum, quæ ab honesti partibus deduxit, matrimonium laudando. Diuiditur autem honestum in laudabile, & rectum. Hoc ipsum rursus diuiditur in iustitiam, fortitudinem, prudentiam, modestiam. Vide Ciceronem tertio ad Herennium.*

Calamitatum causa, &c. *Vnde Menander*

ὁ μὴ γαμῶν ἄνθρωπος ἐκτὸς ἐστὶ κακῶν.

Qui non ducit vxorem homo, non habet mala.

Αλύπων ἔξεις τὸν βίον χωρὶς γάμου.

Matrimonij mala. *Matrimonium, vt Erasmus ait. 4. Apoph. comitatur perpetua sollicitudo, dotis exprobratio, affinium graue supercilium, molesta socrus, incertus liberorum euentus, iuges querelæ atque rixæ.*

Iuuenal. Sat. 6.

Semper habet lites, alterna q; iurgia lectus,
In quo nupta iacet, minimum dormitur in illo.

Agedum, &c. *Fidei faciendæ gratia vtitur inductione. Et ostendit nullũ vitæ genus esse, quod nõ suas habeat molestias. Sapienter Solõ aiebat: Si in vnum locum cuncti mala sua contulissent, futurum, vt propria deportare domum, quàm ex omni miseriarum aceruo portionem suam ferre, mallent, vt ait Valerius libro septimo cap. 2. Meminit Erasmus tertio Apophtheg.*

Per grandinem, &c. *Vt si de cœlo, vel arbores, vel segetes fuerint tactæ. Cœlestis autẽ iniuriæ duo sunt genera: Vnũ, quod tempestatem vo-*

Cœlestis iniuria.

camus,

camus, in quibus grādines, procellæ, cæteraq; similia intelligūtur. Quæ cùm acciderint, vis maior appellatur. Alia sunt illa, quæ silente cœlo, sereniſq; noctibus fiunt, nullo sentiente, niſi cùm facta sunt. Publica hæc, & magnæ differentiæ, alijs rubiginem, alijs vredinem, alijs carbunculū appellantibus, vt ait Plinius lib. 18. cap. 28.

Diſſoluunt naues, &c. *Tempeſtatibus iactati non ſtatim deſerunt nauigationes, ſed mox reficiunt rates quaſſas, indociles pauperiem pati.*

Laudantur, &c. *Qui fortiter in prælio rem adminiſtrarunt, ab Imperatoribus laudabantur atque fortitudinis præmia conſequebantur coronas ciuicas, obſidionales, murales, vallares, caſtrenſes, ſtatuas, triumphos. Mortui etiam laudibus euehebantur.*

Gaudent, &c. *Lætantur, qui fortiter pugnādo ſuccubuere. Sic Epaminundas, qui ſanguine & ſpiritu deficiens, nō finis eſt, inquit, vitæ meæ, ſed melius & altius initiū adinuenit. Nūc enim veſter Epaminundas naſcitur, quia ſic moritur, vt ait Valerius lib. 3. cap. 2.* Epaminūdas.

Laborioſa res, &c. *Vnde illud Cynici Cratetis,* τέκνα πόνοι. *Vide Eraſmum in prouerbio, Optimum non naſci.*

Labores ſoluit, &c. *Hinc Metellus ille Numidicus aſſeuerabat, Nullas plerumq; eſſe in matrimonio moleſtias: Si quæ tamen accidere non-*

nunquam

nunquam viderentur, paruas & leues, facileſq; toleratu eſſe dicebat, maioribuſq; eas emolumentis, & voluptatibus obliterari, eaſdemq; ipſas nunquam omnibus, neq; naturæ vitio, ſed quorundam maritorum culpa & iniuſtitia euenire. Vide Gellium libro primo, capite ſexto.

Paſcit in ſenecta, &c. *Iuxta prouerbium* ἀνωτέλαργεῖν, *quod eſt, parẽtes ætate feſſos nutrire, mutuamq; vicem rependere.*

EXEMPLA.

QVOD NON DVCENDA SIT vxor. Theſis, contrarys Aphthonianæ locis tractata, ſtudio exercitij.

EXORDII FORMVLA.

Vxor non ducenda.

Cùm iuxta vetus prouerbium: Ignis, Mare, mulier, tria mala ſint, mihi plurimùm deſipere videntur, qui ſe cõiecerint in flammas, in fluctus, & in matrimonij calamitates. Hoc ipſum diſſuadendi ſtudio cumprimis Homerus ait: Vſq; adeò nihil improbius vel muliere peius. Et temporibus hodiernis ſtrenuè dant operam mulieres, ne Poëtarum grex vaniloquus omnino fuiſſe reputetur, qui fœmina nihil peſtilentius eſſe confirmârunt. Et mulierem omnem eſſe malam, perquàm venuſtè ſignificauit Lacon quidam, qui cùm vxorem duxiſſet perpuſillam, dicebat è malis quod mini-

minimum esset, eligendum. Quippe λύχνος ἀρθέντος γυνὴ πᾶσα ἡ αὐλή.

AB INDIGNITATE MATRIMONII.

Nō eo inficias, matrimoniū institutum à Deo, sed ab eodem etiam adiectos tot laborū sudores, tot molestias, denique dolores, inficias non eo. Et quod ab initio bonum erat, iam vel temporū iniuria, vel hominum malitia factum est longè deterius, vt multò citius Plutonia regna cacodæmonibus repleat, quàm Dijs cœlum.

A PVSILLANIMITATE.

Milites ignaui sunt, & cor in pedes ijs decidere solet, quibus domi sunt vxores atq; liberi. Etenim extra telorum iactus esse, & post principia se continere laborant, id vnum curantes, vt integri maneant ac illæsi, ne si fuerint interfecti, relinquant viduas atque pupillos. Cæterum qui paulò fuerint animosiores, à suis obiurgantur, iuxta illud Penelopes:

Ausus es ô nimium, nimiumq; oblite tuorū, &c.

AB INIVSTITIA.

Iniquos facit ad iram concitans coniugiū. Hæc iniustissima est officina rixarū, vt portus tranquillitatis

tatis cœlibatus, vnde illud: Qui nõ litigat, cœlebs est. Deinde, qui obstricti sunt matrimonio, cogũtur indies magnum in vsus domesticos sumptum facere ad vxores, liberos & familiam alendam. Et deficiente crumena, per fas, perq; nefas pecuniam corradere, secùm assiduo dicentes:

Vnde habeas nemo quærit, sed oportet habere.
Lucrum pudori præstat.
Et genus & formam regina pecunia donat.
O ciues, ciues, quærenda pecunia primùm,
Virtus post numos.
Quãtùm quisq; sua numorum seruat in arca,
Tantum habet & fidei.
Certè prima ferè vota, & cunctis notissima templis,
Diuitiæ vt crescant, vt opes, vt maxima toto
Nostra sit arca foro. Vt ait Iuuenalis.

AB INTEMPERANTIA.

Quotusquisq; est, qui non matrimonium contrahat, vt sponsi (quod aiunt) vitam victurus, perfruatur voluptate, ac subet in libidinem, curetq; hoc vnum, vt lasciuum interueniat illud: Ζωὴ καὶ ψυχή.

EPILOGVS.

Quis igitur matrimonium laudibus euehendum

dum æstimet, cùm inferorum regna magis quàm cœlorum adaugeat, cùm iniquos faciat, contineatq́ vitam obscœnis plenam voluptatibus, ac earum venenatis illecebrarum præstigijs incubans, adducat malorum (quod aiunt) Iliada, vt γυναικῶν ὄλεθροι, prouerbio locum fecerint.

CONTRADICTIO.

Sed ais: Quæ sunt in matrimonio mala, ipsi fortunæ sunt assignanda.

SOLVTIO.

Id immeritò facis, Nam si viri cœlibes viuerent, à plurimis afflictionibus liberi manerent, nunquam agricola assiduò tanto labore terram colere, nunquàm genus omne cerdonum tanto sudore diffluere, nunquàm tantis periculis mercatores nauigare cogerentur, si non querulis vxoribus atq́ liberis egentibus victum & amictū quærere compellerētur. Verè igitur diuus Paulus de coniugatis inquit: Afflictionem in carne sunt habituri: & beatiores prædicat, qui hoc frœnum nō momorderint.

CONTRADICTIO.

Sed viduarum & orborum pupillorumq́ conditiones morti, non matrimonio refers acceptas, & per hoc resarciri dicis, q̄ per illam auferetur.

SOLVTIO.

Esto,

Esto, Mors tibi patrem eripit, nouæ nuptiæ vitricum reddunt. Sed hæc ipsa pensatio ipsissima est Diomedis & Glauci permutatio, qua pro perca scorpius accipitur, pro charissima matre datur nouerca, vt rideatur, qui ad eius tumulum fuerit lachrymatus.

CONTRADICTIO.

Esto, inquis. Sed tamen nõ laborioſa res est matrimonium, cùm laborum participes vxores, sint viris solatio. Et filij parentes ipsos omni malorum fasce leuent, foueant q3 fessos ætate.

DILVTIO.

Sæpius molestant viros, quàm cõsolantur vxorum greges. Quarum paucissimæ fideles, vt verè dictum sit: Mulieri ne credas, ne mortuæ quidẽ. Quod monet, vsq3 adeò non esse fidendũ mulieri, vt etiam si moriẽtem videas, putes fingere. Et filiorum incertissimus est euentus. Lõgè plures dedecori sunt parentibus, quàm ornamento. Qui vt arietes, nutricationis mercedem persoluunt, argento senes emungendo, turpissimis q3 facinoribus excruciando, vt Crates ille rectè dixerit, τέκνα ϖόνοι, &c.

CONCLVSIO.

Ergo, cùm tot vndiq3 malorum fluctibus matrimoniũ impetatur, quis vel sanæ mentis solutus ab vxore, quæsuerit vxorem?

ALI-

ALIVD EXEMPLVM.

QVOD SENECTVS NON MOleſta, nec onus Aetna grauius.

THESIS.

Quòd ſi vina vetera nouis quaſi de muſto & lacu hauſtis præſtantiora iudicamus, cur nõ ſenectutem iuuenta meliorem, laudatuq; magis dignam arbitramur, cum vt illic omnia defecata & ſalubria, ita hîc omnia matura & grauia cõtemplemur eſſe? Senectus laudabilis.

A LEGITIMO.

Senectutem omnes vt adipiſcamur, ſolemus optare. Quod cùm ita ſit, iniquè faciunt, qui adeptam accuſant, ac in illa genuinum frangunt, quã diuina ſcriptura coronam dignitatis appellat, eam præcipuè, quæ reperietur in vijs iuſtitiæ. Prouerbiorum decimoſexto.

AB VTILI.

In antiquis eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia prouerbio nobilitata, Seris enim venit vſus ab annis. Hinc eſt, quòd iuuentus olim cumulatum & circumſpectum honorem reddebat ſenibus, vt ait Valerius. Et Iuuenalis:

Credebant tum grande nefas, & morte piandum,
Si iuuenis vetulo non aſſurrexerat, & ſi

Barbato

Barbato cuicunq; puer, licet ipse videret
Plura domi.

A FACILI.

Nec difficilis adeò senectus est, neq; tam molesta, sed tolerabilis & iucunda, quam tot rerum bene gestarum præconia exornant, quam recordatio multorum tot benefactorum oblectant, quã denique grauitas, constantia, consiliorum rationes, authoritas & reuerentia planè diuinam efficiunt.

A NECESSARIO.

Prudẽtia. *Prudenter institutæ Respub. sola, quæ senum propria virtus est, prudentia conseruentur oportet. Etenim florentis ætatis est temeritas, senectutis prudentia. Illa ciuitates multas euersas, hac conseruatas esse, tot veterum exempla testãtur.*

CONTRADICTIO.

At senectus ipsa morbus auocat à rebus gerẽdis, ac inutiles reddit.

SOLVTIO.

Multò plura, quàm iuuenes, efficere possunt senes, rerum studijs assueti. Quorum arma sunt artes, & virtutum exercitationes. Nec viribus, aut velocitate corporum res magnæ gerũtur, sed consilio, authoritate, atque prudentia.

OBIECTIO.

Sed obliuionem inducit, memoriam minuit, vires adimit.

DILV-

DILVTIO.

Memoria perit, niſi exerceas. Prudentes ergo ſenes intentum animũ tanquam arcum habentes, non langueſcunt, nec ſuccumbunt ſenectuti. Senibus ingenia manent, modò permaneat ſtudiũ et induſtria. Vnde Cato, Pythagoreorum more, exercendæ memoriæ gratia, quoq; die dixerat, audierat, egerat, cõmemorabat veſperi. Hæ ſunt exercitationes ingenij, hæc curricula mẽtis, in his deſudans, atq; elaborans, corporis vires non magnopere deſiderabit, vt ait Cicero. Memoria. Cato.

CONTRADICTIO.

Sed caret voluptatib. vt rectè Horatius dixerit: Multa ferunt anni venientes cõmoda ſecũ, Multa recedẽtes adimũt, Venerẽ, cõuiuia, luſus.

SOLVTIO.

O præclarum munus ætatis, ſi quidem id aufert nobis, quod eſt in adoleſcẽtia vitioſiſſimũ. Omnẽ malorum eſcam voluptatẽ eripit, et libidines pecuinas animis eximit, ac inſtillat vera pectoris dona. Porrò nihil peſtilentius voluptate, at nihil præſtabilius ratione: Hanc fouet ſenectm, illam autem expellit.

CONTRADICTIO.

At ſunt moroſi, & anxij, & iracundi, & difficiles ſenes: ſi quærimus, etiam auari.

DILVTIO.

Sed hæc morum vitia ſunt, non ſenectutis. At

morositas tamen, & ea vitia quæ dixi, habent aliquid accusationis. Vide Ciceronẽ in Senectute.

CONTRADICTIO.

Sed appropinquatio mortis est, quæ certè à senectute non potest longè abesse.

SOLVTIO.

O miserum senem, qui mortem contemnendã esse in tam longa ætate non viderit. O infœlicem Christianum, qui mortẽ metuit, ac non potius cũ Paulo dicit: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Quid enim hæc vita commodi, quid nõ potius laboris habet? Cur in malis, & non potius omnia, quæ secundum naturã fiunt, sunt habenda in bonis? Quid est autem tam secũdum naturã, quàm senibus emori, quod idem contingit adolescentibus aduersante & repugnante natura? Itaq; adolescentes mori sic mihi videntur, vt cùm aquæ multitudine vis flammæ opprimitur. Senes autẽ, sicut sua sponte nulla adhibita vi cõsumptus ignis extinguitur, Et quasi poma ex arboribus, si cruda sunt, vi auelluntur, si matura & cocta, decidunt: Sic vitam adolescentibus vis aufert, senibus maturitas.

CONCLVSIO.

Finem dicendi faciã, nihil ambigens, quin iudicaturi sitis, dignissimã esse laudatu & amplexu senectutem, quum ea rebus gerendis consilia suppeditet, prudentia valeat, autoritate polleat, reuerentiæ

reuerentia præluceat, omnium denique malorũ liberationem maturitatis naturalis beneficio subministret.

ALIVD ARGVMENTVM.

Theseos.

Diuitias non esse summum bonum.

EXORDIVM.

Qui sententias iniquas defendendas suscipiũt, mendacia verborum lenociniis fucare solent, & morbido sermoni exquisita adhibere medicamẽta: Quorum in numero sunt, quos non pudet asserere, Summum bonum diuitias, & solum diuitẽ esse beatum. Contrà, qui veritatem, cuius est simplex oratio, amplectuntur, non in diuitijs, sed potius summum in virtute bonũ collocant. Etenim perpendunt, opum affluentia non beatos, sed magis infelices reddi, cùm maximæ solicitudines atq; calamitates inde soleant prouenire. Nanq;, vt Iuuenalis inquit, plures nimia congesta pecunia cura Strangulat, & cuncta exuperans patrimonia census. Diuitiæ.

Pauca licet portes argenti vascula puri,
Nocte iterũ ingressus, gladium contumq; timebis,
Et motæ ad lunã trepidabis arũdinis vmbrã &c.

Et quid aliud olim Lacedæmonios perdidit, quàm pecuniæ cupiditas? Qui oraculo responsum acceperant, tũ demum vincendam esse Spartam, cùm aurum & argentum in precio cœperint habere

Accedunt alia, quæ licet per se videãtur leuiora aut infirmiora, tamen turba valent atq; confirmant: diuitias malis plurimis tentari, stultitia regi, pusillanimitate eneruari, libidine corrũpi, ac iniustitia denigrari prophanari. Nã quotusquisque diuitum est, qui non fortuna ebrius, arroganter, & confidenter loquatur, & agat, opibus scilicet fretus, vt inde natum prouerbium: Ἀργύρου ῥεῖθρα λαλοῦσι: *Argenti fontes loquũtur. Quod notans Horatius, Mecũ, inquit, contendere noli, Sultittam patiuntur opes. Quotusquisq;, qui non tumultu quopiam suborto, aut bellis ingruẽtibus, in morem Galli cuiuspiam, vt aiunt, trepidet, atq; magis sibi thesauris q; suis, quàm Reipub. velit cõsultum. Quotusquisq; qui non plura, quò plura possideat, assiduò petat. Crescit enim amor numi, quantum ipsa pecunia crescit.*

Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, & aquosus albo
Corpore languor.

Quotusquisq; quem non diuitiæ ad genus omne turpitudinis inflammẽt, luxu resoluãt, funditusq; perdant, vt multò plures crapula, nimiaq; libidinis enerυatione credantur perire, quàm gladio. Quis igitur diuitias summum bonum vocet, & nõ potius iniquitatis appellet mammona, & diuites aut iniquos, aut iniquorum hæredes, cùm illæ stul-

tos, infœlices, effœminatos, auaros, & peruersos reddãt, vt facilius sit Camelũ per foramen acus transire, quàm diuites in regnum Dei ingredi?

CONTRADICTIO.

At diuitiæ afferunt gloriam, parant amicos: paupertas cõtemptos facit. In precio preciũ nunc est, dat census honores, census amicitias, pauper vbiq; iacet. Nil habet infœlix paupertas durius in se, Quàm quòd ridiculos homines facit, &c.

SOLVTIO.

Sed quam opes pariunt, fluxa est gloria. Et ollaris, quæ χύρας φιλία dicitur, amicitia, nihil aliud est, quàm adulatio.

Donec eris fœlix, multos numerabis amicos:
Nullus ad amissas ibit amicus opes.

Nec ad veram gloriã via recta contendentes impedit paupertas, sortita sapiẽtiam. Nonne Cicero, nonne complures alij pauperes ab initio conscenderũt ad summum gloriæ culmẽ, ita studiorum honestissimo cultu prouecti, vt maioribus omnibus suis virtute præluxerint.

CONTRADICTIO.

Esto, Verùm haud facilè emergunt, quorum virtutibus obstat Res angusta domi. Vt ait Iuuenalis Satyra tertia.

SOLVTIO.

Desidia torpentes non emergunt, sed qui per honestos labores ad summa nitũtur. Respice Cle-

Cleãthes. *anthẽ, qui licet obtusi tardioris q3 fuerit ingenij, adeoq3 pauper, vt tempore nocturno cogeretur in hortis aquas haurire, quò posset interdiu studijs liberalibus operam impendere, tamen ad summũ eruditionis & honoris cultum peruenit, atq3 consecutus tantas facultates, vt aliũ, si voluisset, Cleanthem alere potuisset. Vide Laertium Diogenẽ lib. 7. Quam matrem Euripides, aut quem patrẽ Demosthenes habuerit, ipsorũ quoq3 sæculo fuit ignotum. Alterius autem matrem olera, alterius patrem cultellos venditasse, omnium penè doctorũ literæ loquuntur. Sed quid aut illius Tragica, aut huius Oratoria clari??vt ait Valerius Max. lib. 3. cap. 4.*

Euripides.

Demosthenes.

CONTRADICTIO.

Sed inopia pressos homines ad varia designanda flagitia paupertas impellit, vt per fas & nefas vitæ subsidia quærere cogantur.

SOLVTIO.

Nihil repugno, si mali intelligantur, quorum cordibus illud fixum personat, Lucrũ pudori præstat, quod Græci dicũt, κέρδος αἰσχυνῆς ἄμειον. Sin boni, reluctor: cùm q longè satius ducant, rei iacturã facere, quàm famæ simul ac animæ dispẽdium, Quin potius, ad omnia scelerum genera rapiuntur ipsi diuites, nec diuitiæ semper optimis contingunt, vt Homerus rectè dixerit:

Ζεὺς αὐτὸς νέμει ὅλβον ὀλύμπιος ἀνθρώποισι.
Ἐθλοῖς ἠδὲ κακοῖσιν ὅτῳ ἐθέλησιν ἑκάστῳ.

Multò facilius pauperes criminũ occasiones fugere poterunt, quàm diuites, cùm desint illis opes, irritamenta malorum: his autem opus sit multis præceptis, vt bene & honestè viuant, vt Diogenes rectè paupertatem αὐτοδιδακτον *appellauerit.*

CONCLVSIO.

Ergo non in diuitijs, vnde malorum (vt aiunt) mare profluit, sed potius in virtute summum est bonum collocandum.

LEGISLATIO.

Νόμου εἰσφορά.

LEgis quoque inductionem, quidam exercitamentum esse putauerunt. Est enim propemodum tota causa, non tamen omnia quæ in causa sunt, intra se continens. Adfert personam quidem, sed incertã, & non omnibus notam. Vnde & in consultationis magis est parte, quàm causæ. Quatenus enim figurã in se habet personæ, superat consultationem: sed qua definitionem non habet, minor est causa. Est autem duplex Legis inductio: Confirmatio positæ legis.

atque confutatio. Lex autem est inuentio, & donum Deorum, communis constitutio ciuitatis, & correctio vtrinque erratorum. Diuisio autem inducendæ legis est ista: Tractabis eam capitibus eisdem, quibus negotialem: Legitimo, iusto, vtili, possibili. Procemion facies: postquam procemion, subijcies contrariũ. Hinc capitibus prædictis vtêris. Vnde & hoc exercitamẽtum à causa differt.

EXEMPLVM.

ACCVSATIO LEGIS, IVBENtis Adulterum in ipso adulterio deprehensum, interfici.

PROOEMION.

NEC mihi videtur per omnia lex ista laudanda, nec rursus ea quæ scripta, prorsus reprehendenda crediderim. Quòd enim pœnam adulterijs decernit, laudo planè: quòd verò iudicum sententiam nõ expectat, culpandum certè videtur. Si nanq; largitionis metu, ne qua iudices corrumpãtur, iudicia præuenit, suspicax nimirũ est, & iniquæ nimium erga iudices mentis: Sin autem iusta iudicare vos, quemadmodum facitis certè, arbitratur, iniquũ esse constat, si lex iudi-

iudices quidem laudet, tollat autem iudicandi potestatem.

CONTRARIUM.

Aliæ sanè leges, quæcũque demũ eæ sunt, & quacunque ratione perlatæ, discrepãt fortè ab alienæ ciuitatis legibus, sed & alterius rursum legibus conueniunt. Hæc autem sola lex omnibus simul repugnat ciuitatũ institutis. Videmini autem mihi multò rectius de hac lege cognituri, si omnia recenseatis consulta vestra, atque decreta. Duces bellorum, sacerdotia, plebiscita, omniaque adeò quæ circa rem militarem pertinẽt, iudicum subeunt diligẽtiam. Fitque dux ille, quem iudex constituit: sacrificat, qui iudici videtur: iustumque decretum est, quod populi sentẽtia perrogatum est. Victores quoque præmia non accipiunt bellorum, nisi iudicata. Quomodo ergo non absurdum est, omnia iudiciorum arbitrium expectare, solam verò præsentem legem iudicum subterfugere cognitionem.

CONTRADICTIO.

Sanè, inquit, Sed magnæ sunt mœchorum iniuriæ.

SOLV-

SOLVTIO.

Quid autem? homicidarum ſcelera, nonne ſunt grauiora? an ne proditores alijs ſceleſtis minores arbitramur? an ne ſacrilegi proditoribus peiores ſūt? Attamē in his criminibus deprehenſus iudicum examini ſubiacet, neque proditor pœnas dat, niſi decernēte iudice: Neque perimitur ſicarius, niſi eo qui accuſat, coarguente delictum: Neque qui numinibus dicata præripuerūt, puniuntur, antequàm iudex admiſſum cognouerit ſcelus. Nonne ergo iniquum eſt, maiora iudicū vindictæ reſeruari, neque quicquam eorum criminis loco, niſi iudici liqueat, æſtimari, ſolum autem adulterum ſine cognitione interfici? quem imprimis, quia leuior in eo quàm in cæteris culpa eſt, iudicū examini ſubijcere oportuit.

CONTRA-dictio.

At quid refert, inquit, occidam adulterū, an iudicibus tradam, ſi vtraque via morte pœnas luet?

SOLVTIO.

Quantum inter Tyrannum ac legem, inter populare ſtatum ac vnius principatum differt,

differt, tantũ iſta inter ſe diuerſa ſunt. Tyrãnus enim vnumquenque pro libidine ſua perimit, Leges autem conuictum iuſtè occidunt, Et populus diſceptatione omnia atque contentione tractat, quò ſint explicatiora omnia. At rerum dominus etiam indicta cauſa occidit: Cõtrà, populus & lex indicta cauſa non occidit: ſed omnia ab rerum Dominis & tyrannis diuerſa facit. Quid ergo? multum ne intererit occidere adulterum, & iudicum ſententijs puniendum tradere? Ad hæc quoque qui per ſe adulterum occidit, ſe ipſum arbitrũ pœnæ admiſsi ſceleris facit: qui verò iudicibus tradit ipſum, penes illos, vult eſſe poteſtatem, iuſq; animaduertendi. Neminem igitur dubitare crediderim, quin æquius ſit, eius qui accuſatur arbitrium eſſe apud iudicem, quàm apud accuſatorẽ. Quin etiam qui ſuo arbitratu adulterum occidit, alterius rei gratia occidere ipſum, aduerſum ſe ſuſpicionem relinquit. At qui iudicio exhibet, ſolùm iuſta ſectari, præſentiſq́ue ſceleris dolorem videbitur vlciſci. Tyrannus.

CONTRA-dictio.

Eſto, inquit, ſed grauiores dabit pœnas ſubitò peremptus. Quoniam ſi ad iudices defer-

deferretur, illam temporis intercapedinem pro lucro habebit.

SOLVTIO.

At contrà porrò habebit, si iudicibus subijcietur. Etenim iudicio destinatus acerbiorẽ vitã exiget. Nam qui pœnam expectat, grauiora supplicia, quàm si illã fuisset ilico passus, sentit. Quippe pœnæ dilatio, pœnæ videbitur additio, morieturq; sæpe, qui iã pro mortuo habitus est, expectationemq; sustinebit morte duriorẽ. At qui occisus de improuiso adulter, nõ dolet, sensumq; mortis pœnę celeritas aufert. Insensibilis enim est exitus, qui antequam expectetur, contingit. Mors autẽ sæpius expectata, postquam semel illata, pœnas expectatione adauget. Age uerò, si libet, considera hæc, conferq; inuicẽ. Ille per seipsum occidit adulterum, nullumq; facit vltionis suæ testẽ: alius iudicibus tradit, multosq; adhibet supplicio spectatores. Acerbior haud dubiè vltionis modus, quicunq; est oculis pluriũ subiectus. Et optabilius alioqui adulteris, vtcunq; fuerit, occultè perire, opinionẽ apud plęrosq; relicturis, inimicitiarũ causa esse occisos. Conuicto autem apud iudices crimine, indubitatam iam reus, & nullis obnoxiam interpretationibus pænã subibit. Itaque plurimum interest, adulter an occultè

cultè trucidetur, an iudicibus tradatur afficiendus ſupplicio.

CONTRA-
dictio.

Res atrox eſt adulter, omnium ſcelerum magnitudinem ſupergreſſus.

SOLVTIO.

Coarguatur ergo priùs, hinc occidatur: iudiceturq; potius, quàm pœnas ante cogniti, onẽ incerto crimine, indictaque cauſa luat. Quòd ſi publicè necabũtur adulteri, certiorem facient procreationem, neq; quiſquam cuius ſit filius deinceps dubitabit, vbi paterni nominis inſidiæ adulteria, fuerint adempta Itaque cùm ſit adulterium publica quædam rerum naturæ iniuria, publica quoque ſententia plectatur. Vereor enim, ne adulter ſecretò occiſus, multos, poſt ſe alios relinquat. Nam quia cur occidatur, neſcitur, eius improbè facta multi imitabuntur. Sic eiuſmodi pœna, non adulterij finis, ſed exordium erit. Adulterium.

SCHOLIA.

Legislatio, &c. *Alij promulgationẽ legis appellant. De qua ſic Quintilianus lib. 2. cap. 4. Le-* Legislatio.

gum

gum laus & vituperatio iam maiores ac præ summis operibus suffecturas vires desiderãt, quæ quidem suasorijs, an controuersijs magis accommodata sit exercitatio, cõsuetudine & iure ciuitatum differt. Apud Græcos enim lator earum ad iudicẽ vocabatur, Romanis pro cõcione suadere ac dissuadere moris fuit.

Lex. Lex inuentio Deorum, &c. *Demosthenes in Aristogitonẽ, oratione priore,* πᾶς, *inquit,* ἐστὶ νόμος εὕρημα μὲν καὶ δῶρον θεῶν δόγμα δ' φρονιμῶν ἀνθρώπων, *&c. Id est, Omnis lex inuentum ac munus Deorum est, Decretũ prudentium hominũ. Cicero Philip. 10. Lex, inquit, nihil aliud est, nisi recta, et à numine Deorũ tracta ratio, imperans honesta, prohibens q3 contraria. Idem 1. de Legibus, Lex inquit, est ratio summa insita à natura, quæ iubet ea, quæ facienda sunt, prohibetq3 contraria.*

Quibus negotialem, &c. *Cicero secundo de inuentione, duas generalis constitutionis partes facit: iuridicialem, ac Negotialem. Hanc ait in ipso Negotio iuris ciuilis implicitam controuersiam habere. In ea autem quæritur, iustum sit, an iniustum, vtile an inutile, vt ait Marcus Fabius Victorinus.*

IN EXEMPLVM.

Nec

Nec mihi, &c. *Solon constituit fas esse deprehendenti mœchum interficere in ipso adulterio, Et nono de Legibus Plato sanxit, Adulteram deprehensam impunè occidi à viro posse. Idẽ censuit Cato, cuius meminit Gellius. Et Augustus Legẽ Iuliam tulit, gladioq; iussit in adulteros animaduerti.* Adulterij pœna. Lex Iulia

Iudicum sententiam non expectat, &c. *Non licet, inquit, adulterum occidere, nisi iudicum sententijs damnatum. Et Valerius Publicola tulit legem, qua neminem licebat indicta causa necare.*

Discrepant, &c. *Ciuitatibus, inquit, alijs aliæ sunt leges. Est prouerbium, Lex & Regio. Sed quæ sunt alijs contrariæ, cum alijs conueniũt. Atqui lex de occidendis indicta causa adulteris, discrepat ab omnibus.*

Duces bellorum, &c. *Inductione vel enumeratione vtitur. Imperatores, inquit, populi, iudicum atq; magistratuum suffragijs creati, bella gerunt, & cum hostibus manum conserunt. Et capitale apud Carthaginenses erat, si quis iniussu pugnasset infœliciter. Vnde Annibal amissæ classis pœnas dare timẽs, offensam astutia mirè auertit. Vide Valerium lib. 4. cap. 3.*

Plebiscita, &c. *Vide Gell. lib. 10. cap. 20.*

Qui pœnam expectat, &c. *Multò grauior expectata, quã illata mors est. Quippe certi supplicij dilatio pœnã adauget. Vnde Ouid. 1. de. Põ.*

Et

Et grauior longa fit mea pœna mora.

Et tertio:

Mitiùs ille perit, subita qui mergitur vnda,
Quàm sua qui liquidis brachia lassat aquis.

Mors qualis optãda

Vnde rex Macedonum Philippus subitã mortem lentæ præposuit. Qui cùm interrogaretur: Quis homini finis maximè optandus esset, respondit: Qui subitus & celer inopinato ferro possit accidere. Vide Orosium lib. 3. cap. 14. Et Iulius Cæsar subitam ac celerem exoptauit mortem, vt scribit Suetonius Tranquillus.

EXEMPLA.

Lex Roscia.

Confutatio Legis.

Roscię, *qua Roscius Otho cauit, ne quis in ordine equestri spectacula videret, nisi haberet sestertia quadraginta.*

Talionis lex.

Talionis, *et eius, quæ iubebat corpus dissecari eius, qui multa creditoribus deberet, nec esset soluendo. Gell. lib. 20. cap. 1.*

Cincia.

Confirmatio Legis.

Cinciæ, *quam Cincius tulit, qua cauebatur, ne quis ob causã orandã pecuniam acciperet, aut donum. Cuius suasor fuit Q. Fabius admodũ senex, vt ait Cicero, in Catone Maiore.*

Sumptuariæ.

Sumptuariæ, *de qua Gellius lib 2. cap. 24.*

Fusiæ

Confirmatio Legis.

Fusiæ, *qua malis ac perniciosis legibus resistebatur.* Fusia.

Voconiæ, *quā suasit M. Cato, vt ait Cicero in Senectute. Vide Gellium lib. 17. cap. 6.* Voconia.

Oppiæ, *quā tulit M. Oppius, ne mulieres superfluo ornatu vterentur, neue pilentis, id est, rhedis pensilibus vehe rentur. Vide Liuiū in principio quartilibri Macedonici.* Oppia.

EXEMPLVM CONFIRMATIONIS Legis Oppiæ.

EXORDIVM A LEGISLATORIS encomio.

M. Oppius tribunus plebis fuit, summæ procul dubio prudentiæ vir, qui publici magis cōmodi, quàm gloriæ priuatæ studiosius, hanc vtilissimam omnibus imperijs legem tulit, à suo nomine dictam Oppiam. M. Oppius.

A CONTRARIO.

Quæ si iuxta M. Fundanij & L. Valerij sententias abrogaretur, omnibus aliis legibus repugnaret, quæ volunt, in Repub. viuendi rationem honestam conseruandam esse, non superbiæ, sed virtutum studia semper excolenda.

A MANIFESTO.

Quæ per superfluos mulierum ornatus contamina-

minari, imò perditum iri quis non videt? Etenim cultu nimio conſpicuæ fœminæ, nõ ſolùm in ſe cõuertunt virorum oculos, ſed etiam animos in libidinem rapiunt. Illecebroſo enim nugarum amictu pellecti viri, nitorem admirantur ac ſequuntur, donec telo iecur ictum findatur, puaicitiæq; fiat naufragium. Rectè igitur Ieſus Syrach, Auerte, inquit, faciem tuam à muliere compta, & ne circumſpicias ſpeciem alienam. Propter ſpeciẽ mulieris multi perierũt. Cùm autem, vt prouerbio dicitur, Ex aſpectu naſcatur amor, aiunt Democritum ſibimet oculos ademiſſe, tanquam omnium malarum cupiditatum auctores. Cuius meminit Gellius lib. 10. cap. 7.

Democritus.

A LEGITIMO.

Quòd ſi reliquæ leges, quæ maximam Reip. vtilitatem adferunt, ſanctè conſeruantur, contra earum placita fuerit, eam è medio tolli, quæ cum optimis ſentiens, Reipub. ſtatum incorruptũ cõſeruat ac illuſtrat.

A IVSTO.

Lex Licinia. Æmylia.

Liciniam vel Aemyliam legem, qua frugalitas exigebatur, admiſit ordo Senatorum ac tribunitia poteſtas: quantò iuſtiùs eam admiſerint, quæ modeſtiam introducit, & ſuperbiam omniũ malorum radicem explodit.

A BVTILI.

Nulla res vberiora commoditatis bona poterit

rit ad Reip. ſtatum immaculatum conſeruandũ importare, quã lex Oppia: Quæ libidinem, faſtũ, ac omnẽ inſolentiã intolerabilem reprimit mulierum, quarum mala tot prouerbijs locum fecerũt. Quæ quò minùs habent mẽtis, tantò plùs inhoneſtis voluptatibus ſunt addictiores. Quantum autem ruboris ciuitatibus omnibus mulieres turpiter ac impotenter ſeſe gerendo incutiunt, tantũ laudis afferunt grauiter punitæ: quemadmodum illæ, de quibus olim Senatus Romanus iuſta ſeueritate mandauerat, Spurio Poſthumio, & Q. M. Philippo Coſſ. vt de ijs quæ ſacris Bacchanalium inceſtu vſæ fuerant, inquirerent, & in omnes intra domos cognatas animaduerterent, damnarentq;. Multæ igitur damnatæ fuerant, lateq; patens opprobrij deformitas, ſeueritate ſupplicij emendata vt ait Valerius lib. 6. cap. 3.

CONTRADICTIO.

Sed ais: Fœminis olim vini vſus fuit interdictus. Verùm ne triſtis earum & horrida pudicitia, ſed elegãti ornatus genere ornata eſſet, indulgentibus maritis, & auro abundanti, & multa purpura ſunt vſæ.

SOLVTIO.

Eſto, Sed, auctore Valerio, tũc nulli ſubſeſſores alienorum matrimoniorum oculi metuebantur, ſed pariter & videre, et aſpici mutuò pudicè cuſtodiebãtur. Nunc alij ſunt mores, alia tẽporæ

CONCLVSIVNCVLA.

Non opus est pluribus verbis, cùm Oppiam legem approbatu dignissimã esse constet, vtpote omnis luxuriæ atq; superbiæ expulitricẽ, omnisq; contrà pudicitiæ, atq; modestiæ conseruatricem.

ALIVD EXEMPLVM CONFIRMATIONIS legis, quæ iubet, vt liberi parentes alant, aut vinciantur. Cuius meminit Quintilianus lib. 7. cap. 7.

Liberi parẽtes alãt.

Cùm nihil tam sanctum sit, quod non aliqua soleat impia temeritate violari, sapiẽter promulgata lex est, quæ licentiosam filiorum in parentes iniuriam coërceat, ac pietatem, quæ (vt Cicero ait) fundamentum est omnium virtutum, sanctè colendam atq; conseruãdam velit, iubens, vt liberi parentes alant, aut vinciantur.

A CONVENIENTI.

Quid autem Naturæ, quam optimam (vt Cicero scribit) ducem, & tanquã Deum sequi debemꝰ, tã cõsentaneũ fuerit, q̃ eos, vnde vitã accepimus, venerari, cõfectos q̃ senio, & omni ope humana destitutos, beneficijs ꝓsequi, atq; nutrire.

A LEGITIMO.

Hoc ipsũ lex diuina requirit, ac iubet, vt parentes honoremus. Exod. 20. Item, Si qua vidua liberos ac nepotes habet, discat primum propriã domum piè tractare, & vicẽ rependere maioribus

bus.1.Timot.5.Quippe Dijs, parentibus, ac magistris non potest æquiualens reddi, vt ait Aristoteles.Ethic.9.

A IVSTO.

Quid enim iustius, quàm sipar entes à te mutua charitatis & beneficiorũ officia perceperint, iuxta prouerbium: ουτ' ἀγαθῶν ἀγαθὸ δίας. *Iniquissimum enim habetur, ijs qui nostra causa tot molestias atq; labores perpessi sunt, malã gratiam referre, ac arietũ more nutricationis mercedem persoluere, hoc est, pro benefactis maleficium reponere. Quod tam atrox crimẽ est, ac detestabile, vt iustissimè pari quadam vindicta parentum ac Deorum violatio sit expianda.*

AB VTILI

Vix vllum Dei præceptum inuenies, quod promissionis Diuinæ præmium habet adiunctum, q̃ Parentes honorãdi. *illud, quo parentes honorari iubetur. Exod.20. Vbi Deus omnipotens promulgata lege pollicetur longam vitam, atq; cœlestem benedictionem ijs, qui parentes amore, beneficijsque fuerint prosecuti. Quod idem docet Ecclesiasticus capite 3. Qui honorat patrem suum, iocundabitur in filijs, & in die orationis suæ exaudietur. Qui honorat patrem suum, vita viuet longiore, & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Qui timet dominũ, honorat parentes, et quasi dominis seruiet his, qui se genuerunt.*

CONTRADICTIO.

Honorare quidem parentes, assurgere, et caput aperire possum, sed nihil dare, cùm ipse rerum mearum indigeã, atq; nôrim, quàm sit mihi curta supellex.

SOLVTIO.

Rectè Plutarchus, inquit: λιμῶ γὰρ οὐδὲν ἐστὶν ἀντειπεῖν ἔπος *Hoc est, contra famem nulla cõtradictio. Non officiosus orationis fucus inopiam parẽtum tollit, sed compensatio beneficiorum, et adminicula, qui verbo tenus amici sunt, non amici, sed adulatores habẽtur. Vnde Ecclesiasticus, In opere inquit, & sermone, & omni patientia honora patrẽ tuũ, vt superueniat tibi benedictio à Deo. Et S. Ioannes: Filioli mei, ne diligamus verbo neq; lingua, sed opere & veritate.*

ANEGLECTAE PIETATIS incommodo sequente.

Videmus hoc vulgò cõtingere solitum, vt qualis quisq; fuerit in parentes, tales experiatur in se liberos. Exemplo sit ille, qui cùm à filio crinibus pertraheretur, ventumq; esset ad domus limen: Desine inquit, fili, nam & ego patrẽ hucusq;. Et accusatus ille, quòd patrẽ pulsasset, hoc modo defendit impiũ facinus. Et ille, inquit, patrem suũ verberauit, Et hic (ostenso filio) me verberauit, postq; adoleuerit. Primus, iuxta Ambrosij sententiam, pietatis gradus est iste, vt quas auctores

vitæ

vitæ voluit esse Deº, honores obsequijs, abstineas contumelijs. At qui contempserit, aut maledixerit patri atque matri, extinguetur lumen eius in medijs tenebris. Et oculum eius corui iuxta flumen effodient. Prouerbiorum. 20. & 30.

A POSSIBILI ET facili.

Nec res ardua, neq; dura factu, parentes venerari, atq; alere, cum filijs corpora integra, sana ac robusta sint à Deo concessa, quo possint imbecillibus victũ quærere. Nec ætate cõfecti multa requirunt, cùm effœtorum emarcuerint vires, cũ edendi cupiditas absumpta, cùm adempta voluptas, atque luxus, cùm deniq; Natura, maximè senũ, paucis contenta. Respice Pollionẽ Romulũ, qui centesimũ ingressus annum, non magno sumptu, sed exiguis impendijs corporis vigorem seruasse legitur, intùs mulso, foris oleo. Pollio Romulº

CONTRADICTIO.

Valde molestum est illos fouere, qui fastidiosi sunt, ac nauseosi, quibus edẽtulis gingiua frangẽdus panis inermi, Vt ait Iuuenalis.

SOLVTIO.

Ista vox bouis est, non hominis. Quod si rationis expers ciconia, parentes non auersatur, neque fastidit, sed defectos senecta vicissim alit, & volandi impotentes humeris gestat, vt inde

ἀντιπελαργεῖν. natum sit prouerbium, ἀντιπελαργεῖν: Quid? tu feris immanior, mutuam officij vicem grauaris rependere, maximè nutricandi fouendiq; eos, à quibus aliquando fueris enutritus?

CONTRADICTIO.

Sophocl. Sed admodum difficile, eos alimentis sustinere, qui morosi, inutiles, deliri sunt, & iracundi, vt Sophoclis filij patrem meritò videãtur accusasse, &c.

SOLVTIO.

Parentum mores & vitia noueris, non oderis. Illud officij tui scias esse, Pietatẽ colere, legibusque sacris obtemperare. Suscipe igitur senectam patris tui, non contrista. Si defecerit sensu, veniã da, & non spernas eum in vertute tua. Ecclesiastici tertio. Quod si feceris, ad fortunatã cũ laude summa peruenies senectutem, quam Bion ille Sen: Rus Borysthenites malorum appellauit portum, eoq; properandũ omnibus malorum finem sperãtibus.

CONTRADICTIO.

Sanè quidem, Sed quis tam pius est, qui possit æquiore animo ferre tot molestias atque labores nutriendi eos, quorum bis puerorum senũ paupertas sordida, atq; miseriæ queant alicui horrorem incutere?

SOLVTIO.

Non diffiteor, egenorum ac senum parentum horri-

horridam atq; miseram cõditionem esse, vt Diogenes percontanti, quid esset in vita miserrimũ, respondit: Senex egenus. Atqui tu veræ pietatis affectu flagrans, omne tædium deuorabis, cunctoque præsidio destitutos suffulcies, quẽ olim te parentes genuerunt, futurũ senectutis suæ baculũ, solatium vitæ, & spem posteritatis. Admodum piè quondam illa fecit Ethnica fœmina, quæ patrẽ custodiæ traditũ, iam vltimæ senectutis, velut infantem pectori suo admotum, aluit, vt ait Valerius lib. quinti cap. 4.

CONTRADICTIO.

Sed, inquis, Mihi vxor alenda, liberi, numerosa familia, idq; in tanta annonæ grauioris caritate, vt nihil sit reliqui, quod parentibus impertiri possim.

SOLVTIO.

Nemo requirit, vt liberalitatis tuæ benignitas maior sit, quàm facultates. Quomodo potueris, ita misericors esto, Si multum tibi fuerit, abundanter tribue, si exiguum, parciús, vt Tobias docuit. Quòd si iuxta S. Iacobi sententiam, is qui nulla charitate præditus, fratrem oderit, homicida est: Item, qui viderit egentẽ, & ab eo clauserit viscera sua, reus habetur eiusdẽ criminis: Quãdô magis erit is homicida, imò parricida, qui parentes inedia cõtabescere, ac rerum inopia marcescentes perire sustinuerit? In quod bipedum nequissimorum hominum genus sapientes olim

viri

viri supplicium excogitârunt singulare, vt quem ipsa Natura in officio retinere nõ potuisset, is magnitudine pœnæ, maleficio summoueretur. Insuebatur enim parricida culeo, cũ cane, gallinaceo, vipera, & simia, & inter eas ferales angustias cõprehensus in vicinũ mare vel amnem proijciebatur. Etenim, ei repentè cœlum, solem, aquam, & terram ademerunt, vt qui eum necâsset, vnde ipse natus esset, careret quoque ijs rebus, ex quibus omnia nata esse dicuntur, vt ait Cicero pro Roscio Amerino.

Parricidij pœna.

CONCLVSIO.

Ergo quibus pietas est curæ, promulgatam de parẽtibus alendis atque sustentandis legem tuebuntur atque conseruabunt, cùm multarũ virtutum atque præmiorum diuinorum fons sit vberrimus, & origo.

ALIVD EXEMPLVM COMPROBATIONIS LEGIS, QVA APVD HELVETIOS CAVETVR, NE QVIS INVITATIONE AD BIBENDVM VRGEATVR, AVCTORE PETRO MOSELLANO.

Multa quidem præclarè in sua ditione instituunt fortissimi libertatis suæ defensores Heluetij. Sed nihil præclarius, nihil laudabilius, nihil Reipub. vtilius quàm quod ab illis nuper sancitũ est. Nam cum per ebrietatem passim peccari videret, vt aditus ad id vitij omnes præcluderẽt, in sua

Ebrietas.

ſua ditione ſtatuerũt: ne cui deinceps alios vulgarium iſtarum inuitationũ prætextu, ad ebrietatem ſollicitare impunè liceat. Quid autem, per Deum immortalem, aut honeſtius, aut præclarius temperantia, atque omnis vitæ moderatione? Imò quid ſine hac vel in ciuitatum curijs, vel populi concionibus, vel principum aulis, rectè aut conſulitur, aut conſultũ facto præſtatur? Sed hæc in peruerſa illa bibendi neceſſitate, quæ per inuitationes illas mutuas irrepſit, vigere non poteſt. Citius enim ex pumice aquã hauſeris, q̃ ebrio ſobrium aut dictum, aut factum extorſeris. Quòd ſi ſobrietas ac vitæ moderatio ſola eſt, quæ omniũ virtutum officia parit, alit, conſeruat ac tuetur: rurſum ebrietas omnem mentis vſum peruertit, omnem vitæ humanæ dignitatẽ commaculat: an nõ votis omnibus expetita erat lex ea, quæ & ſiſteret ebrietatẽ, & potionis moderationem procuraret? Quid autem perinde vtile, atque in Repub. cauere, ne ſit impunè illud, cuius licẽtia omnia corrumpit, omnia perdit? Quid enim tam emollit, imò frangit & animos & corpora ciuiũ, quàm liberior comeſſatio, compotatióque? An non Reſpublica Romana, quàm diu frugalitatem ſeruauit, tamdiu aduerſum omnes hoſtium inſultus inexpugnabilis ſtetit? At poſteaquam luxu certari inuicem cœptum, ita cecidit, vt ne ruinæ quidem veſtigia aliqua ſuperſint. Sobrietas

Num

Nam Annibal tum primùm vinci cœpit à Romanis, cùm exercitum ſuum Campano luxu ſolui eueruarig; paſſus eſt. Vnde tot inſani amores? tot ſtupra? tot adulteria? niſi ex otioſorum hominum temulentia? Verum eſt illud: Sine Cerere & Libero frigere Venerem. Vnde rixæ? tot vulnera? tot cædes? niſi ex temulentorum compotationibus. Cui alij tot ac tantas rei familiaris diſſipationes, tot patrimoniorum abliguritiones debemus, quam conuiuijs in ebrietatem ſolutis, atque horum parenti luxuriæ? Quæ res tam multos adoleſcentes, alioqui fœliciſſimè natos, ab artium optimarum virtutumq; cultu abducit, quàm ſtudium compotationum? Primum, corporis ocium, in quo fere degunt, qui literis adhibentnr, mater eſt variarum cupiditatum. Quòd ſi huic compotandi quoque licentiam addideris, quæſo te, qui fieri poteſt, quin in animis parùm firmis, pro virtutum bonarumq; artium cultu, omnium libidinum ſeges ſenſim pullulaſcat? Quòd ſi ſpes omnis in hac ætate rectè formãda, velut agricolis in herba poſita eſt, nihil poterat ea lege excogitari vtilius, quæ, quod vnum omnẽ eam ſpem ſemel præcidit, hoc tollit. Neque enim audio eos, qui in tanto errantium conſenſu, nihil valituram legem iactãt. Nihil enim vel rectiùs imperatur, vel faciliùs recipitur, quã q; tacitus naturæ ſenſus nõ poteſt non probare. Quis autem tam efferatus, &

ab om-

ab omni humanitate remotus est, cui non rem recta via reputanti, suprà quàm Natura postulet, ad alienæ stultitiæ præscriptum bibere, & Naturæ inimitissimum esse videatur? Compotoris hominis priuati, puerilis, & stultus affectus, vt me ipse ebrietatis probro afficiam, persuadebit, & patriæ, in cuius verba iuratum est ab omnibus, equissima cunctisq; saluberrima lex, vt sobriè agam, & me hominem esse meminerim, non impetrabit? In gratiámne potoris alicuius immodica potione, ita me prosternam, vt præter figuram, humani mihi reliquum sit nihil: & populi fortissimi laudatissimiq; cui parêre summa est vitlitas, legem omnium ornamentorum vitæ parentem & altricem recipere grauabor? Amplectenda ergo omnibus ea lex, qua nihil neque honestius, neque præclarius, neq; factu iucundius, fortissimi populi magistratus ferre potuêre.

FINIS.